

Міністерство юстиції України

Національний науковий центр
«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»

В. Г. Нікітюк
А. О. Купріянова
Р. В. Сагайдак-Нікітюк

ГНУЧКА ХОЛОДНА ЗБРОЯ

Книга третя

Монографія

Харків
ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
«Право»
2026

Рецензенти:

Анатолій Долуда, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри реставрації та експертизи творів мистецтва
Харківської державної академії дизайну і мистецтв;

Володимир Маслак, доктор історичних наук, професор,
академік Національної академії наук вищої освіти України,
завідувач кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського;

Євген Письменський, доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права та публічного управління,
член Науково-консультативної ради при Верховному Суді,
член президії громадської організації
«Всеукраїнська асоціація кримінального права»

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Міністерства юстиції України
(протокол № 13 від 24.09.2025)*

Нікітюк В. Г.

Н 71 Гнучка холодна зброя. Книга третя : монографія / В. Г. Нікітюк, А. О. Купріянова, Р. В. Сагайдак-Нікітюк ; М-во юстиції України, Нац. наук. центр «Ін-т суд. експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса». — Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» : Право, 2026. — 352 с. : фото.

ISBN 978-617-8848-15-6

У монографії, що є продовженням першої книги «Бойові сокири» та другої книги «Ратищна холодна зброя, утворена з сільськогосподарського знаряддя», досліджено різні види гнучкої холодної зброї: із гнучкою бойовою частиною; із гнучким управлінням бойовою частиною; із гнучким з'єднанням руків'я з бойовою частиною; із гнучким з'єднанням бойових частин (секційна холодна зброя). Наведено їхні конструктивні особливості та характеристики. Запропоновано власну класифікацію видів гнучкої холодної зброї та узагальнену її класифікацію.

Для експертів й інших спеціалістів у галузі холодної зброї, мистецтвознавства, науковців, викладачів закладів вищої освіти, працівників правоохоронних органів, судів тощо.

УДК 343.9:379.8:39.394.395:904

ВСТУП

Гнучка холодна зброя (англ. Flexible Cold Weapon, лат. Flexibile Telum Frigus) — холодна зброя, в конструкції якої наявні гнучкі елементи (шкіра, мотузка, волосся, ланцюг, трос та ін.).

Гнучка зброя вперше з'явилась у давнину та складалася з каменю, та дерев'яної палиці, які з'єднувалися мотузкою з рослин. Такою зброєю користувалися на полюванні й для захисту від хижаків та чужинців. У період античності та середньовіччя гнучка холодна зброя набула поширення в різних культурах. Зокрема, в Європі широко застосовували батоги, кістені та ціпи, в Америці — боло, а в Азії — нунчаку і кусарігами. До теперішнього часу нових видів гнучкої холодної зброї не з'явилося, вона лише вдосконалювалася й адаптувалася до умов певної місцевості й бойових стилів. Незважаючи на розвиток вогнепальної зброї, гнучка холодна зброя не зникла з арсеналу воїнів та майстрів бойових мистецтв і нею користуються в деяких видах спорту.

Гнучку холодну зброю автори запропонували поділити на чотири групи: перша група — зброя з гнучкою бойовою частиною; друга група — зброя з гнучким засобом тримання та керування бойовою частиною; третя група — зброя з гнучким з'єднанням руків'я з бойовою частиною; четверта група — зброя з гнучким з'єднанням бойових частин (секційна зброя).

Під гнучкою холодною зброєю (перша група) запропоновано розуміти зброю переважно ударної та/або задушливо-знерухомлювальної дії. Для посилення уражаючої дії до гнучкої частини кріпилися невеликі била, леза, голки тощо, але основні ураження завдавалися безпосередньо гнучкою частиною. До такої зброї належать

бойовий батіг, плететь, нагайка, вовчатка, камчі, корбач, бьянь, гунь, цзіубьянь, гаротта, урумі тощо.

Холодна зброя другої групи — це зброя ударно-дробильної та/або колючо-ріжучо-рублячої та/або задушливо-знерухомлювальної дії, вона дає змогу користуватися гнучким елементом для утримання та керування бойовою частиною з метою нанесення ударів. Окрім основного призначення, гнучка частина може застосовуватися для парирування ударів, метання, підтягування, задушення та знерухомлення супротивника. Більш відомими є боло, дай-чуй, жа, шенбяо, кусарі, кусарі фундо, кусарігама, манрікікусарі, кьокецу-сьоге, сурутін, уті-не, мавпячий кулак, гасило.

Основною дією гнучкої холодної зброї третьої групи є ударно-дробильна. Бойова ударна частина має гнучке з'єднання з руків'ям. Найчастіше трапляються кістені, обушок, бойовий ціп, кетенморгенштерн, кропило, молотило, кусарі-тигірікі, чигірікі, уті бо.

До четвертої групи належить секційна холодна зброя, кожна секція якої може виконувати функції як руків'я, так і бойової частини. Уражаючою дією секційної зброї переважно є ударно-дробильна та задушлива. Найпоширенішою зброєю є нунчаки.

Окрім того, є багато знарядь і пристосувань із гнучкими елементами, які не є холодною зброєю, але схожі з нею за конструкцією, формою та призначені для тілесних покарань і знерухомлення людей, дресирування, лову та знерухомлення тварин, подолання перешкод, абордажу тощо.

РОЗДІЛ 1

ХОЛОДНА ЗБРОЯ З ГНУЧКОЮ БОЙОВОЮ ЧАСТИНОЮ ТА ЇЇ КЛАСИФІКАЦІЯ

1.1. Холодна зброя з гнучкою бойовою частиною

Акамчі (англ. *Akamchi*, лат. *Akamchi*), або **батіг ремінний** (англ. *Belt whip*, лат. *Balteus flagellum*) — абхазька холодна зброя ударної дії (рис. 1.1). Складається з дерев'яного пужална з ремінним обплетенням, шкіряної батоги, темляка та фола.

Рис. 1.1. Акамчі

Антенa (англ. *Antenna*, лат. *Antenna*) — радянська саморобна холодна зброя ударної дії (рис. 1.2–1.3). Різновид бойового батога. Складається з низки секцій, які поступово тоншають, нанизаних на сталевий трос. Виготовляють із переносної армійської радіостанції. Пужално зазвичай обмотували ПВХ стрічкою або мотузкою для запобігання ковзанню кисті руки під час нанесення ударів. Складана секційна конструкція дає змогу носити цю зброю в кишені.

Удар розпрямленою антеною зриває шкіру, ламає пальці й завдає інших тілесних ушкоджень.

Рис. 1.2. Антенa військова

Рис. 1.3. Антенa військова Кулікова для автомобіля або рації

Апайка (англ. *Apaika*, лат. *Apaika*) — східноєвропейська холодна зброя ударної дії (рис. 1.4). Різновид бойової плететі. Складається з дерев'яного пужална, шкіряної батоги й плескала, які з'єднані між собою петлею.

Рис. 1.4. Апайка

Арапник (англ. *Arapnik*, лат. *Arapnik*), або **арапленик** (англ. *Arabian*, лат. *Arabian*), або **арапельник** (англ. *Arapelnik*, лат. *Arapelnik*), або **гарапник** (англ. *Garapnik*, лат. *Garapnik*) — східноєвропейська мисливська холодна зброя ударної дії (рис. 1.5–1.14). Різновид довгого бойового бича. Складається з батоги з прядив'яним, волоссяним або шовковим навоєм та жорсткого дерев'яного пужална, іноді обплетеного шкірою [32, 45, 53]. Загальна довжина — до 3,5 м.

Застосовували під час полювання на зайця, лисицю та вовків із собаками. Сьогодні користуються лише під час виконання циркових номерів з хижими й великими звірами й у джигітуванні.

Рис. 1.5. Царський арапник

Рис. 1.6. Сучасний арапник з темно-зеленої шкіри

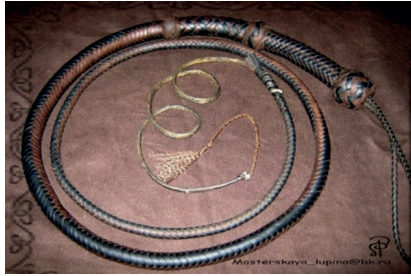

Рис. 1.7. Сучасний арапник з чорної та коричневої шкіри

Рис. 1.8. Сучасний арапник зі світло-коричневої шкіри

Рис. 1.9. Сучасний арапник зі світлої шкіри та із чорним пужалном

Рис. 1.10. Сучасний арапник з жовто-зеленої шкіри

Рис. 1.11. Сучасний арапник з короткою батогию

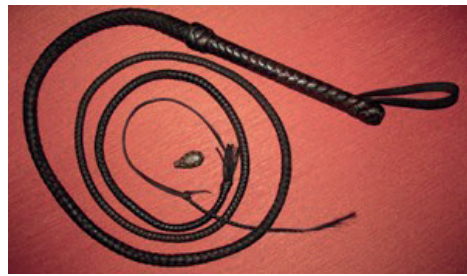

Рис. 1.12. Сучасний арапник пластуна-розвідника

Рис. 1.13. Сучасний арапник з коричневої шкіри

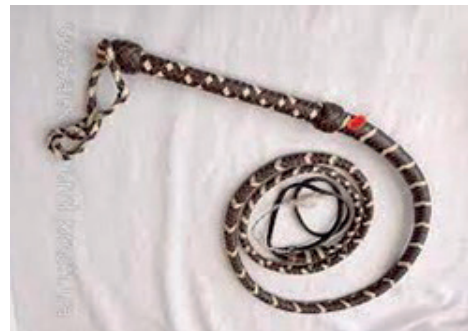

Рис. 1.14. Сучасний арапник з темно-коричневої та білої шкіри

Бантот пагі (англ. *Buntot pagi* — хвіст ската, лат. *Buntot pagi*), або **бутонг паре** (англ. *Butong pare*, лат. *Butong duobus*), або **бутот пагі** (англ. *Butot pagi*, лат. *Butot pagi*) — філіппінська холодна зброя ударної та колючо-рублячої дії (рис. 1.15–1.22). Різновид бойового батога. Складається з дерев'яного пужална та батоги, виготовленої з хвоста ската, іноді з лезом на кінці.

Застосовують разом з баларау або коротким ножом чи мечем. Його можна перетворити на меч, палицю або батіг. Спричиняє нестерпний біль з утворенням гнійних ран унаслідок того, що в них залишається отрута, вироблена скатом, що призводить до інфікування рани.

Використуються для тренувань у філіппінській системі бойових мистецтв (ескрима, калі, арніс) (рис. 1.23).

Рис. 1.15. Короткий бантот пагі

Рис. 1.16. Довгий бантот пагі

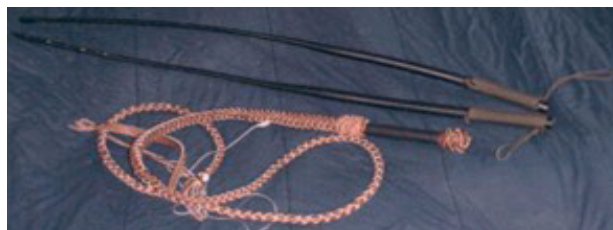

Рис. 1.17. Сучасний бантот пагі

Рис. 1.18. Бантот пагі у руці бійця

Рис. 1.19. Батога бантот пагі

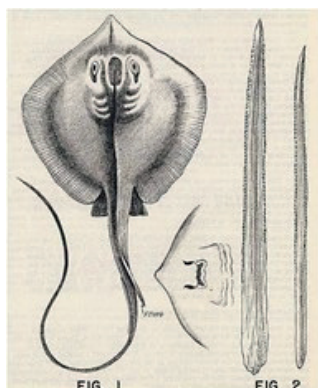

Рис. 1.20. Скот (ліворуч) та батоги бантот пагі з хвоста ската (праворуч)

Рис. 1.21. Реконструкція бантот пагі

Рис. 1.22. Бантот пагі, XIX ст.

Рис. 1.23. Утрачений щоденник Алехандро Пардо [261]

За деякими даними, бантот пагі застосовують для боротьби та відлякування асвангів (або асувангів — вампіроподібних відьм, упирів) та інших міфічних істот і як форму захисту від прокляття.

Знайшов відображення у філіппінському фольклорі.

Володіння бантот пагі на Філіппінах заборонено, оскільки багато скатів знищили заради їхніх хвостів.

Батіг африканський (англ. *African whip*, лат. *African flagellum*) — африканська холодна зброя ударної та задушливої дії

(рис. 1.24–1.26). Складається з дерев'яного пужална й батоги, яку зазвичай виготовляють зі шкіри бегемота або інших африканських тварин. Довжина батоги зазвичай — 3,0–5,0 м.

Рис. 1.24. Бій із застосуванням африканського батога, боєць ліворуч атакує

Рис. 1.25. Бій із застосуванням африканського батога, боєць ліворуч захищається

Рис. 1.26. Тілесні ушкодження від африканського батога

Батіг бога грому (англ. *Whip of the Thunder God*, лат. *Flagellum Tonitruum Dei*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії. Різновид жорсткого бойового батога. Складається з сталевого пужална, схожого на руків'я меча, з круглою мідною гардою і батоги, яка має форму хребця та 13 секцій у вигляді піраміди з квадратним перетином. Верхня секція має гострий кінчик. Загальна довжина — 1,20 м. Загальна вага — 30 кг.

Батіг бойовий (англ. *Combat whip*, лат. *Pugna flagellum*, від прасл. *batъ — палиця), або **пуга** (англ. *Scarecrow*, лат. *Cusumeraria formido*) — східноєвропейська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.27–1.30). Складається з пужална (батожильна, батожиська, пужака), батоги, язика або фола, що може мати додаткові уражаючі елементи (вузли, зубці, леза, камінці тощо) та кінців'я (плескала, крекера, хлопавки, тятивки, волосіння, кінського хвіста тощо) [15, 35, 43, 53, 97, 105]. Загальна довжина — від 2,0 до 5,0 м. Бойовий батіг значно довший за плететі.

Рис. 1.27. Сучасний бойовий батіг

Рис. 1.28. Бойовий батіг, виготовлений у Сілезії, Польща

Рис. 1.29. Бойовий батіг із балати («коров'яче дерево»), початок ХХ ст.

Рис. 1.30. Тентерфілдський батіг Джорджа Вуллоу «Тентерфілдський прикажчик»

Матеріали виготовлення ударної частини бойових батоги:

- сиром'ятна шкіра з копитних тварин, зокрема рогатої худоби;
- шкірозамінник, дерматин;
- кевлар;
- джинсова тканина;
- мотузка з натуральних матеріалів (льон, конопля, бавовна);
- силіконовий або гумовий шнур;
- дріт;
- трос;
- ланцюг тощо.

Перевагами шкіри є якість та відносна дешевизна, вона витримує вогонь, але швидше рветься, дерев'яніє після перебування у вологому середовищі, важча й об'ємніша.

Пужална виготовляють з деревини або зі сплавів на основі міді чи заліза. Часто оснащують наверхам у вигляді плетених «голів», махрою, темляком, заводом тощо. Темляк допомагає надійно тримати батіг у руці, запобігає ковзанню. У зібраному стані довгий батіг притягується заводом до пужална.

Існує безліч видів бойового батога:

- арапник;
- багатохвістка;
- батоги тюркських, татарських та інших кочових народів;
- бич;
- вовчанка;
- нагайка;
- плететі;
- традиційні козачі батоги;

- флогер тощо.

За довжиною батоги бувають:

- довгий;
- середній;
- малий.

Бойовий батіг — зброя дальнього бою [37, 203], але можна використовувати його й у ближньому бою, застосовуючи пужално.

У XV–XIX ст. у низці країн його використовують для покарання та тортур [53]. Ним можна вдарити з найнесподіванішого напрямку, обігнути підставлений щит або утримувати кілька супротивників на відстані. Неефективний у ближньому бою і проти супротивника в металевих обладунках або у строю, але дає змогу стрибнути на ньому, як на ліані, накинути на шию супротивнику, задушити його або підтягнути до себе, вибити у ворога зброю або підсікти її. Бойовий батіг може бути обладнаний лезами, шипами або гачками й елементами сетингу (на кшталт вогню, кислоти).

Бойові батоги бувають м'які й тверді (жорсткі). Тверді батоги виготовляють зі сплавів на основі міді або заліза (рис. 1.31), а м'які — переважно зі шкіри (рис. 1.32). Тверді батоги використовують в кінних боях. М'які батоги бувають одинарні та подвійні, а також можуть комбінуватися з іншою зброєю.

Рис. 1.31. Твердий бойовий батіг

Рис. 1.32. М'який бойовий батіг

Існували бойові батоги з ременів з додатковими ударними елементами — вузлами та/або свинцевими кульками, а також батоги (*лат. Flagella talaria*) з вплутаними гострими баранячими кістками. Покарання цими батогами могло спричинити смерть.

Бойовий батіг використовують як холодну зброю та знаряддя для тілесних покарань, а також у господарстві (пастухи, вершники). В українських селах і хуторах батіг переважно служив для загону худоби, дресирування собак і полювання.

У XVII ст. батоги набули величезного значення поміж духовенства: духовне начальство користувалося ними як дисциплінарним засобом, що звався «монастирська смиреність». Духовні суди призначали покарання батогами за ті злочини, які каралися світською владою батогом. Батоги призначалися не тільки для духовних осіб, а й для світських, підсудних церковному суду. Кількість ударів батогом визначалася загальними висловами: «нещадно», «жорстоко», «немиловичиво».

У побуті батіг застосовують як звичайне знаряддя домашнього покарання. У Стародавньому Римі та стародавніх Афінах ним користувалися для покарання рабів.

Також батогом користувалися для покарання кріпаків та в закладах освіти, особливо духовних. Окрім того, його використовувала поліція (рис. 1.33–1.34).

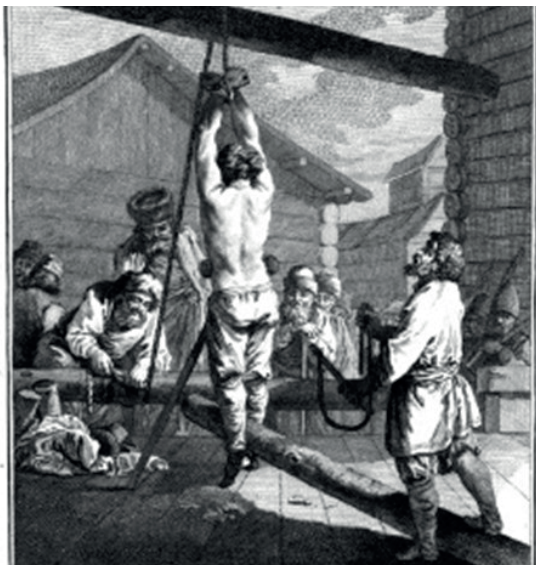

Рис. 1.33. Ж.-Б. Лепренс, гравюра «Покарання великим батогом», прибіл. 1765 р.

Рис. 1.34. Ж.-Б. Лепренс, гравюра «Покарання батогом Наталії Лопухіної», 1766 р.

На початку XVIII ст. батоги з'являються у практиці світських судів. Батогами карали засланих і поселенців, спійманих при спробі втечі, а також викритих у її підготовці й інших злочинах.

У 1832 р. син французького маршала Даву, перебуваючи в Москві, таємно купив у ката два батоги. Із цього приводу 22 вересня 1832 року вийшло секретне Височайше повеління: «надалі ні батогів, ні ката нікому не показувати».

Для покарання матросів військових флотів також використовували батоги, сплетені з прядив'яного троса, вони мали від 7 до 13 батогів. Такі батоги називалися кішками.

Дворовий батіг використовують в господарствах, ним також користуються молодші діти, які недостатньо сильні, щоб упоратися з великим батогом.

М'який батіг з'явився в династії Цзин і вважався негуманною прихованою зброєю, якій було важко протистояти. Такий батіг мав 7, 9 або 13 секцій.

У Росії бойові батоги виготовляли з коротким дерев'яним пужалном і батогами зі шкіряних ремінців. До 1839 р. батоги закінчувалися двома хвостами, а потім — трьома. Покарання батогом у російській імперії скасовано «Уложенням про покарання: кримінальні і виправні» 1845 р. і замінено покаранням канчуками. За Уложенням 1845 р. шмагання батогами стало вищим тілесним

покаранням і призначалося в кількості 80–100 ударів під час каторжних робіт і 10–30 ударів під час переведення на поселення.

М'яким батоном виконують переважно кругові рухи. За допомогою похитування рук і обертання тулуба збільшують швидкість удару батога й змінюють напрямок його руху.

Основні прийоми застосування бойового батога:

- обгортання;
- обертання;
- підмітання;
- підвішування;
- кидання;
- танець із квітами;
- шмагання по землі тощо.

Ефект помітності через сильний хлопок, звук та просто страх супротивника дає змогу виграти час. Батіг зазвичай є зброєю ліворукою або допоміжною. За його допомогою викидають зброю з руки супротивника та валять його на землю. У ближньому бою застосовують пужално, крутять ним як руків'ям кістень і завдають ушкодження тілу супротивника. Батоном також можна користуватись як удавкою для знерухомлення та задушення супротивника.

Техніка нанесення ударів бойовим батоном складна й зосереджена на:

- розколюванні;
- змітанні;
- проколюванні;
- бичуванні;
- веслуванні;
- трісканні;
- витягуванні;
- різанні;
- киданні;
- ударах;
- дражні.

Правильні удари батоном завдають жертві січких кровоточивих та дуже болісних ран. Бойовим батоном можна тримати ворога на відстані.

Види ударів бойовим батоном:

- удар ляскальний знизу вперед з відтягом назад у момент, коли кречер ще не досягнув цілі, різким рухом руки назад перед фіксуванням випрямленої руки. Батіг розташований збоку від

бійця паралельно тілу. Легеньким рухом рука подається вперед доти, доки вона не досягне кута 90° з тілом, і в цей момент необхідно слідкувати за тим, щоб батіг випрямився не повністю, а на 50–80 %, і руку різко рухають на себе вниз;

- стандартний цирковий удар виконується шляхом сильного замаху руки вгору паралельно тілу, і в момент, коли батіг розташований поза межами зору (за спиною), рука різко рухається в тій самій площині й відбувається чіткий удар батоном по цілі;
- удар із-за голови. Робиться замах рукою збоку через голову справа наліво, знизу вгору, коли батіг залетів за спину і рука зігнулася в лікті, робиться різкий рух руки в тій самій площині назад зліва направо: виникає гучний боковий удар;
- удар «убивця змії». Замах як у цирковому ударі, але удар завдається ближче до реальної цілі на 150–400 мм. Таким чином батіг іде по землі хвилею і вражає ціль, ніби жива змія, що наздоганяє жертву. Такий удар може виконуватись швидко й часто шляхом заведення батога за голову та нанесення повторного удару;
- удар моряків — ураження цілі зверху або ляскання вгору. Робиться змах батога вгору із затримкою, коли батіг почне обкручувати лікоть, рука різко випрямляється вперед;
- удар за спиною. Крутиться батіг над головою зліва направо, і, коли батіг починає залітати за спину, потрібно нагнути тулуб уперед, щоб батіг горизонтально перебував над спиною в повітрі, після чого рука різко рухається назад убік, а тулуб випрямляється. Цей удар дає можливість уражати ціль ззаду, не розвертаючись і не втрачаючи з поля зору все, що спереду;
- вихоплювання зброї або замотування батога за будь-що. Батіг здійснюється в напрямку цілі з протилежної

площини так, щоб плексало батога мало доступ до обмотування. Є ще один спосіб для довгих і важких батогів: спочатку робиться замах, як в цирковому ударі, а потім різке посилення батога в інший бік, у бік цілі, але з доступом і поправкою на замотування. Після кількох секунд після удару треба різко потягнути на себе зброю або інший предмет униз, щоб не травмуватися зброєю супротивника;

- комбіновані удари батогом містять набір з наведених вище ударів.

Під час нанесення удару із замахом кінець батога й особливо фол може видавати характерний гучний звук, що нагадує клацання або плескання.

Бій на батогах є ритуалом, шоу та видом спорту («бокс на батогах»). Девід Хікс описує сасі — ритуальний турнір з боротьби на батогах у народу мангараї в Індонезії, який проводять з різних традиційних і релігійних свят.

«Батіг і кинджал» (ісп. *Latigo y Daga*) — філіппінське бойове мистецтво, створене у 1987 р., засновується на використанні гнучкої зброї, зокрема батогів.

Батіг грецький (англ. *Greek whip*, лат. *Graecum flagellum*) — давньогрецька холодна зброя ударної, задушливої та колючо-ріжучої дії (рис. 1.35). Складається з дерев'яного пужална та батогів у вигляді пучка волосся чи мотузок, до кінців яких кріпляться невеликі ножеподібні біла.

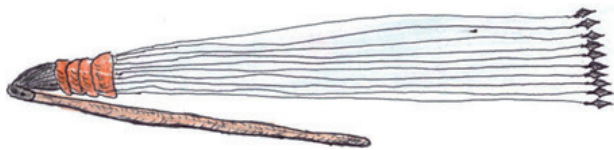

Рис. 1.35. Батіг грецький

Батіг династії Цін (англ. *Whip of the dynasty Qin*, лат. *Flagellum dynastia Qing*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 1.36). Різновид бойового батога. Складається з довгого сталевого гнучкого прутка і кульок, що виступають біля

верхнього й нижнього кінця [58, 328–329]. Загальна довжина — 1,2 м [135].

Батіг виник у період Воюючих царств.

Рис. 1.36. Батіг династії Цін (внизу)

Галерея історії Внутрішньої Монголії, Музей Внутрішньої Монголії, Хух-Хото, Китай

Батіг-пістолет (англ. *Whip pistol*, лат. *Flagellum pistol*) — європейська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.37–1.39). Комбінована зброя. Сталевий ствол без нарізів калібру 12–14 мм. Казенна частина має брандтрубу для розміщення капсуля та інші необхідні деталі ударно-спускового механізму із крем'яним замком. Ствол виконує функцію пужална. Він обтягнений шкірою, батога кріпиться до кільця, яке, повертаючись, відчиняє ствол для здійснення пострілів.

З'явився в часи Середньовіччя.

Рис. 1.37. Батіг-пістолет зі стволом завдовжки 578 мм, Англія, початок XIX ст.

У XVIII ст. ним користувалися неаполітанські та французькі кучери й розбійники.

Рис. 1.38. Батіг-пістолет неаполітанського розбійника

Рис. 1.39. Батіг-пістолет зі стволом завдовжки 550 мм, кінець XVIII ст.

Батіг трихвостий (англ. *Three-tailed whip*, лат. *Tribus haliaeetus flagellum*) — європейська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.40–1.41). Складається з дерев'яного пужална та шкіряної батоги з фолом.

Використовують у всіх країнах переважно наглядчі й кати. Кати часто вплітали у хвости цвяхи.

Відомий з давнини до XVIII ст.

Рис. 1.40. Репліка батога трихвостого

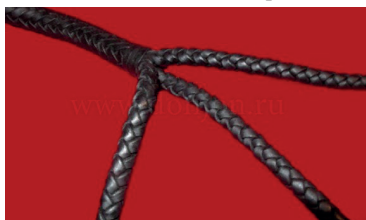

Рис. 1.41. З'єднання батоги з фолом трихвостого батога

Батіг туарегів (англ. *Tuareg whip*, лат. *Tuareg flagellum*) — африканська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.42). Складається з металевого пужална та батоги з кількома шкіряними хвостами з металевими билами на кінцях.

Рис. 1.42. Батіг туарегів

Батіг циганський (англ. *Gypsy whip*, лат. *Gypsy flagellum*) — ромська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 1.43–1.46). Різновид бойового батога. Складається з дерев'яного (іноді обплетеного) пужална довжиною приблизно 0,6 м та важкої батоги, яка кріпиться до пужална за допомогою переплечених шкіряних смуг з дротом або металевим кільцем. Батога може закінчуватися билем або фолом. До пужална іноді кріпили додаткові уражаючі елементи (наприклад, ніж, кинджал, стилет тощо).

Рис. 1.43. Циганський батіг з червоної шкіри та фолом, Угорщина

Рис. 1.44. Циганський батіг з вузловими билами на батозі

Рис. 1.45. Циганський батіг з билом на кінці

Рис. 1.46. Циганський батіг з прикріпленням до навершя ножом

Ремені виварюють у молоці й висушують на сонці для надання цупкості.

Цим бато́гом можна вибити зброю з руки супротивника, зламати руку, захлеснути ногу й повалити людину, смикнувши її ногу на себе, можна обвити шию та придушити та ін.

Батіг чарівний (англ. *Magic whip*, лат. *Magia flagellum*) — китайська холодна зброя ударної та колючо-ріжучої дії (рис. 1.47). Це власне волосся, заплетене в довгу косу, на кінці якої кріплять (ховають) лезо, заточену монету тощо.

Рис. 1.47. Батіг чарівний

Техніка застосування власної коси аналогічна техніці бою з бато́гом. Зазвичай атаці піддаються очі, обличчя та шия супротивника, а прийоми поєднуються з іншою зброєю або прийомами рукопашного бою. Можна користуватися без участі рук.

Батіг шаолінський мідний (англ. *Shaolin Copper Whip*, лат. *Shaolin flagelli aeris*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії. Різновид бойового бато́га. Складається з мідної гнучкої секційної палиці за формою схожої на стебло бамбука. Загальна довжина — до 1,6 м.

Бич бойовий (англ. *Fighting bull*, лат. *Pugnax taurus*) — слов'янська холодна зброя ударної та колючо-ріжучої дії (рис. 1.48). Різновид бойового бато́га. Складається з дерев'яного або металевого пужална та довгої гнучкої бато́ги з грубих мотузок (шворок), зазвичай зі шкіри, з невеликими билами у вигляді металевих кульок, кісток, металевих шипів тощо для посилення ударної дії та завдання ріжучих ушкоджень [8]. Загальна довжина — 1,0–6,0 м, трапляються й довші.

Рис. 1.48. Бич бойовий

Біан ган (англ. *Bian gan*, лат. *Bian gan*), або **батіг-жердина** (англ. *Pole whip*, лат. *Vel flagellum*), або **батіг західний краєвий** (англ. *Western edge whip*, лат. *Flagellum occidentis*), або **хрест, покритий червоним** (англ. *Cross covered in red*, лат. *Cruce rubra*), або **біла змія, що виплюнула язика** (англ. *White snake spitting out tongue*, лат. *Serpens*

albus exspuens linguam) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 1.49). Складається з металевого пужална та тканинни, шкіряної або ланцюгової батоги довжиною від ступні до груді воїна. На кінці ланцюга може бути металеве шилоподібне біло.

Виконує функції як палиці, так і батога, що ускладнює для супротивника спостереження за рухами воїнами.

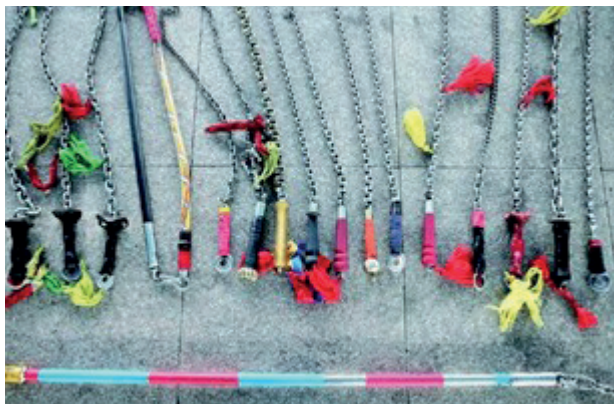

Рис. 1.49. Сучасні біан гани

Це зброя давнього Китаю. За легендою, її розробили пастухи західних регіонів Китаю для захисту овець та відлякування вовків. Пізніше вона поширилась у провінції Хебей. Після удосконалення застосовували як зброю в бойових мистецтвах (рис. 1.50).

Рис. 1.50. Техніка застосування біан ган

Бянь (англ. *Bian*, лат. *Bian*), або **батіг китайський** (англ. *Chinese whip*, лат. *Seres flagelli*), або **батіг твердий** (англ. *Hard whip*, лат. *Durum flagellum*), або **батіг жорсткий** (англ. *Hard whip*, лат. *Durum flagellum*) — давньокитайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 1.51–1.57). Різновид жорсткого бойового батога. Складається з

металевих, кістяних або бамбукових ланок, насаджених на гнучкий стрижень. Бамбукові виступи у вигляді вузлів прикріплені до стрижня зброї через рівні проміжки, вони посилюють уражальний ефект. Ланки можуть мати круглий, квадратний або довільний перетин. Класичний бянь мав 3, 7, 9 або 12 ланок, але іноді трапляються і бяні нетрадиційних схем. Бянь має чітко виражене пужално, яке іноді відділяється від ударної частини невеликою гардою. В основі або на верші пужална зазвичай є отвір, через який протягують темляк (з китицею або без неї). Довжина батоги — приблизно 0,9 м, пужална — 0,2 м. Загальна вага — приблизно 1,5 кг. Трапляються бяні вагою до 8,0 кг.

Бянем можна виконувати рублячі й хльосткі удари. Ним відбиваються від меча й списа, але концентрований удар, наприклад пряме попадання каменем, призводить до його розсіпання на частини. Таку зброю переважно використовують однією рукою, сидячи на коні. Іноді використовують два батоги в різних руках (рис. 1.58).

Рис. 1.51. Бянь

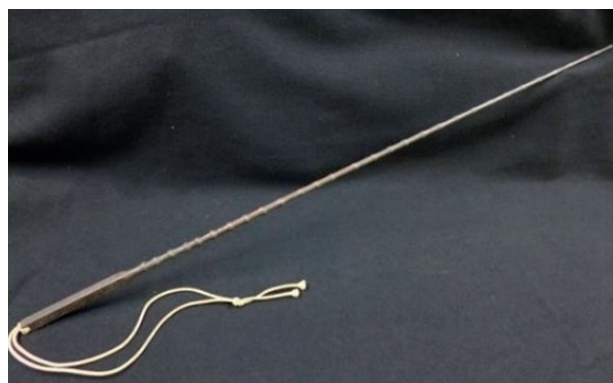

Рис. 1.52. Бянь династії Тан

Рис. 1.53. Жорсткий сталевий батіг

Рис. 1.54. Жорсткий батіг династії Мін
Галерея культури коней та упряжі, Музей Внутрішньої
Монголії, Хух-Хото, Китай

Рис. 1.55. Жорсткий батіг

Рис. 1.56. Жорсткий батіг династії Мін, 1368–1644 рр.
(вгорі і знизу)

Рис. 1.57. Наконечник бян

Рис. 1.58. Парні бян

Відомий у Китаї ще в VII ст. Ним билися китайські воєначальники. Бян належить до списку 18 класичних видів зброї Китаю.

Вважається, що бян використовують насамперед як зброю важкої кавалерії (рис. 1.59–1.61), а до кінця династії Цін (початок XX ст.) — переважно як церемоніальну зброю [230].

Рис. 1.59. Убей Чжі, «Записки про зброю та спорядження», Мао Юань, XVII ст. (бянь — праворуч)

Рис. 1.60. Воїн з бян

Рис. 1.61. Придворний художник Сюань-цзуна Хань Гань, династія Тан, "Людина, яка пасе коня", 706–783 рр.

Техніку бою бьянем наведено на рис. 1.62.

Рис. 1.62. Техніка бою бьянем

Віч (англ. *Vich*, лат. *Vich*), або **вітюн** (англ. *Vityun*, лат. *Vityun*) — східноєвропейська холодна зброя ударної дії. Різновид бойової плететі. Складається з дерев'яного пужална та шкіряної батоги.

Користувалися на території Архангельської та Вологодської губерній.

Вовчатка (англ. *Wolf cub*, лат. *Volchatka*), або **вовкобій** (англ. *Wolfboy*, лат. *Wolfboy*) — башкирська та калмицька холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.63–1.64). Різновид бойового батога. Складається з плетеного пужална та шкіряної батоги з уплетеним дротом, до якої підвішено невеликий додатковий уражаючий елемент (било) зі сплаву на основі свинцю, оплетений шкіряними мотузками (рис. 1.65). Темляк кріпиться до одного з торців пужална для надійного фіксування кисті руки під час застосування зброї. Максимальна довжина вовчатки — 0,6 м.

Рис. 1.63. Вовчатка з билом у вигляді тризуба

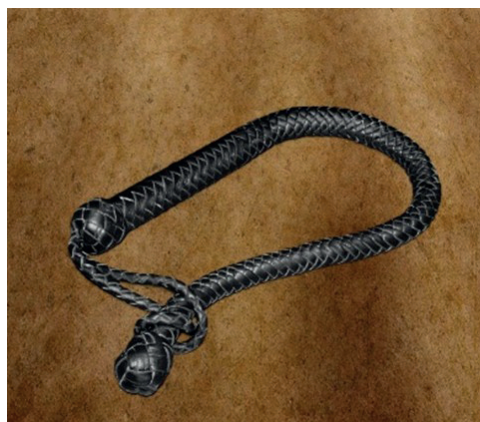

Рис. 1.64. Вовчатка з билом у вигляді кулі

Рис. 1.65. Біла вовчаток

У порівнянні з нагайкою вовчатка менш гнучка й коротша, пристосована для прихованого носіння.

Ефективна зброя для нападу й активної самооборони. Її довжина надає ударам хльосткості та потужності, а гнучка конструкція дає змогу зручно помістити її за поясом. Використовують на ближніх дистанціях, що майже ідентичне до бою з палицею або дубинкою (рис. 1.66–1.67). Зручна для полювання на вовків, відбивання від них під час їзди верхи лісом.

Рис. 1.66. Вовчатка у складеному стані

Рис. 1.67. Вовчатка з циліндричним билом

Воловик (англ. *Volovik*, лат. *Volovik*) — східноєвропейська холодна зброя ударної дії. Різновид арапника. Складається з дерев'яного пужална та батоги, виготовленої з хвоста вола або корови.

Користувалися на території Тамбовської губернії.

Вухорізка (англ. *Ear trimmer*, лат. *Auris putator*) — радянська саморобна холодна зброя ударної, ріжучої та задушливої дії (рис. 1.68). Складається з товстої струни (від гітари, контрабаса, рояля тощо), до одного кінця якої прикріплено било (гирка від аптекарських ваг, гайка, свинцеве грузило тощо), а до іншого — невелике руків'я, що кріпиться центральною частиною до струни, або браслет-напульсник, або шкіряна «фенечка».

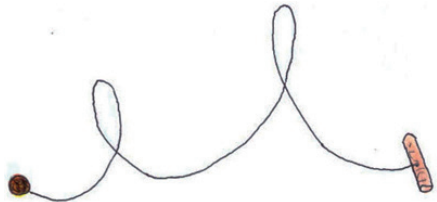

Рис. 1.68. Вухорізка

Бойовою частиною є як било для завдання ударних ушкоджень, так і струна. У похідному стані струну обмотують навколо браслета. Для приведення вухорізки в бойовий стан струну розмотують та звільняють било помахом руки. Якщо бойовою частиною є струна, то здійснюють захльостувальний рух, до того ж під вагою біла струна описує своєрідну траєкторію й завдає ушкодження (найчастіше рвану рану поздовжньої форми).

Техніка роботи вухорізкою має переважно два елементи: кругове обертання та обертання вісілкою з метою створення «мертвої зони» навколо себе. Далі відбувається захльостування шиї супротивника з задушенням або кінцівки, або захоплення його зброї.

Користуються члени кримінальних угруповань.

Гала (англ. *Gala*, лат. *Gala*) — малайська холодна зброя ударно-дробильної дії. Це гнучка дерев'яна жердина.

Ганджибіан (англ. *Ganjibian*, лат. *Gandjibian*), або **ганьцибянь** (англ. *Ganzibian*, лат. *Ganjibian*), або **сююбянь** (англ. *Suyuiban*, лат. *Suyuiban*), або **сиюйбянь** (англ. *Xiyu bian*, лат. *Siyu bian*), або **батіг «Західних областей»** (англ. *Whip of the «Western Regions»*, лат. *Flagellum of «Occidentis regionum»*) — китайська холодна зброя колючо-ріжучої, ударної та задушливої дії (рис. 1.69). Складається з дворучного дерев'яного пужална, батоги зі шкіри або мотузку зі списоподібним наконечником. Довжина пужална — близько 1,0 м, довжина батоги — близько 2,0 м. Загальна вага — 1,15–1,50 кг.

Рис. 1.69. Ганджибіан

Зброя верхових народів Сінцзяну (Уйгурського автономного району та Середньої Азії).

Техніка застосування складна, за майстерного поводження лезо на кінці досягає величезної швидкості та завдає серйозних ушкоджень (рис. 1.70–1.72). Виконуються рублячі, хльостові, стріляючі удари, а також удари пужалном.

Рис. 1.70. Босць з ганджибіаном готується до бою

Рис. 1.71. Боєць готується до метання списоподібного наконечника ганджібіана

Рис. 1.72. Списоподібний наконечник ганджібіана в польоті

Гань шань бянь (англ. *Gan Shan Bian*, лат. *Gan Shan Bian*, кит. 甘山 — батіг, що наздоганяє в горах) — китайська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.73). Різновид бойового батога. Аналог гань цзи бянь, але без наконечника. Складається з дворучного дерев'яного пужална завдовжки до 1,0 м та батогу довжиною приблизно 1,4 м з 24 вузлами або невеликими білами.

Рис. 1.73. Гань шань бянь

Із цією зброєю тренувалися ченці часів династій Сун та Цін.

Техніка застосування гань шань бянь нагадує гімнастичні вправи зі стрічкою (рис. 1.74).

Рис. 1.74. Техніка застосування гань шань бянь

Гарота (англ. *Garrote*, лат. *Garrote*, ісп. *Garrote* — закручування, затягування) — іспанська холодна зброя задушливої дії (рис. 1.75). Вид зашморгу.

Рис. 1.75. Стілець для страти за допомогою гароти

Застосовується як знаряддя страти та тортур.

Гаротою також називають зброю ближнього бою, виготовлену з міцного шнура або струни з двома руків'ями, прикріпленими до протилежних кінців струни (рис. 1.76–1.79). Довжина струни — 0,3–0,6 м.

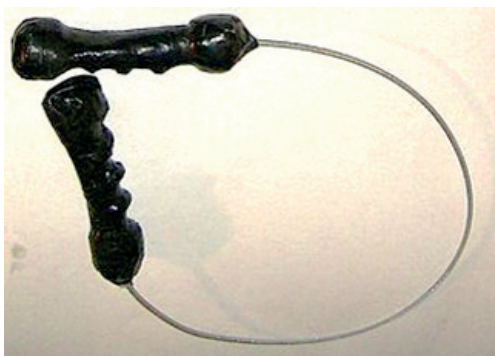

Рис. 1.76. Струна фортепіано, перероблена на гароту

Рис. 1.77. Гарота з мотузки

Рис. 1.78. Гарота з плетеної шкіри

Рис. 1.79. Гарота з дроту

Перші зразки гарот мали лише шнур завдовжки до 0,5 м без руків'їв.

На вигляд гарота віддалено нагадує японські нунчаку. Із часом вона трансформувалася в металевий обруч, що затягувався гвинтом з важелем ззаду.

Наявні дві техніки застосування гароти:

- повільне удушення й контроль супротивника;
- миттєве вбивство шляхом переламу шийних хребців супротивника. Перед стратою засудженого прив'язували до стільця або стовпа, на голову йому одягали мішок. Після виконання вироку мішок знімали, щоб глядачі могли бачити обличчя жертви.

У 1828 р. Фердинанд VII скасував в Іспанії страту через повішення та ввів гароту як єдиний законний спосіб страти кримінальних злочинців.

Розрізняють такі види доставки засудженого до страти:

- «шляхетна гарота» — засуджений слідує до місця страти в сідлі на коні й сам дає сигнал до страти;

- «звичайна гарота» — засуджений слідує зазвичай на мулі;
- «підла гарота» — засуджений слідує на ослі або пішки (рис. 1.80).

Рис. 1.80. Підла гарота, Рамон Касас (1894 р.)

Останнє покарання гаротою відбулося в 1974 р. (Сальвадор Пуч Антик). У 1978 р. страту в Іспанії було скасовано.

У період завоювання Америки конкістадорами гарота набула поширення в іспанських колоніях. Наприклад, за допомогою гароти був страчений останній імператор імперії Інків Атауальпа. У США гарота застосовувалася до винаходу електричного стільця. Таку страту також застосовували на Філіппінах і в Південній Америці (рис. 1.81).

Рис. 1.81. Страта гаротою на Філіппінах, 1901 р.

На початку XX ст. гарота набула значного поширення поміж членів організованої злочинності в США, ставши «візитною карткою» професійних убивць з Cosa Nostra. Окрім того, підрозділи спеціального призначення взяли гароту на озброєння, застосовуючи її для безшумного вбивства вартових.

Застосування гароти розписано в особливій інструкції спецназу США, де зазначено, що за наявності «достатньої фізичної сили можна лише за допомогою передпліччя провести прийом задушення вартового». Проте в іншому разі пропонується «затягнути петлю на шиї супротивника (переконавшись, що петля закинута саме на шию, а не на підборіддя), потім повернутись до нього спиною, і, нахилиючись уперед, задушувати».

Гарота каталонська (англ. *Catalan garrote*, лат. *Catalan garrote*) — іспанська холодна зброя колючої та задушливої дії (рис. 1.82–1.83). Різновид гароти, де гвинт був забезпечений вістря, яке при обертанні поступово вкручувалося в шию засудженого й дробило йому шийні хребці.

Рис. 1.82. Гарота каталонська з розкритою петлею та дерев'яним вістря

Рис. 1.83. Гарота каталонська зі сталевим вістря

Гоуюй бянь (англ. *Gouyu bian*, лат. *Gouyu bian*), або **батіг з рибальським гачком** (англ. *Whip with a fishing hook*, лат. *Flagellare cum fishhook*) — китайська холодна зброя ударної дії (рис. 1.84). Складається з дерев'яного веретеноподібного пужална, до якого з одного боку кріпиться секційний металевий батіг, а з іншого — сталевий гак за допомогою ланцюга. Довжина батіги — 0,9 м, довжина пужална — 1,1 м, довжина ланцюга з гаком — 0,5 м.

Рис. 1.84. Гоуюй бянь

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династії Цін.

Гунь (англ. *Gun*, лат. *Gun*), або **гунь шаолінський** (англ. *Shaolin Gun*, лат. *Shaolin Gun*), або **шаолінь гунь** (англ. *Shaolin Gun*, лат. *Shaolin Gun*) — китайська холодна зброя ударної дії (рис. 1.85). Має вигляд гнучкої дерев'яної жердини. Виготовляють із китайської білої верби.

Вид шаолінської зброї (рис. 1.86).

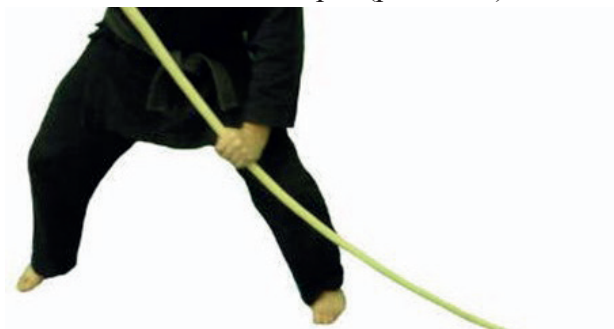

Рис. 1.85. Гуань у руках бійця

Рис. 1.86. Відпрацювання ударів гуанем

Шаолінська жердина відрізняється своєю довжиною, гнучкістю, що дає змогу завдавати удари й пружні блоки, відрізняється легкістю та значною міцністю. Виготовляють з цільного стовбура молодого дерева. Очищену від кори заготовлю вимочують у спеціальному розчині, сушать у підвішеному стані із билем на кінці, потім покривають спеціальним лаком. Жердина стає пружною, міцною, легкою й твердою.

До шаолінських комплексів вправ із жердиною належать:

- бабао хуньюаньгунь («жердина хаотичної першооснови восьми скарбів»);
- байшегунь («жердина білої змії»);
- баменьгунь («жердина восьми воріт»);
- басяньгунь («жердина восьми безсмертних»);
- дасчагунь («жердина великого демона-якші»);
- дамогунь («жердина Дамо»);
- дань паньлун гунь («одиначна жердина згорнутого дракона»);
- дуаньгунь («коротка жердина»);
- іньшоугунь («жердина інського хвата»);
- люсингунь («жердина-метеор»);
- люхе іньшоугунь («жердина шести координацій інського хвата»);
- люхе фенлі ечагунь («жердина шести відповідей демона-якші, який несеся вітром»);
- люхегунь («жердина шести координацій»);
- мейці гунь («жердина висотою до брів»);
- мейці дуйгунь («парні жердини висотою до брів»);
- пайгунь («відштовхувальна жердина»);
- пішаньгунь («жердина, що розрубє гору»);
- почженьгунь («жердина, що розбиває загони»);
- сшіой чуаньсяньгунь («жердина старанної дівчини, що протягує нитку»);
- сюаньфенгунь («вихрова жердина»);

- сяо мейхуагунь («мала жердина-квітка сливи»);
- сяоечагунь («жердина малого демона-якші»);
- фейлунгунь («жердина дракона, що летить»);
- фенмо дуй гунь («демон вітру проти жердини»);
- фенмо дуйгунь («парна жердина демона вітру»);
- фенмогунь («жердина демона вітру»);
- фенхогунь («жердина вітру та вогню»);
- цзуйгунь («жердина п'яниці»);
- цименьгунь («жердина знаменних воріт»);
- цитянь дашенгунь («жердина великого досконалого, рівного Небу»);
- чженьшангунь («жердина, що руйнує гори»),
- чжунпайшагунь («середня жердина, що відштовхує пісок»);
- чуаньсогунь («жердина човника, що снує»);
- шанпайшагунь («верхова жердина, що відштовхує пісок»);
- шаолін гунь («шаолінська жердина»);
- шаохогунь («жердина, обпалена у вогні»);
- шаоцзигунь («жердина малої дитини»);
- шибадянь цимейгунь («вісімнадцять торкань жердини заввишки до брів»);
- шибадянь цимейгунь («вісімнадцять уколів жердиною заввишки до брів»);
- шіерлу цюньланьгунь («жердина дванадцяти доріжок із загону для худоби»);
- шуан паньлушунь («парні жердини згорнутих драконів»);
- юаньхоу гунь («жердина мавпи»);
- юйцзягунь («жердина родини Юй»);
- юньянгунь («жердина хмар і сонця»);
- юшку цюньян гунь («жердина п'яти тигрів і стада овець»);
- яншоугунь («жердина сонячних рук») та ін.

Дара (англ. *Gift*, лат. *Donum*) — киргизька холодна зброя ударної та задушливої дії.

Аналог камчі. Складається з короткого дерев'яного пужална та відносно товстої шкіряної батоги.

Дура́ка (англ. *Fool*, лат. *Stultus*) — слов'янська холодна зброя ударної дії (рис. 1.87–1.92). Різновид нагайки, але товща та коротша за неї. Пужално і батогу виготовляють тугим плетінням з 8 смуг натуральної шкіри. Загальна довжина — до 1,0 м. Наявні дураки різних розмірів.

Рис. 1.87. Загальний вид дураки у складаному стані

Рис. 1.88. Ударна частина дураки, роз'єднана з темляком для приведення в бойовий стан

Рис. 1.89. Кріплення темляка до навершя дураки

Рис. 1.90. Бойова частина дураки

Рис. 1.91. Дурака без темляка

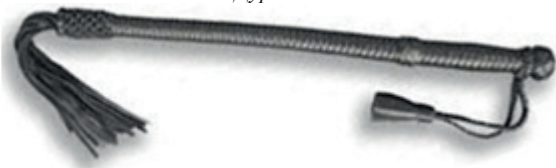

Рис. 1.92. Дурака з фолом

Застосовують також для рознімання тих, хто б'ється, та провчання дурнів. Є версія, що назва з'явилась унаслідок «навчання дурака». За іншою версією, назва пішла від турецького слова «зупинка», оскільки «дурака» — зброя для припинення, зупинки, взяття під контроль ситуації.

Ершицидзе цилінь бянь (англ. *Ershixijie*, лат. *Ershisijie propositum bian*), або **двадцятичотирисекційний батіг єдинорога** (англ. *Twenty-four-section unicorn whip*, лат. *Vigintiquatuor sectionem flagelli unicornis*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 1.93). Різновид бойового батога. Має 24 короткі сталеві секції, з'єднані ланками ланцюга. Іноді 24-та секція мала вигляд списоподібного наконечника. Загальна довжина — 2,6 м.

Рис. 1.93. Ершицидзе цилінь бянь

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династії Мін та династії Цін.

Ершицидзе хелін бянь (англ. *Ershixijie helin bian*, лат. *Ershisitsie helin bian*), або **двадцятичотирисекційний хлист із відлякувальними дзвіночками** (англ. *Twenty-four-section whip with scary bells*, лат. *Vigintiquatuor sectio flagelli cum horribili campanis*) — китайська холодна зброя

ударно-дробильної дії (рис. 1.94). Різновид бойового батога. Складається з коротких сталевих секцій, з'єднаних ланками ланцюга, до яких прив'язані 12 дзвіночків та китиця на кінці для відволікання уваги супротивника. Загальна довжина — 2,6 м.

Рис. 1.94. Ершицидзе хелін бянь

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династії Мін та династії Цін.

Ершибацзе цуаньгун бянь (англ. *Ershibajie cuangong bian*, лат. *Ershibajie tsuangong bian*), або **двадцятьовосьмисекційний батіг, що виганяє з храму** (англ. *Twenty-eight-section whip expelled from the temple*, лат. *Viginti octo-sectio flagelli e templo expellitur*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 1.95). Різновид бойового батога. Складається з 28 коротких сталевих секцій, з'єднаних ланками ланцюга. Іноді 28-ма секція мала вигляд списоподібного наконечника. Загальна довжина — 2,6 м.

Рис. 1.95. Ершибацзе цуаньгун бянь

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династії Мін та династії Цін.

Жоуцзянь (англ. *Zhoujian*, лат. *Zhoujian*), або **гнучкий меч** (англ. *Flexible sword*, лат. *Flexilis gladius*) — давньокитайська холодна зброя ударної та колючо-ріжучо-рублячої дії (рис. 1.96–1.98). Різновид гнучкого меча. Складається з короткого бочкоподібного дерев'яного руків'я, обтягнутого шкірою, металевої гарди чашоподібної форми, дископодібного навершя та гнучкого сталевго клинка. Загальна довжина — майже 1,0 м.

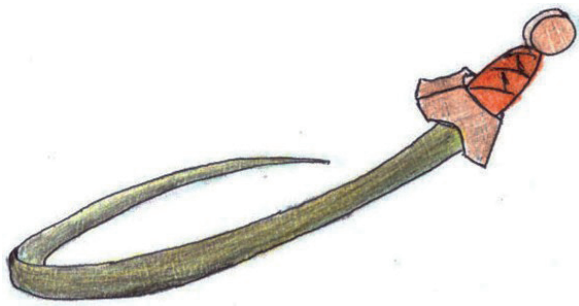

Рис. 1.96. Жоуцзянь

Рис. 1.97. Клинки давніх жоуцзянь

Рис. 1.98. Клинок жоуцзянь

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династії Мін.

Жуан бе (англ. *Ruan Be*, лат. *Ruan Be*), або **батіг шаолінський** (англ. *Shaolin whip*, лат. *Shaolin whip*) — китайська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.99). Різновид бойового батога. Складається з довгої шкіряної батоги та короткого одноручного пужална з плетеної шкіри або товстої мотузки. Довжина пужална — приблизно 0,2 м, довжина батога — 1,5–2,0 м. Загальна вага — 0,4–0,5 кг.

Рис. 1.99. Жуан бе, Китай

Традиційна зброя ченців. Застосовують у кунг-фу (рис. 1.100–1.101).

Рис. 1.100. Боець з жуан бе готується до атаки зі стійки стоячи

Рис. 1.101. Боець з жуан бе готується до атаки зі стійки з нахилом тулуба

Жуань бянь (англ. *Zhuan Bian*, лат. *Zhuan Bian*, кит. 软鞭 — гнучкий батіг) — китайська холодна зброя ударно-дробильної, задушливої та колючо-ріжучої дії (рис. 1.102–1.107). Складається з металевого пужална, іноді обтягнутого шкірою, та кількох послідовно скріплених ланками металевих секцій (від 3 до 36, частіше — від 7 до 13), які закінчуються обтяженим бойовим наконечником у вигляді дротика або клинком. Іноді бойовий наконечник додатково прикрашають шматком тканини, який дає змогу візуально контролювати рух зброї, стабілізує політ відточеного вістря й відволікає увагу супротивника. Загальна довжина зазвичай — 1,5–2,0 м (від носа до підшви бійця), яка регулюється за його бажанням залежно від зросту та майстерності. Трапляються варіанти жуань бянь довжиною до 3,0 м.

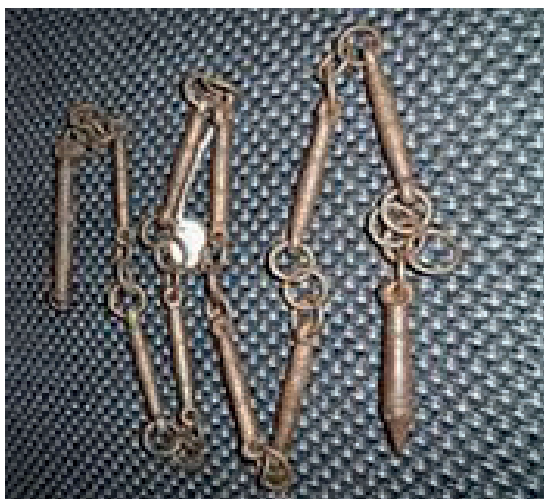

Рис. 1.102. Давній жуань бьянь з 10 веретеноподібними секціями

Рис. 1.103. Жуань бьянь з 9 циліндричними секціями

Рис. 1.104. Жуань бьянь з 10 секціями та пужалном, обтягнутим шкірою

Рис. 1.105. Жуань бьянь з ромбоподібними секціями

Рис. 1.106. Давній жуань бьянь з секціями, які мають позолоту

Рис. 1.107. Сучасний жуань бьянь

Один із стародавніх китайських видів зброї ближнього бою, що з'явилася приблизно у V ст. до н. е. і стала популярною в період Весни та Осені й Періоду Воюючих царств, до знаменитого першого об'єднання Піднебесної імператором Цін Шихуанді у 221 р. до н. е.

Застосовують під час нападу та для активного самозахисту від грабіжників або бандитів. Жуань бьянь легко обходить щит або іншу перешкоду, може захлеснути та обплутати супротивника або зброю.

Застосовують у китайських бойових мистецтвах.

Є видом шаолінської зброї.

Носили жуань бьянь непомітно обмотаним навколо тулуба, або в кишені чи руці в складаному стані.

Техніка бою жуань бьянь заснована на різноманітних кругових обертаннях і «вісімках», які завдають ударів гострим наконечником і будь-якою іншою ланкою. Під час обертань зброю тримають за пужално або за середню частину батога. Для різкої

зміни траєкторії обертання застосовують закручування навколо ліктя, ноги або ший. Окрім того, обертання чергується з різкими викидами бойового наконечника в напрямку супротивника.

Перед початком бою зброю зазвичай тримають у складеному вигляді, затиснутою в кулак, після чого викидають уперед.

Жуань бянь може застосовуватися й у парному варіанті, а також разом із дао: ланцюг тримають у лівій руці, а дао — у правій [51].

У показових виступах також використовують різні акробатичні елементи (1.108–1.109). Наприклад, людина, лежачи на спині, «підстрибує» та обертає ланцюг під собою.

Рис. 1.108. Тренування з жуань бянь

Рис. 1.109. Показові виступи з жуань бянь

Жуань бянь застосовують під час зйомок фільмів про бойові мистецтва (рис. 1.110).

Рис. 1.110. Кадр із кінофільму «Охоронці та вбивці»

Зашморг (англ. *Noose*, лат. *Laqueus*) — східноєвропейська холодна зброя задушливої дії (рис. 1.111). Складається з міцного зазвичай тонкого шнура, забезпеченого кільцеподібним або циліндричним руків'ям на кінцях.

Рис. 1.111. Зашморг

Застосовують винятково для навмисного безшумного вбивства шляхом задушення. Техніка застосування зашморгу обмежена виконанням лише задушливих прийомів (рис. 1.112).

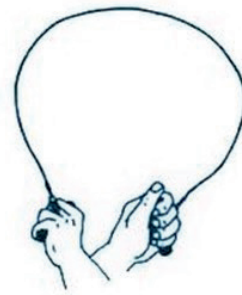

Рис. 1.112. Техніка застосування зашморгу

Змія (англ. *Snake*, лат. *Serpens*) — американська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.113). Різновид

бойового батога без вираженого пужална. Складається зі шкіряної батоги округлого перетину, один кінець якої потовщений і виконує функцію пужална, а інший або закінчується фолом, або до нього кріплять мішечок зі шротом, який виконує функцію додаткового уражаючого елемента.

Рис. 1.113. Змія

Іншуа (англ. *Inshua*, лат. *Inshua*, кит. 恩舒亞 — щітки для зустрічі) — китайська холодна зброя ударної та колючої дії (рис. 1.114). Має вигляд мітли. Складається з пужална у вигляді ратища та бойової частини у вигляді сталевих гнучких загострених на кінці прутів. Загальна довжина — 750 мм, довжина бойової частини — 300 мм.

Рис. 1.114. Іншуа

Використовують як парну зброю, з якою тренувалися ченці часів династії Цін.

Йонсяку-тенугуї (англ. *Yonsyaku-tenugui*, лат. *Yonsyaku-tenugui*) — японська холодна зброя задушливої дії. Різновид тенугуї довжиною 1,2 м. Синобі прив'язували його навколо стегон. Відмінністю цього тенугуї є їстівність, його можна вживати як військовий пайок, попередньо замочивши в рисовому оцті.

Камси (англ. *Cams*, лат. *Cams*) — башкирська холодна зброя ударної та задушливої дії. Різновид бойового батога. Складається з дерев'яного пужална та

шкіряної батоги. Пужално часто інкрустовано сріблом і міддю.

Використовували шамани (бакси).

Камчін (англ. *Kamchin*, лат. *Kamchin*) — таджицька холодна зброя ударної дії (рис. 1.115). Різновид бойового батога. Аналог камчі. Відрізняється національною стилізацією.

Рис. 1.115. Камчін

Камчі (англ. *Kamchi*, лат. *Kamchi*, тур. *Kamçı* — нагайка), або **камші** (англ. *Drumsticks*, лат. *Drumsticks*), або **камча** (англ. *Kamcha*, лат. *Kamcha*) — тюркська (казахська) холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.116–1.123). Складається з батоги із сиром'ятної шкіри (зазвичай телячої) та пужална з деревини (жимолості або червоної таволги) або кістки (слонової, рогу архара, козячої ноги тощо). Пужално часто інкрустовано сріблом і міддю.

Рис. 1.116. Сувенірна сучасна камчі з пужалном у вигляді козячої ніжки

Рис. 1.117. Камчі з короткою батоогою

Рис. 1.118. Давня камчі

Рис. 1.119. Саморобна камчі

Рис. 1.120. Сучасні камчі

Рис. 1.121. Камчі, XIX ст.

Рис. 1.122. Інкрустована камчі

Рис. 1.123. Статутна камчі

Застосовують як зброю в суперечках із чужинцями для активного нападу (наприклад, для вибиття супротивника з сідла) або захисту. Окрім бойового призначення використовують для понукання коней або запряжених в арбу биків.

Класифікація камчі налічує близько 22 видів [13]. Найпоширенішими й найвідомішими є:

- **баримта камчі** (англ. *Barimta kamchi*, лат. *Barimta kamchi*), або **камчі баримташі** (англ. *Kamchi Barimtashi* — учасник баримти, лат. *Kamchi Barimtashi*) складається з пужална, виготовленого з таволги, довжиною 0,6 м та батоги довжиною 1,0 м з потовщеним кінцем;
- **дирау** (англ. *Dirau*, лат. *Dirau*) складається з дерев'яного пужална, залитого свинцем для підвищення уражаючих властивостей, довжиною 0,38 м та товстої плетеної з 12 (іноді 16 або 18) кіс з дубленої бичачої шкіри батоги довжиною 0,42 м. Відрізняється від інших видів камчі розмірами плетіння та пужална [216];
- **дода** (англ. *Doda*, лат. *Doda*) відрізняється розмірами ударної частини та пужална. Коротша за доїру та дирау;
- **доїр** (англ. *Doyir*, лат. *Doyir*) відрізняється розмірами ударної частини та пужална від інших видів камчі. Складається з дерев'яного пужална, залитого свинцем, довжиною 0,5 м і товстої батоги довжиною понад 1,0 м;

- **жез камші** (англ. *Jez kamshi*, лат. *Kamshi virga*) відрізняється наявністю оправи пужална зі сплаву на основі міді;
- **камчі баптау** (англ. *Baptau kamchi*, лат. *Baptau kamchi*) відрізняється тонкою батогию;
- **камчі весільний** (англ. *Wedding kamchi*, лат. *Nuptiae kamchi*) відрізняється наявністю багатого оздоблення;
- **камчі для скачок** (англ. *Horse racing kamchi*, лат. *Kamchi ad equum currentium*) відрізняється коротким пужалном і наявністю плескала;
- **камчі кокпарши** (англ. *Kokparshi kamchi*, лат. *Kamchi kokparshi*) складається з товстого пужална довжиною приблизно 0,27 м (три тутама) без будь-яких металевих накладок, прикрас з метою уникнення поранення користувача — кокпарши та шкіряної батоги;
- **камчі мисливська** (англ. *Hunting kamchi*, лат. *Kamchi venandi*) складається з пужална довжиною 0,5 м та батоги довжиною 1,2 м, на кінці якої є била зі сплаву на основі свинцю;
- **камчі ногайська** (англ. *Nogai kamchi*, лат. *Nogai kamchi*) складається з двох поряд розташованих батог з єдиним кінцем. Уздовж батог розміщено китиці;
- **камчі саріала** (англ. *Sariala kamchi*, лат. *Saries kamchi*) відрізняється інкрустацією верхньої частини пужална та обплетенням латунним дротом решти пужална;
- **камчі соп** (англ. *Sop kamchi*, лат. *Kamchi sop*) складається з пужална з таволги довжиною 0,4 м та довгої шкіряної батоги довжиною 2,5 м з довгим шкіряним фолом довжиною 7,2 м;
- **камчі сундет** (англ. *Kamchi sundet*, лат. *Kamchi sundet*) складається з пужална довжиною 0,4 м (приблизна довжина — від ліктя до мізинця) з чотирма пучкам ременів. Призначалася для

дарування хлопчику після обряду обрізання;

- **камчі уїр** (англ. *Kamchi uir*, лат. *Kamchi uir*) — камчі табунщиків з довгим пужалном;
- **камчі шибіртки** (англ. *Kamchi shibirtki*, лат. *Kamchi shibirtki*) складається з пужална та батоги із 3–4 ремінців. Завдяки спеціальному плетенню батоги під час користування видає свист;
- **камчі шибут** (англ. *Kamchi shibut*, лат. *Kamchi shibut*) відрізняється довгим пужалном, зазвичай виготовленим з кістки, та тонкої довгої батоги. Вважається камчею погоничів верблюдів.

Камчі — символ чоловічого начала та влади, який носять лише чоловіки та передають у спадок. За камчі впізнають її господаря та його біографію, на пужалні зображають родовий фамільний знак — тамга. А якщо воїн здійснив якийсь подвиг, то його теж зображають на пужалні камчі.

Камчі вішають праворуч від входу, на чоловічій половині юрти, показуючи, що в будинку є господар. За повір'ям, до камчі боїться наблизитися нечиста сила, і тому її вішають біля молодих жінок.

Традиція Камші тастау — кидання камчі [26].

У літературі камчі трапляються у творах Мухтара Ауезова «Шлях Абая», М. Есламгаліули «Айтеке би», Ільяс Есенберлін «Кочевники» та ін.

Канамуті (англ. *Kanamuti*, лат. *Kanamuti*), або **канамічі** (англ. *Kanamichi*, лат. *Kanamichi*, яп. 鉄鞭), або **канемуті** (англ. *Kanemuti*, лат. *Kanemuti*) — японська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 1.124–1.126). Різновид жорсткого бойового батоба. Складається з гнучкого металевого прута довжиною 0,8–1,2 м з круглим, шестикутним, восьмикутним або спіралеподібним перетином. Ударна частина звужується від руків'я до протилежного кінця (рис. 1.121). Один кінець канамуті довжиною приблизно 0,20 м іноді обгортають ротанговою (томакі) або шкіряною

(кавамакі) обмоткою, утворюючи руків'я для забезпечення кращого хвату.

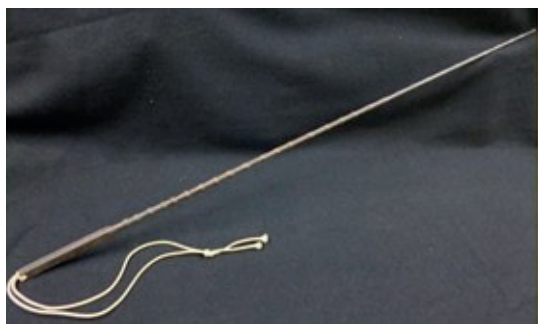

Рис. 1.124. Давній канамуті з ударною частиною, що нагадує бамбуковий пагін

Рис. 1.125. Канамуті з ударною частиною восьмикутного перетину

Рис. 1.126. Танака Фумон з канамуті

Зброя самураїв, що належить до періоду Муроматі (1333–1575 рр.) та вважається одним з кейго рокугу (6 видів зброї, якою користуються охоронці або супроводжуючі).

Канамуті легкий і простий у користуванні. Ним можна користуватись як однією, так і обома руками в стилі кендзюцу. Удар канамуті утворює болючий набряк і внутрішній крововилив, навіть якщо шкіра не була розсічена. Через швидкість він майже невидимий для супротивника.

Вважається, що канамуті є зброєю воєначальників важкої кавалерії. У період Едо канамуті користувались охоронці, а пізніше він став зброєю активного самозахисту (рис. 1.127–1.131).

Рис. 1.127. Фехтувальник приймає стійку хасо-но камає, тоді як Соке Танака займає оборонну позицію

Рис. 1.128. Фехтувальник завдає рублячого удару зверху, а Соке Танака використовує своє канамуті для парирования меча

Рис. 1.129. Фехтувальник швидко переходить у контратаку для завдання удару в скроню фехтувальника своїм канамуті

Рис. 1.130. Атака рук фехтувальника

Рис. 1.131. Вигляд атаки рук фехтувальника

Канамуті був на озброєнні японської поліції (рис. 1.132). У поєднанні з прийомами дзюдзюцу допомагав затримувати злочинців.

Рис. 1.132. Помічник японського поліцейського з канамуті

Канчук давньоримський (англ. *Ancient Roman Kanchuk*, лат. *Antiqua Romana Kanchuk*) — давньоримська холодна зброя ударної дії. Складається з дерев'яного пужална та шкіряної батоги з вузлами й уплетеними свинцевими кульками для посилення вражаючої дії.

Канчук кістковий (англ. *Kanchuk bone*, лат. *Kanchuk talaria*) — східноєвропейська холодна зброя ударної дії. Аналог давньоримського канчука, у якого замість вузлів та свинцевих кульок у батогу вплетено гострі баранячі кістки.

Карбач (англ. *Karbach*, лат. *Karbach*, татар. *Karbatsche*, нур. *Kyrbatsch*, польск. *Karbacz*), або **корбач** (англ. *Korbach*, лат. *Korbach*) — українська холодна зброя ударної та задушливої дії. Різновид бойового батога.

Складається з шкіряної батоги, прикріпленої до дерев'яного пужална сплетеного із сириці та сухожилля ремінцем.

Користуються як зброєю та для покарання людей, а також вершники — для понукання коней і волів.

Карус (англ. *Carousel*, лат. *Carousel*) — малайська холодна зброя ударної та задушливої дії. Різновид бойового батога. Складається з пужална та батоги.

Катив (англ. *Kattiv*, лат. *Kattiv*) — хантська холодна зброя ударної та задушливої дії. Різновид бойового батога. Складається з пужална, яке виготовляли з деревини або кісток тварин, та батоги, яку плели з дикої коноплі або кінського волосся.

Катим (англ. *Kattim*, лат. *Kattim*) — корейська холодна зброя колючо-ріжучо-рублячої та ударної дії (рис. 1.133). Різновид бойового батога. Складається з пужална із втоком конусоподібної або пірамідальної форми та батоги з коротких заточених секцій та списоподібного наконечника, які кріпляться між собою тросом або мотузкою.

Рис. 1.133. Катим

Уважається, що катим — це гібрид батога й урумі. Удар катимом прориває будь-який шкіряний обладунок, видираючи шматки зі спини, зрубує молоде деревце або перебиває ратище зброї. На відміну від урумі, катим прорізає, розрубує та відсікає руку або ногу супротивника. Його наконечник легко пробиває кірасу або шолом.

Кау сін ке (англ. *Kau syn ke*, лат. *Kau syn ke*), або **каусін** (англ. *Kausin*, лат. *Kausin*) — китайська холодна зброя ударної дії (рис. 1.134–1.136). Різновид секційного бойового батога. Рідкісна та незвичайна китайська зброя. Має зазвичай 3–4 секції, але трапляються і з 9 секціями. Перша секція закінчується чотири- або шестиграним

билом, а протилежна секція є дерев'яним або сталевим пужалном (руків'ям), яке може бути обмотане тканиною або шкірою. Усі секції з'єднані важкими металевими кільцями. Било іноді мало заточку.

Рис. 1.134. Кау сін ке довжиною 1,25 м, початок XIX ст.

Рис. 1.135. Кау сін ке завдовжки 1,45 м, кінець XIX ст.

Рис. 1.136. Кау син ке

Кийок телескопічний гнучкий (англ. *Telescopic flexible mallet*, лат. *Kiok telescopic bug*), або **кийок телескопічний пружинний** (англ. *Telescopic spring baton*, лат. *Malleus telescopic flexibilis*) — європейська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 1.137–1.138). Складається з пужална (руків'я) з темляком, 2–3 висувних секції, які розмашовуються всередині руків'я, та била. Секції мають вигляд сталевих спіралей. Било має циліндричну, призматичну або конусну форму та виготовляється зі сталі або латуні. Довжина кийків у розкладеному (бойовому) положенні — 0,3–0,7 м, у скла-даному (похідному) — 0,13–0,26 м. У бойовому положенні секції висуваються

на довжину, обмежену внутрішніми упорами (потовщеннями). У розкладене (бойове) положення секції виводять неавтоматично маховим рухом руки. Загальна вага — 300–900 г.

Рис. 1.137. Кийок телескопічний гнучкий у складаному (похідному) положенні

Рис. 1.138. Кийок телескопічний гнучкий у розкладеному (бойовому) положенні, виготовлений кустарним способом (1 – руків'я з темляком; 2, 3 – ударні гнучкі секції; 4 – било)

Кілінбіан (англ. *Qilinbian*, лат. *Kilinbian*, кит. 麒麟鞭 — батіг єдиногогу) — китайська холодна зброя ударної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 1.139). Різновид бойового батога. Складається з пужална довжиною приблизно 0,15 м, виготовленого зі сталевого плетеного дроту, обтягнутого шкірою, та батоги довжиною від 1,5 м до 1,8 м, виготовленої зі сталевих стрижнів, що зменшуються в розмірі від пужална, з'єднаних поступово меншими сталевими кільцями. Загальна вага — 1,0–2,0 кг.

Рис. 1.139. Кілінбіан

Сьогодні кілінбіаном користуються для фізичних вправ і у виставах.

Кнут (англ. *Knout*, лат. *Flagellum*) — східнослов'янська холодна зброя ударної та

задушливої дії (рис. 1.140–1.141). Різновид бойового батога. Складається з довгого дерев'яного пужална та батоги у вигляді одного або декількох ремінців із сиром'ятної шкіри або мотузки, переплетених із дротом. Батога іноді закінчується фолом у вигляді вільних кінців дробу або шкіри.

Рис. 1.140. Кнути, XIX ст.

Рис. 1.141. Кнут з фолом

Деякі дослідники дотримуються думки про татарське походження кнута, який потрапив у Європу в XV ст. Інші вважають, що кнут походить від варягів і є різновидом батога з вузлами. Дехто з науковців обстоює германське походження кнута.

Влучним ударом кнута можна завдати чутливого удару супротивнику або його коню. Від батоги кнута дуже складно сховатися за щитом, що надає йому перевагу перед іншою зброєю. Бувають воїни, здатні висмикнути кнутом зброю з руки супротивника або стягнути його з коня на повному ході. Бичування за допомогою вузла було видом тілесного покарання (рис. 1.142–1.148).

Рис. 1.142. Вершники з кнутами

Рис. 1.143. Покарання кнутом

Рис. 1.144. К. Гейслер, гравюра «Покарання кнутом у присутності селянського сходу», XVIII ст.

Рис. 1.145. Покарання в Стародавньому Єгипті

Рис. 1.146. Замахування кнутом

Рис. 1.147. Удар кнутом

*Рис. 1.148. Замахування кнутом.
Підтягування кнута після удару*

У разі завдання удару із замахом у міру потоншення кінець батоги й особливо фол можуть розвивати надзвукову швидкість, через що видають характерний гучний звук. Це клацання лякає рогату худобу, чим і користуються пастухи. Іноді застосовують для понукання коней або великої рогатої худоби під час перегону (рис. 1.149–1.154).

Рис. 1.149. Тримання кнута двома руками

Рис. 1.150. Початок замахування кнутом

Рис. 1.151. Замахування кнута з-за голови

Рис. 1.152. Початок руху кнута вперед

Рис. 1.153. Нанесення удару кнутом

Рис. 1.154. Повернення кнута

Корбач гуцульський (англ. *Hutsul korbach*, лат. *Hutsul korbach*) — українська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.155–1.156). Різновид бойового батога. Складається з дерев'яного (зазвичай з явору або ліщини) пужална довжиною 0,45–0,50 м, батоги, сплетеної зі шкіряних ременів або мотузки, яка поступово звужується, довжиною 2,0 м і більше, засівки (петлі), карічки (кругла сталева защіпка у вигляді гудзика), шкіряної китиці та пуканки з шовкової стрічки. Пужално з батогою кріпляться між собою за допомогою засівки, китичка до батоги — за допомогою карічки. Вага корбача — приблизно 2,0–3,0 кг. Пужално корбача старшого бовгар'ї мало інкрустацію та/або різьбу.

Рис. 1.155. Гуцульський корбач

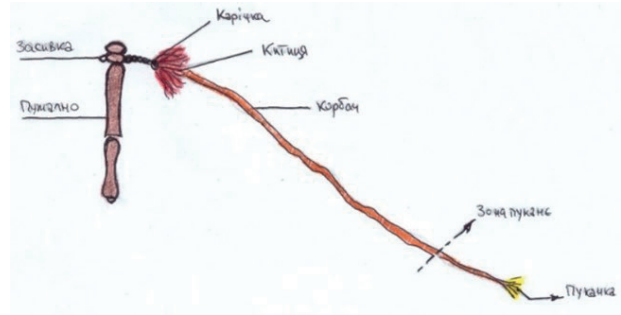

Рис. 1.156. Ілюстрація з книги «Музичні інструменти гуцулів» [72]

Користуються як зброєю (рис. 1.157–1.158), а також під час випасання худоби, як інструмент для зв'язку, сигнальний інструмент та музичний інструмент та для визначення погоди (рис. 1.159–1.160).

Рис. 1.157. Вільям Вендівер «Life», 1938 р.
Фото надане М. Марковичем

Рис. 1.158. Юліан Дорош «Гуцул з корбачем і конем», 1930-ті рр. Український музей-архів у Клівленді.
Фото надане М. Марковичем

Рис. 1.159. Гуцул з корбачем

Рис. 1.160. Показовий виступ з корбачем гуцульським

Його звук, схожий на постріл, якого досягають розкручуванням над головою, чутно на відстань до 1,5 км.

Найстрашніше — загубити корбач, також його треба берегти від дощу, оскільки він перестає видавати звук. Мокру батогу необхідно сушити, а потім руками розтирати для повернення гнучкості.

Курсайбо (англ. *Kursaibo*, лат. *Coursesaybo*) — японська холодна зброя задушливої дії (рис. 1.161). Складається з дерев'яного пужална та ланцюга без била.

Рис. 1.161. Курсайбо

Кусарифундо сикоміно дзюте (англ. *Kusarifundo sycomino jutte*, лат. *Kusarifundo shikomino jutte* — дзюте з підготовленим ланцюгом) — японська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 1.162). Складається з дзюте та ланцюга, захованого усередині верхнього кінця дзюте.

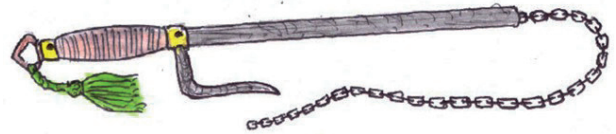

Рис. 1.162. Кусарифундо сикоміно дзюте

Кусарі-фуризу (англ. *Kusari-Furiza*, лат. *Kusari furiza*) — японська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 1.163). Складається з палиці, виготовленої зазвичай з бамбука, та ланцюга, що ховається всередині палиці.

Рис. 1.163. Кусарі-фуризу

Ку-чик-нхуєн-тьєн (англ. *Ku-chik-nhuen-tien*, лат. *Ku-chik-nhuen-tien*) — в'єтнамська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 1.164). Різновид бойового батога. Складається з короткого пужална, дев'ятисекційної батоги з загостреним наконечником. Елементи конструкції кріпляться за допомогою кілець. Усі деталі ку-чик-нхуєн-тьєн виготовляють зі сталі.

Рис. 1.164. Сучасний ку-чик-нхуєн-тьєн

Кханран (англ. *Khanron*, лат. *Khanron*), або **шарф в'єтнамський бойовий** (англ. *Vietnamese War Scarf*, лат. *Vietnamica proelium chlamydem*) — в'єтнамська холодна зброя задушливої та ударної дії. Один з унікальних видів зброї у традиційних бойових мистецтвах В'єтнаму. Був предметом побуту простих людей, однак реальність перетворила його на грізну бойову зброю. Характеризується м'якістю та гнучкістю, миттєво витягується й допомагає ефективно обеззброїти, знерухомити або знищити супротивника.

Переваги кханран:

- миттєва доступність;
- можливість зачеплення;
- блокування;
- зв'язування тощо.

Кханран має спеціальні прийоми, які потребують певних навичок (рис. 1.165–1.168).

Рис. 165. Захист кханраном від нападника із серпом

Рис. 166. Прийом задушення кханраном шляхом зтягування петлі на шиї

Рис. 167. Знерухомлення руки супротивника кханраном

Рис. 168. Прийом задушення кханраном шляхом закриття дихальних шляхів

Лансянь (лат. *Lanxian*, англ. *Lanxian*, кит. 蘭縣 — вовкозуба або вовкохвоста мітла) — китайська холодна бойова зброя ударної та колючо-ріжучої дії (рис. 1.169). Складається з ратища, виготовленого зазвичай із бамбука, та бойової частини у вигляді віялоподібних гнучких сталевих зубців з невеликими гачками на кінцях. Загальна довжина — 2,1–5,0 м, довжина бойової частини — від чверті до двох третин загальної довжини зброї. Загальна вага — 3,5 кг.

Рис. 1.169. Лансянь

Лансянь дає змогу тримати ворога на значній відстані. Розмашний підсікаючий удар міг збити відразу кількох супротивників.

Цю зброю активно застосовували за часів Ци Цигуна (XVI ст.). Відомо, що із цієї зброєю тренувалися ченці часів династії Мін та династії Цін.

Ланцюг (англ. *Chain*, лат. *Catena*), або **ланцюг бойовий** (англ. *Battle chain*, лат. *Catenaе рignае*, по фені «цепь») — радянська саморобна холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 1.170). Це простий ланцюг різної довжини й ваги, що є сукупністю металевих кілець або ланок, послідовно з'єднаних у такий спосіб, що вони можуть рухатися (обертатися) один відносно одного.

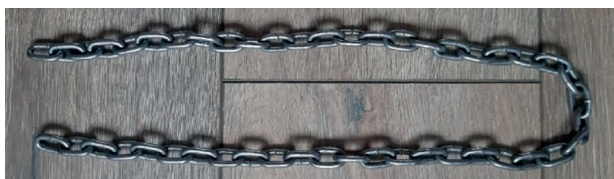

Рис. 1.170. Крупноланковий ланцюг

Ланцюгом переважно користуються як ударною зброєю, значно рідше — як задушливою.

Він є найпоширенішим видом гнучкої холодної зброї на вулицях, у кримінальних розбірках як знаряддя хуліганів і бандитів.

Ланцюг як холодну зброю доречно об'єднати в три групи:

- короткі ланцюги (до 0,4 м);
- середні ланцюги (0,4–1,0 м);
- довгі ланцюги (понад 1,0 м).

Короткі ланцюги застосовують для завдання хльостких ударів на ближній дистанції, для парирування ударів рук і ніг супротивника, а також намотують на кулак і користуються як кастетом. Застосування короткого ланцюга найефективніше за умов великого скупчення людей (у натовпі). Він легко вміщується в кишеню, за необхідності його можна швидко позбутися.

Ланцюги середньої довжини застосовують для завдання розгонистих ударів на дальній дистанції, виконання різних «вісімок» і кругових обертань з метою створення навколо себе «мертвої зони», для

задушення, парирування ударів не тільки рук і ніг супротивника, а й різної холодної зброї. Можливе комбіноване використання середнього ланцюга: один його кінець намотується на кулак і відіграє роль кастета, інший кінець вільна рука використовує для ударів, обертання по колу або по «вісімці». Якщо супротивник, ухилившись або парирувавши вільний кінець, перейшов на коротку дистанцію, він натрапить на чутливий удар імпровізованого кастета.

Довгі ланцюги трапляються дуже рідко, оскільки носити їх із собою незручно, а застосовувати вдається не завжди. Довгий ланцюг є швидше «зброєю залякування», що використовується для утримання супротивника на дальній дистанції. Ефективне застосування довгого ланцюга можливе лише в поєдинку на відкритій місцевості (рис. 1.171–1.175).

Рис. 171. Боєць тримає ланцюг у руці

Рис. 172. Боєць виконує вісімки ланцюгом

Рис. 173. Боєць імітує нанесення удару ланцюгом

Рис. 1.174. Комбінація застосування ланцюга з ударом ногою

Рис. 1.176. Бензопили з ланцюгом

Рис. 1.175. Боєць з ланцюгом

Рис. 1.177. Ланцюг бензопили

Переваги ланцюга:

- доступність;
- компактність;
- надійність;
- простота в застосуванні;
- гнучкість, що дає змогу завдавати ударів по непередбачуваних траєкторіях, захиститися від яких дуже непросто.

Користуються не тільки як зброєю або елементом конструкції, а й як своєрідним підсилювачем. Наприклад, біта або кийок з обгорнутим на кінці ланцюгом стає масивнішим і потужнішим, а якщо ланцюг залишити звисати, з'являється додаткова уражаюча дія.

Ланцюг бензопили (англ. *Chainsaw chain*, лат. *Catena serram*) — радянська холодна зброя ударно-дробильної та ріжучо-рублячої дії (рис. 1.176–1.177). Ланцюг кріпиться на короткому пужалні або один кінець обмотується ПВХ стрічкою, мотузкою або скотчем. Виконує роль «ріжучого батого» (катім).

Користуються злочинці.

Ланцюг велосипедний (англ. *Bicycle Chain*, лат. *Catena birota*) — радянська саморобна холодна зброя ударно-дробильної та задущливної дії (рис. 1.178). Це поєднання ланок велосипедного ланцюга, що разом утворюють стрічку.

Рис. 1.178. Хулігани з велосипедними ланцюгами

У вуличних бійках іноді застосовують ланцюги від велосипедів (рис. 1.179) та мопедів (рис. 1.180).

Рис. 1.179. Велосипедний ланцюг

Рис. 1.180. Мопедний ланцюг

Види велосипедних ланцюгів:

- однорядний;
- дворядний;
- широкий (від 5,5 мм);
- спеціальний;
- легкий.

Способи застосування велосипедних ланцюгів:

- ланцюг складають навпіл й обмотують по всій довжині ПВХ стрічкою, мотузкою або скотчем для утворення пужална. Така зброя на кримінальному жаргоні має назву «приблуда». Її гнучкість дає змогу, по-перше, зручно й таємно її переносити, по-друге, під час ударів і парируванні здійснювати своєрідне захльостування зброї або руки супротивника й «обминати» зброю супротивника;
- ланцюг розтягують на всю довжину й з одного боку роблять пужално (наприклад, обмотують у кілька шарів ПВХ стрічкою, під яку підкладають поролон). До протилежного

кінця ланцюга приварюють або приклепують ударну частину (рис. 1.181). Спосіб застосування аналогічний батогу;

- ланцюг складають навпіл і б'ють вільною гнучкою частиною;
- ланцюг намотують на кулак, перетворюючи на кастет (рис. 1.182).

Рис. 1.181. Ланцюг із билом і пужалном

Рис. 1.182. Кастет із ланцюга

Ланцюг китайський (англ. *Chinese Chain*, лат. *Seres torquem*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та ріжучо-рублячої дії. Аналог рублячого батога. Це ланцюг із заточеними ланками бойової частини та незаточеною частиною, яка виконує функцію пужална.

Окрім завдання тілесних ушкоджень супротивнику, здійснює серйозний психологічний ефект. Техніка бою такою зброєю складна та небезпечна через можливість поранити самого себе.

Латиго (англ. *Latigo*, лат. *Latigo*) — філіппінська холодна зброя ударної, колючо-ріжучої та задушливої дії (рис. 1.183). Різновид бойового батога. Складається з дерев'яного пужална та одного або декількох батогів із гострими наконечниками.

Рис. 1.183. Латиго

Застосовують у бойових мистецтвах, а також для захисту від хижаків.

Лакті (англ. *Lahti*, лат. *Lahti*) — грузинська холодна зброя ударно-дробильної дії. Різновид бойового батога. Має плетену з металевих прутів та шкіряних ременів батогу без вираженого пужална.

Малахай (англ. *Malachai*, лат. *Malachai*) — південнослов'янська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.184). Різновид канчука. Складається з дерев'яного пужална, обмотаного шкірою, та довгої шкіряної батоги з фолом. Іноді до батоги кріплять додаткові уражаючі елементи (била або леза).

Рис. 1.184. Малахай

Маля (англ. *Malya*, лат. *Malya*) — калмицька холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.185–1.188). Різновид бойового батога. Складається з дерев'яного пужална довжиною зазвичай 0,35 м, обплетеного шкірою, шкіряної батоги, сплетеної з 8 або 12 ременів, або батоги, сплетеної з кінського волосся, довжиною понад 0,4 м та темляка. Батога й обплетення маля виготовляють з бичачої шкіри. Часто до кінця батоги кріплять фол або плескало

у формі долоні із сиром'ятної шкіри, у яку зашивають шматочок свинцю задля посилення уражаючих властивостей.

Рис. 1.185. Маля в подарунковій упаковці

Рис. 1.186. Маля з довгою батоною і фолом

Рис. 1.187. Маля з білом

Рис. 1.188. Маля статутне

Спочатку нарізають рівні тонкі смужки шкіри й навколо цієї основи плетуть батогу. Змащують спинним мозком вівці та закопують на 4–5 днів у землю, через що вона стає м'якою та еластичною. Далі її насаджують на пужално з твердих порід дерева (дуб, сандал, бук або самшит) і прикрашають. Переплетення ременів створюють оригінальний малюнок, схожий на візерунок зміїної шкіри.

Темляк надягають не навколо кисті, а особливим захопленням пальця. Якщо темляк охоплює кисть руки, то супротивник може зловити рукою батогу маля й блокувати руку. При правильному надяганні на палець достатньо розтиснути палець, і маля просто зісковзує з руки, не завдавши шкоди.

Калмики постійно носили маля за поясом. У разі, якщо виникала необхідність застосування зброї в ближньому бою, перший удар завжди завдають малям, потім руку вивільняють і наступний удар завдають мечем або шаблею (рис. 1.189–1.191).

Рис. 1.189. Калмик з маля

Рис. 1.190. Експозиція національного музею Калмикії ім. М. М. Пальмова

Рис. 1.191. Наїзники з маля на верблюдах

За умілого користування одним ударом маля можна завдати смертельного ушкодження.

У національному епосі калмиків «Джангар» неодноразово згадуються поєдинки з використанням маля.

Мей хуа бянь (англ. *Plum blossom whip*, лат. *Plum flagellum flore*, кит. 梅花鞭) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 1.192–1.194). Різновид бойового батога. Складається з короткого пужална та семисекційної батоги у вигляді гілок сливи. Виготовляють зазвичай зі сталі.

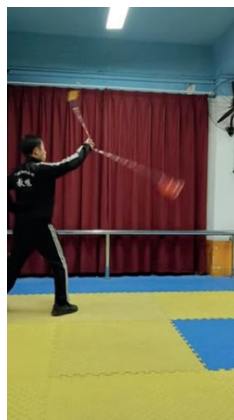
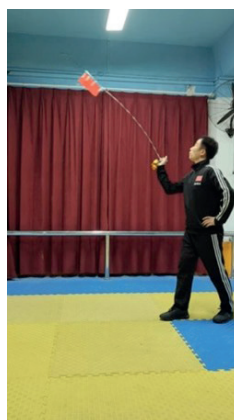

Рис. 1.192. Техніка застосування мей хуа бянь

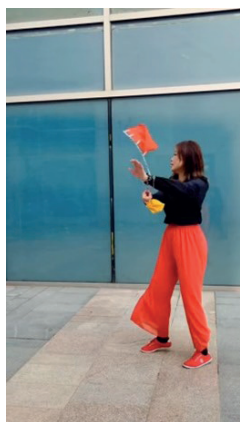

Рис. 1.193. Показовий виступ з застосуванням мей хуа бьянь

Рис. 1.194. Боець демонструє прийоми застосування мей хуа бьянь

Нага сурутин (англ. *Naga surutin*, лат. *Naga surutin*), або **нага суручин** (англ. *Naga suruchin*, лат. *Naga suruchin*), або **те сурутин** (англ. *Te surutin*, лат. *Te surutin*) — японська холодна зброя ударної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 1.195). Це довга мотузка довжиною приблизно 3,0 м з невеликим билом на одному кінці.

Рис. 1.195. Нага сурутин

Застосовують для захльостування рук або ніг супротивника з метою його знерухомлення, ударів по голові та руках з дальньої дистанції.

Користуються в японських єдиноборствах.

Нагайка (англ. *Nagayuka*, лат. *Nagayuka*), або **ногайка** (англ. *Nogayuka*, лат. *Nogayuka*) — тюркська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.196–1.201). Різновид ремінного бойового батога. Складається з дерев'яного пужална з навершям та батоги, сплетеної або пошитої з декількох ремінців з металевим тросом, що поступово звужується до кінця, переважно з плескалом (шкіряною пласкою нашивкою), або фолом, або билем (свинчаткою) на кінці. Загальна довжина — до 1,2 м.

Рис. 1.196. Давня нагайка з довгим пужалном та батогами з плескалом

Рис. 1.197. Бойова нагайка з коричневої шкіри

Рис. 1.198. Бойова нагайка з червоної шкіри

Рис. 1.199. Бойова нагайка степових воїнів.
Музей Абінського району, Краснодарський край

Рис. 1.200. Нагайка. Музей «Слідча в'язниця НКВС»

Рис. 1.201. Нагайка. Пермський історичний музей

Традиційно нагайка складається з:

- хвату (1) — місце, укрите обплетенням зі шкіри, за яке долоня втримує пужално;
- шалиги (2) — металева або шкіряна обойма, одягнена на закінчення пужална, яка слугує для завдання ударів зворотним боком нагайки. Іноді обойма є кінцем руків'я невеликого ножа, який вкладається в пужално як у піхви;
- обоймиці (3) — частина у вигляді додаткової маленької петлі для протягування батога;
- темляка (4) — петлі для кисті, яка дає змогу міцно утримувати нагайку;
- заводу (5) — петельки для батоги (не є обов'язковим елементом нагайки);

- укріпу (6) — тонка стрічка зі шкіри, що обплітає кінець пужална, для міцного з'єднання пужална та батоги;
- зачіпу (7) — кільце для з'єднання пужална та батоги;
- долоні (8) — шкіряний клапоть;
- махри (9) — густа бахрома з тонких шкіряних ремінців, декоративного елементу, імітації кінського хвоста;
- сарвеня (10) — обплетення батоги, шкіряних ремінців, сплєтених навколо вітєня (центрального основного шнура);
- плєскала (плясок, шльопанець) (11) — закінчення батоги, своєрідний мішечок для закладання биля (ефект кістєня) (рис. 1.202).

Рис. 1.202. Традиційна конструкція нагайки

Основною версією походження слова «нагайка» вважається назва конструкції батогів племінних утворень кочівників під владою одного з правителів Золотої Орди, хана Нога, — нагайців. Також є версія походження від слова «нага» — «змія» (санскрит) від способу плетіння нагайок.

Нагайку найчастіше виготовляють методом щільного сплетення шкіряних ремінців шириною близько 22 мм з утворенням плетінки діаметром 11 мм. Нерозрізані кінці цих ремінців, складені разом, призначені для кріплення плетінки до пужална сиром'ятним ремінцем, товщиною приблизно 5,5 мм і такої довжини, щоб він здійснював 9 обертів плетінки до пужална та мав вільний кінець, достатній для обмотування всього пужална до темляка. Зазвичай основу

пужална виготовляють з твердої деревини товщиною 11 мм і довжиною 0,44 м. На протилежному кінці пужална, на відстані 66 мм від кінця, крізь просвердлений отвір продівається сиром'ятний ремінець шириною приблизно 5–6 мм і довжиною приблизно 35–36 мм, кінці якого зв'язуються з утворенням темляка. На кінці ремня прив'язується мішечок, у який вкладають било.

Види нагайок, що відрізняються за конструкцією, розмірами та призначенням:

- арапник;
- башкирська (вовчатка);
- донська;
- козацька;
- казахська;
- калмицька;
- кубанська;
- нагайка-пояс;
- ремінна пуга;
- статутна;
- татарська (камчі);
- уральська (рис. 1.203).

Рис. 1.203. Уральські козаки в поході

Нагайка призначена для ближнього бою з людиною або хижак. Козаки користувалися нагайками для розгону демонстрантів і покарання, а також для правлення конем і полювання на дрібних тварин. Є козакою військовою атрибутикою.

Протягом XIX ст. нагайки були допоміжним озброєнням таких військових формувань:

- козацьких військ;
- кавалерійських підрозділів із представників кочових народів;
- підрозділів кінної жандармерії.

Типи нанесення нагайкою ударів:

- удар з віддачею. У кінцевій фазі удару плече не напружується для відтягування нагайки назад, а рука подається злегка вперед. Його мета — обплітання або захоплення кінцівок або тулуба супротивника з подальшим ривком і падінням супротивника;
- удар «ляпас» завдається під прямим кутом до ударної поверхні і за цією ж траєкторією повертається назад;
- удар з відтяжкою, за якого відбувається удар і швидке відтягування руки назад.

Є найбільш ефективним і дієвим.

Також застосовують інші різноманітні удари батогою та пужалном, прийоми заплутування кінцівок або зброї та задушення (рис. 1.204).

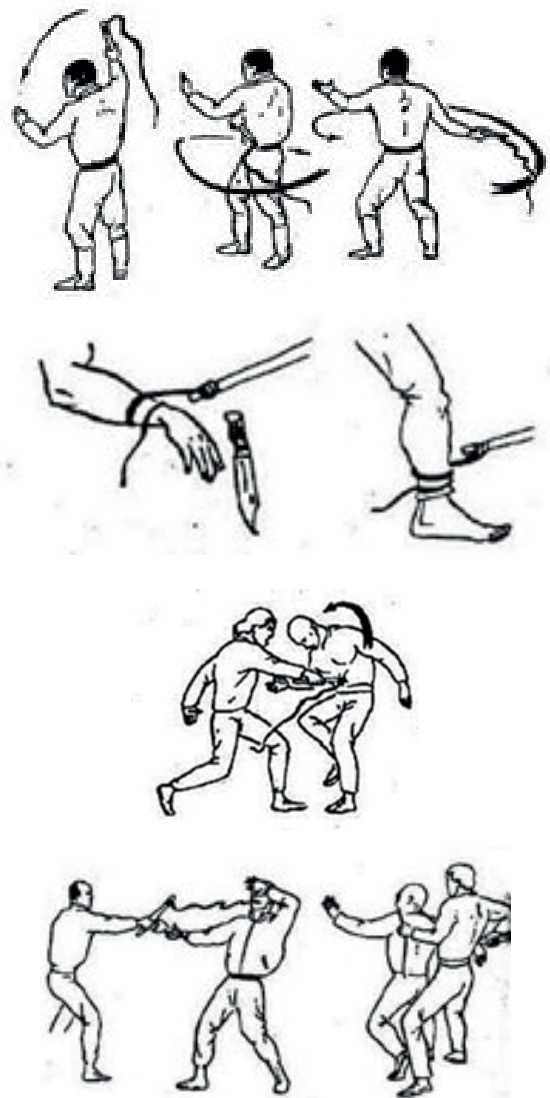

Рис. 1.204. Техніка бою нагайкою

Нагайка донська (англ. *Don whip*, лат. *Don nagayka*), або **карбич** (англ. *Karbich*, лат. *Karbich*) — донська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.205–1.214). Різновид нагайки. Складається з пужална довжиною 0,3–0,4 м та батоги довжиною до 2,0 м, які з'єднані за допомогою металевого кільця або ремінної петлі. Зазвичай має било на кінці.

Рис. 1.205. Донська нагайка на дереві

Рис. 1.206. Давня донська нагайка з билом

Рис. 1.207. Донська нагайка з вираженим руків'ям на пужалні

Рис. 1.208. Донська нагайка завдовжки 1,0 м

Рис. 1.209. Донські нагайки з фолами

Рис. 1.210. Донська нагайка зі світло-коричневої шкіри

Рис. 1.211. Донська нагайка з металевим билом

Рис. 1.212. Донська нагайка з інкрустованим навершям

Рис. 1.213. Донська нагайка з плетеною батогию з 8 смуг шкіри

Рис. 1.214. Сучасна донська нагайка довжиною 0,9 м

Особливістю донської нагайки є з'єднання батоги з пужалном за допомогою металевих кілець або петлі.

Застосовують як основну або допоміжну зброю й як засіб правління конем. Найчастіше нагайка слугує як бойова прикраса до парадної форми, на полях боїв вона застосовувалась як допоміжна зброя, за втрати основної зброї ставала основною.

Нагайка донська є елементом традиційного костюма і знаком влади донських козаків (рис. 1.215).

Рис. 1.215. Донські козаки, які рушають на фронт Першої Світової війни, з козацькою нагайкою, 1914 р.

Нагайка запорозька (англ. *Zaporizhian whip*, лат. *Zaporozhye nagayka*) — запорозька холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.216–1.218). Різновид нагайки. Складається з дерев'яного пужална (зазвичай клен або ясен) та батоги, виготовленої з сиром'ятної шкіри, просоченої дьогтем. Загальна довжина — 0,85 м. Загальна вага — 285 г.

Рис. 1.216. Запорозька нагайка «Хортиця»

Рис. 1.217. Запорозька нагайка з білом

Рис. 1.218. Запорозька нагайка з сірої шкіри завдовжки 0,8 м

Відрізняється невеликою довжиною пужална (приблизно 0,15–0,20 м) та способом плетіння самої батоги.

Нагайка кавказька (англ. *Caucasian whip*, лат. *Caucasi nagayka*) — кавказька холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.219–1.229). Різновид нагайки. Складається з тонкого дерев'яного (зазвичай березового)

пужална довжиною до 0,5 м, обплетеного ремінцем, з темляком та батоги з двох тонких ремінців шириною 22 мм з довгастим плескалом.

Застосовують кавказькі військові формування.

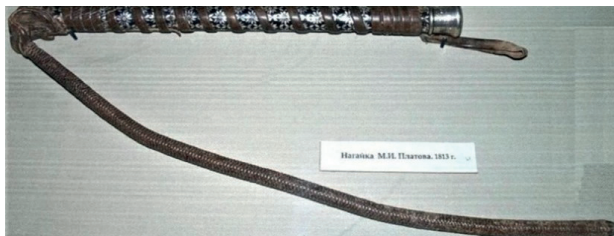

Рис. 1.219. Нагайка кавказька отамана М. І. Платова, 1813 р.

Рис. 1.220. Нагайка кавказька з двома батогами

Рис. 1.221. Нагайка кавказька з інкрустованим пужалном та срібним обплетенням батоги

Рис. 1.222. Нагайка кавказька з дерев'яним плескалом

Рис. 1.223. Нагайка кавказька з ножом

Рис. 1.224. Нагайка кавказька зі срібним пужалном

Рис. 1.225. Нагайка кавказька з наборним пужалном

Рис. 1.226. Нагайки кавказькі з колекції М.М. Твердохлебова. Музей Феліциана

Рис. 1.227. Нагайка кабардинського табунщика, середина XX ст. Федеральний державний бюджетний заклад культури

Рис. 1.228. Нагайка кавказька з циліндричним пужалном, обтягнутим оксамитом та зі срібними оправами, гравіюванням та чорнінням з квітковими мотивами. Кавказ, XIX ст.

Рис. 1.229. Нагайка кавказька зі срібною оправою. Кавказ, XIX–XX ст.

Кавказька нагайка знайшла відображення у живописі (рис. 1.230).

Рис. 1.230. Ф. Ф. Львов. «Кавказька сім'я», 1855 р.

Нагайка казахська (англ. *Kazakh whip*, лат. *Kazakh nagayka*) — казахська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.231–1.233). Різновид нагайки. Складається з дерев'яного (зазвичай із жимолості або червоної таволги) пужална (сапа), обплетеного вузьким шкіряним ремінцем, іноді з темляком (булдирге), шкіряної батоги (орім) з круглим або чотиригранним перетином довжиною близько 0,5 м і шкіряної сполучної частини (алакану). Пужално дорівнювало зазвичай 4-5 захватам, від верхнього кінця на відстань 290 мм, за допомогою якого алакан закріплений на сапі. На верхньому кінці це плетіння укріплене сталевим цвяхом. На нижній кінець одягнена тонка сталева втулка. Зазвичай на нижньому кінці пужална була пасова петля. В основу батоги закладено кілька доволі товстих сиром'ятних ремінців, які зверху дуже щільно обплетені більш тонкими ремінцями кількістю від 3 до 83 з різним плетінням. Плетіння ременів для казахської нагайки здавна вважається в казахів однією з найскладніших і шанованих робіт.

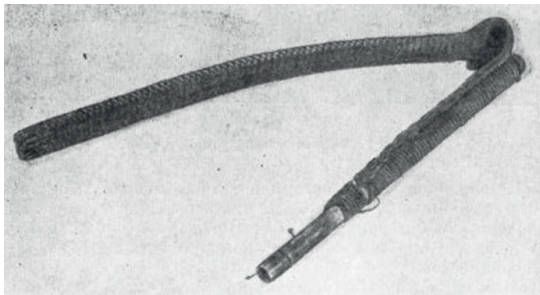

Рис. 1.231. Казахська нагайка

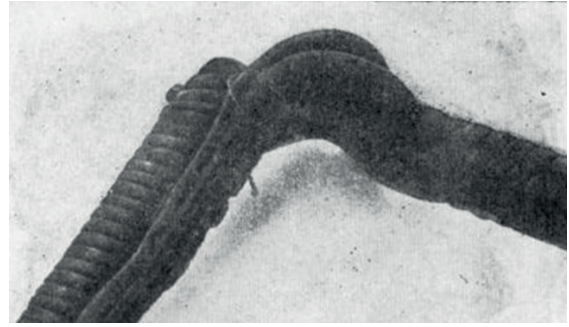

Рис. 1.232. Алакан казахської нагайки

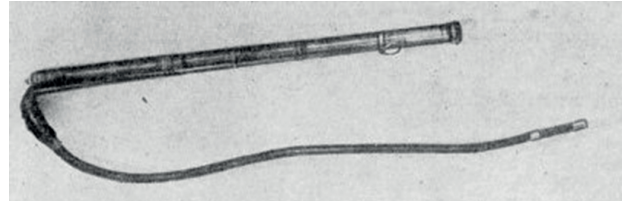

Рис. 1.233. Казахська нагайка з ножом у пужалні (на одній із мідних оправ є напис «Чопче Торпаков»)

Застосовують як зброю, наприклад, під час міжусобних сварок, баримти (викрадення худоби), а також полювання.

Нагайка калмицька (англ. *Kalmyk whip*, лат. *Kalmyk nagayka*) — калмицька холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.234–1.235). Різновид нагайки. Складається з дерев'яного пужална та шкіряної батоги, яка намотується на пужално збоку. Деякі калмицькі нагайки мали майже не гнучку батогу. Батоги різних родових калмицьких кланів мали конструктивні відмінності.

Рис. 1.234. Калмицька нагайка з рівномірно туго сплетеною шкіряною батокою без звуження [256]

Рис. 1.235. Калмицькі воїни, XVII ст.

Застосовують проти супротивників, а також для кінного полювання на вовків та зайців.

Нагайка козацька (англ. *Cossack whip*, лат. *Cosacum pagaika*) — козацька холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.236–1.243). Різновид нагайки. Складається з дерев'яного пужална, обплетеного шкірою, з двома темляками (один — для руки власника, інший — для просовування згорнутого батога в похідному стані), плетеної шкіряної батоги з бахромою на початку та шкіряного мішечка з билом усередині для посилення уражаючої дії. Батога, яка не потрібна, забирається в пужално, а за необхідності дістається.

Рис. 1.236. Козацька нагайка з частково заплетеним пужалном

Рис. 1.237. Класична козацька нагайка

Рис. 1.238. Козацька нагайка, посилена металевим тросом

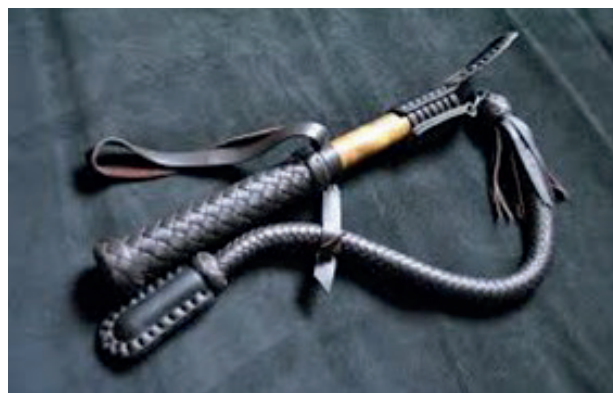

Рис. 1.239. Козацька нагайка з циліндричним билом

Рис. 1.240. Козацька нагайка за поясом козака

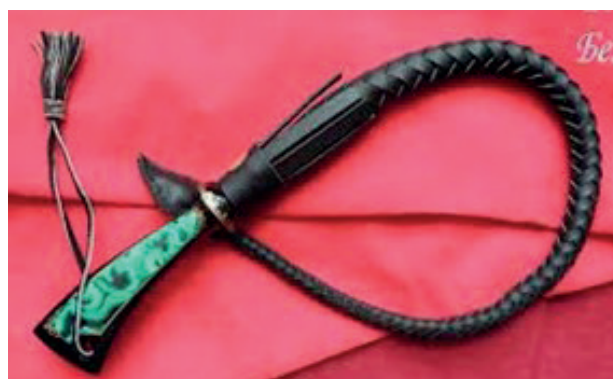

Рис. 1.241. Козацька нагайка з інкрустованим пужалном

Рис. 1.242. Давня козацька нагайка у похідному стані

Рис. 1.243. Козацька нагайка з короткою батогою

Користуються як зброєю та як знаряддям для тілесних покарань. Застосовували в битвах найчастіше через утрату або несправності основної зброї. Була ефективна в ближньому бою в козаків-лінійців та кавалеристів. Козаки носили нагайку також як бойову прикрасу до парадної форми. У повсякденному житті була знаком влади повноправного стрійового одруженого козака (рис. 1.244–1.250).

Рис. 1.244. Вахмістр-лінійць з козацькою нагайкою

Рис. 1.245. Козаки з нагайками

Рис. 1.246. Воїни з козацькими нагайками

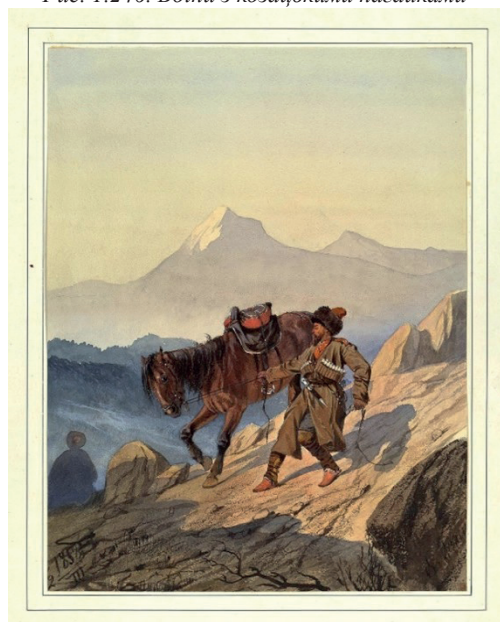

Рис. 1.247. Козак, який веде коня схилом гори, 1858 р.

Рис. 1.248. Козаки в зимовій формі з нагайками, 1898–1900 рр.

Рис. 1.249. Козаки з полоненим, 1916 р.

Рис. 1.250. Козачій патруль з нагайками

Основні види завдання ударів козацькою нагайкою:

- з віддачею — спричинення тілесних ушкоджень супротивнику за допомогою захоплення його рук, ніг або тіла;
- удар «плескання» завдається кінцем батоги під кутом 90° ;
- з відтяжкою — швидке відсмикування руки назад після удару.

Було багато звичаїв, пов'язаних з козацькою нагайкою, наприклад:

- якщо господар будинку кидав до ніг гостя нагайку, той мав її підняти й обійняти господаря, тим самим продемонструвавши свою повагу. Якщо вона залишалася лежати на підлозі, людина не бажала демонструвати свою покірність господареві й у неї були причини для образи;
- якщо два козаки посварилися, вони могли обмінятися нагайками, і образи вважалися забутими;

- дарування нагайки вважалося особливим привілеєм, наданим людині за будь-які заслуги або на знак гарного ставлення;
- під час обговорення будь-якого питання на зборах козаків знаком згоди та схвалення вважалася піднята вгору козацька нагайка;
- уважалося, що нагайка здатна відлякувати нечисту силу, тому її вішали над колискою ще нехрещеного немовляти;
- коли козак помирав, у труну разом із шашкою клали його нагайку.

Нагайка кубанська (англ. *Kuban whip*, лат. *Kuban pagayka*), або **нагая кубанська** (англ. *Kuban nogay*, лат. *Nogay kuban*) — козацька холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.251–1.255). Різновид нагайки. Складається з відносно короткого дерев'яного пужална (приблизно 0,2 м), обплетеного шкірою, що плавно переходить у плетіння батоги, та шкіряної батоги із вплетеним тросом та металевим билом, уплетеним у кінець батоги. Наявність металевого тросу надає додаткової пружності, жорсткості та міцності.

Рис. 1.251. Кубанська нагайка з обтяженим кінцем

Рис. 1.252. Нагайка кубано-тюркських козаків

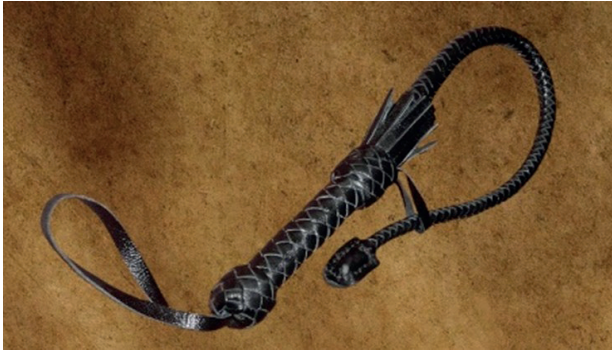

Рис. 1.253. Кубанська нагайка

Рис. 1.254. Кубанські нагайки

Рис. 1.255. Козацька родина. Кубанська область, станція Новопокровська, 1915 р.

Відрізняється від донської нагайки меншою довжиною пужална й способом кріплення батоги до пужална (вплітається в саму батогу).

Застосовують як знаряддя активної самооборони, а також на полюванні під час загону вовків.

Нагайка-пояс (англ. *Nagaika-belt*, лат. *Nagaika balteus*) — саморобна холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 1.256–1.263). Різновид «змії». Складається з пужална, батоги довжиною приблизно 0,9 м та плескала з билом. По всій довжині нагайки-пояса проходить сталевий трос діаметром близько 4 мм, який надає їй необхідну жорсткість, хльосткість і силу удару. Кожен конкретний виріб виготовляється під параметри власника. На плескалі розташована міцна шкіряна петля, а на пужалні — темляк із кнопками, завдяки яким можна підігнати нагайку по фігурі, як звичайний ремінь. Застібається спереду, як ремінь.

Рис. 1.256. Нагайка-пояс

Рис. 1.257. Нагайка-пояс у розкладеному стані

Рис. 1.258. Нагайка-пояс у процесі застібкування

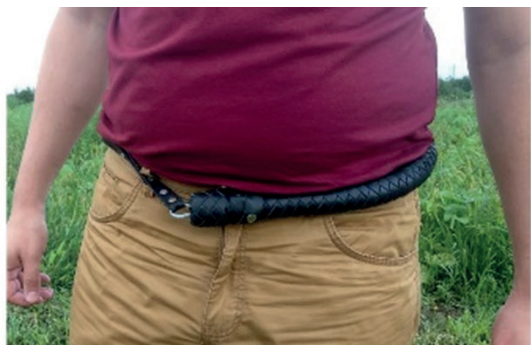

Рис. 1.259. Нагайка-пояс надягнута (вид зпереду)

Рис. 1.260. Нагайка-пояс надягнута (вид ззаду)

Рис. 1.261. Козацька нагайка-пояс

Рис. 1.262. Застебнута нагайка-пояс

Рис. 1.263. Розстебнута нагайка-пояс

Нагайка-пояс зроблена на основі кубанської нагайки, але на відміну від неї не має жорсткого пужална з дерев'яним стрижнем, його роль виконує найбільш товста частина батоги, на хвостовику оснащена упором-навершям — «турецькою головою».

Нагайка статутна (англ. *Statutory whip*, лат. *Nagayka lege*) — південноєвропейська холодна зброя ударної та задушливої дії. Різновид нагайки. Складається з довгого дерев'яного (зазвичай з дуба чи вільхи) пужална, обплетеного шкірою, з темляком, шкіряної сиром'ятної батоги, що стоншується від пужална до била, та металевого била (рис. 1.264–1.267). На пужалні можуть бути латунне карбування, інкрустації та подарункові надписи тощо.

Рис. 1.264. Статутна нагайка

Рис. 1.265. Офіцерська статутна козацька нагайка, XIX ст.

Рис. 1.266. Нагайка наказна довжиною 1,0 м, 1896 р.

Рис. 1.267. Репліка статутної нагайки кінця XIX ст.

Користувалися в армії російської імперії (рис. 1.268–1.269). Відповідно до указу Олександра III бойовими статутними нагайками озброювали всіх козаків незалежно від звання — від рядового до генерала.

Рис. 1.268. Оренбурзький козак зі статутною нагайкою в руці

Рис. 1.269. Оренбурзькі козаки з полоненим японцем, 1904 р.

Застосовують як зброю активної самооборони, покарань або полювання на хижаків.

Статутною нагайкою користувалися в куренях Кубанського козачого війська. Виготовляли відповідно до вимог Наказу по Військовому відомству № 125.1, м. Санкт-Петербург, 27 травня 1895 р. «Про нововведене козацьке кінне спорядження».

Нагайка уральська (англ. *Ural whip*, лат. *Ural nagayka*) — східноєвропейська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.270–1.274). Різновид нагайки. Схожа на кубанську, але відрізняється наявністю на вершні замість плетеного потовщення, яке є продовженням пужална. Складається з дерев'яного (зазвичай з клену, ясеня, бука) пужална довжиною 0,15–0,20 м з темляком (рис. 1.275), шкіряної батоги, плетеної з 8–10 ремінців, довжиною 0,50–0,75 м та плескала (рис. 1.276), іноді з билком.

Уральські козаки застосовували її як зброю, а також для покарання винних і правління конем.

Рис. 1.270. Уральська нагайка «Урядник»

Рис. 1.271. Уральська нагайка «Саул»

Рис. 1.272. Уральська козацька нагайка з білої сиром'ятної шкіри, просоченої дьогтем

Рис. 1.273. Уральська нагайка з розписаним пужалном

Рис. 1.274. Уральська нагайка

Рис. 1.275. Темляки уральських нагайок

Рис. 1.276. Плескало уральської нагайки

Нагайка черкеська (англ. *Circassian whip*, лат. *Circassian nagayka*) — черкеська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.277–1.284). Різновид нагайки. Складається з дерев'яного пужална, іноді обплетеного шкірою, шкіряної батоги та плескала у формі мухобійки зі шкіри або тканини, прикрашеної національними візерунками.

Рис. 1.277. Черкеські нагайки

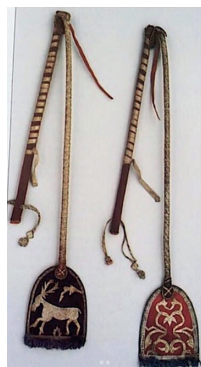

Рис. 1.278. Черкеські нагайки, 1840–1850 рр. Музей Ермітаж [196]

Рис. 1.279. Черкес з нагайкою на рекогносцировці, XVст. Музей історії та культури черкеського народу

Рис. 1.280. Раффе Дені Огюст Марі «Черкеси, лезгини і козаки ескорту Його Величності імператора до Вознесенського табору 6 вересня», 1837 р.

Рис. 1.281. Черкес з нагайкою на коні, 1816 р.

Рис. 1.282. О. Орловський «Черкеські вершники», 1826 р.

Рис. 1.283. О. Орловський «Черкес на коні», 1816 р.

Рис. 1.284. Шумаф Чесебієв, аул Асоколай

Нювейбянь (англ. *Nuweibian*, лат. *Nuweibian*, кит. 努維邊 — батіг «коров'ячий хвіст») — китайська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.285). Різновид бойового батога. Складається з дерев'яного пужална та багаторемінної батоги. Загальна довжина — близько 1,1 м.

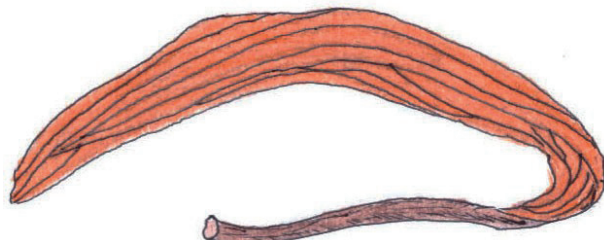

Рис. 1.285. Нювейбянь

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династії Мін та династії Цін.

Пакчигі (англ. *Pakchigi*, лат. *Pakchigi*) — корейська холодна зброя ударної та задушливої дії. Різновид бойового батога. Складається з дерев'яного пужална та шкіряної батоги.

Петджат (англ. *Petjat*, лат. *Petjat*) — малайська холодна зброя ударної та задушливої дії. Різновид бойового бича. Складається з короткого дерев'яного пужална та довгої шкіряної батоги.

Застосовується в бойовому мистецтві Малайського архіпелагу та півострова Малакка.

Пила Джиглі (англ. *Gigli saw*, лат. *Gigli viderunt*), або **пилка Джилі** (англ. *Gigli saw*, лат. *Gigli viderunt*, італ. *sega di Gigli*), або **пилка Олівекруни** (англ. *Olivecruna saw*, лат. *Olivecruna vidit*), або **пилка-струна** (англ. *String saw*, лат. *Chorda vidit*) — італійська холодна зброя ріжучої та задушливої дії (рис. 1.286–1.287). Походить із гнучкої хірургічної дротяної пилки, яка призначалась для розпилювання кісткової тканини. Складається з дротяного витого полотна довжиною 0,4–0,5 м і товщиною 0,5 мм з петлями або руків'ями на кінцях. Роль

зубців пилки відіграють витки тонкого дроту, який обвиває 2–3 скручені товстіші дроти.

Рис. 1.286. Пилка струнна з дерев'яними руків'ями

Рис. 1.287. Пилка струнна з руків'ями у вигляді петель

Запропонована у 1894 році італійським хірургом-акушером Леонардо Джильї [33, 89, 133, 225, 273]. За нетривалий час вийшла з користування з медичної практики, але застосовується як холодна зброя злочинцями й військовими.

Плететь (англ. *Pleteti*, лат. *Pleteti*) — східнослов'янська холодна зброя ударної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 1.288–1.289). Складається з довгої, вузької та гнучкої, плетеної із 3–4 вузьких шкіряних ремінців (шнурів) батоги без вираженого пужална, роль якого виконує петля або плетене потовщення. Загальна довжина — приблизно 1,5 м. На кінці батоги іноді кріплять мішечок зі шротом для обтяження.

Плететь не пружинить під час удару та повертається після удару у вихідне положення.

У минулому це символ влади, носити який міг лише чоловік.

Застосовують як зброю, для правалення конем, розв'язання суперечок, тілесних

покарань, демонстрування соціального статусу.

Рис. 1.288. Плететь

Рис. 1.289. Сучасні тувинські плететі, Дальній схід

Пружина (англ. *Spring*, лат. *Fons*) — саморобна радянська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис 1.290). Це пружина, до одного кінця якої могло кріпитися било. Довжина пружини — 0,25–0,30 м. Вона може бути обплетена шкірою, лейкопластирем, ізоляційною стрічкою або дротом. Плетіння може поширюватися на всю довжину або бути руків'ям. Бойова частина пружини може бути або «первозданною», або з билем, що до неї кріпиться. Трапляються також пружини від еспандерів.

Рис. 1.290. Гвинтова пружина без била та обмотки руків'я

У вуличних бійках використовують пружину дверей діаметром приблизно 20–30 мм і довжиною до 0,5 м.

Пружиною завдають хвилясті удари, зазвичай, серію швидких ударів, націлених у голову, плечі, руки, верхню частину спини

супротивника. Напряв ударів — зверху вниз, по діагоналі збоку, по діагоналі знизу вгору.

Сань цзе бянь (англ. *San Jie Bian*, лат. *San Jie Bian*, кит. 三節鞭), або **мейхуа бянь** (англ. *Meihua bian*, лат. *Meihua bian*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 1.291–1.292). Різновид секційного бойового батога. Складається з короткого пужална та 13-секційної батоги.

Рис. 1.291. Тренування з сань цзе бянь (вертикальні рухи)

Рис. 1.292. Тренування з сань цзе бянь (горизонтальні рухи)

Саньшилюцзе луншао бянь (англ. *Sanshiliujie longshao bian*, лат. *Sanshiliujie Longshao Bian*, кит. 三十六节龙哨鞭 — 36-секційний батіг з драконом на кінці) — китайська холодна зброя ударної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 1.293). Різновид секційного бойового батога. Складається з короткого пужална з китицею, довгої 36-секційної ланцюгової батоги та подвійного гаку на кінці. Загальна довжина — приблизно 3,0 м.

Рис. 1.293. Саньшилюцзе луншао бянь

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династії Мін та династії Цін.

Саньшилюцзе тяньган бянь (англ. *Sanshiliujie Tiangang Bian*, лат. *Sanshiliujie Tiangang Bian* — 36-секційний батіг Великої Ведмедиці) — китайська холодна зброя ударної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 1.294). Різновид секційного бойового батога. Складається з короткого пужална, довгої 36-секційної ланцюгової батоги та списоподібного вістря на кінці.

Рис. 1.294. Саньшилюцзе тяньган бянь

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці за часів династії Мін.

Сендзяку-тенугуї (англ. *Sandzyaku-tenugui*, лат. *Sandzyaku-tenugui*, яп. 三尺手拭い) — японська холодна зброя задушливої дії. Це багатоцільовий рушник, забарвлений, як і синобі седзоку, методом суходзومه (рис. 1.295).

Зброя ніндзя.

Застосовують як:

- мотузку для задушення;
- мотузку для зв'язування супротивника;
- мотузку для підтягування напарника на стіну;
- джгут для перетягування ран;
- маску для маскування (фукумен);
- маску-респіратор;
- фільтр для води тощо.

Скорпіон гуситський (англ. *Hussite scorpion*, лат. *Hussite scorpius*) — гуситська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 1.296). Назва походить від давньоримського багатохвостого батога «скорпіон». Це багатохвостий бич. Складається з ратища завдовжки з людський зріст та 3–4 масивних ланцюгів без бил на кінцях.

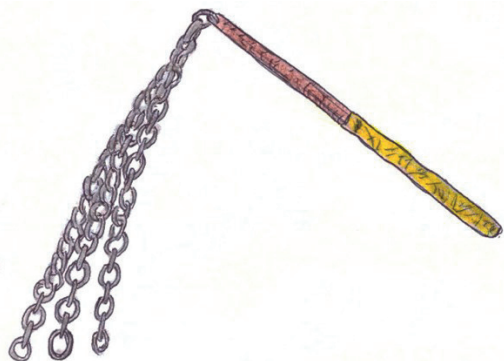

Рис. 1.296. Скорпіон гуситський

Використовували для ударів по кольчугі. Танкові «скорпіони» XX століття названі так за схожість зі зброєю гуситів і призначені для «обмолоту» мінного поля.

Скорпіон давньогрецький (англ. *Ancient Greek scorpion*, лат. *Antiqua Graeca scorpius*, дав.-гр. *σκόρπιον*) — давньогрецька холодна зброя ударної, задушливої та колючої дії (рис. 1.297). Різновид бойового батога. Складається з короткого візерункового плетеного пужална з наверхшам, шкіряної багат шарової (4–8 смуг) полірованої батоги, фола та крекера. Наверхшам виконано у вигляді «турецької голови» і має списоподібний вток, виготовлений з кованої сталі. У місці з'єднання з пужалном є махра. Загальна довжина — приблизно 4,0 м. Іноді до батоги кріпиться металеве било.

Скорпіон згадують у Першій книзі царів: «батько мій карав вас бичами, а я каратиму вас скорпіонами».

Рис. 1.297. Репліка скорпіона давньогрецького, 2009 р.

Скорпіон римський (англ. *Roman scorpion*, лат. *Romani scorpius*) — давньоримська холодна зброя ударно-дробильної та колючо-ріжучої дії. Різновид бойового батога. Складається з дерев'яного пужална та шкіряної батоги з кількох ременів, у які вплетені гострі кісточки для посилення уражаючого ефекту.

Снейквіп (англ. *Snakeweep*, лат. *Anguis*) — американська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.298). Різновид бойового батога. Складається з гнучкого шкіряного пужална з наверхшам або потовщення, яке виконує функцію пужална, та шкіряної батоги, що витончується до кінця. Дещо коротший за стоквіп.

Рис. 1.298. Снейквіп

Снейквіп можна носити в рюкзаку, на поясі або замість нього, на поясі через спеціальну петлю, через плече, у чохлах та в кишені.

Содє-гусарі (англ. *Sode-gusari*, лат. *Sode-hussari*, яп. 袖鎖) — японська холодна зброя ударної та знерухомлювально-задушливої дії. Різновид кусарі. Складається з ланцюга та невеликого била.

Зазвичай його носять в рукаві або кишені.

Техніка застосування: виконання несподіваних ударів, задушення, а також обплутування зброї, кінцівок або шиї супротивника для знерухомлення або задушення.

Стоквіп (англ. *Stockwip*, лат. *Stockwip*) — американська холодна зброя ударної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 1.299). Різновид бойового батога. Складається з довгого дерев'яного пужална у формі кляки та довгої гнучкої батоги, які з'єднані між собою петлею.

Рис. 1.299. Стоквін

Струна (англ. *String*, лат. *Filum*) — радянська саморобна холодна зброя задушливої дії (рис. 1.300). Являє собою металеву струну музичного інструмента (фортепіано, гітари, скрипки тощо), до кінців якої можуть кріпитися руків'я, невеликі біла або петлі. Струну легко сховати, наприклад, у поясі або комірці куртки.

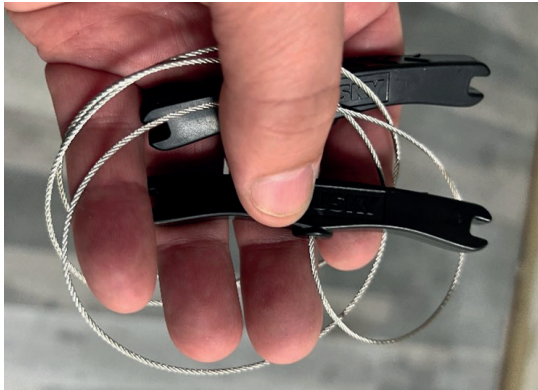

Рис. 1.300. Струна з руків'ями

Техніка застосування: супротивника атакують ударами, потім у зручний момент струну накидають на шию та душать.

Сюб'янь (англ. *Xubian*, лат. *Syubian*), або **батіг із лезом** (англ. *Bladed whip*, лат. *Flagellum imlatum*), або **батіг ганджибський** (англ. *Ganjib whip*, лат. *Ganjib whip*) — китайська холодна зброя ударної, колючо-ріжучої та задушливої дії. Різновид бойового батога. Складається з дерев'яного пужална довжиною приблизно 1 м, батоги довжиною приблизно 2 м і списоподібного наконечника.

Назва пов'язана з кінними народами Сінцзяна — Уйгурського автономного району та Середньої Азії.

Техніка застосування складна. Лезо на кінці досягає величезної швидкості й завдає

тяжких тілесних ушкоджень. Застосовують рублячі та хльосткі «стріляючі» удари, а також удари пужалном, тобто ушкоджень можна завдавати усіма елементами сюб'яня.

Тайшибянь (англ. *Taishibian*, лат. *Taishibian*), або **хлист Великого Вчителя** (англ. *Whip of the Great Teacher*, лат. *Flagellum Magistri Magni*), або **батіг сановника** (англ. *Whip of a dignitary*, лат. *Dignitatis flagellum*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 1.301). Різновид секційного бойового батога. Складається з пужална з круглою гардою та батоги із 16 ланок круглого перетину, які з'єднаних між собою кільцеподібними перетинками більшого діаметру.

Рис. 1.301. Тайшибянь

Користуються як зброєю стилю багуа танцюань. Належить до зброї для ведення бою на довгій дистанції.

Там тхіє зян (англ. *Tam thi giang*, лат. *Tam thie zyang*), або там тьєнг тхеонг (англ. *Tam teng theong*, лат. *Tam teong teong*) — в'єтнамська холодна зброя ударної та задушливої дії. Різновид бойового бича. Складається з дерев'яного пужална та шкіряної трихвостої батоги.

Телепень (англ. *Telepen*, лат. *Telepen*) — саморобна радянська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 1.302). Складається з дворучного ратища та ланцюга.

Рис. 1.302. Телепень

Теса (англ. *Tessa*, лат. *Tessa*) — японська холодна зброя ударної та задушливої дії. Це сталевий ланцюг без вираженого пужална та била.

Застосовують у синден фудо-рю та синден дзиген-рю.

Тесаочжоу (англ. *Tesaozhou*, лат. *Tesaozhou*, кит. 特掃洲 — залізна мітла, що змітає) — китайська холодна зброя ударної та колючої дії (рис. 1.305). Має вигляд віника зі сталевих гнучких прутів довжиною 0,6 м. Загальна довжина — 1,8 м.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династії Цін.

Рис. 1.303. Тесаочжоу

Торихімо (англ. *Torihimo*, лат. *Torihimo*) — японська холодна зброя знерухомлювально-задушливої дії (рис. 1.304). Це мотузка довжиною 1,8–2,7 м, зав'язана в кільце. У деяких випадках додають металеве кільце або гак (кагі).

Рис. 1.304. Торихімо

Користуються в комплекті з яваром. Застосовують в бойовому мистецтві ходзе дзюцу.

Тройчатка (англ. *Troychatka*, лат. *Troychatka*), або **трихвістка** (англ. *Three-tailed*, лат. *Tria haliaeetus*) — українська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.305). Різновид канчука. Складається з одноручного пужална та шкіряної батоги, у якої на кінці три хвости в палець завтовшки.

Рис. 1.305. Тройчатка

Урумі (англ. *Urumi*, лат. *Urumi* — скручене лезо), або **аара** (англ. *Aara*, лат. *Aara*), або **батіг індійський** (англ. *Indian whip*, лат. *Indian flagellum*), або **весняний меч** (англ. *Spring sword*, лат. *Surul vaal*) — індійська холодна зброя колючо-ріжучо-рублячої дії (рис. 1.306–1.309). Різновид традиційного індійського меча-батоги. Складається з тонкого гнучкого клинка або кількох клинків (до 32 штук) довжиною до 1,5 м і шириною до 25 мм з гнучкої сталі та прямого короткого дерев'яного руків'я довжиною приблизно 90 мм з наверхом дископодібної форми. Є варіанти у вигляді одного клинка завдовжки до 6 м. Клинки кріпляться до руків'я один біля одного. На кінці клинка зазвичай є отвір, а головка ефесу оснащена кнопкою, що одночасно з гнучкістю сталі дає змогу носити урумі потай під одягом, обмотуючи його навколо тіла, як ремінь. Деякі урумі мали гарду (зазвичай просту, хрестоподібну, зооморфну). Урумі зазвичай не має піхов [5, 63, 108, 123, 138, 176, 198, 201, 239, 245, 271, 284, 298].

Рис. 1.306. Давній урумі. Державний музей ван Оудхеден

Рис. 1.307. Урумі (Із книги Anthony C. Tirri «Islamic weapons» [64])

Рис. 1.308. Багатохвості урумі

Рис. 1.309. Урумі з піхвами

Тонкість клинка дає змогу використовувати зброю як батіг. Ця зброя несе загрозу в радіусі щонайменш 2 м.

Уважають найбільш смертоносною та небезпечною зброєю, але ним важко користуватися в масових битвах. Переважно використовують як одnorучну зброю для активного самозахисту (рис. 1.310–1.314).

Рис. 1.310. Воїн з одноклинковим урумі

Рис. 1.311. Воїн з двома багатоклинковими урумі

Рис. 1.312. Воїн у прижку з урумі

Рис. 1.313. Воїн з рухом урумі за спиною

Рис. 1.314. Воїн з урумі

З'явився в Керані. Час появи — між IV ст. до н. е. та II ст. н. е. Поширений у північній частині Малабара (штат Керала).

Володіння цим мечем потребує певних навичок. У поперечному напрямку урумі за гнучкістю схожий на батіг, і для власника серйозний ризик самоушкодження. Зважаючи на це, новачки починають тренування з довгими шматками тканини. Урумі може обертатися навколо кінцівок або зброї супротивника.

Застосовують для безперервного завдання супротивнику ріжучих ушкоджень. Для цього воїну потрібно розмахувати зброєю по дузі, довкола голови та плечей, що дає змогу підтримувати безперервний рух урумі для забезпечення ріжучої сили зброї. Цей дуговий рух створює захисний міхур навколо користувача, і супротивник, що увійшов у дугу, може отримати смертельне поранення. Окрім того, урумі також може огинатися навколо щитів супротивника щоб ранити його. Урумі найбільш корисний, коли воїн один і оточений кількома супротивниками (рис. 1.315–1.317).

Рис. 1.315. Тренування з урумі. Нанесення удару стоячи

Рис. 1.316. Тренування з урумі. Нанесення удару в прижку

Урумі є частиною одного з найдавніших бойових мистецтв у світі — каларипаятту, а також застосовується в інших бойових мистецтвах, таких як куту варісай, варма калай і сикх гатка.

Рис. 1.317. Показовий виступ з урумі

Урумі — частина індійської культури, особливо в Шрі-Ланці, Південній Індії та Керані. Сьогодні є деякі церемонії, на яких індійські воїни б'ються урумі. У показових виступах зазвичай поєднується з кулачним щитом (рис. 1.318).

Рис. 1.318. Користування урумі в Каларипаятту

Флагелум (англ. *Flagellum*, лат. *Flagellum*), або **флагелум римський** (англ. *Roman flagellum*, лат. *Romanum flagellum*), або **флагрум** (англ. *Flagrum*, лат. *Flagroom*) — римська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 1.319–1.320). Різновид бойового батога. Складається з дерев'яного пужална та шкіряної багатохвостої батоги з уплетеними в неї билами, зазвичай з шипами.

Рис. 1.319. Флагелум з билами з шипами

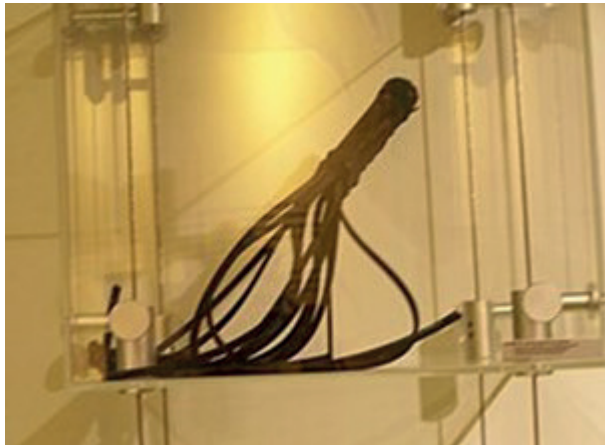

Рис. 1.320. Флагеллум

Застосовують як засіб для покарання. Є думка, що флагеллумом бичували Христа.

Течія флагелантство (лат. *Flagellare* — хлестати, сікти, бити, мучити) — рух «тих, хто бичує себе», який виник у XIII ст. як засіб умертвіння плоті (самобичування), яке могло бути як публічним, так і келійним (рис. 1.321).

Рис. 1.321. Флагеланти

Фочжу (англ. *Fozhu*, лат. *Fozhu*), або **чотки буддійські** (англ. *Buddhist rosaries*, лат. *Buddhist rosaria*) — буддійська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.322–1.323). Нагадує чотки та має вигляд замкненого або розірваного кола. Може мати додаткові уражаючі елементи.

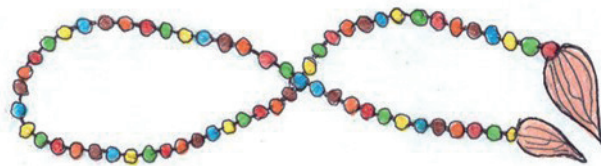

Рис. 1.322. Фочжу

Рис. 1.323. Буддійські чотки

Застосовують для активного самозахисту. Фоджу носили ченці часів династії Мін.

Фучень (англ. *Fuchen*, лат. *Fuchen*, кит. 拂 — скидати пил), або **чжувей** (англ. *Zhuwei*, лат. *Zhuwei*, кит. 塵尾 — «хвіст чжу») — китайська холодна зброя колючої, ударної та задушливої дії (рис. 1.324). Складається з волоті (волосся білого кінського хвоста) довжиною до 4,4 м та дерев'яного пужална довжиною до 3,8 м.

Рис. 1.324. Фучень

Це легка зброя, що намотується на зброю супротивника для відведення удару, використовується для нанесення колючих ударів загостреною пікою, захованою у хвості.

З'явилася в епоху Хань (206 рр. до н. е. — 220 рр. н. е.) і спочатку виконувала роль мухогонки для відлякування комах.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династії Мін та династії Цін.

За давніх часів фучень з червоним хвостом показував приналежність особи до високого статусу.

Згідно з повір'ям кінський хвіст відлякує злих духів та негативну енергію. Застосовують як захисний амулет на вході в житло та для «вигнання бісів» з приміщення. За допомогою фученя обмітається пил з гостей.

У буддизмі фучень символізує порятунок від занепокоєнь і туги.

Фучень також виконує функцію релігійного атрибуту, статусу та зброї (рис. 1.325–1.327).

Рис. 1.325. Кадр із серіалу «Імператриця Китаю»

Рис. 1.326. Кадр із серіалу «Підкорення палацу Яньсі»

Рис. 1.327. Китаєць з фученем

Хананеджі (англ. *Hanapeji*, лат. *Hanapeji*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії. Складається з дерев'яного ратища (хананеджибо) та металевого ланцюга.

Хуміб'янь (англ. *Khumibyan*, лат. *Khumibyan*), або **батіг «тигрового хвоста»** (англ. *Batig «tiger tail»*, лат. *Batig «cauda tigris»*) — китайська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.328). Різновид секційного бойового батога. Складається з короткого пужална та батоги з 5 секцій, з'єднаних ланцюгами. Загальна довжина — приблизно 0,8 м.

Рис. 1.328. Хуміб'янь

Цестус (англ. *Cestus*, лат. *Caestus*), або **цест** (англ. *Cest*, лат. *Caest*) — давньогрецька та давньоримська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 1.329—1.330). Являє собою широкий ремінь зі шкіри бика, зазвичай просоченої оливковою олією, до якого кріпляться сталеві або свинцеві кульки, шипи або накладки. Його намотують на кулак і/або передпліччя.

Рис. 1.329. Цестуси на руках кулачного бійця, I ст. до н. е.

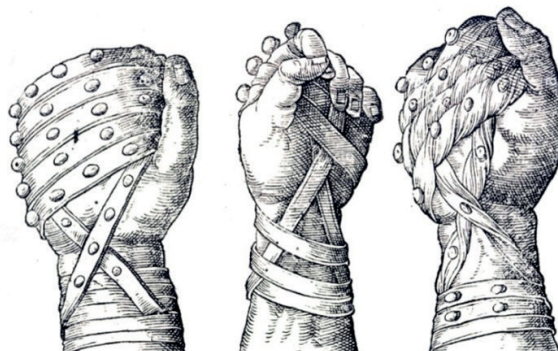

Рис. 1.330. Технологія намотування цестуса на руку бійця

Користувалися в кулачному або гладіаторському бою. Цестусом воїни часто завдавали один одному смертельних ударів.

Застосовували з кінця IV ст. до н. е. до II ст. до н. е.

Цзебянь (англ. *Jiebian*, лат. *Jiebian*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 1.331–1.333). Різновид секційного бойового батога. Складається з короткого пужална (руків'я) та батоги з декількох металевих секцій, які з'єднані ланцюгами.

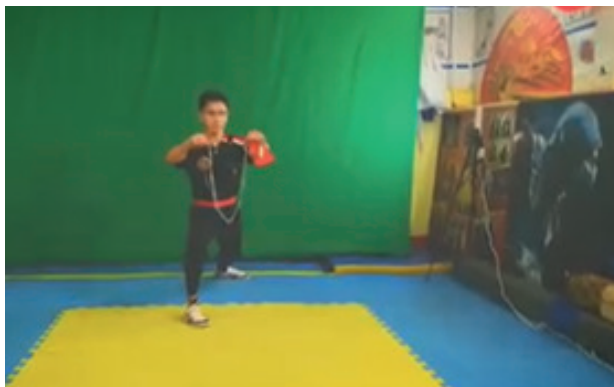

Рис. 1.331. Бойова стійка бійця з цзебянем перед боєм

Рис. 1.332. Техніка застосування цзебянь

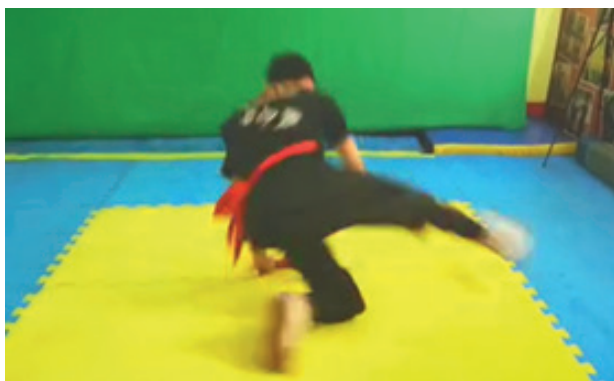

Рис. 1.333. Тренування підсікання із застосуванням цзибянь

Цзижао лянъзизжуа (англ. *Jizhao Lianzizhua*, лат. *Jizhao Lianzizhua*, кит. 急招蓮子 — калитало на ланцюгу у формі півнячої лапи) — китайська холодна зброя ударної, колючої та задушливої дії (рис. 1.334). Складається з пужална довжиною 0,1 м, ланцюга довжиною 4,4 м та з'єднані між собою кігтьоподібні гаки з вістрями.

Рис. 1.334. Цзижао лянъзизжуа

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цієї зброєю тренувалися ченці часів династії Мін.

Цзібянь (англ. *Jibian*, лат. *Jibian*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 1.335). Складається з дерев'яного пужална з круглою гардою та батоги довжиною 0,7 м з кількома металевими циліндричними секціями діаметром від 16 мм до 22,5 мм, що стоншується від пужална до кінця. Чіткого вістря цзібянь не має.

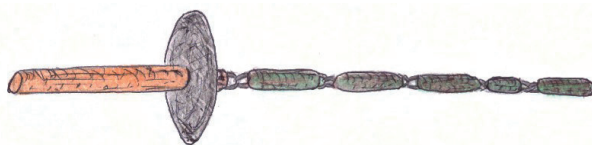

Рис. 1.335. Цзібянь

Цзіубянь (англ. *Jiubian*, лат. *Jiubian*, кит. 節鞭 — секційний батіг) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та колючої дії. Різновид секційних бойових батогів. Складається з короткого металевого або дерев'яного пужална та декількох металевих циліндричних секцій, з'єднаних за допомогою металевих кілець. Остання ланка масивніша за інші й закінчується конічним вістрям. Біля першої та останньої ланок можуть кріпитися яскраві хустки, призначені для відволікання супротивника, уповільнення зброї та спрощення контролю над нею. Загальна кількість ланок — від 3 до 36. Загальна довжина найдовших варіантів зброї досягає

3,0 м. Довжина 9-ланкового батога сягає приблизно 1,6 м, сучасні спортивні варіанти дещо коротші [156, 169].

До найбільш поширених варіантів цзюцзебянь належать:

- цзюцзебянь — дев'ятиланковий батіг;
- цицзебянь — семиланковий батіг;
- сань цзе бянь або мейхуабянь — триланковий батіг.

Також дещо поширені п'яти-, десяти- та дванадцятиланкові варіанти та ін.

За однією версією, цзюцзебянь уперше був застосований ще в період Цзінь; за іншою — за часів династії Сун.

Техніка застосування цзюцзебянь заснована на різноманітних обертаннях за круговою траєкторією та «вісімками». До того ж зброю тримають за пужално або за середину ударної частини. Для різкої зміни траєкторії обертання його закручують навколо руки, ноги або шиї. Перед початком застосування зброю зазвичай тримають у складеному стані, затиснуту в кулаку, після чого вона викидається вперед.

Сьогодні техніку застосування цієї зброї вивчають у різних школах бойових мистецтв Китаю.

Цзюцзе шуанбянь (англ. *Jiujie shuangbian*, лат. *Jiujie shuangbian*, кит. 九街雙編 — парні дев'яти-секційні батоги) — китайська холодна зброя колючої, ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 1.336). Різновид парних секційних бойових батогів. Складається з короткого металевого пужална, батоги з декількох металевих секцій, з'єднаних кільцями, та списо- або ножоподібного вістря на кінці. Загальна довжина — приблизно 1.8 м.

Рис. 1.336. Цзюцзе шуанбянь

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династії Цін.

Цзюцзебянь (англ. *Jiuzebian*, лат. *Jiuzebian* — дев'яти-ланковий батіг), або **да**

дзюдзе бянь (англ. *Da juze bian*, лат. *Da juze bian*), або **цзюзе-бянь** (англ. *Jiuzhe-bian*, лат. *Jiuzhe-bian*) — китайська холодна зброя колючої, знерухомлювально-задушливої та ударно-дробильної дії (рис. 1.337–1.338). Різновид секційного бойового батога. Складається з короткого сталевого пужална завдовжки в долоню, батоги з 9 сталевих секцій, з'єднаних ланцюгами, і списового вістря або ножа. Часто до пужална й наконечника прив'язують хустки, які відволікають увагу супротивника й уповільнюють обертання зброї для покращення контролю над нею. Загальна довжина — приблизно 1,6 м. Сучасні варіанти цзюцзебянь, які застосовують в бойових мистецтвах, дещо коротші.

Рис. 1.337. Цзюцзебянь з циліндричними секціями

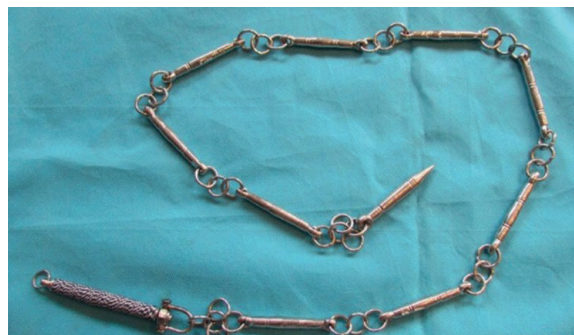

Рис. 1.338. Цзюцзебянь з бочкоподібними секціями

Атаку цзюцзебянь здійснюють хльосткими ударами, захист — відбиванням убік або захисним обертанням.

У складеному стані легко ховається в кишені, поміщається в руці і є грізною несподіваною зброєю миттєвого застосування.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці за часів династії Юань.

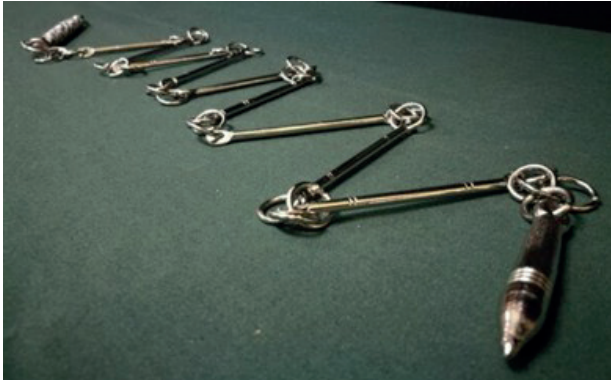

Рис. 1.339. Тренувальний цзюцзебянь

Техніка застосування побудована на різноманітних колах, вісімках, прокручуваннях. Основними елементами техніки застосування є обертання, розмахування, змітання, зачепи, а також проникні, бічні та січні удари та знерухомлювальні дії.

Застосовують також у парному варіанті й у парі з мечем дао як зброю для лівої руки.

Цзяньбянь (англ. *Jianbian*, лат. *Jianbian*) — китайська комбінована холодна зброя колючо-ріжучо-рублячої, задушливої та ударної дії (рис. 1.340). Складається з прямого дволезового меча довжиною 0,8–1,0 м та батоги довжиною 0,3–1,2 м, прикріпленої до наверхівки меча.

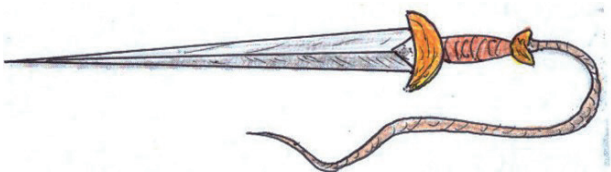

Рис. 1.340. Цзяньбянь, Китай, XVI ст.

Вид шаолінської зброї.

Батіг виконує як бойову, так і відволікальну функції. Техніка застосування цієї зброї дуже складна.

Цицзебянь (англ. *Tsijiebyan*, лат. *Tsijiebyan*, кит. 七節鞭 — семисекційний бич) — китайська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.341). Різновид секційного бойового батога. Складається з короткого дерев'яного пужална та батоги з декількох металевих секцій, з'єднаних металевими кріпленнями. Загальна довжина — приблизно 1,8 м.

Рис. 1.341. Цицзебянь

Вид шаолінської зброї.

Застосовують для активного самозахисту монастирські ченці.

Чеметі (англ. *Chemeti*, лат. *Chemets*) — малазійська (індонезійська) холодна зброя ударної та задушливої дії. Різновид бойового бича. Складається з батоги, виготовленої зі шкіри або скрученого в джгут кінського волосу, довжиною 1,0–1,5 м без вираженого пужална.

Застосовують в бойових мистецтвах Малайського архіпелагу.

Чень (англ. *Very*, лат. *Ipsum*) — китайська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.342). Різновид бойового батога. Складається з дерев'яного пужална з китицею та довгої шкіряної батоги з фолом або невеликим биллом. Загальна довжина — приблизно 2,3 м.

Застосовують в ушу.

Рис. 1.342. Чень

Чжоу цзя цюань (англ. *Zhou Jia Quan*, лат. *Zhou Jia Quan*) — китайська холодна зброя ударної та задушливої дії. Різновид секційного бойового батога. Складається з короткого пужална та батоги з трьох металевих секцій з китицею на кінці.

Зазвичай застосовують як парну зброю (рис. 1.343–1.344).

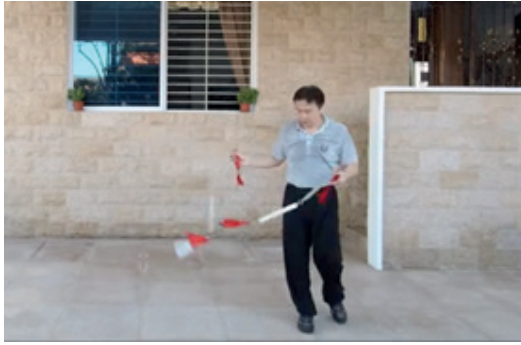

Рис. 1.343. Обертальні рухи чжоу цзя цюанями

Рис. 1.344. Атака із застосуванням чжоу цзя цюаней

Чжуймо домін цяннь (англ. *Zhuimo Doming Qian*, лат. *Zhuimo Doming Qian*, кит. 钱追魔多明 — залізний прут, що забирає життя і переслідує душу) — китайська холодна зброя ударної, колючо-ріжучої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 1.345). Різновид секційного бойового батога. Складається з короткого дерев'яного пужална, батоги з декількох секцій та вираженого одно- або однолезового клинка на кінці. Загальна довжина — приблизно 1,9 м.

Рис. 1.345. Чжуймо домін цяннь

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династій Мін та Цін.

Чжуцзе тунбянь (англ. *Zhujie Tongbian*, лат. *Zhujie Tongbian* — бронзовий хлист колінців бамбука) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 1.346). Являє собою латунний гнучкий мечоподібний батіг довжиною 1,6 м з латунною гнучкою фігурною батогию з ребрами жорсткості.

Рис. 1.346. Чжуцзе тунбянь

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династії Цін.

Чотки ченців довгі (англ. *Monks' rosary is long*, лат. *Longum monachum rosarium*) — китайська холодна зброя ударної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 1.347–1.348).

Рис. 1.347. Чотки ченця довгі з крупними намистинами

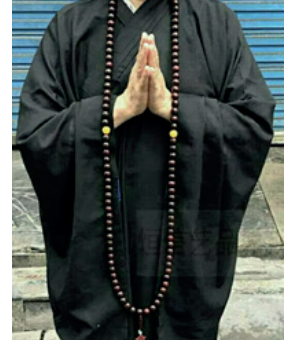

Рис. 1.348. Чотки ченця довгі з дрібними намистинами

Класична шаолінська зброя. У китайських і корейських бойових мистецтвах застосовують для обеззброєння, удушення та знерухомлення супротивника.

Чоу гар куєн (англ. *Chow gar kuen*, лат. *Chow gar kuen*) — корейська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.349). Різновид двохвостого секційного бойового батога. Складається з дерев'яного пужална, обплетеного шкірою, та двох батог по 3 дерев'яні секції кожна, з'єднані між собою ланцюгами.

Рис. 1.349. Чоу гар куєн

Техніка застосування складна через подвійну батогу. Застосовують для бою на ближній та середній дистанціях.

Шалапуга (англ. *Shalapuga*, лат. *Shalapuga*), або **шалига** (англ. *Shaliga*, лат. *Shaliga*) — східнослов'янська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 1.350–1.351). Різновид бойового батога. Складається з дерев'яного одно- або дворучного пужална (іноді обплетене шкірою) та батоги міцного плетіння довжиною до 1,5 м з уплетеним на кінці билем (гирею, металевим бруском, камінням тощо) [22].

Рис. 1.350. Шалапуга з кам'яними билем

Рис. 1.351. Шалапуга з фігурним металевим билем, Східна Європа, IX–XVII ст.

Застосовують для бою на ближній дистанції.

Слов'яни користувалися, боронячись від набігів кочівників, до появи вогнепальної зброї.

Шарф китайський (англ. *Chlamydem chinese*, лат. *Scarf seres*) — китайська холодна зброя ударної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 1.352). Являє собою відріз тканини, яку в похідному стані зав'язували на шії. За формою та вузлами шарфу відрізняли статус воїна (солдат, офіцер низького ранга, офіцер високого ранга тощо). Загальна довжина — до 2 м.

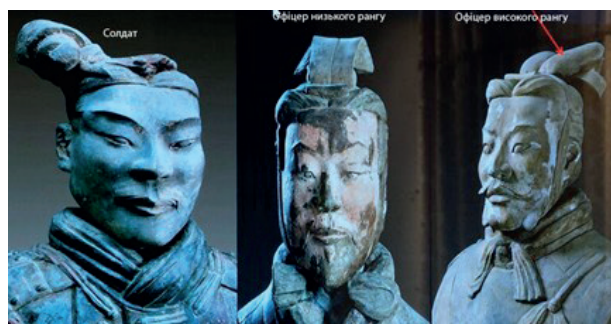

Рис. 1.352. Воїни теракотової армії у шарфах, які відповідають статусу

Користувалися для дезорієнтації, нанесення несподіваних хльостких ударів по очах і руках, знерухомлення та задушення.

Шесин жоуб'янь (англ. *Shesin Zhelboyan*, лат. *Shesin Zhelboyan*, кит. 谢辛·热尔博扬 — гнучкий батіг у формі змії) — китайська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 1.353). Різновид бойового батога. Складається з довгої шкіряної батоги довжиною 1,0–1,8 м без вираженого пужална. Товстий кінець батоги у формі голови змії виконує функцію короткого пужална.

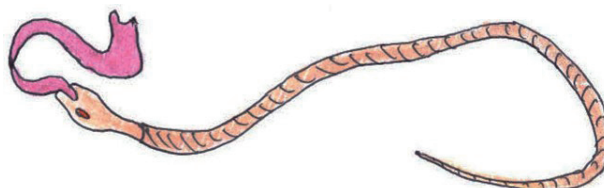

Рис. 1.353. Шесин жоуб'янь

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династій Мін та Цін.

Шисаньцзе лян'янь бянь (англ. *Shisanjie Lian bian*, лат. *Shisanjie Lian Bian*, кит. 十三街联编 — тринадцятисекційний батіг блискучого срібла) — китайська холодна зброя колючої та ударно-дробильної дії (рис. 1.354). Різновид секційного бойового батога. Складається з короткого сталевго пужална, батоги з 13 циліндричними металевими секціями, які з'єднані між собою ланцюгами, та списоподібного наконечника. Загальна довжина — приблизно 2,3 м.

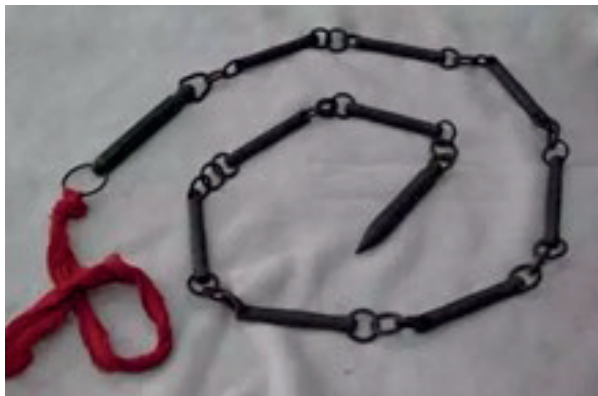

Рис. 1.354. Шисаньцзе лянйінь бянь

Як ударними елементами користуються всіма частинами зброї. Методи завдання ударів містять блокування, кидки, падіння, удари, перехоплення, підмітання тощо (рис. 1.355).

Рис. 1.355. Техніка застосування шисаньцзе лянйінь бянь

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династій Мін та Цін.

Шисаньцзе майгу хелін бянь (англ. *Shissanjie Maigu Helin Bian*, лат. *Shissanjie Maigu Helin Bian*, кит. 十三街麦谷卞和林 — тринадцятисекційний хлист пшеничних кісток із дзвіночками, що лякають) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 1.356). Різновид секційного бойового батога. Складається з короткого дерев'яного пужална, довгої гнучкої батоги з 13 металевих секцій, до яких прив'язано 8 дзвіночків, та списоподібний наконечник. Загальна довжина — приблизно 2,1 м.

Рис. 1.356. Шисаньцзе майгу хелін бянь

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династій Мін та Цін.

Шисаньцзе шегу бянь (англ. *Shisanjie shegu bian*, лат. *Shisanjie shegu bian*, кит. 十三街蛇骨边 — тринадцятисекційний батіг зміїних кісток) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 1.357). Різновид секційного бойового батога. Складається з короткого товстого пужална у формі голови змії з різнокольоровими хустками, які виходять з її пащі, та довгої гнучкої батоги з декількома секціями. Загальна довжина — приблизно 2,0 м.

Рис. 1.357. Шисаньцзе шегу бянь

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династій Мін та Цін.

«Шланг» (англ. *Hose*, лат. *Caligarium*) — радянська саморобна холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 1.358). Це фрагмент гумового («садово-городнього») шлангу. Іноді на один кінець шланга кріплять темляк. Як додатковий уражаючий елемент можуть застосовувати штуцер або гайку, які прикріплюють до кінця шлангу. У середину шланга іноді поміщають кульки від підшипників, гайки або пружини для посилення уражаючого ефекту. Для зручності тримання в області руків'я намотують дріт, лейкопластир, ПВХ стрічку та ін. Загальна довжина — 0,2–1,0 м.

Рис. 1.358. «Шланг»

Використовують на вулицях як зброю для самозахисту та нападу.

Завдають розгонистих ударів у всіх напрямках, парирування ударів супротивника, тичкові удари в обличчя, живіт і пах супротивника.

Техніка застосування шланга: 1–2 короткі удари зверху вниз від плеча, спрямовані по руках супротивника, тичковий удар у живіт (пах або обличчя), серія розгонистих бічних і діагональних ударів (зверху вниз) по голові супротивника.

Юміоредзує (англ. *Yumioresue*, лат. *Yumioresue*, яп. ゆみおれずえ – зламана юмі (лук)) — японська холодна зброя ударно-дробильної дії. Різновид секційного бойового батога. Виготовляють зі зламаного лука або бамбуку. Загальна довжина — 0,4–0,9 м.

Користуються для нападу та активної самооборони.

Ю-чигун (англ. *Yu-Chigong*, лат. *Yu-Chigong*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 1.359–1.360). Різновид бойового батога. Складається з короткого дерев'яного або металевого пужална та довгої ланцюгової батоги. Загальна вага — майже 20 кг.

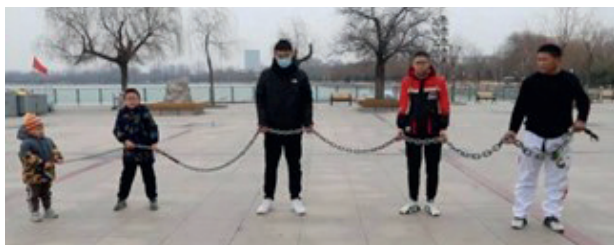

Рис. 1.359. Сучасний варіант Ю-Чигун з ланцюговою батоною (Лі Шуцзін (праворуч), рекордсмен Гіннеса, який видав найгучніший звук найважчим батоном)

Рис. 1.360. Лі Шуцзін з ю-чигунем на сцені

Цей батіг названий ім'ям коваля Ю Чигуна, який мав велику силу й управно володів бойовими мистецтвами.

1.2. Класифікація холодної зброї з гнучкою бойовою частиною

На підставі досліджень наукових праць [5, 13, 15, 22, 26, 32, 33, 35, 37, 43, 45, 51, 53, 58, 63, 64, 89, 97, 105, 108, 123, 133, 135, 138, 156, 169, 176, 196, 198, 201, 203, 216, 225, 230, 239, 245, 256, 261, 273, 284, 298, 328, 329] й експертного досвіду сформовано ознаки класифікації холодної зброї з гнучкою бойовою частиною (рис. 1.361 на стор. 77), до яких, на думку авторів, належать такі:

- призначення зброї;
- вид зброї;
- спосіб дії зброї;
- походження зброї;
- конструкція гнучкої частини;
- матеріал гнучкої частини;
- довжина гнучкої частини;
- вид додаткових уражаючих елементів гнучкої бойової частини;
- вид кріплення гнучкої частини до пужална, руків'я, ратища;
- частина холодної зброї для управління нею;
- довжина пужална, ратища, руків'я;
- матеріал пужална, ратища, руків'я;
- форма перетину пужална, ратища, руків'я;
- додаткові елементи пужална, ратища, руків'я;
- спосіб виготовлення зброї;
- вид оздоблення зброї;
- час виготовлення зброї.

Призначення зброї:

- бойове;
- колекційне;
- меморіальне;
- музейне;
- національне;
- ритуальне;
- сувенірне (репліка, бутафорія);
- художнє;
- церемоніальне;
- військове;
- нагородне.

Вид зброї:

- акамчі, або батіг ремінний;
- антена;

- апайка;
- арапник, або арапленик, або арапельник, або гарапник;
- бантот пагі, або бутонг паре, або бутот пагі;
- баримта қамчі, або қамчі баримташі;
- батіг африканський;
- батіг бога грому;
- батіг бойовий, або пуга;
- батіг грецький;
- батіг династії Цін;
- батіг-пістолет;
- батіг трихвостий;
- батіг туарегів;
- батіг циганський;
- батіг чарівний;
- батіг шаолінський мідний;
- бич бойовий;
- біан ган, або батіг-жердина, або батіг західний красвий, або хрест, покритий червоним, або біла змія, що виплюнула язика;
- бянь, або батіг китайський, або батіг твердий, або батіг жорсткий;
- віч, або вітюн;
- вовчатка, або вовкобій;
- воловик;
- вухорізка;
- гала;
- ганджибіан, або ганьцзибянь, або сююбянь, або сиюй бянь, або батіг «західних областей»;
- гань шань бянь;
- гарота каталонська;
- гарота;
- гоуюй бянь, або батіг з рибальським гачком;
- гунь, або гунь шаолінський, або шаолін гунь;
- дара;
- дирау;
- дода;
- доір;
- дурака;
- ершибацзе цуаньгун бянь, або двадцятивосьмисекційний батіг, що виганяє з храму;
- ершисицзе хелін бянь, або двадцятичотирисекційний хлист із відволікальними дзвіночками;
- ершисицзе цилінь бянь, або двадцятичотирисекційний батіг єдинорога;
- жез қамші;
- жоуцзянь, або гнучкий меч;
- жуан бе, або батіг шаолінський;
- жуань бянь;
- зашморг;
- змія;
- іншуа;
- йонсяку-тенугуї;
- қамси;
- қамчин;
- қамчі, або қамші, або қамча;
- қамчі баптау;
- қамчі весільний;
- қамчі для скачок;
- қамчі кокпарши;
- қамчі мисливська;
- қамчі ногайська;
- қамчі саріала;
- қамчі соп;
- қамчі сундет;
- қамчі уїр;
- қамчі шибіртки;
- қамчі шибут;
- канамуті, або канамічі, або канемуті;
- канчук давньоримський;
- канчук кістковий;
- карбач, або корбач;
- карус;
- катив;
- катим;
- кау сін ке, або каусін;
- кийок телескопічний гнучкий, або кийок телескопічний пружинний;
- кілінбіан;
- кнут;
- корбач гуцульський;
- курсайбо;
- кусарифундо сикоміно дзюте;
- кусарі-фуризу;
- ку-чик-нхуєн-тьєн;
- кханран, або в'єтнамський бойовий шарф;
- лансянь;
- ланцюг, або ланцюг бойовий;
- ланцюг бензопили;
- ланцюг велосипедний;
- ланцюг китайський;
- латиго;

- лахті;
- малахай;
- маля;
- мей хуа бянь;
- нага сурутин, або нага суручин, або те сурутин;
- нагайка, або нагайка;
- нагайка донська, або карбич;
- нагайка запорізька;
- нагайка кавказька;
- нагайка казахська;
- нагайка калмицька;
- нагайка козацька;
- нагайка кубанська, або нагая кубанська;
- нагайка-пояс;
- нагайка статутна;
- нагайка уральська;
- нагайка черкеська;
- нювейбянь;
- пакчигі;
- петджат;
- пила джиглі, або пилка джилі, або пилка олівекруни, або пилка-струна;
- плететь;
- пружина;
- сань цзе бянь, або мейхуа бянь;
- санышилюцзе луншао бянь;
- санышилюцзе тяньган бянь;
- сендзяку-тенугуї;
- скорпіон гуситський;
- скорпіон давньогрецький;
- скорпіон римський;
- снейквіп;
- соде-гусарі;
- стоквіп;
- струна;
- сюб'янь, або батіг із лезом, або батіг ганджибський;
- тайшибянь, або хлист великого вчителя, або батіг сановника;
- там тхіє зян, або там тьєнг тхеонг;
- телепень;
- теса;
- тесаочжоу;
- торихімо;
- тройчатка, або трихвістка;
- урумї, або аара, або батіг індійський, або весняний меч;
- флагелум, або флагелум римський, або флагрум;

- фочжу, або чотки буддійські;
- фучень, або чжувей;
- хананеджі;
- хуміб'янь, або батіг «тигрового хвоста»;
- цестус, або цест;
- цзебянь;
- цзижао лянъзижуа;
- цзібянь;
- цзіубянь;
- цзюцзе шуанбянь;
- цзюцзебянь, або да дзюдзе бянь, або цзюзе-бянь;
- цзяньбянь;
- цицзебянь;
- чеметі;
- чень;
- чжоу цзя цюань;
- чжуймо домінъ цянь;
- чжуцзе тунбянь;
- чотки ченців довгі;
- чоу гар куєн;
- шалапуга, або шалига;
- шарф китайський;
- шесин жоуб'янь;
- шисаньцзе лянъїнь бянь;
- шисаньцзе майгу хелін бянь;
- шисаньцзе шегу бянь;
- «шланг»;
- юміоредзує;
- ю-чигун.

Спосіб дії зброї:

- ударна;
- дробильна;
- колюча;
- ріжуча;
- рубляча;
- задушлива;
- знерухомлювальна;
- комбінована з перерахованих.

Походження зброї:

- азійське;
- американське;
- африканське;
- європейське.

Конструкція гнучкої частини:

- однорідна (наприклад, лита);
- плетена;
- комбінована.

Матеріал гнучкої частини:

- сталь (ланцюг, трос, дріт, клинок меча, ланки батога, пружина);
- сплав на основі міді — латунь, бронза (ланцюг, ланки батога);
- шкіра (оленів, корів, коней, буйволів тощо);
- мотузка (шовкова, бавовняна, конопляна, синтетична тощо);
- тканина (брезент, джинса, кевлар, штучна шкіра тощо);
- волосся (людське, кінське тощо);
- деревина (ротанг, бамбук тощо);
- сухожилля;
- хвіст (скат, корова, вол тощо);
- полімер;
- гума;
- струна (рояль, гітара тощо).

Довжина гнучкої частини:

- коротка (до 0,5 м);
- середня (0,5–2,0 м);
- довга (понад 2,0 м).

Вид додаткових уражаючих елементів гнучкої бойової частини:

- камінь;
- вузол;
- шрот (картеч);
- металева куля;
- клинок (ножа, кинджала, стилета тощо);
- дротик;
- заточена монета;
- хлопавка;
- ріг;
- кістка;
- шип (металевий, дерев'яний, рослинний, шип ската);
- цвях;
- голка;
- гирка;
- кріпильний елемент (гайка, болт тощо);
- сипуча речовина (пісок, сіль, борошно в мішечку);
- пилоподібні зубці.

Вид кріплення гнучкої частини до пужална, руків'я, ратища:

- плетіння (потовщення плетіння батоги);
- за допомогою кільця;
- за допомогою петлі;
- за допомогою хвостовика;

- комбіноване.

Частина холодної зброї для управління нею:

- ратище;
- пужално;
- руків'я;
- петля;
- гнучка частина.

Довжина пужална, ратища, руків'я:

- коротке (до 0,5 м);
- середнє (0,5–1,0 м);
- довге (більше 1,0 м).

Матеріал пужална, ратища, руків'я:

- метал;
- деревина;
- полімер;
- шкіра;
- мотузка;
- комбінований.

Форма перетину пужална, ратища, руків'я:

- кругла;
- овальна;
- багатокутна;
- комбінована;
- довільна.

Додаткові елементи пужална, ратища, руків'я:

- вток;
- кільце;
- обмотка (шкірою, мотузкою, тканиною, ПВХ стрічкою, дротом, скотчем тощо);
- гарда;
- темляк;
- китиця.

Спосіб виготовлення зброї:

- заводський (промисловий);
- кустарний;
- саморобний;
- перероблений.

Вид оздоблення зброї:

- гравіювання;
- інкрустація;
- покриття іншим металом.

Час виготовлення зброї:

- давня;
- сучасна.

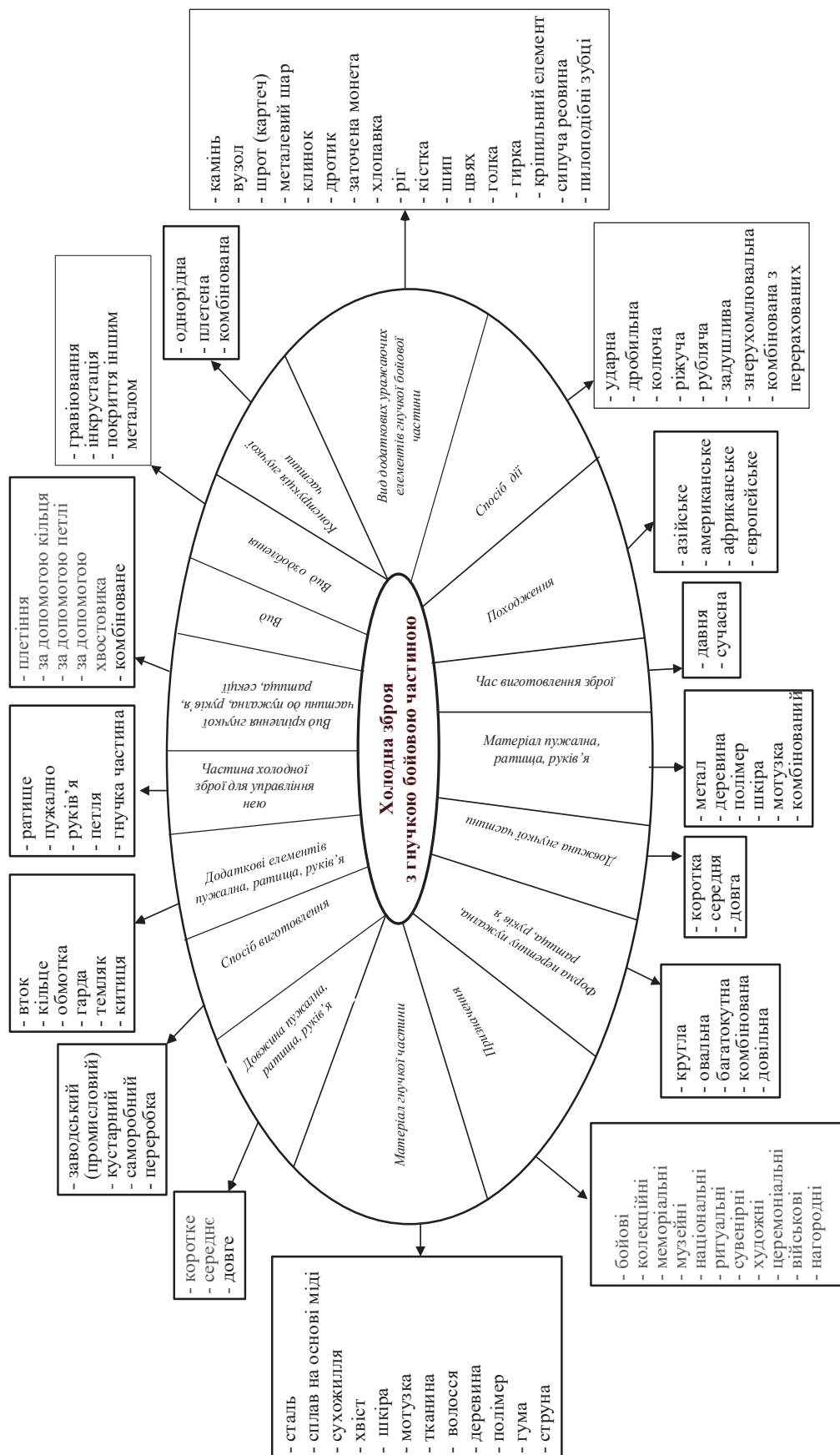

Рис. 1.361. Класифікація холодної зброї з гнучкою бойовою частиною

РОЗДІЛ 2

ХОЛОДНА ЗБРОЯ З ГНУЧКИМ УПРАВЛІННЯМ БОЙОВОЮ ЧАСТИНОЮ ТА ЇЇ КЛАСИФІКАЦІЯ

2.1. Холодна зброя з гнучким управлінням бойовою частиною

Авлікіхат (англ. *Avlikihat*, лат. *Avlikihat*), або **кілумітаутіт** (англ. *Kilumitautite*, лат. *Kilumitautis*) — ескімоська мисливська холодна зброя ударної та задушливо-знерухомлювальної дії (рис. 2.1–2.2). Різновид боло. Складається з ременя довжиною приблизно 0,7 м та бил з кісток або каменів, які зв'язані на одному кінці. Кількість бил — 5–12.

Рис. 2.1. Авлікіхат з шістьма билами з бивня моржа

Рис. 2.2. Авлікіхат із сімома билами із зубів моржа

Ескімоси користуються авлікіхатом під час полювання на птахів.

Ачико (англ. *Achiko*, лат. *Achiko*) — індіанська холодна зброя ударної та задушливо-знерухомлювальної дії (рис. 2.3). Різновид боло. Складається з трьох бил у вигляді каменів, зашитих у шкіряні мішечки

й прикріплених до ланцюгів або ременів довжиною 1,0–1,5 м.

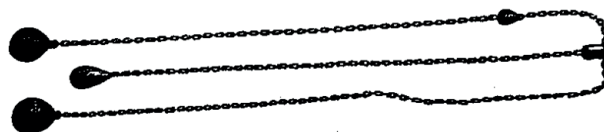

Рис. 2.3. Ачико

Бага тибетська (англ. *Baga Tibetan*, лат. *Baga Tibetan*) — тибетська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.4). Складається з била у вигляді короткого дерев'яного кийка довжиною 0,10–0,66 м і товщиною приблизно 30 мм, прикріпленого до шкіряної мотузки довжиною приблизно 3,0 м з темляком.

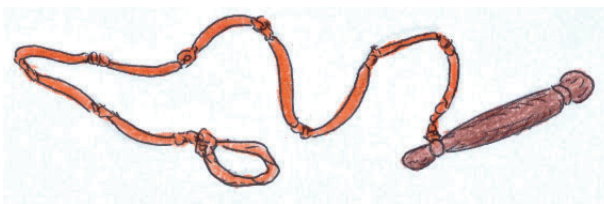

Рис. 2.4. Бага тибетська

Застосовують на близьких дистанціях. На дальні дистанції багу кидають і після удару швидко відсмикують назад.

Бакухацугама (англ. *Baku hatsugama*, лат. *Baku hatsugama*), або **бакухацу-гама** (англ. *Baku hatsu-gama*, лат. *Baku hatsugama*), або **вибуховий серп** (англ. *Explosive sickle*, лат. *Falx explosiva*) — японська холодна зброя ударно-дробильної, колючо-ріжучої та задушливої дії (рис. 2.5). Різновид кусаригама. Складається з металевого серпа, ланцюга або мотузки та била у вигляді мішечка (шкіряного, паперового, яєчної шкаралупи тощо) з вибуховою сумішшю, займистою або запалювальною речовиною.

Контакт із тілом супротивника або його зброєю супроводжується оглушливим вибухом, яскравим спалахом та густим димом, які дезорієнтують супротивника,

деморалізуючи та відволікаючи його увагу, закриваючи огляд.

Рис. 2.5. Бакухаугама

Зброя ніндзя.

Болантин (англ. *Bolantin*, лат. *Bolantin*, ісп. *Bolantin*) — іспанська холодна зброя ударної та задушливо-знерухомлювальної дії (рис. 2.6). Різновид боло. Складається з одного, двох або трьох бил з каменю, кістки або шматка важкого твердого дерева вагою близько 150–200 г, прив'язаних до легкої мотузки довжиною приблизно 1,0–1,5 м. Для підвішування біла поміщають у шкіряні мішечки або мотузкові сіточки, які стягують зверху, або роблять канавки для запобігання ковзанню мотузки. Деякі зразки болантина мають ще й шпильки або гачки, які впираються в тіло жертви.

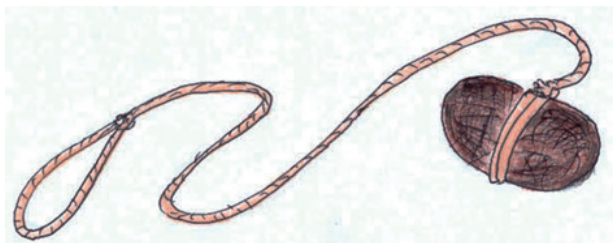

Рис. 2.6. Болантин з одним ядром

Є й інші варіанти, які більше нагадують класичні ласо, ними користуються на дистанції до 10 м, до того ж одна довга мотузка залишається в руці, а дві чи три короткі мотузки обмотують супротивника. На відкритих просторах болантин міг застосовуватись на дистанції до 30 м.

Перші болантини з'явилися ще в кам'яному віці в американських індіанців. Деякі науковці вважають, що болантин походить від пращі.

Застосовують переважно для знерухомлення та/або оглушення супротивника, але удар каменем у голову може бути смертельним.

Індіанці метали свої болантини переважно по ногах, щоб людина або тварина, що тікає, утратила здатність до подальшої втечі.

Для кидка зброю розкручують над головою, тримаючи її за центральний вузол (рис. 2.7) або за одну з трьох мотузок. Під час метання вільний кінець мотузки болантина тримають у руці.

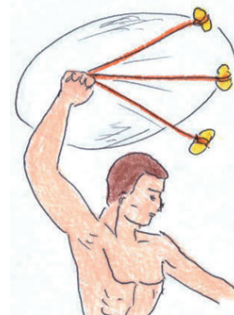

Рис. 2.7. Застосування болантина

Болас потрійний (англ. *Bolas triple*, лат. *Bolas triplum*) — індіанська холодна зброя ударної та задушливо-знерухомлювальної дії (рис. 2.8). Різновид бола. Складається з трьох бил, зашитих у шкіряні мішечки й послідовно прикріплені до ременя довжиною 1,0–1,5 м.

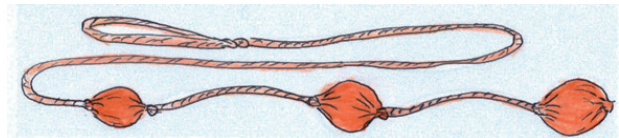

Рис. 2.8. Болас потрійний

Найбільш розповсюджені серед гаучо, але були знайдені під час розкопок доколумбових поселень, особливо в Патагонії, де корінні народи, зокрема теуельче, використовували їх для лову гуанако та нанду. Мапуче застосовували боласи потрійні в зіткненні з чилійською армією під час окупації Арауканії (1861–1883 рр.).

Зараз також користуються боласами потрійними для жонглювання вогнем (рис. 2.9).

Рис. 2.9. Болас потрійний для жонглювання вогнем

Боледейра (англ. *Boleadeira*, лат. *Boleadeira*), або **боледейрас** (англ. *Boleadeiras*, лат. *Boleadeiras*), або **болеадора** (англ. *Boleadora*, лат. *Boleadora*), або **болеадорас** (англ. *Boleadoras*, лат. *Boleadoras*) — індіанська металеві холодна зброя ударної та задушливо-знерухомлювальної дії (рис. 2.10–2.15). Різновид боло. Складається з бил (металеві кулі або округлі камінці), розміщених в шкіряних мішечках, зв'язаних мотузками з одним з бил на кожному кінці, чим і відрізняється від ларіата або ріати. Мішечки виготовляють з необробленої шкіри корови, мошонки бика, шкіри ящірки, шкіри шиї оленя.

Рис. 2.10. Боледейра з билами, які кріпляться кільцями

Рис. 2.11. Давня болейдейра з билами в шкіряних мішечках

Рис. 2.12. Боледейра з полімерними билами

Рис. 2.13. Боледейра з билами різних розмірів

Рис. 2.14. Давня болейдейра з дерев'яними билами

Рис. 2.15. Болейдейра з билами зі смоли з рельєфним декором, який демонструє повсякденне життя дроперсів у пампах Гаучо

Перевагою болейдейри є ефективність в ув'язненні жертви. Використовують як зброю для нападу, особистого захисту та полювання індіанці племені моно з Каліфорнії та тімукуанці з Джорджії та Флориди.

Типи болейдейра за матеріалом виготовлення:

- металеве било з руків'ям;
- камінь з висіченою по колу канавкою та мотузкою, прив'язаною до жолобка;

- кам'яне або дерев'яне било, обгорнуте шкірою з прив'язаною до мішечка мотузкою;
- кам'яне або дерев'яне било з отвором посередині, через який протягається мотузка.

Техніка застосування передбачає розкручування над головою. Його кидають на ноги або шию людини чи тварини під час бігу, унаслідок чого жертва падає, і нападник може наблизитися до неї і за необхідності вбити.

У південній Патагонії болеадейра використовували протягом середнього голоцену, а з часом замінили стрілами або дротиками. Але в післяколумбові часи вони були відроджені, що зумовлено можливістю управлятися зі зброєю однією рукою. Спочатку для виготовлення бил використовували гірські породи льодовикового походження, потім канавку вирізали відщепом або зубчиком із застосуванням певних прийомів оброблення. Іноді била фарбували в червоний колір для полегшення пошуку в польових умовах [59, 70, 87, 88, 104, 122, 124, 137, 151, 168, 179, 181, 280].

Гаучо користувалися для полювання у преріях Ріо-Гранді-ду-Сул, уругвайських й аргентинських пампасів на гуанако, нанду, коней, пум та морських левів. Також болеадейрою користувалися в Чилі та Болівії, але відмовилися від неї незабаром після початку колонізації, і лише племена аумарас й урус продовжували користуватися цю зброєю для полювання на птахів. У Гренландії також застосовували її для полювання на птахів (рис. 2.16–2.17).

Рис. 2.16. Ковбой з болеадейрою

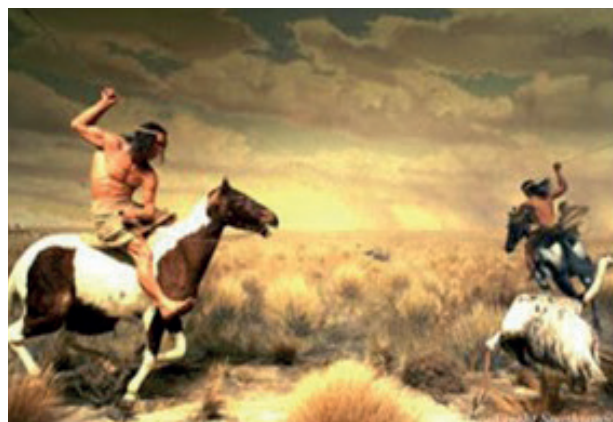

Рис. 2.17. Індіанець з болеадейрою

Відомі три болеадейри, які повністю зберегли свої форми (з бантами, шкіряними обгортками та кулями), зберігаються в Регіональному музеї Магеллана. Також збереглися майже двадцять бил з канавкою та без неї, які походять з північно-східного узбережжя Магелланової протоки навколо затоки Посесіон (рис. 2.18). Відомі болеадейри виготовлені зі слонової кістки та вкриті дорожочинними металами. У XVI ст. карихо південно-східного та південного узбережжя використовували роги для виготовлення бил та сухожилля оленів як мотузки.

Рис. 2.18. Бола болеадейри. Регіональний музей Магеллана

Отже, спочатку болеадейру застосовували для полювання на диких тварин та птахів, згодом — як зброю на війнах, а потім вона стала частиною танцю гаучо-традиціоналістів. У цирку болеадейрами користуються для розваг (рис. 2.19–2.21).

Болеадейра згадується у творах Чарльза Дарвіна, Роберто Каннінгема Грема, графа Сен-Фуа.

Рис. 2.19. Тренування з болеадерою [126]

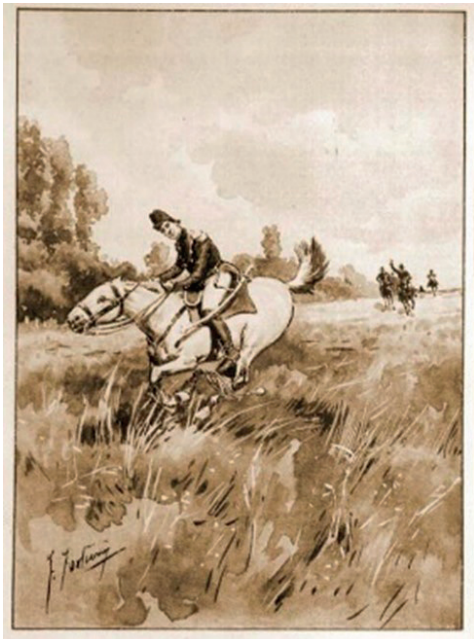

Рис. 2.20. М. Фортуні. Акварель «Влучний удар болеадораса»

Рис. 2.21. Фото з журналу «BUDO»

Боло (англ. *Bolo*, лат. *Bolo*, ісп. *Bola* — куля), або **бола** (англ. *Bola*, лат. *Bola*), або **болас** (англ. *Bolas*, лат. *Bolas*) — індіанська холодна зброя ударної та задушливо-знерухомлювальної дії (рис. 2.22–2.29). Складається з реміня або мотузки довжиною 1,0–4,0 м, до кінців якої прив'язано від 1 до 12 бил (з каменів, металу, кісток, деревини тощо), обгорнутих шкірою. Найбільш розповсюджена кількість бил — 2–3. Вага бил — приблизно 150–200 г, діаметр — 40–50 мм.

Рис. 2.22. Боло з трьома билами в мішечках

Рис. 2.23. Сучасне боло з трьома билами

Рис. 2.24. Давнє боло з Південної Америки

Рис. 2.25. Боло з полімерними билами

Рис. 2.26. Боло із формованої шкіри зі шкіряними смужками

Рис. 2.27. Боло індіанців Патагонії, друга половина XIX ст.

Рис. 2.28. Експозиція давніх боло

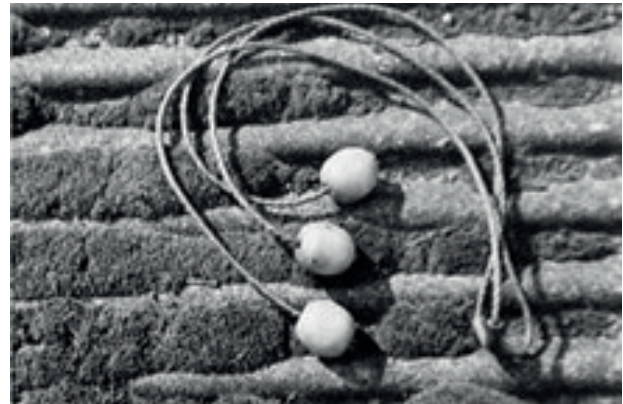

Рис. 2.29. Боло з дерев'яними билами

Зв'язка може бути послідовною, і в такому разі загальна довжина зброї сягає 4 м, або ремені всіх бил кріпляться до одного вузла.

Било та ремені різноманітні за розмірами, вагою, вузлами тощо.

Залежно від кількості використовуваних бил боло бувають:

- пердида;
- авеструкера;
- болеадора;
- кїїпук та ін.

У давнину вважалося, що боло є аргентинським та чилійським різновидом ласо з кам'яними билами на кінцях. Боло вперше згадувалося бразильськими індіанцями. Широко розповсюдилося по території всієї Америки, але сьогодні їм майже ніде не користуються.

Деякі племена індіанців Південної Америки (патагонці, абіпони, пампи, мапуче, зена, чарруанці, арауканці та ін.) перейшли від стріл до боласів з 2–3 круглими кам'яними билами величиною з апельсин, обтягнутими шкірою і з'єднаними ременем довжиною 0,4–1,5 м. Розмахуючи ременем, індіанці кидають ці била у звіра або людину на відстань до 100 м, і била обвиваються навколо тіла й збивають з ніг, завдаючи удари. Боло Три Марії, або Три била, зазвичай мало ремені різної довжини та била різної ваги, щоб під час кидання вони якомога більше відокремлювалися. Такий вид боло застосовували для полювання на великих тварин. Гаучо швидко перейняли цю зброю. Вони використовують боли із плетених шкіряних шнурів із дерев'яними билами

або маленькими шкіряними мішечками, наповненими камінням на кінцях шнурів.

Перші зразки боло зазвичай виготовляли з каміння, який покривали свіжою шкірою, вона після висихання стискала й щільно покривала била.

Подібною зброєю з невеликими билами користувалися чукчі, коряки, інуїти та ескімоси для полювання на птахів.

Боло також використовували мешканці Соломонових островів у ближньому бою (рис. 2.30).

Рис. 2.30. Хедрик Оттсен. Корінні жителі рівнини Ла-Плата, 1603 р.

Використовують як металеву зброю у Північній та Південній Америці під час кінного полювання та в скотарстві (рис. 2.31–2.32).

Рис. 2.31. Полювання європейця з боло на нанду

Рис. 2.32. Полювання індіанців з боло

Під час кидку ремені обплутують ноги або шию жертви, а била оглушають її. Дальність кидка зазвичай близько 20 м. До того ж важчі била, що летять спереду, б'ють по ногах, а легші — обертаються, заплутуючи ноги (рис. 2.33).

Рис. 2.33. Техніка кидка боло

Павук болас (лат. *Mastophora cornigera*) названий на честь зброї (боласа), оскільки він ловить метеликів на липку кульку з павутини, спускаючи її на довгій павутинці й розмахуючи в повітрі.

Болас згадується в пригодницькому фільмі «Роман з каменем» і серіалі «Зена — королева воїнів», а також представлений на листівках (рис. 2.34) та картинах (рис. 2.35–2.36).

Рис. 2.34. Аргентинські листівки

Рис. 2.35. Картина Жана Батиста Дебре, 1790 р.

Рис. 2.36. Е. Лассаль. Аукас і його нависи в Байя-Бланка та вид на Сьєрра-де-ла-Вентана. Літографія. Париж, 1846 р. (Витяг із Д'Орбінї, 1828—1829 рр.)

Бянь цзі цян (англ. *Bian ji qiang*, лат. *Bian ji qiang*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії. Складається з багатосекційної сталевोї батоги без пужална з клинками на обох кінцях (рис. 2.37).

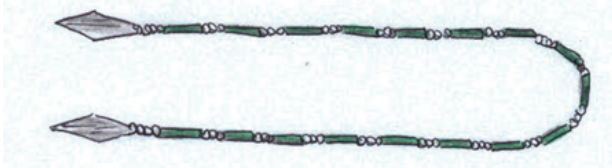

Рис. 2.37. Бянь цзі цян

Вимикач (англ. *Switch*, лат. *Switch*) — радянська саморобна холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 2.38). Складається з міцної масивної основи, наприклад камінь, яку обмотують у кілька шарів звичайними медичними джгутами для утворення била необхідного розміру, та шнурка, сплетеного з таких же джгутів, інший кінець можуть виготовляти як темляк.

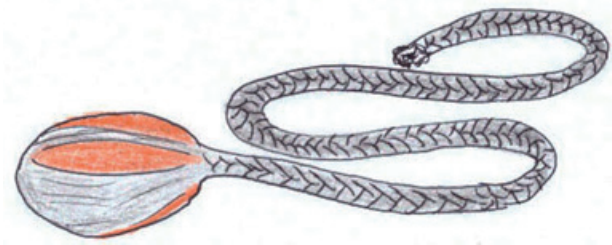

Рис. 2.38. Вимикач

Техніка застосування: вимикач кидають у супротивника сильним поштовхом або рухом кисті. Завдяки пружним властивостям гумового шнурка він відразу повертається назад у руку бійця.

Віта (англ. *Vita*, лат. *Vita*) — індійська холодна зброя колючої та задушливої дії (рис.

2.39). Складається з дерев'яного ратища, металеного спису довжиною приблизно 1,5 м та прив'язаної до ратища мотузки довжиною 1,5 м і більше. Кінець мотузки прив'язується до руки воїна, що дає змогу повертати спис після кидка.

Рис. 2.39. Віта

Техніка застосування: спис кидається двома руками й відразу ж витягується назад.

Спочатку застосовували вершники. За документальними даними, використовували в XVII ст. в армії Маратхів [155].

Вітень (англ. *Viten*, лат. *Viten*) — слов'янська холодна зброя колючо-ріжучої та задушливої дії (рис. 2.40). Складається з ножа та мотузки з петлею на кінці.

Рис. 2.40. Вітень

Використовують на території Сибіру під час зимового полювання на лося.

Га-болг (англ. *Ha-bolg*, лат. *Ha Bulga*), або **га булга** (англ. *Ga-bolg*, лат. *Ga bulga*) — ірландська холодна зброя колючої дії (рис. 2.41). Складається з бойового наконечника у вигляді закрученого вліво штопора та спеціальної шкіряної кишені.

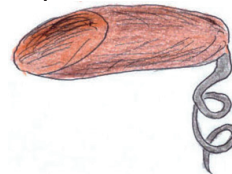

Рис. 2.40. Га-болг

Зазвичай його метали ногою з-під води.

У міфології ірландських кельтів га-болг — це зброя, що належала Кухуліну, отримана ним від цариці Скатах [155].

Гасило (англ. *Gasilo*, лат. *Gasilo*), або **кістень новгородський** (англ. *Novgorod kosten*, лат. *Novgorodos*), або **гасило**

слов'янське (англ. *Slavic gasilo*, лат. *Slavicum exstinguendi*) — східнослов'янська холодна зброя ударно-дробильної та задушливо-знерухомлювальної дії (рис. 2.41–2.43). Складається з била, закріпленого на гнучкому підвісі (мотузці, ремені, ланцюгу, спіральній пружині тощо), яке на протилежному кінці традиційно має темляк, карабін або сталеве кільце. У деяких різновидах гасила підвіс закріплюють з обох боків до била, які часто ховають у рукаві. В якості била зазвичай використовують металеві (сталеві, свинцеві, чавунні, латунні та ін.) гирі. Важкі била обплітають сиром'ятною шкірою, які потім уплітають у короткий ремінь довжиною приблизно 0,2 м.

Рис. 2.41. Гасило з плетеним шкіряним ременем, який утворює коло

Рис. 2.42. Гасило, XVII ст., росія

Рис. 2.43. Гасило з гирею в якості била та темляком

Кишенькова гнучка зброя для прихованого носіння.

Уважається, що назва пішла від слова «загасити» (забити до смерті).

Є думка, що це різновид кістенья, інші науковці вважають, що це різновид боло. Але є і думка, що це окремий вид зброї.

У XIX — на початку XX ст. як було часто використовували гирки вагою від 50 до 500 г, які кріпили до підвісу довжиною 0,6–0,7 м з темляком. Било часто мало саморобні грані або шипи, що посилювало уражаючу дію.

Гасило застосовують для метання та завдання ударів по круговій траєкторії як кістенем (рис. 2.44).

Рис. 2.44. Техніка використання гасила

Техніка застосування зумовлена прихованістю зброї та довжиною підвісу, яка іноді досягає кількох метрів. Залежно від довжини підвісу під час застосування гасила користуються як однією, так і двома руками. У деяких народів подібну зброю застосовують для знерухомлення та задушення.

Гасило застосовувалося багатьма народами як бойова й мисливська зброя. На Русі та в Російській імперії гасила були народною зброєю, яка використовувалася до початку XX ст. для активної самооборони, а злочинцями — для нападу. Також воно було поширене серед козаків, візників та використовувалось під час кулачних боїв і єврейським населенням під час єврейських погромів.

Переваги гасила:

- простота та дешевизна виготовлення;
- можливість нанесення смертельних ушкоджень;
- компактність;
- несподіваність;
- швидкість.

Про гасило у своїх творах писали Адам Олеарій «Опис подорожі Голштинського посольства до Московії та Персії», В.

Жемчужников «Записки В. М. Жемчужникова», В. Шукшин «Бажання жити», Б. Акунін «Пелагія і червоний півень», В. Доценко «Тридцятого знищити!», О. Толстой «Гадюка» та ін. (рис. 2.45).

Рис. 2.45. Ілюстрація до трактату Тальхоффера, 1459 р.

Гоу лонг ху (англ. *Gou long hu*, лат. *Gou long hu*), або **гачок для вусів дракона** (англ. *Dragon whisker hook*, лат. *Whisker hamus draconis*) — китайська холодна зброя колючо-ріжучої дії (рис. 2.46). Складається з плоского сталевого гака довжиною приблизно 0,3 м напівкруглої форми зі сталевим кільцем, через яке проходить шовкова мотузка, змішана з людським волоссям, довжиною 0,9 м з двома китицями з шипами, схожими на пилку, зубці якої загнуті назад. Вістря гака має списоподібну форму, кінець якого гострий і має безліч зазубрин як усередині, так і зовні.

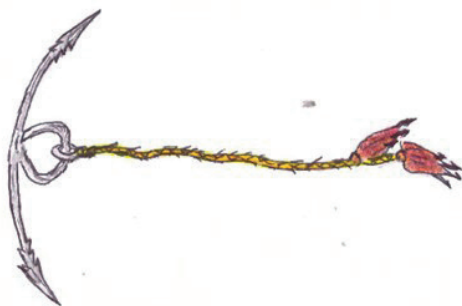

Рис. 2.46. Гоу лонг ху

Гуньлунчжан (англ. *Gunlongzhang*, лат. *Gunlongzhang*), або **долоні дракона, що котяться** (англ. *Rolling dragon palms*, лат. *Palmae draco volvens*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 2.47). Складається з металевого ланцюга довжиною 1,15 м та короткого руків'я з одного боку та била у вигляді

пласкої долоні — з протилежного. Розмір долоні гуньлунчжан відповідає середньому розміру долоні людини.

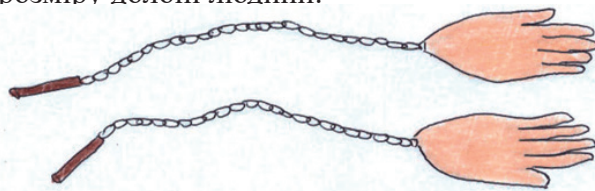

Рис. 2.47. Гуньлунчжан

Застосовують як парну зброю. Із нею тренувалися ченці за часів династії Цін.

Да темао (англ. *Da topic*, лат. *Da topic*) — китайська холодна зброя колючої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.48). Складається з великого сталевого якоря з китицею та ланцюга завдовжки приблизно 6 м, з протилежного боку якого кріпиться менший якір з двома гаками довжиною 0,20 м. Довжина основи якоря — 0,38 м, довжина гаків (пазурів, кігтів) якоря — 0,26 м.

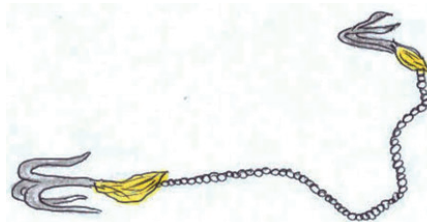

Рис. 2.48. Да темао

На думку науковців, да темао походить від шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувався ченці за часів династії Мін.

Дай-чуй (англ. *Dai Chui*, лат. *Dai-chui*), або **літаючий молот** (англ. *Flying hammer*, лат. *Malleus volans*), або **кулак дракона** (англ. *Dragon fist*, лат. *Pugnis draconis*), або **метеоритний молот** (англ. *Meteor hammer*, лат. *Meteorites malleus*, кит. 流星錘), або **метеор** (англ. *Meteor*, лат. *Meteor*, кит. 流星) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 2.49–2.55). Складається з двох бил, прикріплених зазвичай до обох кінців мотузки або ланцюга. За конструкцією схожий на боло, але важчий й незручний для метання. Метеоритні молоти можна легко приховати завдяки їхній гнучкості.

Рис. 2.49. Двоголовий дай-чуй [194]

Рис. 2.50. Била дай-чуй часів династії Юань

Рис. 2.51. Сучасний дай-чуй з невеликими гладкими билами

Рис. 2.52. Давній дай-чуй з шипастими билами

Рис. 2.53. Дай-чуй

Рис. 2.54. Дай-чуй з ребристими сферичними билами

Рис. 2.55. Била дай-чуй часів династії Мін [197]

Вид шаолінської зброї.

Застосовують для нападу або активної самооборони, а також у бойових мистецтвах, наприклад ушу.

Техніка користування дай-чуй передбачає розмахування била навколо тіла з метою створення кутового моменту, а потім — удар по цілі (рис. 2.56–2.57). Якщо било обертається, довгий ланцюг обмотується навколо тіла, кінцівок або зброї.

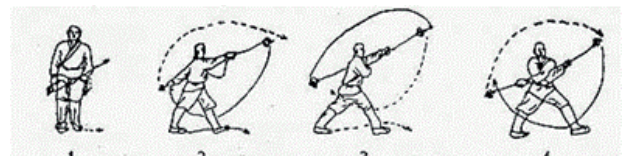

Рис. 2.56. Техніка користування дай-чуй

Рис. 2.57. Техніка користування дай-чуй

Для тренувань користуються тренувальними дай-чуй, позбавленими бойових властивостей для запобігання травмувань супротивника (рис. 2.58).

Рис. 2.58. Тренувальні дай-чуй з мотузковими билами

Еплікітет (англ. *Applicability*, лат. *Applicability*) — чукотська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 2.59). Різновид боло. Складається з кількох бил з кісток або зубів моржа, з'єднаних мотузками із сухожилля оленів.

Рис. 2.59. Еплікітет з билами із зубів моржа. Музей Анкориджа [185])

Жа (англ. *Zha*, лат. *Zha*), або **летючий кіготь** (англ. *Flying claw*, лат. *Ungula volans*, кит. 飛爪), або **фейчжао** (англ. *Feizhao*, лат. *Feizhao*) — китайська холодна зброя колуючої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.60). Складається з металевої лапи, яка нагадує кисть руки, або лапи з чотирма пальцями (три спереду й один ззаду) на кінці

довгого ланцюга або мотузки довжиною до 15 м. Передні три пальці мають три суглоби, а задні — два. Жа мають усередині пружинний механізм, який дає змогу лапі відкриватися та закриватися, коли ремінь витягується або відпускається. У кожному суглобі пальців є струни, прив'язані до кільця на тильному боці долоні. Кінець мотузки зв'язується в петлю. Кігті гострі, а основа пальців уставляється у відповідні отвори на поверхні долоні.

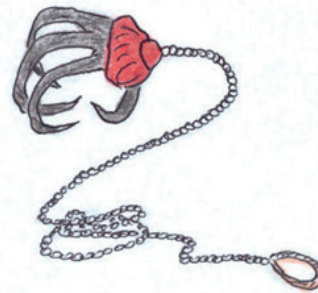

Рис. 2.60. Жа

Жа розрізняють за захопленням і довжиною ланцюга / мотузки.

Виникла в Китаї за часів династії Мін, була популярною за часів династії Тан та династій Сун і Юань [3].

Використовують для обпудання, заплутування та захоплення супротивника, виведення його з рівноваги. У китайських бойових мистецтвах застосовують як інструмент для високого підйому на стіни. Зараз іноді користуються в альпінізмі.

Заспокоювач (англ. *Tranquilizer*, лат. *Tranquilizer*) — радянська саморобна холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 2.61). Це частина спортивного каната довжиною приблизно 0,4 м із зав'язаним на кінці вузлом, усередині якого розміщено невеликий металевий предмет задля покращення ударних властивостей.

Рис. 2.61. Заспокоювач

Користуються в буцегарнях.

Зброя Бусьо (англ. *Busio's weapons*, лат. *Arms of Bousseau*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 2.62). Складається зі сталевого віяла, довгого важкого ланцюга та била на іншому кінці.

Рис. 2.62. Зброя Бусьо

Користуються ніндзя.

Іньсі луцзюєбан (англ. *Yinxi lujiueban*, лат. *Yinxi lujiuebang*), або **дубина оленячого рога на срібній шовковій нитці** (англ. *Cornicula vel cervina clava in filo serico argenteo*, лат. *Deer horn club on a silver silk thread*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 2.63). Складається з ланцюга довжиною 1,1 м та округлого оленячого рогу.

Рис. 2.63. Іньсі луцзюєбан

Використовують як парну зброю.

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династії Цін.

Іньюгусарі (англ. *Inyuhusars*, лат. *Inyugusary*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 2.64). Різновид кусарі. Складається з била у вигляді кульки та сталевого ланцюга.

Йо-йо (англ. *Yo-yo*, лат. *Io-io*) — філіппінська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої

дії (рис. 2.65). Аналог пердиди. Складається з круглого била (камінь або шматок дерева) та довгої шкіряної мотузки або гумового джгуту (сучасні зразки) довжиною 1–6 м. Загальна вага — приблизно 0,5 кг.

Рис. 2.64. Іньюгусарі

Рис. 2.65. Філіппінське йо-йо

У XV–XVI ст. використовували для дальнього, середнього та ближнього бою й під час полювання. Відомий факт застосування йо-йо філіппінцями проти іспанців під час колонізації у 1521 р., у якій був убитий Фернан Магеллан.

Техніка застосування: йо-йо кидають у супротивника, який заплутувався у мотузці. Якщо атака була невдалою, йо-йо за допомогою мотузки повертали назад. Отже, йо-йо після атаки не губиться.

Для надання йо-йо більшої кінетичної енергії воїни перед кидком розкручували його по колу. Під час битв філіппінці вважають за краще кидати йо-йо в голову супротивника.

Філіппінське йо-йо схоже за будовою та функціями на лю син чуй та кусарі фундо.

Йо-йо — найстаріша іграшка людства, якою гралися в Стародавній Греції приблизно 2500 років тому [297]. Уважається прабатьком іграшкового йо-йо (рис. 2.66–2.70).

Рис. 2.66. Йо-йо. Патент США № 59745

Рис. 2.69. Зображення йо-йо у французькому журналі моди, 1791 р.

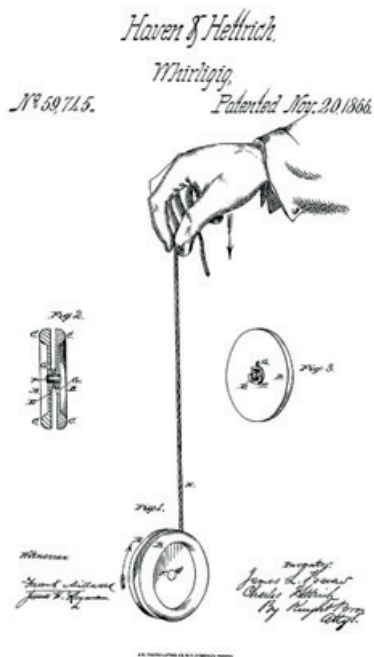

Рис. 2.67. Конструкція йо-йо

Рис. 2.70. Жінка з йо-йо, Північна Індія. Раджастан, Бунді або Кота, приблизно 1770 р.

Рис. 2.68. Хлопчик, який грається з йо-йо. Кілікс, приблизно 440 р. до н. е.

Йо-йо ескімоський (англ. *Eskimo yo-yo*, лат. *Eskimorum io-io*), або **йо-йо аляскинське** (англ. *Alaskan yo-yo*, лат. *Alaskan io-yo*) — ескімоська холодна зброя ударної та задушливої дії. Різновид боло. Складається з двох з'єднаних між собою шнурів різної довжини з різними шкіряними предметами (м'ячами, дзвіночками, сердечками) на кінцях [65, 134, 136, 158, 159, 171, 177, 192, 243].

Виготовляють зазвичай із сухожилля і кісток оленів.

Використовують як мисливську зброю для полювання на птахів.

Каєн-кусаригама (англ. *Kaen-kusarigama*, лат. *Kaen-kusarigama*, яп. 火焰鎖鎌 — полум'яний ланцюговий серп) — японська холодна зброя колючо-ріжучої, ударної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.71–2.75). Різновид кусаригама, було якого обгорнуто палаючою тканиною або замінено на невеликий смолоскип. Складається з кусарі (ланцюга), маленької ками (серпа) і била. Загальна довжина — приблизно 2,7 м.

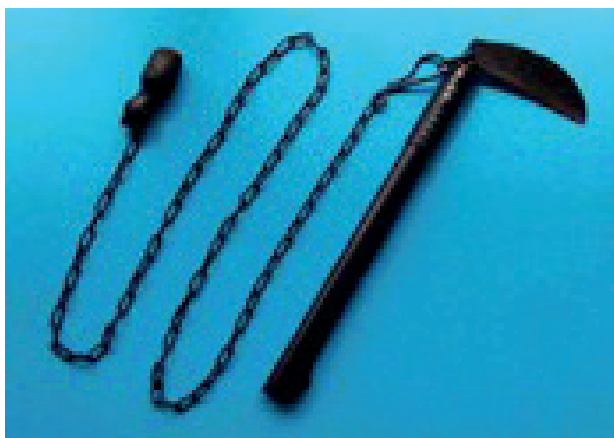

Рис. 2.71. Давня каєн-кусаригама

Рис. 2.72. Схематичне зображення каєн-кусаригама

Рис. 2.73. Боєць з каєн-кусаригама

Рис. 2.74. Ефект вибухової речовини каєн-кусаригама

Рис. 2.75. Боєць з палаючим каєн-кусаригама

Завдяки смолоскипу набуває несподіваного ефекту та справляє деморалізуючу дію.

Кайкама (англ. *Kaikata*, лат. *Kaikata*), або **кокама** (англ. *Kokata*, лат. *Kokata*) — японська холодна зброя колючо-ріжучо-рублячої, ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 2.76). Різновид кусаригама. Складається з невеликого серпа з гострим втоком, одноручного дерев'яного руків'я та ланцюга із билом на кінці. Усі металеві деталі виготовляють зі сталі.

Рис. 2.76. Кайкама

Користуються ніндзя.

Каку-фундо-гусарі (англ. *Kaku-fundo-husari*, лат. *Kaku-fundo-husari*, яп. 四角推の刃物に角分銅鎖が付いています) — японська холодна зброя колючої, ударно-дробильної та знерухомливаюльно-задушливої дії (рис. 2.77–2.82). Складана зброя прихованого носіння. Складається з чотиригранного сюрикена (四角刃手裏剣, сикакуха-сюрикен), ланцюга та гранованого била. Ланцюг можна від'єднувати від сюрикена. Посередині ланцюга присьоджено кільце для надягання на палець. Довжина від кільця до сюрикена — 1,2 м ід кільця до била — 0,4 м. Било з'єднано з ланцюгом за допомогою шарніра. Довжина леза сюрикена — 0,1 м. Загальна вага — 0,27 кг. У похідному стані сюрикен носять у піхвах (рис. 2.83).

Зброя синобі.

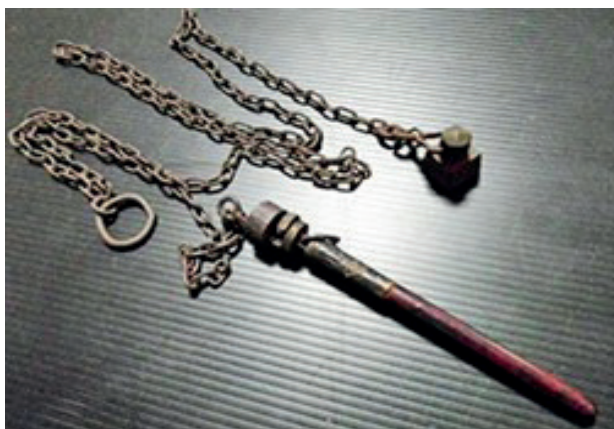

Рис. 2.77. Каку-фундо-гусарі

Рис. 2.78. Хвостовик сюрикена каку-фундо-гусарі

Рис. 2.79. Елементи каку-фундо-гусарі

Рис. 2.80. Сюрикен каку-фундо-гусарі

Рис. 2.81. Ланцюг з билом каку-фундо-гусарі

Рис. 2.82. Піхви сюрикена каку-фундо-гусарі

Рис. 2.83. Каку-фундо-гусарі з дерев'яним чохлам, покритим лаком

Кастет-нунчаку (англ. *Nunchaku rigpnis*, лат. *Nunchaku rigpnis*) — радянська саморобна холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 2.84). Складається з двох кастетів, які з'єднані ланцюгом довжиною приблизно 0,5 м.

Рис. 2.84. Кастет-нунчаку

Використовують для блокування та одночасного завдання ударів або задушення.

Кеку-фундоса-кусарі-дзюте (англ. *Keku-fundosa-kusari-jutte*, лат. *Keku-fundosa-kusari-jutte*) — японська холодна зброя ударної, колючо-ріжучої та знерухомлювально-задушливої дії. Різновид кусарі. Складається з ланцюга, до якого з одного кінця кріпилося невелике било, а з іншого — клинок ножового, кинджального або стилетного типу.

Складана холодна зброя прихованого носіння ери Мейдзі.

Зброя синобі.

Кііпуяк (англ. *Kiipooaq*, лат. *Kiipooaq*) — ескімоська (інуйтська) холодна зброя ударної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.85–2.94). Різновид боло. Складається з трьох та більше кістяних бил, з'єднаних сухожиллями тварин або мотузками. У розгорнутому стані загальна довжина — приблизно 220 мм [74, 76-77, 121, 187, 213, 217].

Рис. 2.85. Кііпуяк, початок XX ст.

Рис. 2.86. Кііпуяк з кістяними билами

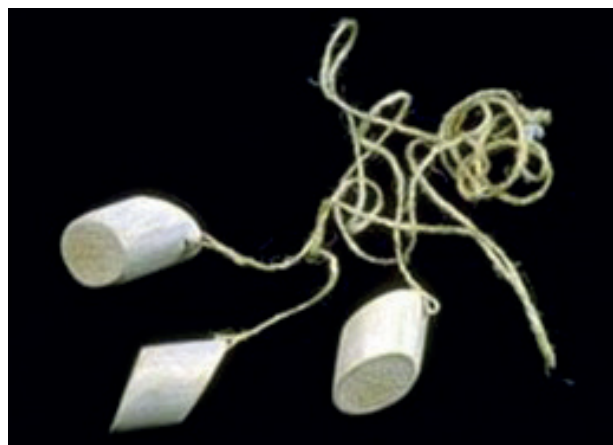

Рис. 2.87. Кііпуяк з билами з косо зрізаних кісток

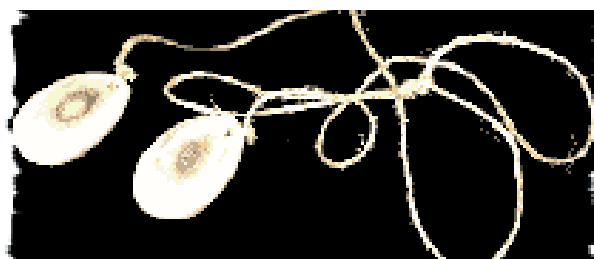

Рис. 2.88. Кііпуяк з мотузками з плетеної пеньки

Рис. 2.89. Кііпуяк з билами із копитної кістки та кістки моржа, з'єднаними скрученими сухожиллями. Приватна колекція Ньюпорт-Біч, Каліфорнія, США

Рис. 2.90. Кііпуяк, Північний Квебек, Канада

Рис. 2.91. Кііпуяки з билами зі слонової кістки, XX ст.

Рис. 2.92. Давній кііпуяк, знайдений на острові Святого Лаврентія

Рис. 2.93. Кііпуяк з билами з різаних кісток моржа

Рис. 2.94. Давній кііпуяк з мотузками з сухожилля, переплутаними з гусячим пером

Техніка застосування. Кііпуяк розкручують над головою і кидають у ноги супротивників, щоб заплутати їх та завадити пересуванню.

Використовують також для полювання на птахів або тварин.

Конпей (англ. *Konpei*, лат. *Konpei*, яп. 棍平), або **капей** (англ. *Karreu*, лат. *Karreu*), або **компей** (англ. *Comreu*, лат. *Comrei*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 2.95–2.98). Різновид конпі. Складається з короткого порожнистого руків'я, через яке проходить ланцюг довжиною 1,0–2,0 м з билем (фундо) на одному кінці та кільцем (какусі) на іншому. Руків'я має ханакагі (серповидне відгалуження — гарда), рожки якого загнуті вниз та призначені для парирування ударів зброї та зачеплення супротивника.

Рис. 2.95. Конпей з витягнутим кільцем

Рис. 2.96. Конпей з латунним ланцюгом

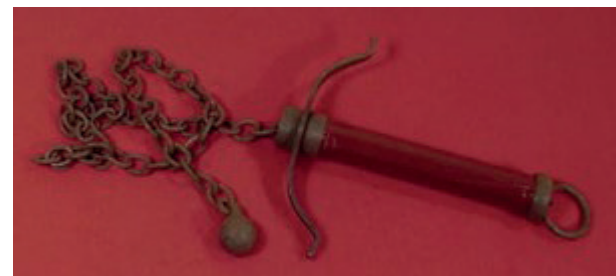

Рис. 2.97. Конпей з витягнутим билем

Рис. 2.98. Конпей з пасмою на кінці

Конпі (англ. *Konpi*, лат. *Konpi*, яп. 根飛 — кон — залізо, пі — муха — летюча стійкість / летючий дух / летючий метал) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії. Різновид кусарі-фундо. Складається з ланцюга з невеликим билом на одному кінці й петлю (рис. 2.99) або кільцем (рис. 2.100) на протилежному кінці для тримання рукою. Довжина й конструкція конпі сильно відрізнялися в різні періоди. Загальна довжина найкоротшої зброї — 0,9 м, найдовшої — 4,0 м.

Рис. 2.99. Конпі з кільцем

Рис. 2.100. Конпі з петлею

Види конпі:

- класичний;
- кусаріюта;
- конпей.

Відомо, що цю зброю використовували в бою в період Йосіно близько 1350 р. із

застосуванням техніки ходзьодзюцу. Є думка, що конпі має походження з Китаю.

Кунай-фундо (англ. *Kunai-fundo*, лат. *Kunai-fundo*) — японська холодна зброя ударної, колючо-ріжучої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.101–2.102). Різновид кусарі-фундо. Складається з короткого руків'я, ланцюга та ножа (кунай).

Зброя ніндзя.

Рис. 2.101. Давній кунай-фундо

Рис. 2.102. Сучасний кунай-фундо

Кусаригама (англ. *Kusarigama*, лат. *Kusarigama*, яп. 鎖鎌 — ланцюговий бойовий серп), або **кусарикама** (англ. *Kusarikama*, лат. *Kusarikama*, яп. 鎌), або **кусари-гама** (англ. *Kusari-gama*, лат. *Kusari-gama*) — японська холодна зброя ударно-дробильної, колючо-ріжучо-рублячої та знерухомлювально-задушливої дії. Складається з серпа (ками), до якого за допомогою ланцюга (кусарі) довжиною зазвичай 2,5 м кріпиться било (фундо), та ратища із твердої деревини довжиною 0,6 м (рис. 2.103–2.157). Довжина клинка — 0,2–0,3 м. Клинок розташований перпендикулярно до ратища, заточений з внутрішньої увігнутої кромки й закінчується вістрям. В окремих випадках клинок ками міг бути складаним, а в ратище ховався кинджал або стилет. На кінцях

ратища часто є металеві втулки або кільця для посилення. Била мають різну вагу та форму. Било іноді замінюють ємністю з вибуховою сумішшю, запаленими смолоскипами, кулями з гострими шипами, живою отруйною змією тощо. Ратище виготовляють з твердої деревини, ланцюг та клинок — зі сплаву заліза різної якості. Довжина ланцюга значно варіюється [233].

Рис. 2.103. Кусаригами з фортеці в Івакуні

Рис. 2.104. Кусаригама з циліндричним билом

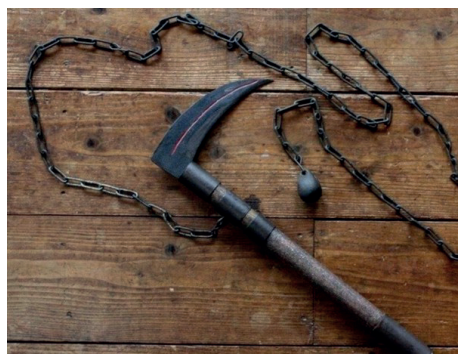

Рис. 2.105. Кусаригама з невеликим сферичним билом

Рис. 2.106. Кусаригама з коротким ратищем

Рис. 2.107. Кусаригама з гардою та вигнутим клинком

Рис. 2.108. Кусаригама з коротким клинком

Рис. 2.109. Кусаригама з коротким клинком у вигляді дзьоба

Рис. 2.110. Кусаригама з великим сферичним билом

Рис. 2.111. Кусаригама з гардою та довгим клинком

Рис. 2.115. Класична кусаригама

Рис. 2.112. Кусаригама із зігнутим донизу клинком

Рис. 2.116. Кусаригама з інкрустованим ратищем

Рис. 2.113. Кусаригама з піхвами та пірамідальним билом

Рис. 2.117. Кусаригама з шипом

Рис. 2.114. Кусаригама з дворучною гардою

Рис. 2.118. Кусаригама з кріпленням ланцюга до середньої частини ратища

Рис. 2.119. Кусаригама.
Синобі-но Сато Плала, м. Кока

Рис. 2.120. Кусаригама, використовувана ніндзя
в Кусурі гакусюкан.
Музей медицини, м. Кока

Рис. 2.121. Давня кусаригама з загнутим до низу лезом

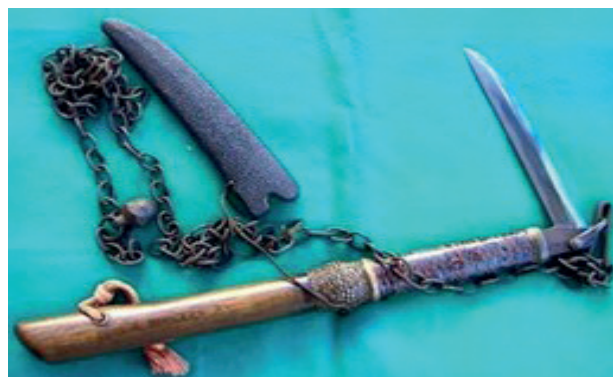

Рис. 2.122. Кусаригама з піхвами та кріпленням ланцюга
до верхньої частини ратища

Рис. 2.123. Кусаригама з довгим ратищем
та нижньою гардою

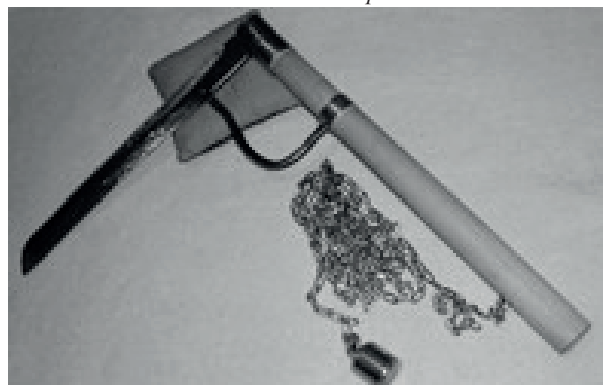

Рис. 2.124. Кусаригама з верхньою гардою та
циліндричним билом

Рис. 2.125. Кусаригама з прямим лезом

Рис. 2.126. Кусаригама з клиноподібним лезом і шипом зверху

Рис. 2.130. Сучасна кусаригама з мотузкою замість ланцюга

Рис. 2.127. Кусаригама з великою верхньою гардою та невеликим билем

Рис. 2.131. Кусаригама з довгим ланцюгом та пірамідальним билем

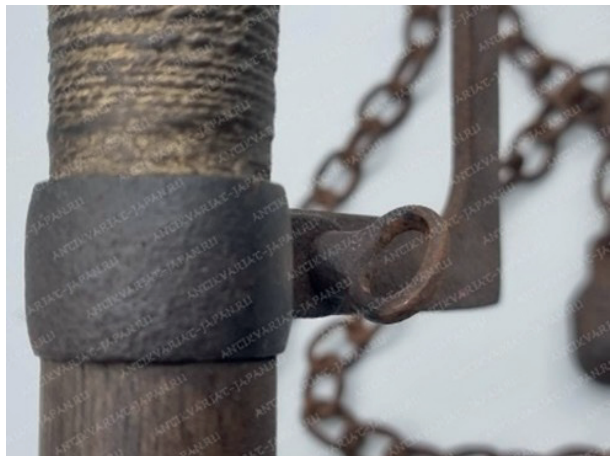

Рис. 2.128. Кріплення ланцюга до гарди кусаригами

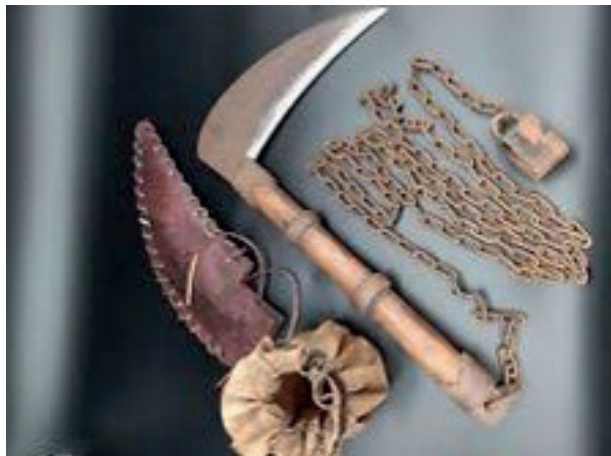

Рис. 2.133. Кусаригама з коротким ратищем та широким лезом

Рис. 2.129. Кусаригама з билем у вигляді шитованої кулі

Рис. 2.132. Кусаригама, період Муроматі

Рис. 2.134. Кусаригама майстра Нава Хонен Юсімаса

Рис. 2.138. Кусаригама з інкрустованим у верхній частині ратищем

Рис. 2.135. Кусаригама з інкрустованим ратищем та незвичайним ланцюгом

Рис. 2.139. Кусаригама з шпичастою верхньою частиною ратища

Рис. 2.136. Кусаригама з середнім розташування гарди

Рис. 2.140. Кусаригама з коротким клинком та верхнім кріпленням ланцюга

Рис. 2.137. Кусаригама з коротким клинком та яйцеподібним билем

Рис. 2.141. Кусаригама з інкрустованою середньою частиною ратища

Рис. 2.142. Кусаригама з від'ємними ланцюгами

Рис. 2.146. Кусаригама з дзвіноподібним биллом

Рис. 2.143. Кусаригама з широким клинком, фігурною гардою та циліндричним биллом

Рис. 2.147. Кусаригама з ратищем середньої довжини з захисним шипастим кільцем

Рис. 2.144. Кусаригама з широким клинком, з'єднаним з ратищем втулкою

Рис. 2.148. Кусаригама з округлою гардою

Рис. 2.145. Кусаригама з дрібним ланцюгом та невеликим биллом

Рис. 2.149. Кусаригама з кільцями на ратищі

Рис. 2.150. Кусаригама з коротким ратищем та децю вигнутим уверх клинком

Рис. 2.154. Кусаригама з перламутровим візерунком на ратищі

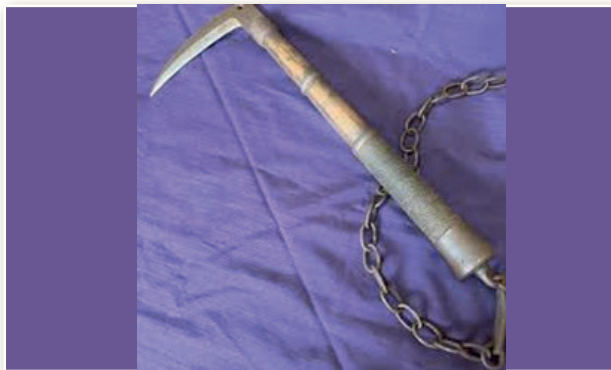

Рис. 2.151. Кусаригама з дерев'яним ратищем

Рис. 2.155. Давня кусаригама, XIX ст.

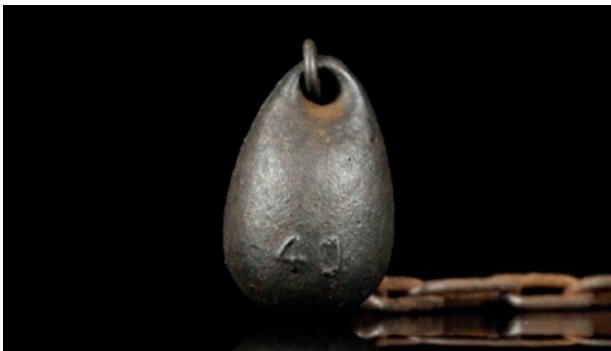

Рис. 2.152. Било кусаригами овоїдної форми

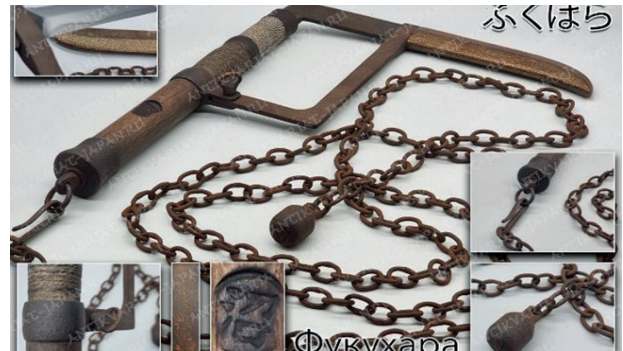

Рис. 2.156. Кусаригама пізнього періоду Едо на межі періоду Бакуматцу, початок XIX ст.
Робота коваля Фукухара

Рис. 2.153. Било кусаригами з гранями

Рис. 2.157. Кусаригама, Ера Бунсей, 1818–1830 рр.
(Робота зброяра Канемото, провінція Міно)

Місця кріплення ланцюга:

- нижня частина ратища;
- обух серпа;
- верхня частина ратища;
- середня частина ратища (є рідкісним винятком (синкен (синмі) або кусаригама Мусо Рю)).

Розмір і форма кусаригами залежать від стилю або переваг синобі. Приклад кусаригами з кіраку-рю: лезо довжиною 0,12 м, ратище довжиною приблизно 0,36 м і діаметром 30 мм посилене кованими сталевими кільцями та має додатковий захист руки у вигляді металевої гарди. Довжина ланцюга — 1,1 м [62, 93, 103, 116, 131, 200, 221, 270, 272, 327].

Види клинків кусаригами:

- фермерський — серпоподібний;
- військовий — мечоподібний.

Існують тренувальні кусаригами. У них клинки виконані з деревини, замість ланцюга — мотузка.

Уважається, що кусаригаму розроблено в період Муроматі. Серпу Японії — популярний інструмент, яким віддавна користувалися в сільському господарстві під час збирання рису. За іншою версією, кусаригама пішла від джингами — серпа, яким перерізали пута (мотузки для стриожування) коня в разі пожежі; третя версія походження кусарігами — від тобігуті, що є типом сокири, яка мала лезо, схоже на кирку.

Перша згадка про використання кусаригами як зброї ближнього бою — 1314 р., у якій ідеться про те, що окінавські селяни повстали проти уряду сьогуната Тамагусуку. Система бою прийшла в Японію з Китаю.

Кусаригама, імовірно, була поширеною в період Едо.

Види кусаригами (за конструкцією):

- бакухацугама;
- каєн-кусаригама;
- какусі кусаригама;
- кусари-дзюте;
- кусарирюта;
- кусарі-тігірікі;
- кусарі-учибо;
- кусарі-фубо;
- кусарі-фундо;
- кусарі-ріофундо;

- кусарі-чигірікі;
- мамушигама;
- манрікі-гусарі;
- наге гама;
- окусаригама;
- фунсотсукекогама;
- хенсо кусаригама;
- чутон кусаригама.

Кусаригама дає змогу поєднувати прийоми як далекого, так і ближнього бою. Під час користування билем супротивника можна було:

- обеззброїти;
- приголомшити;
- травмувати;
- позбавити орієнтації;
- знерухомити (рис. 2.158–2.160).

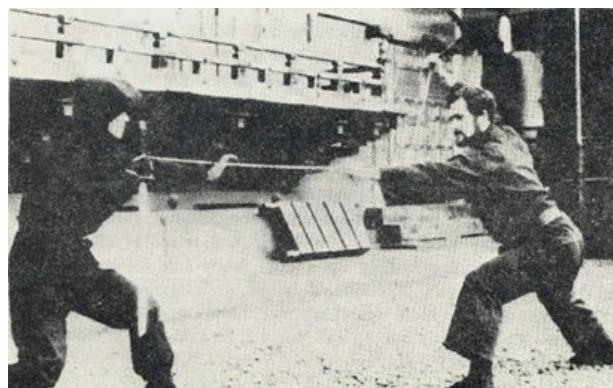

Рис. 2.158. Тренувальний поєдинок ніндзя — кусаригама проти меча (тогакуре-рю)

Рис. 2.159. Техніка атаки кусаригамою

Рис. 2.160. Техніка захисту за допомогою кусаригами

Серпом відбивали точкові удари з атаками, а також добивали супротивника. Іноді серп кидали, потім повертали його ланцюгом. Головний недолік цієї зброї — потреба у відкритому, доволі широкому просторі, що дає змогу вільно розкрутити било на ланцюгу.

Кусаригама тримають обома руками, однією — серп, іншою — ланцюг. Обтяжений ланцюг кидають у супротивника, щоб оглушити чи заплутати його зброєю. Метою є шия, руки чи ноги. Потім негайно атакують серпом.

Кусаригама найбільш корисна, коли її застосовують проти супротивника, який атакує мечем. Її цінували за універсальність, застосовували як металеву зброю під час оборони цитаделей (шпурляли в супротивника, смикали за ланцюг і повертали його назад). Супротивника, який перебував на відстані, атакували билем, обплутували ланцюгом і знерухомлювали, потім добивали серпом.

Конструкція кусаригами підвищує бойові можливості серпа. Кидати било можна прямо в голову супротивника, щоб оглушити або змусити розкритися для вирішальної атаки серпом. Ланцюгом намагаються захлеснути руки супротивника та його шию, придушити або повалити на землю, обплутують зброю, блокують удари ланцюгом і, охоплюючи петлями руки або шию супротивника, знерухомлюють або душать. Довжина ланцюга дає змогу орудувати билем і серпом окремо. У такому разі ніндзя б'є билем як звичайним кістеном, прокладаючи шлях до тіла супротивника для серпа (рис. 2.161–2.168).

Рис. 2.161. Жінки навчаються користуватися кусаригамою. Макі Бокусен «Нариси з життя», 1815 р.

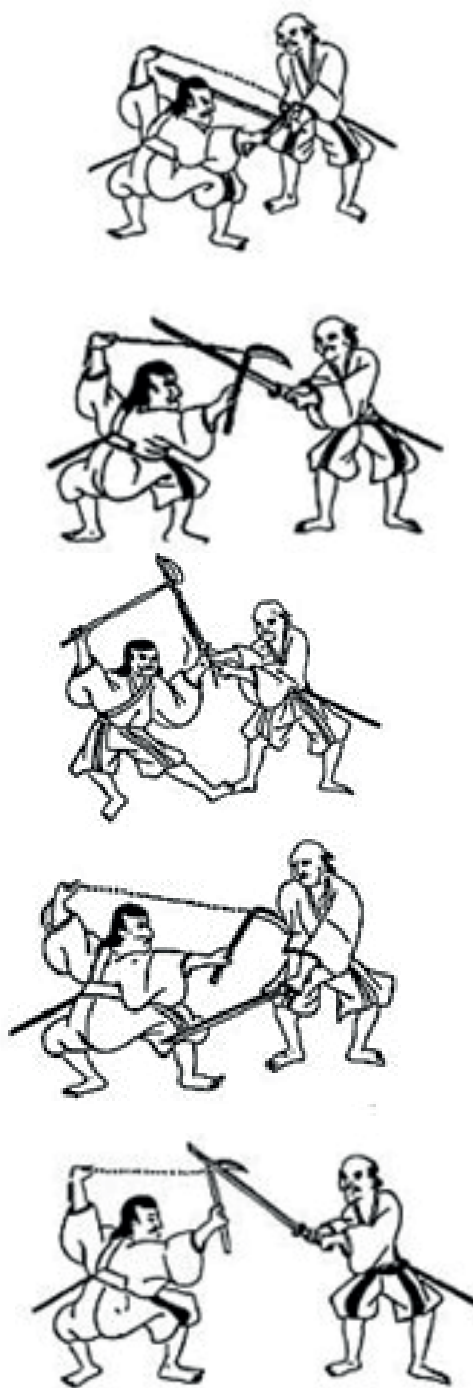

Рис. 2.162. Прийоми бою з кусаригамою (Школа Текіава-рю)

Рис. 2.163. Чарльз Е. Фріпп. «Фехтування»

Рис. 2.164. Підготовка до тренувального бою із застосуванням кусаригами

Рис. 2.165. Демонстрування задушення супротивника ланцюгом кусаригами

Рис. 2.166. Тренувальний бій — кусаригама проти палиці

Рис. 2.167. Тренувальний бій — дві кусаригами проти меча

Рис. 2.168. Синобі з кусаригамою

Мистецтво ведення бою за допомогою кусаригами називається кусаригама дзюцу. Навчають цьому мистецтву в школах кендзюцу, дзюдзюцу та нагінатадзюцу. Окрім того, його застосовують у традиційному окінавському бойовому мистецтві кубудо, зокрема кукісинден-рю хапо-хікен-дзюцу.

Користувалися ніндзя, синобі та жінки-самураї. Традиційна зброя будзюцу.

Користуються в японських школах будзюцу, ко-будо та нін-дзюцу.

З XII ст. до часів сьогунату Токугава багато воїнів спеціалізувалися на використанні кусаригами. Одним із цих воїнів був Ямада Шинрюкан.

В Ірландії кусаригама класифікується як незаконна наступальна зброя. Закон Ірландії про вогнепальну та наступальну зброю (1990 р.) забороняє виготовляти, імпортувати або продавати кусаригаму та іншу подібну зброю. Ці дії можуть призвести до позбавлення волі на строк до 7 років.

В Японії встановлено пам'ятник кусаригамі (рис. 2.169).

Рис. 2.169. Пам'ятник кусаригама

Кусаригама дзюте (англ. *Kusarigama jutte*, лат. *Kusarigama jutte*) — японська холодна зброя ударної, знерухомлювально-задушливої дії та колючо-ріжучо-рублячої дії (рис. 2.170–2.171). Різновид кусаригама. Складається з класичної кусаригами, у якої на ратищі є гак (дзюте), призначений для парирування ударів або перехоплення зброї.

Рис. 2.170. Кусаригама дзюте з ланцюгом, прикріпленням до клинка

Рис. 2.171. Кусаригама дзюте з від'ємним ланцюгом, який кріпиться до наверхи ратища

Рис. 2.173. Ніндзя, який використовує кусаригама сикомідзуе сюрикен

Кусаригама окінавська (англ. *Okinawan Kusarigama*, лат. *Okinawan Kusarigama*) — японська холодна зброя колючо-ріжучо-рублячої та знерухомлювально-задушливої дії. Різновид кусаригама. Являє собою ланцюг із серпом [292]. Відрізняється від кусаригами Японського архіпелагу анатомією та технікою застосування, дизайн окінавської кусаригами різниться залежно від уподобань воїна.

Входить до набору окінавської зброї кобудо [162].

Відомим сучасним практиком володіння зброєю був Сейке Тома, учень Чотоку Кіяна та вчитель Сейкічі Одо.

Кусаригама сикомідзуе сюрикен (англ. *Kusarigama shikomizue shuriken*, лат. *Kusarigama shikomizue shuriken*) — японська холодна зброя колючо-ріжучої, ударної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.172–2.173). Різновид кусаригама. Складана зброя періоду Едо. Складається з довгого дерев'яного ратища, маленького серпа з одного боку та глухого отвору, у якому міститься сюрикен, з іншого боку. До клинка кріпиться короткий ланцюг з невеликим билом на кінці.

Рис. 2.172. Кусаригама сикомідзуе сюрикен з деталізацією окремих елементів періоду Едо

Кусарирюта (англ. *Kusariruta*, лат. *Kusariryuta*, яп. 鎖竜咤 — кіготь або рука ланцюгового дракона) — японська холодна зброя ударної, колючої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.174). Різновид конпі, що відрізняється відсутністю вираженого руків'я, в середині якого переміщається ланцюг. Складається з ланцюга довжиною приблизно 4,0 м, сферичного била (фундо) з одного кінця та гаку (кігтя) з трьома або чотирма зубами та пласким сталевим прутом із протилежного.

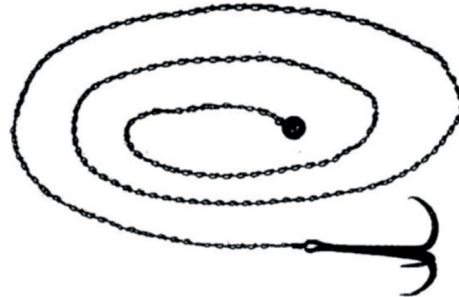

Рис. 2.174. Кусарирюта

Кусарирюту також застосовують для лазання на стіни та дерева.

Кусарі (англ. *Kusari*, лат. *Kusari*, яп. 鎖 — ланцюг) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії. Різновид бойового ланцюга. До ланцюга могли кріпити била (фундо) різних розмірів та форм. Одне било може бути набагато довшим за інше або одне било може бути сферичним, а інше — прямокутним. Било могло бути закріплене на одному кінці, а на іншому — металеве кільце, петля або металева паличка для утримання рукою.

Види кусарі залежать від бил і довжини ланцюга:

- конпі;

- кусарі утибо;
- кусарі-дзюте;
- кусарі-фундо;
- манрікікусарі;
- мідзин;
- ріофундокусарі;
- рокакусуй;
- рю-бундо;
- сикаку-чу;
- синкакусуй;
- соде-гусарі;
- тама-гусарі;
- тидоригане тощо.

Види бил кусарі:

- синкакусуй — пірамідоподібне з 3 або 4 гранями;
- рокакусуй — пірамідоподібне з 6 гранями;
- хакакусуй — пірамідоподібне з 8 гранями;
- сикакучу — призмоподібне;
- андзоку — кубічне;
- кірікодата — ромбоподібне багатогранне;
- енсуй — конусне;
- енчу — циліндричне;
- хіотан — у вигляді вісімки, верхнє вушко менше;
- кю — сферичне.

Види ланцюгів кусарі:

- даєнгата — овальні ланки;
- коган — ланки прямокутні із закругленими кутами;
- майюгата — коконоподібні ланки;
- маругата — круглі ланки;
- надекаку — квадратні чи прямокутні ланки;
- тамагогата — яйцеподібні ланки;
- хіотангата — ланки у вигляді вісімок.

Використовують для нападу та активного захисту, створюючи навколо тіла своєрідний міхур швидкими обертаннями ланцюга. Розкрутивши зброю, нею можна заплутати супротивника з наступним знерухомленням або задушенням. Іноді кусарі застосовують для лазання та подолання перешкод.

Користувалися ніндзя.

Кусарі дзюте (англ. *Kusari jutte*, лат. *Kusari jutte*, яп. 鎖十手 — ланцюг десяти

рук або ланцюг-дубинка), або **кусарі-джюте** (англ. *Kusari-jutte*, лат. *Kusari-jutte*), або **кусариджите** (англ. *Kusarijitte*, лат. *Kusarijitte*) — японська холодна зброя ударної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.175–2.176). Різновид дзюте. Складається з дзюте та ланцюга (кусарі) з билем. У деяких версіях ланцюг захований усередині дзюте з боку наверх і може викидатися.

Рис. 2.175. Кусарі дзюте з жорстко закріпленим ланцюгом

Рис. 2.176. Кусарі дзюте з ланцюгом, що ховається в ратище

Техніка бою: в одній руці тримають ратище, в іншій — ланцюг. Використовують стандартні правила для дзюте та кусарі.

Кусарі догу (англ. *Kusari dogu*, лат. *Kusari dogu*) — японська холодна зброя ударної та знерухомлювально-задушливої дії. Різновид кусарі, яка містить догу.

Догу (спорядження ніндзя) має:

- ніндзюцу йогу (інструменти технік ніндзя);
- ірійо йогу (інструменти лікаря, які містять пристрої зв'язку, пастки, свитки);
- кібакуфудзу (вибухову печатку);
- димові мішечки;
- мішечки з отрутою тощо.

Кусарі фундо (англ. *Kusari-fundo*, лат. *Kusari-fundo*, яп. 鎖分銅 — ланцюг з двома билами), або **кусарифундо** (англ. *Kusarifundo*, лат. *Kusarifundo*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.177–2.186). Різновид

кусарі. Складається з кованого ланцюга (кусарі) довжиною 0,3–1,2 м з билами (фундо) на обох кінцях. Ланки ланцюга можуть мати різноманітну форму (круглу, еліптичну, яйцеподібну тощо) та товщину. Зазвичай перша ланка кусарі, прикріплена до фундо, була круглою, більшою та товщою за решту його ланок. Форма фундо переважно прямокутна в перетині, сплюснена; буває циліндрична, веретеноподібна, пірамідальна, призматична та ін.

Рис. 2.177. Давній кусарі фундо

Рис. 2.178. Кусарі фундо, період Едо робота майстра Аокі

Рис. 2.179. Кусарі фундо з билами пірамідальної форми

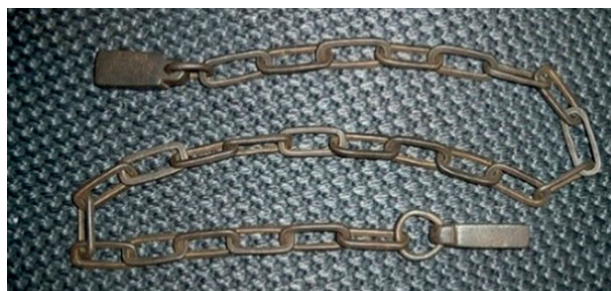

Рис. 2.180. Давній японський кусарі фундо з прямокутними билами

Рис. 2.181. Кусарі фундо з довгими призматичними билами

Рис. 2.182. Денсе (свиток), що розповідає про кусарі фундо

Рис. 2.183. Кусарі фундо з пірамідальними билами та круглими ланками ланцюга

Рис. 2.184. Кусарі фундо з пірамідальними білами та прямокутними ланками ланцюга

Рис. 2.185. Ланцюг кусарі фундо

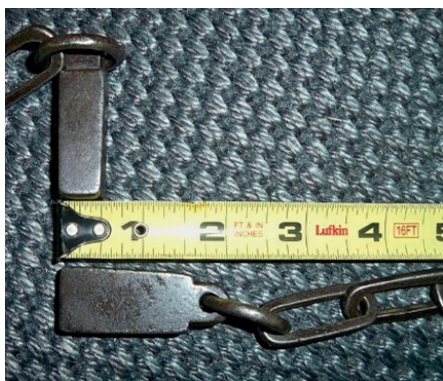

Рис. 2.186. Біло кусарі фундо

Є різні варіанти кусарі фундо за розмірами та формами ланцюга й біла, оскільки немає встановлених правил щодо конструкції цієї зброї.

Період застосування — з X по XVI ст.

Існує декілька версій його появи. За першою, Масаки Тародаю Данношин Тосійосі (1689–1776), засновник Масаки рю (рис. 2.187), розробив кусарі фундо як безкровну зброю, яку можна було використовувати для захисту території замку Едо. За іншою — його розроблено з пристрою, виготовленого з кількох канатів або шкіряних ременів, за допомогою якого кидали каміння в ціль. Найрозповсюдженішою є версія, що кусарі фундо створено у феодалній Японії для поліції як один з торимоно догу (засобів для арешту й зв'язування злочинця). Ця теорія підтверджує легенду про походження найвідомішої школи кусаридзюцу (쇄술) поза традицією ніндзюцу [141, 142, 175, 184, 200, 221, 235].

Рис. 2.187. Засновник школи Масаки рю — Масаки Тародаю Тосіміцу

Кусарі фундо належить до какусі-буки (прихованої зброї) і передається з покоління в покоління, як частина секретного навчання в кожному рюху, у якому практикується.

Використовують на середніх та довгих дистанціях як приховану зброю та для активної самооборони.

За допомогою кусарі фундо ніндзя могли завдавати ударів по больових точках, душити ворога, заплутувати зброю, руки та ноги супротивника (рис. 2.188–2.189).

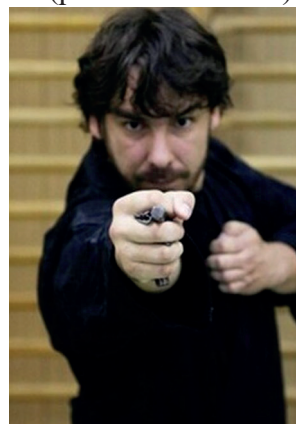

Рис. 2.188. Використання кусарі фундо в техніці дзьодан цукі

Рис. 2.189. Спосіб утримання кусарі фундо в руці

Техніка прийомів з кусарі фундо містить удари, махи, блоки, захоплення ніг або рук супротивника, задушення, кидки та зв'язування для конвоювання супротивника. Застосування зброї залежить від форми зброї, довжини, ваги тощо.

Основний список ударних і махових технік кусарі фундо:

- тенті фурі (天地振り) — вертикальне обертання фундо;
- еко фурі (横振り) — горизонтальне обертання фундо;
- хапо фурі (八方振り) — діагональне обертання перед тим, як виконати «вісімку»;
- нака фурі (中振り), або мецубусі (目潰し) — кидок фундо вперед, завдається переважно по очах;
- коте уті (小手打ち) — удар по кисті супротивника;
- кеса уті (袈裟打) — діагональний мах вниз;
- еко-мен (横面) — горизонтальний мах в голову;
- аге уті (上げち打) — вертикальний мах угору.

Більшість ударів кусарі фундо завдається билами, ланцюг може використовуватися для захоплення, для чого його обертають навколо руки, ноги або зброї супротивника. У разі захоплення руки супротивника, крім завдання болю, ланцюгом можна пошкодити шкіру супротивника (рис. 2.190–2.193).

Рис. 2.190. Техніка заховування кусарі фундо в долоні після кидка подальшим переходом в Ітимондзі-но камае

Рис. 2.191. Застосування техніки кусарі фундо для захоплення та зв'язування супротивника

Рис. 2.192. Техніки бою із застосуванням кусарі фундо

Рис. 2.193. Хаїґумі Масаакі демонструє техніку застосування кусарі фундо

Особливим прийомом кусарі фундо є осаме (拵) — після виконання ланцюг ховається в руці так, щоб його не було видно.

Під час роботи з кусарі фундо дуже важливо застосовувати правильні техніки тай сабакі (体捌き — рух тіла) і асі сабакі (足捌き — рух ніг). Якщо ці техніки будуть виконуватися неправильно, зброя може завдати шкоди своєму власнику.

Носіння й утримання кусарі фундо залежить від специфіки окремих шкіл. Деякі школи ніндзюцу носять його в кишені, ушитій на внутрішній частині куртки, так щоб можна було легко дістати рукою. Інший спосіб полягає в обертанні ланцюга навколо тіла так, щоб була були вставлені за обі (пояс) з боків. У випадку з хакама (袴) ланцюг можна засунути за косі-іті (засіб, задній бік хакамі, що має невелику жорстку трапецієподібну частину). Цей спосіб дуже зручний для швидких маніпуляцій зі зброєю в небезпечній ситуації. Ще одним способом носіння кусарі фундо є «прив'язування» на обі спереду, подібно до сагео. Цей спосіб також дає змогу швидко застосовувати зброю. Але для сінобі цей спосіб був непрактичним, оскільки міг видавати небажаний шум.

Після того як кусарі фундо дістали з одягу, його часто вкладали в долоню однієї з рук, щоб супротивник не міг побачити. У тогакюре-рю користуються утриманням, коли ланцюг ховається в долоні. До того ж одне було утримують мізинцем і безіменним пальцями, а інше стирчить між указівним і середнім пальцями як ударна зброя. У такому разі обидва біла можуть бути використані на близькій дистанції як ударна

зброя. За необхідності било, розташоване між вказівним і середнім пальцями, могли кинути в супротивника, решта пальців має міцно утримувати інше било.

В Ірландії кусарі фундо класифікують як незаконну наступальну зброю. У штаті Массачусетс (США) носіння кусарі фондо в громадських місцях вважається злочином.

Кьокецу-сьоге (англ. *Kyoketsu-soge*, лат. *Kyoketsu-soge*, яп. 距跼毛), або **кекецу-сеге** (англ. *Keketsu-sege*, лат. *Keketsu-shoge*), або **кьокетсу-шогге** (англ. *Kyoketsu-shoge*, лат. *Kyogetsu shôge*, яп. 距跼渉毛), або **сінобібундо** (англ. *Shinobibundo*, лат. *Senobibundo*) — японська холодна зброя колючо-ріжучої та знерухолювально-задушливої дії. Попередник кусаригами. Складається з руків'я, дволезового клинка з гаком та мотузку, ланцюга або плетеного волосся (людського або кінського) довжиною 3–5 м, яке закінчується великим металевим кільцем різної форми та розміру (рис. 2.194–2.198) [140, 143, 148, 164, 173, 326]. Гак кріпиться до руків'я під кутом 45–60°. Руків'я містить хвостовик клинка та насадний черен. Черен виготовляли з деревини, іноді обтягували шкірою.

Рис. 2.194. Кьокецу-сьоге

Рис. 2.195. Сучасний кьокецу-сьоге

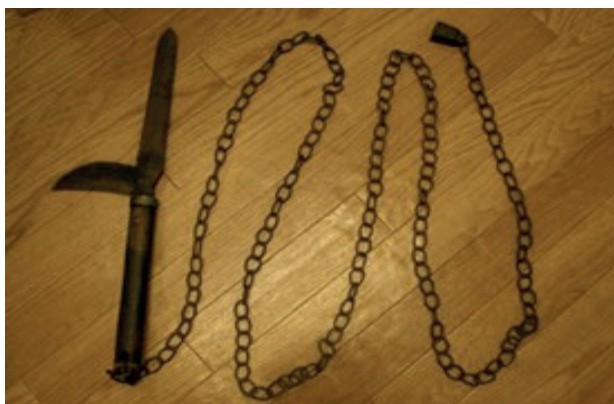

Рис. 2.196. Кьокецу-сьоге з ланцюгом та билем

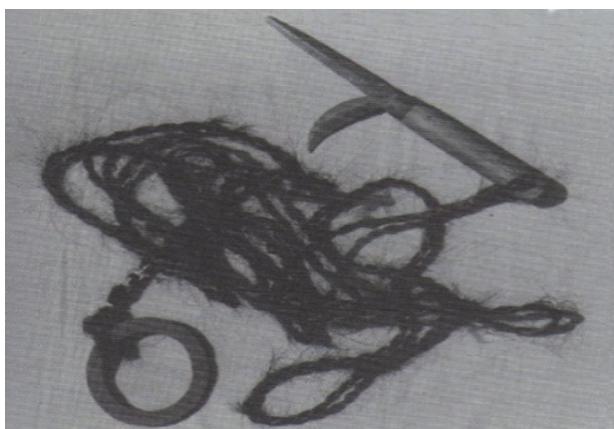

Рис. 2.197. Давній кьокецу-сьоге

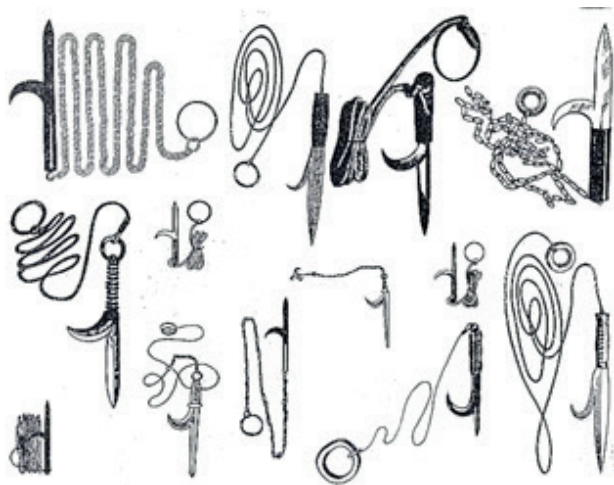

Рис. 2.198. Кьокецу-сьоге, XIX ст.

Уважають, що кьокецу-сьоге виник завдяки комбінації зламаного списа камаєрі, прив'язаного до мотузки, яку спочатку виготовляли з волосся або вовни.

Зброя ніндзя провінції Іга.

Лезо використовують для ріжучих і колючих ударів, ланцюг або мотузку — для

задушення, захоплення супротивника, зв'язування його, лазання тощо. Ланцюг (мотузку) і кільце кьокецу-сьоге іноді використовують для зачеплення та обмотування ніг супротивника.

Типові прийоми роботи кьокецу-сьоге:

- кидком кільця захлестнути руки супротивника зі зброєю, а клинком провести удар або тичок;
- зловити меч супротивника між лезами й різким поворотом убик вирвати його з рук (або хоча б відхилити), а кидком кільця оглушити або обплутати ланцюгом (рис. 2.199).

Рис. 2.199. Техніка бою з кьокецу-сьоге

Кільце іноді обмотують промасленою ганчіркою й підпалюють. Так порівняно легко вдається засліпити супротивника, підпалити на ньому волосся або одяг.

Клинок кьокецу-сьоге можна тримати за руків'я двома способами:

- лезом уперед;
- лезом назад.

Мотузкою роблять дві петлі між великим та вказівним пальцями, готові до застосування (рис. 2.200). Петлі не мають бути довгими, щоб випадково не схопити власну ногу або тіло. Також важливо тримати мотузку так, щоб під час кидку кільця вона не обернулася й долетіла до цілі.

Рис. 2.200. Хацумі Соке демонструє вправи з кьокецу-сьоге

Ланьячуй (англ. *Lanyachui*, лат. *Lanyachui*), або **вовкозубий молот** (англ. *Wolf-toothed hammer*, лат. *Lupus-dentatus malleus*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та колючої дії (рис. 2.201–2.202). Складається зі сферичного металевого била з шипами та мотузки або ланцюга.

Рис. 2.201. Ланьячуй

Рис. 2.202. Сучасний ланьячуй

Лієн цзі цзієн (англ. *Lien ji jien*, лат. *Lien ji jien*), або **ланцюговий меч** (англ. *Chain sword*, лат. *Catena gladius*) — китайська холодна зброя колючо-ріжучо-рублячої, ударної та задушливої дії (рис. 2.203). Складається з ланцюга або мотузки та коротких мечоподібних клинків, прикріплених до ланцюга (мотузки) з обох боків.

Рис. 2.203. Лієн цзі цзієн

Лієн цзі цзієн був створений під час династії Сун.

Використовують як парну та приховану зброю в ближньому бою із застосуванням прийомів рубання, нанесення ударів, блокування, шмагання тощо.

Лонгху (англ. *Longxi*, лат. *Longxi*), або **гачок для бороди китайського дракона** (англ. *Chinese Dragon Beard Hook*, лат. *Chinese draco barbatus hamus*) — китайська холодна зброя задушливої та знерухомлювальної дії (рис. 2.204). Метальна прихована зброя для заплутування/ловлення [29, 173]. Складається з двозубого зазубреного сталевго гака у формі півмісяця довжиною приблизно 0,3 м, прикріпленого до мотузки довжиною приблизно 10 м. Гаки мають два наконечники, розташовані на відстані 0,2 м.

Рис. 2.204. Лонгху

Мотузку зазвичай прив'язували до зап'ястя, що давало змогу зачепити та намотати супротивника, що зробило зброю дуже популярною поміж констеблів.

Зброя походить з династії Сун.

Лунтуганбіан (англ. *Luntuganbian*, лат. *Luntuganbian*), або **батіг голови дракона** (англ. *Dragon head whip*, лат. *Draconis caput flagellum*) — китайська холодна зброя колючо-ріжучої та задушливої дії (рис. 2.205–2.206). Рідкісний вид гнучкої зброї. Схожа на мотузковий спис, але коротша. Складається з мотузки та сталевого списоподібного леза на одному кінці та металевої голови дракона на іншому. Гнучка частина сучасних лунтуганбіанів має сталеве осердя та оболонку з тканини, яке називається «змієподібною трубкою» [305].

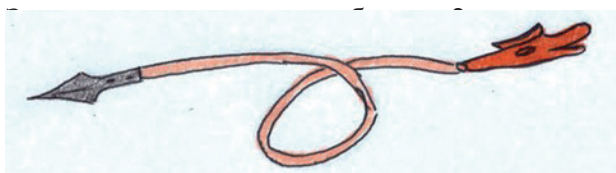

Рис. 2.205. Лунтуганбіан

Рис. 2.206. Боець з лунтуганбіаном

Застосовують як зброю на дальніх, так і на близьких дистанціях, утримуючи однією або двома руками.

Зброєю можна розмахувати, танцювати, відпускати, прибирати, розгортати та згортати. Під час застосування можна коригувати довжину лунтуганбіану.

Можна користуватися окремо або як парною зброєю.

У давнину на голові дракона відливалася сталеві гілка, у якій можна було ховати

стріли та кулі, тому нею користувалися як прихованою зброєю.

Луцзин дуцзює чжуй (англ. *Lujing dujue zhui*, лат. *Lujing dujue zhui*), або **шило одиночного рога на оленячих жилах** (англ. *Single-antler awl on deer sinew*, лат. *Subula unius corneae in nervis cervinis*) — китайська холодна зброя колючо-ріжучої та задушливої дії (рис. 2.207). Являє собою ланцюг, який з одного боку має кинджалоподібне біло, а з іншого — відволікаючу китицю. Загальна довжина — до 0,5 м.

Рис. 2.207. Луцзин дуцзює чжуй

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династії Мін.

Лю син чуй (англ. *Liu son chui*, лат. *Liu son chui*, кит. 流星錘 — молот-метеор), або **люсинчуй** (англ. *Liuxinchui*, лат. *Liuxinchui*), або **гасило китайське** (англ. *Chinese quencher*, лат. *Sinensis exstinguendi*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.208–2.211). Різновид бойового гасила. Складається з шовкової або бавовняної мотузки або ланцюга довжиною 3–6 м та біла кулястої, гарбузо-, грушоподібної або багатогранної форми. Біла можуть мати ребра або шипи. До мотузки зазвичай прив'язується хустка для дезорієнтації супротивника. З протилежного від біла кінця мотузка зав'язується петлею або має кільце чи коротке руків'я.

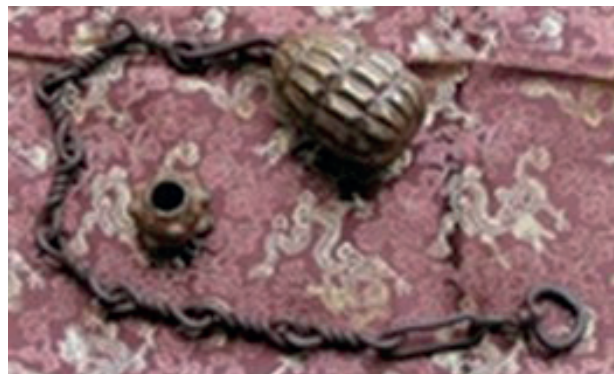

Рис. 2.208. Лю син чуй з граненим грушоподібним білом

Рис. 2.209. Сферичне било лю син чуй

Рис. 2.210. Репліка лю син чуй з шипастим билем та вираженим руків'ям

Рис. 2.211. Давній метеоритний молот. Музей у-шу, Пекін

Зброя ближньої, середньої та дальньої дистанції.

Є версія, що лю син чуй створено в Тибеті за часів династії Тан (907–618 рр. до н. е.), інша версія — у період «Воюючих царств» (475–221 рр. до н. е.). Також є версія, що ця зброя запозичена в кочівних народів Середньої Азії, зокрема в болгар. Згідно з китайською легендою, лю син чуй винайшов майстер, якому одного разу довелося відбиватися від розбійників за допомогою гаманця з монетами, який він носив на мотузці. У Японії з'явився в середні віки на Окінаві. Поширений в Євразії від Північної Європи до Філіппін.

У пізніший період багато знаменитих полководців династій Тан і Сун з великим успіхом застосовували лю син чуй в бою.

Користувалися вершники проти піхоти або кавалерії, піхотинці. Окрім бойових дій, його застосовували й на полюванні.

Болгари в давнину користувалися мотузкою, сплетеною з кінського або жіночого волосся з переплетенням рослинних ниток (бавовни, льону або конопель). Деякі болгарські латунні била були порожнистими всередині та заповнені свинцем для збільшення ваги [1–2].

Техніка застосування лю син чуй:

- кидання била в супротивника;
- удари;
- удушення;
- стріляючі удари;
- підніжки;
- підсічки;
- кругове обертання;
- ривкові удари;
- заплутування супротивника за допомогою мотузки тощо (рис. 2.212–2.213).

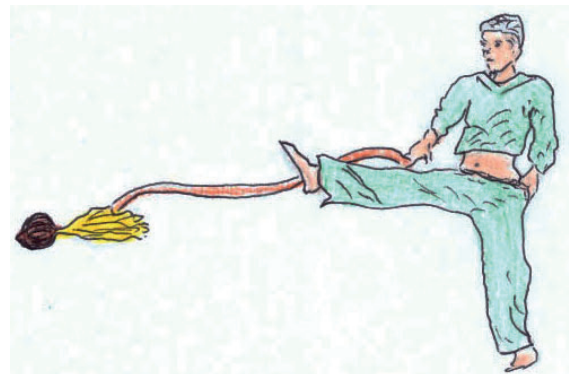

Рис. 2.212. Прихований удар з лю син чуй

Рис. 2.213. Тренування з лю син чуй

Зброя не має фіксованих комплексів (таолу), лише принципові прийоми, вільно компільовані за ситуацією.

Користуються воїни ушу, майстри бойових мистецтв як засобом активної самооборони. Належить до сучасного списку 18 класичних видів зброї Китаю, затвердженого в 1962 р.

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династії Цін.

Лянь цзин (англ. *Lian jing*, лат. *Lian Jing*) — китайська холодна зброя колючо-ріжучо-рублячої дії (рис. 2.214). Складається з двох кинджалів довжиною з передпліччя та ланцюга, який їх з'єднує. Створено за часів династії Сун.

Рис. 2.214. Лянь цзин

Лянь цзі цян (англ. *Lian Zi Qiang*, лат. *Lian Zi Qiang*) — китайська холодна зброя колючої, ударної та задушливої дії (рис. 2.215). Складається з ланцюгового списа з 12 або більше металевими секціями, з'єднаними між собою кільцями та списоподібними наконечниками на обох кінцях. Довжина трохи більша за людський зріст.

Рис. 2.215. Лянь цзі цян

Створена за часів династії Сун.

Ланцюговий спис має більш смертоносний потенціал через його довжину і два загострені леза (рис. 2.216). На близькій відстані ця зброя краща, ніж жорсткий батіг.

Рис. 2.216. Техніка застосування лянь цзі цян

Ляньїнь ляньцзі чуй (англ. *Lianyin Liangzi Chui*, лат. *Lianyin Liangzi Chui*, кит. 连饮梁子吹 — молот на ланцюгу, який

блистить сріблом) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 2.217). Складається з ланцюга довжиною 2 м та била (молота) на кінці.

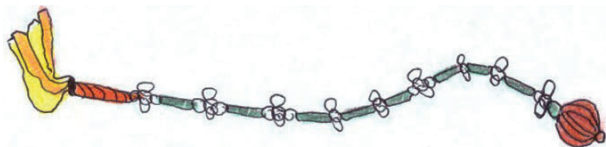

Рис. 2.217. Ляньїнь ляньцзі чуй

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувався ченці за часів династії Цін.

Ляньцзинао (англ. *Lianjingao*, лат. *Lianjingao*, кит. 连吉脑 — гонг на ланцюгу) — китайська холодна зброя ударної, колючо-ріжучої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.218). Складається з била у вигляді рога довжиною 0,3 м та ланцюга або мотузки довжиною 1,2 м, що закінчується петлею.

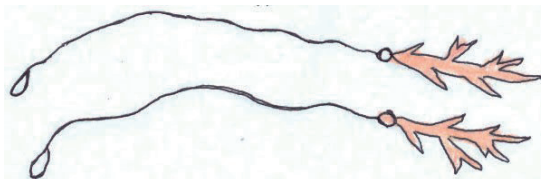

Рис. 2.218. Ляньцзинао

Затосовували як парну зброю. Відомо, що із цією зброєю тренувався ченці за часів династії Мін.

Мавпячий кулак (англ. *Monkey's fist*, лат. *Pugnis simiae*), або **мавпяча лапа** (англ. *Monkey's paw*, лат. *Pedis simiae*) — японська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 2.219–2.228). Різновид кістєня. Складається з металевого або кам'яного била, яке переплетене мотузками, які переходять у підвіс та утворюють петлю на кінці (рис. 2.229). Плетення мотузки є особливим і утворює не менше 6 поверхонь із гранями.

Рис. 2.219. Мавпячий кулак з білої мотузки

Рис. 2.220. Мавпячий кулак з металевою петлею

Рис. 2.221. Мавпячий кулак з довгою мотузкою

Рис. 2.222. Мавпячий кулак з карабіном

Рис. 2.223. Мавпячий кулак з короткою мотузкою та багатошаровим плетінням

Рис. 2.224. Мавпячий кулак з пужалом замість петлі

Рис. 2.225. Мавпячий кулак зі сталевим бичом, яке наведене окремо

Рис. 2.226. Мавпячий кулак з крупним плетінням

Рис. 2.227. Давній мавпячий кулак

Рис. 2.228. Мавпячий кулак — знаряддя тортур, яким користувалися російські загарбники на Куп'янському напрямку, 2022 р.

Рис. 2.229. Техніка зв'язування мавпячого кулака

Назва походить від схожості з маленьким кулаком або лапою.

Користуються в рукопашному бою (рис. 2.230–2.231) та скелелазанні.

Часто користуються в шибарі та бондажі, прив'язані до кінця мотузкою, щоб застосувати як кляп.

Рис. 2.230. Розкручування мавпячого кулака

Рис. 2.231. Відпрацювання ударів мавпячим кулаком по автомобільних шинах

Вузли мавпячих кулаків стали використовувати в якості основи руків'я для розгортання спортивних парашутних систем.

Також це один з видів вузлів для запонок, який називають «шовковим вузлом» (рис. 2.232).

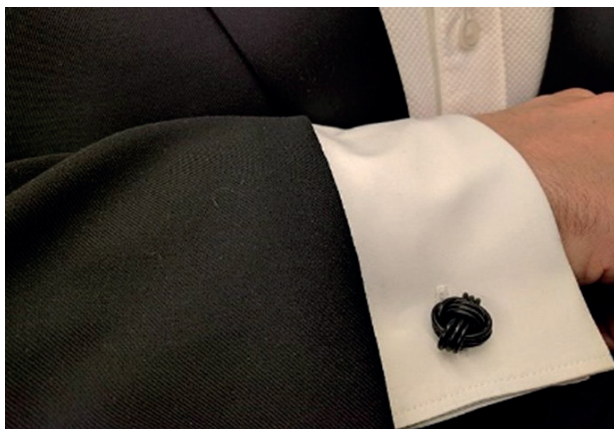

Рис. 2.232. Запонка з дроту, зав'язаного у вузол на кшталт кулака мавпи

Мамушигама (англ. *Mamushigama*, лат. *Mamushigama*), або **мамусигама** (англ. *Mamusigama*, лат. *Mamusigama*) — японська холодна зброя колючо-ріжучої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.233). Різновид кусаригами. Складається з серпа, мотузки або ланцюга та отруйної змії замість била.

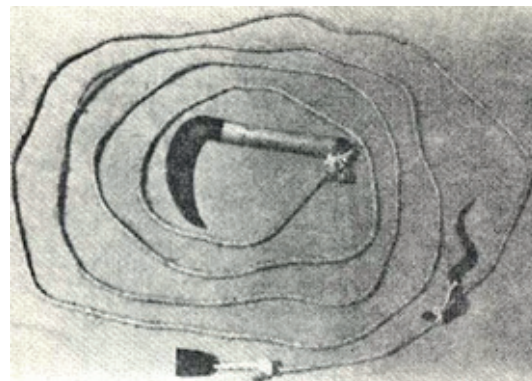

Рис. 2.233. Мамушигама

Відома ще за часів епохи Воюючих Провінцій (період Сенгоку).

Зброя ніндзя.

За вмілого користування легко складаються й переносяться.

Користуються як у дальньому, так і в ближньому бою (рис. 2.234–2.235).

Рис. 2.234. Підготовка до тренувального бою — мамушигама проти меча

Рис. 2.235. Ближній бій із застосуванням мамушигами

Манрікі-кусарі (англ. *Manriki-kusari*, лат. *Manriki-kusari*, яп. 萬力鏈 — ланцюг десяти тисяч можливостей), або **манрікі-гусарі** (англ. *Manriki-gusari*, лат. *Manriki-gusari*), або **манрікікусарі** (англ. *Manrikikusari*, лат. *Manrikikusari*), або **манрікі кусарі** (англ. *Manriki kusari*, лат. *Manriki kusari*), або **манрікусарі** (англ. *Manrikikusari*, лат. *Manrikikusari*), або **манрікіса** (англ. *Manrikisa*, лат. *Manrikisa*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.236–2.241). Різновид кусарі. Складається з тонкого металевого ланцюга довжиною 0,6–1,2 м з невеликими металевими билами на обох кінцях довжиною 20–150 мм. Довжина ланцюга має бути такою, щоб, утримуючи зброю за одне било у випрямленій руці вздовж тіла, інше било лише злегка торкалося землі або трохи не доходило до неї. До ланцюга іноді кріпилися гострі шипи для унеможливлення його перехоплення рукою супротивника. Загальна вага — 0,1–0,5 г.

Рис. 2.236. Манрікі-кусарі з пірамідальними билами

Рис. 2.237. Манрікі-кусарі з пірамідальним та півмісячним билем

Рис. 2.238. Давній манрікі-кусарі

Рис. 2.239. Давній манрікі-кусарі на підставці

Рис. 2.240. Манрікі-кусарі, період Едо. Музей ніндзя [234]

Рис. 2.241. Манрікі-кусарі школи Кинсин рю

Форма бил має вигляд:

- пірамідальних стрижнів (переважно);
- кулі;
- конуса;
- циліндра;
- півмісяця;
- дзвона;
- груші тощо (рис. 2.242).

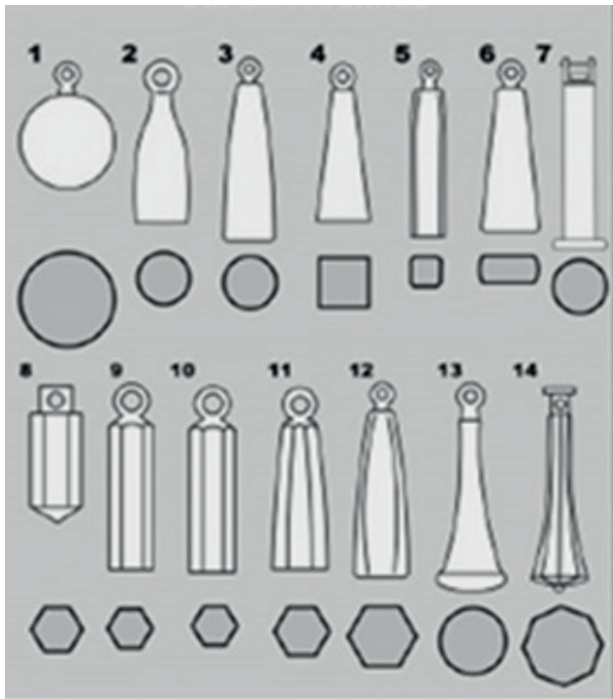

Рис. 2.242. Основні форми бил манрикі-кусарі

Манрикі-кусарі була традиційною зброєю японської середньовічної поліції, створеною для застосування в натовпі. Іноді користуються як додатковою зброєю, якщо було кріпилося до одного кінця.

Користуються ніндзя.

За переказами, майстер Масакі назвав своє дітище манрикі-гусарі «Всесильний ланцюг», який прагнув виключити можливість збройного конфлікту.

Техніка застосування манрикі-кусарі складна. В основній бойовій стойці манрикі-кусарі тримають правою рукою перед собою, а ліва рука зверху прикриває праву руку або перебуває в інших положеннях, що не привертають увагу супротивника. За таких стійок супротивник узагалі не здогадується про наявність зброї в його супротивника, а тим більше про її розміри та дистанцію застосування. Іншою основною бойовою є стойка зі зброєю у витягнутій руці з правого боку. До того ж ланцюг або повністю прихований у руці, або вільно звисає вниз уздовж ноги (рис. 2.243).

Техніка збирання в одну руку нескладна та швидка (рис. 2.244–2.245).

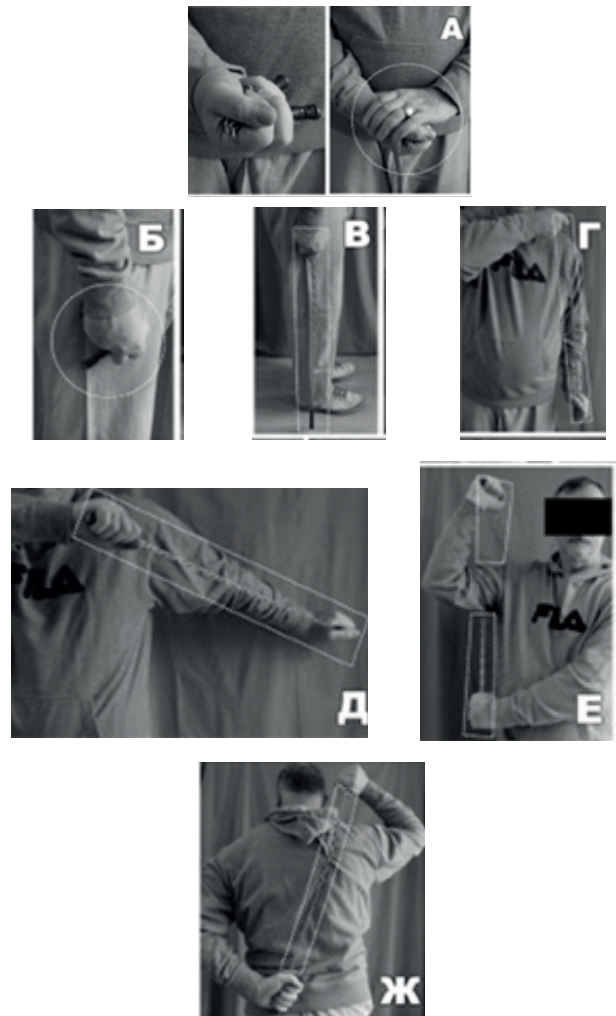

Рис. 2.243. Способи тримання манрикі-кусарі перед боєм

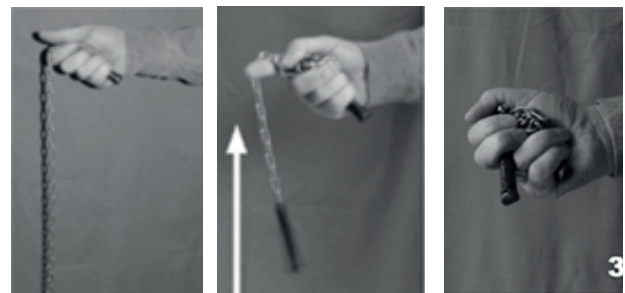

Рис. 2.244. Техніка збирання манрикі-кусарі однією рукою

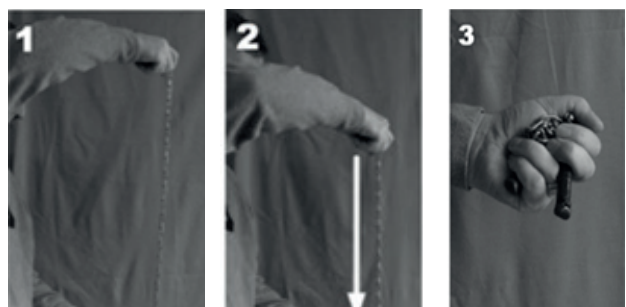

Рис. 2.245. Техніка збирання манрикі-кусарі двома руками

Атакуючі та оборонні прийоми з манрікі-кусарі:

- кругові удари з повним оборотом била в діагональних площинах під різним кутом, зокрема й удари, траєкторія яких нагадує «вісімки»;
- поодинокі удари, за яких після кожного удару зброя повертається в первинне положення;
- віялові удари — послідовність махових ударів у прямому та зворотному напрямках без повного обороту била;
- обертання зброї над головою, перед собою або збоку («пропелери»), що застосовують для утримання супротивника на відстані, утворюючи динамічний щит. За старих часів самураї застосовували цю техніку для захисту від стріл, сюрикенів або металевих пластин;
- фляки — різке клацання внаслідок натягування зброї. Самостійно фляк застосовують рідко, зазвичай він доповнює блоки натягнутим ланцюгом;
- прямі удари-кидки (касумі), що виконуються метанням супротивника била або всього манрікі-кусарі;
- удари билом;
- блоки та обвиви (обплутування) кінцівок, шиї або зброї супротивника (рис. 2.246–2.248).

Рис. 2.246. Техніка обвивання кінцівок супротивника в бою

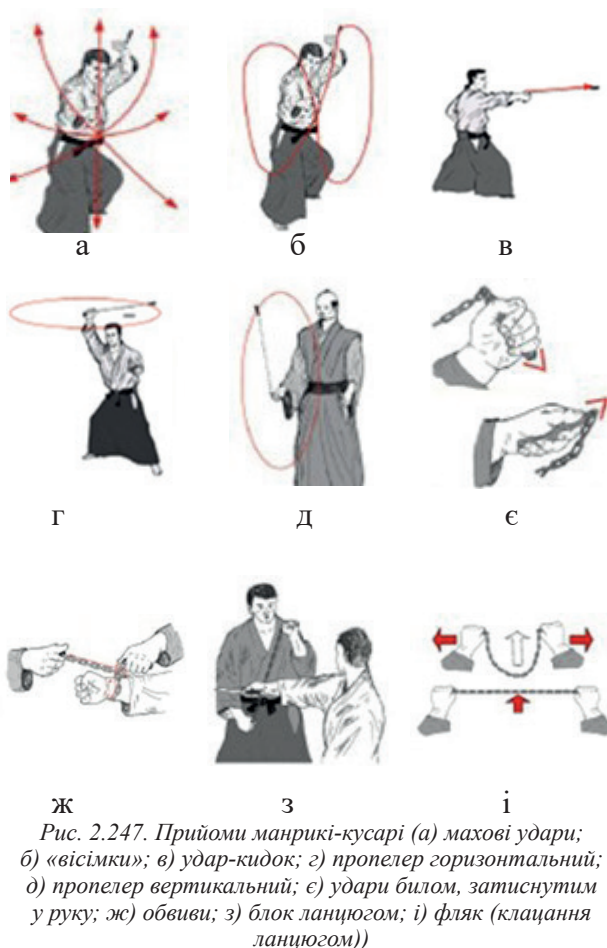

Рис. 2.248. Боець з манрікі-кусарі

Прямий удар-кидок має набагато меншу ударну силу, і його зазвичай застосовують як перший відволікальний або несподіваний удар. До того ж інше било залишається в руці, і після удару ланцюг з ударним билем підтягується в первинне положення. У поодиноких випадках виконується метання всієї зброї. До того ж боець втрачає свою зброю. Раніше така дія виконувалася в тому разі, якщо з якихось причин подальший поєдинок тривав без манрікі-гусарі за

допомогою, наприклад, меча. Такий відволікальний удар-кидок давав можливість виграти час для оголення свого меча раніше від супротивника.

Блоки та обвиви. Блокування ударів, зокрема й клинковою зброєю, здійснюється ланцюгом, натягнутим між двома руками. Після виконання блоку боєць без зволікання повинен перейти до виконання наступної технічної дії, інакше він наражається на ризик контратаки з боку супротивника. Звичайним продовженням після блокування є виконання однієї з чотирьох технічних дій:

- розрив дистанції з подальшим нанесенням удару або серії ударів;
- удар ногою в пах або коліно;
- удар торцями бил;
- обвив.

Обвиви — дія, за якої ланцюг обвивається навколо кінцівки супротивника в ділянці суглоба (зап'ястя, ліктя, рідше — коліна) з метою її захоплення та знерухомлення й подальшого переходу на больовий прийом або кидок. Складніша й небезпечніша техніка, ніж удар. Ці прийоми рекомендують виконувати лише, тоді, коли боєць перебуває на дальній дистанції з супротивником. В іншому разі супротивник може провести контратаку вільною рукою або ударом ноги. Обвив виконується з близької дистанції, коли боєць перебуває майже впритул до свого супротивника. За невдалого виконання обвиву в супротивника є шанси для успішної контратаки.

Специфічним видом цього прийому є обвивка. Цей прийом нагадує попередній, але його призначення і техніка виконання інша. Мета обвивки — захоплення кінцівки супротивника, після чого внаслідок ривка виведення його з рівноваги. Його виконання аналогічне маховому удару, але в цьому разі в контакт з атакованою кінцівкою вступає не било, а ланцюг. Унаслідок інерції він огинає кінцівку, роблячи 1–3 витки навколо неї. Обвивка може застосовуватися для вихоплення зброї з рук супротивника, зокрема й гнучкої.

Основний недолік полягає в наявності так званих мертвих зон, тому під час сутички необхідно не допускати прорив

супротивника в ближню зону. Також махові удари не виконуються за однією траєкторією більше трьох разів.

Оскільки в японському кімоно не було кишень, то зазвичай манрікі-кусарі носили заткнутими за пояс з правого боку і ззаду або на шії під кімоно. Цей спосіб носіння не тільки давав змогу швидко привести зброю в бойову готовність, а й забезпечував її приховане носіння (рис. 2.249). Манрікі-кусарі може також переноситися оберненим навколо талії під сорочкою, заправленою в штани, а також у кишені.

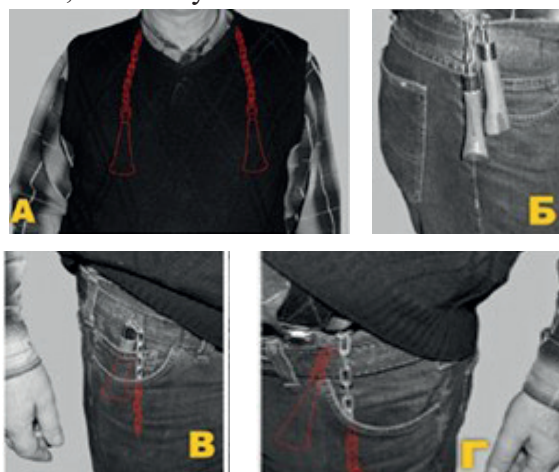

Рис. 2.249. Способи носіння манрікі-кусарі (А — на шії; Б — за поясом; В — в карманах; Г — за поясом і в кармані)

Застосовують у різних школах бойових мистецтв в Японії (рис. 2.250).

Рис. 2.250. Юміо Нава з манрікі-кусарі, типовим для його школи

Для тренувань користуються тренувальними манрікі-кусарі, позбавленими бойових властивостей для запобігання травмувань супротивника (рис. 2.251).

Рис. 2.251. Тренувальні манрікі-кусарі з гумовими билами та мотузкою

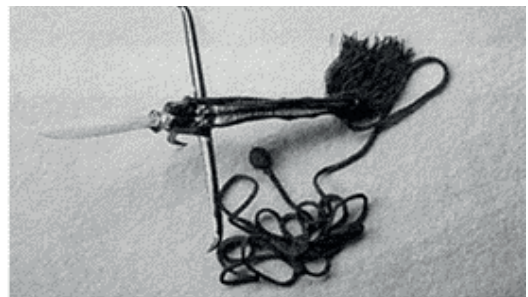
Марохосі (англ. *Marohosi*, лат. *Marohosi*) — японська холодна зброя колючо-ріжучої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.252). Складається зі списоподібного клинка, складаного руків'я з гардою та мотузки з гаком на кінці. Застосовується складання шарнірного типу, що робить зброю компактнішою, її легше ховати й переносити.

а

б

в

Рис. 2.252. Марохосі. (а) марохосі, складена й обгорнута шнуром, яким прив'язаний стопор; б) марохосі зі складеним клинком; в) марохосі з розкладеним клинком).
Колекція Танака Фумон

Зброя синобі.

Є версія, що марохосі винайдений Аокі Тецудзін Кане з Тецудзін Дзюттер-рю.

Техніка застосування марохосі схожа на техніку застосування кусаригами: мотузку розгойдують, щоб обвити зброю або тіло супротивника, відволікти його, після чого атакують списоподібною частиною марохосі (рис. 2.253–2.259).

Рис. 2.253. Танака Фумон демонструє, як розкласти та скласти марохосі

Рис. 2.254. Іваї Кохаку перебуває в тюдан-но камае, Танака Фумон розкручує обтяжений мотузок для утримання супротивника на безпечній відстані

Рис. 2.255. Мотузка обвиває шию Іваї, Танака готується вихопити свій танто

Рис. 2.256. Іваї намагається звільнитися

Рис. 2.257. Танака атакує руки Іваї за допомогою марохосі

Рис. 2.258. Танака тримає ніж наготові для атаки супротивника

Рис. 2.259. Кинджал можна застосувати для завдання ушкоджень

Ілюстрацію марохосі можна знайти в рукописі Іккаку-рю «Іккаку-рю Тебо Мокуроку», датованому 3-м роком Кейю (1867 р.).

Мацуура (англ. *Matsuura*, лат. *Matsuura*) — японська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 2.260–2.261). Складається з каменю, перев'язаного чорною мотузкою.

Рис. 2.260. Мацуура

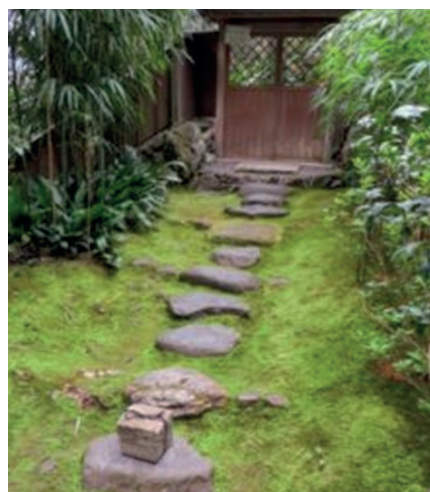

Рис. 2.261. Мацуура біля будинку

Користуються як зброєю в екстрених випадках. Сьогодні застосовують як атрибут, який повідомляє про відсутність господарів вдома.

Мейс (англ. *Mace*, лат. *Scipione*) — європейська холодна зброя ударно-дробильної та колючої дії (рис. 2.262). Різновид бойового молота. Складається зі сферичного сталевого била (молота) вагою 1,3–3,6 кг з переднім гострим шипом довжиною приблизно 25 мм та бічними

шипамі, схожими на цвяхи, що стирчать, як вовчі зуби, руків'я довжиною 0,6–0,9 м з кільцем та прикріпленої до нього мотузки, призначеної для розкручування молота для кидка.

Рис. 2.262. Мейс

Молот зберігають у шкіряному мішечку у формі чана з відкритим гирлом, по обидва боки якого є реміні для носіння на талії.

Застосовують для метання за допомогою мотузки та як ручну холодну зброю, утримуючи за руків'я.

Мер (англ. *Maui*; лат. *Maior*) — новозеландська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 2.263). Різновид гасила. Складається з кам'яного била та мотузки з рослинних волокон.

Рис. 2.263. Мер

Мері (англ. *Mari*, лат. *Majoris*) — новозеландська (маорійська) холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 2.264–2.265). Складається з плоского дерев'яного або кам'яного била (палиці) та мотузки з петлею, яку боєць намотував собі на руку.

Рис. 2.264. Палиці мері

Рис. 2.265. Мері в руці бійця

Міджин (англ. *Mijin*, лат. *Mijin*, яп. 微塵), або **мідзін** (англ. *Mijin*, лат. *Mijin*, яп. ミジン — дробарка) — японська холодна зброя ударної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.266). Різновид бола. Складається з трьох сталевих ланцюгів довжиною до 0,5 м зі сталевими билами у вигляді гирьок, прикріплених до центрального кільця. З'явився в період Едо.

Рис. 2.266. Міджин

Молот бойовий м'який (англ. *Combat hammer soft*, лат. *Certamina malleo mollis*) — європейська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії. Складається з била (молота) різноманітної ваги, форми та матеріалу та довгу мотузку або ланцюг, який кріпився до нього.

Мусубінава (англ. *Musubinawa*, лат. *Musubinawa*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.267). Складається з довгого сталевого била та довгої, тонкої, міцної мотузки з кінського волосся або ланцюга.

Рис. 2.267. Мусубінава

Билом орудують як кістеном, завдають ударів по голові або метають в ціль з

подальшим підтягуванням до себе для повторного застосування. Мотузкою користуються для обплутування кінцівок та зброї супротивника, охоплювання та задушення, зв'язування полонених та коней, за її допомогою форсують водні перепони, підіймаються на стіни фортець, спускаються з веж, перебираються через прізви, влаштовують пастки, транспортують вантажі тощо (рис. 2.268).

Зброя ніндзя.

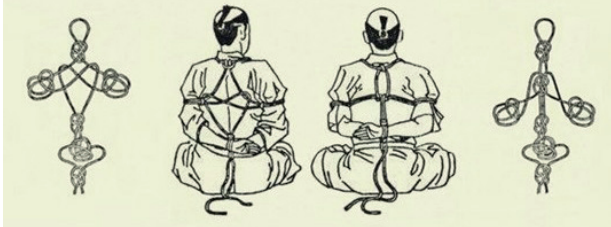

Рис. 2.268. Вузли мусубінава

Нав'язень (англ. *Navyazen*, лат. *Navyazen*), або **кисть-нав'язень** (англ. *Brush-navyazen*, лат. *Penicillo-navyazen*) — саморобна радянська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 2.269). Різновид кістєня без ратища. Складається з би́ла (ядра або гирі) та шкіряного рем'я або мотузки.

Користуються у вуличних бійках.

Рис. 2.269. Нав'язень

«Нагайка єврейська» (англ. *Jewish whip*, лат. *Judaicum flagellum*) — європейська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 2.270). Різновид гасила. Складається зі шматка гуми з металевим билам у вигляді гирі, прикріпленої на кінці. Гуму іноді замінюють спіральною дверною пружиною.

Рис. 2.270. «Нагайка єврейська»

Носять в рукаві, пускаючи у справу несподіваним різким помахом руки.

Застосовували для самооборони під час єврейських погромів.

Нагао-рю кайкен (англ. *Nagao-ryu kaiken*, лат. *Nagao-ryu kaiken*, яп. 長尾流 懷剣 — прихований за пахухою клинок), або **какусибукі** (англ. *Kakushibuki*, лат. *Kakushibuki*), або **мусасі кайкен** (англ. *Musashi kaiken*, лат. *Musashi kaiken*) — японська холодна зброя колючо-ріжучо-рублячої та знерухомяльно-задушливої дії (рис. 2.271–2.274). Складається з металевого (сталевого або бронзового) кільця у вигляді заточеної сокири, руків'я та довгої мотузки з льону або пеньки.

Рис. 2.271. Нагао-рю кайкен

Рис. 2.272. Нагао-рю кайкен у дерев'яній коробці

Рис. 2.273. Нагао-рю кайкен у руці

Рис. 2.274. Бойова частина нагао-рю кайкена

Застосовують як кастет та як металеву зброю в школі Нагао-рю (школа дзюдзюцу, створена за наказом Засугі Кенсіна).

Зброя синобі.

Наге гама (англ. *Nage gata*, лат. *Nage gata*), або **нагегама** (англ. *Nagegata*, лат. *Nagegata*, яп. 投げ釜 — металевий серп) — японська холодна зброя колючо-ріжучо-рублячої, ударної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.275). Різновид кусаригама. Складається зі сталевого серпоподібного клинка, довгого дерев'яного ратища та довгого ланцюга з невеликим билем. У верхній частині ратища є невеликі гакоподібні відгалуження для перехоплення зброї. Ланцюг кріпиться до нижньої частини ратища або до клинка.

Рис. 2.275. Наге гама

Застосовують як комбіновану зброю та для захисту фортець, а також шпигуни-ніндзя та самураї.

Окусаригама (англ. *Okusarigata*, лат. *Okusarigata*, яп. 大鎖鎌 — великий ланцюговий серп), або **о-гама** (англ. *Ô-gata*, лат. *O-gata*), або **огама** (англ. *Ôgata*, лат. *Ogata*) — японська холодна зброя ударно-дробильної, колючо-ріжучо-рублячої та

знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.276). Різновид кусаригама. Відрізняється великими розмірами та довгим ланцюгом. Наконечник ратища (ебу) у верхній частині леза серпа може мати списоподібний наконечник. Ратище могло мати гарду.

Рис. 2.276. Окусаригама, провінція Міно

Зброя синобі.

Шпигуни перевозили цю зброю, замаскувавши під сільськогосподарський інвентар.

Пердида (англ. *Perdida*, лат. *Perdida*), або **втрачений м'яч** (англ. *Bola perdida*, лат. *Pila perdida*), або **божевільний м'яч** (англ. *Bola loca*, лат. *Pila insana*), або **боло з одним билем** (англ. *Bolo with one bill*, лат. *Bolo unopulsu*) — індіанська холодна зброя ударної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.277). Різновид боло. Складається з одного бола розміром з кулак круглої або овальної форми, іноді з шипами (мамелонами), та короткої мотузки із сирої шкіри довжиною приблизно 1,0 м.

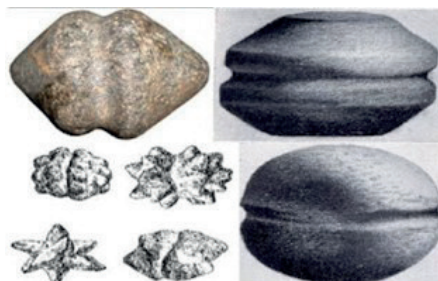

Рис. 2.277. Била пердид

Застосовують як металеву зброю для кидання в голову ворога, для завдання тілесних ушкоджень, зокрема під час рукопашного бою. Тримаючи його прикріпленим до зап'ястя.

Потреадора (англ. *Potreadora* — приборкувач, лат. *Potreadora*), або **три Марії** (англ. *Tres Marias*, лат. *Tres Marias*) — північноамериканська холодна зброя ударної

та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.278). Різновид боло. Складається з трьох бил (куль) зі сталі, каменю або іншого матеріалу, укритих шкірою, та кручених або плетених ременів із сирової шкіри. Била мають різну вагу, щоб під час кидання вони розділялися. Носять прив'язаною до пояса, на спині, на м'яких шкіряних подушечках під сідлом коня.

Рис. 2.278. Потреадори

Потреадора була створена жителями Пампи на основі болеадейри із двома билами.

Індіанці користувалися нею для фехтування. Одне било тримали між великим і вказівним пальцем стопи, два інші — на кожній руці від хорди, рушали вперед повільно, крок за кроком, рухаючи кульками швидким обертотним рухом. Запущені обертанням била влучали в супротивника, зазвичай у ноги, знерухомлюючи його.

Користувалися гаучоси на війні та для полювання.

Пояс-кістень (англ. *Belt-flail*, лат. *Balteum Tassel*) — радянська саморобна холодна зброя ударно-дробильної дії. Різновид кістень. Являє собою пояс для штанів, зшитий у вигляді довгого вузького ремінця, в одному кінці (іноді в обох кінцях) якого зашите било у вигляді великого підшипника або чогось іншого.

Надягають на спортивні штани або шорти, кінець поясу з бойовою частиною (частинами) ховають у кишені.

Техніка застосування пояса-кістень аналогічна техніці з класичним кістнем.

«Пояс шкіряний» (англ. *Leather belt*, лат. *Balteum corium*) — радянська саморобна холодна зброя ударно-дробильної та

задушливої дії (рис. 2.279). Різновид кістень. Пояс з бляхами, шипами й заклепками по всій довжині застосовують як атрибут одягу представники деяких неформальних об'єднань.

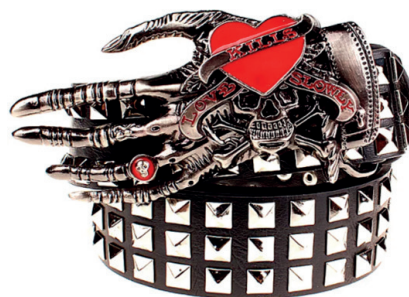

Рис. 2.279. «Пояс шкіряний»

Техніка застосування обмежена хльосткими ударами, обертанням, парируванням, задушенням.

Ранте (англ. *Rante*, лат. *Rante*), або **ранте** (англ. *Rantie*, лат. *Rante*) — індонезійська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії. Індонезійський аналог кусарі-фундо. Складається з двох бил з каменю або металу, які з'єднані між собою довгою мотузкою.

Ремінь з пряжкою (англ. *Buckle belt*, лат. *Fibula balteus*) — радянська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 2.280–2.281). Являє собою армійський ремінь з товстої щільної шкіри з масивною чотирикутною металевою іноді заточеною пряжкою-бляхою.

Рис. 2.280. Солдатський ремінь з пряжкою

Рис. 2.281. Відкривання бляшанки заточеною пряжкою солдатського ременя

Належить до комплекту спорядження військовослужбовців як поясний ремінь.

Найпопулярніша зброя багатьох поколінь вуличних бійців, а також традиційний елемент озброєння воїна. Ремінь також застосовують як знаряддя неофіційних покарань (неуставних відносин).

Техніка застосування ремня з пряжкою:

- прямі, бічні та діагональні удари;
- захоплення кінцівок, шиї або зброї супротивника;
- кругові обертання та обертання «вісімкою»;
- парирування ударів рук і ніг (а також зброї) натягнутою гнучкою частиною.

Хльосткий удар пряжкою доволі травматичний, але цю бойову частину часто посилюють, заточуючи кромки й заливаючи всередину пряжки свинець, що створює ріжучі кромки для ураження та обтяжує бойову частину.

Прийоми бою з ремнем є в багатьох східних єдиноборствах і військових формуваннях. Перевагою ремня є малий час приведення в бойову готовність.

Ретама фундо (англ. *Retama fundo*, лат. *Retama fundo*, яп. 両玉分銅) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії. Аналог кусарі-фундо. Складається з двох бил, з'єднаних рослинною мотузкою.

Рир'ікічгит (англ. *Ririkichgyt*, лат. *Ryrikichgyt*) — чукотська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії. Різновид боло. Схожий з еплікітетом. Відмінністю є виготовлення бил зі сплаву на основі свинцю.

Ріо-манрики-кусарі (англ. *Rio-manrika-kusari*, лат. *Rio-manrika-kusari*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.282). Різновид кусарі. Складається з двох бил, які з'єднані коротким ланцюгом.

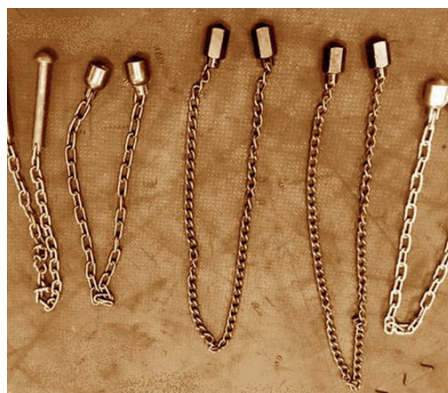

Рис. 2.282. Ріо-манрики-кусарі

Ріофундокусарі (англ. *Riofundokusari*, лат. *Riofundokusari*), або **р'ю-фундо** (англ. *Ryo Fundo*, лат. *Ryo Fundo*, яп. 両分銅鎖 — дві ваги) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії. Різновид кусарі. Складається з металевого ланцюга із двома великими металевими билами.

Зброя ніндзя.

Робатка (англ. *Robotka*, лат. *Robotka*), або **рагатка** (англ. *Rogatka*, лат. *Rogatka*) — радянська саморобна холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 2.283). Складається з одного або декількох бил, прикріплених до кінця довгого шнура, який часто закручується в центр вузла — так званого «мавпячого кулака» [125, 255, 281, 282-283]. Шнур зав'язують навколо зап'ястя, а било несуть в руці або кишені.

Рис. 2.283. Робатка

Робаткою можна махати так само, як болом [250]. Зброя для вуличних боїв.

Рукавичка самоанська (англ. *Samoaan glove*, лат. *Samoaanice caestu*) — самоанська холодна зброя колючо-ріжучої та ударної дії. Являє собою сітку з нанизаними на неї зубами акули. Намотують на руку.

Р'ю фундо тесу мучі (англ. *Ryō fundō tetsu muchi*, лат. *Ryō fundō tetsu muchi*, кит. *Ryō fundō tetsu muchi*), або **залізний**

батіг з подвійним билом (англ. *Iron whip with a double whip*, лат. *Flagellum ferreum cum duplici flagello*, кит. 兩分銅鐵鞭) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 3.284). Різновид фундо. Складається з двох однакових або різних бил циліндричної, сферичної, конусної та іншої форми та ланцюга різної ваги й довжини.

Рис. 3.384. Рьо фундо тецу мучі з кеглеподібними билами

Себу-дзукурі кама (англ. *Sebu-zukuri kama*, лат. *Sebu-zukuri kama*) — японська холодна зброя колючо-ріжучо-рублячої та ударної дії (рис. 2.285–2.288). Різновид ками. Складається з кованого клинка у формі листа ірису, обуха у формі іорі-муне (даху хатини), довгого дерев'яного (найчастіше виготовленого з білого японського дубу та оздобленого бронзою та гравіюванням) ратища та ланцюга або мотузки, прикріплених до ратища біля наверхня. Клинок кований методом мудзі-фу (буквально — «без шкіри» або «виглядає начебто без шкіри»), який передбачає щільний стик зварювальних швів, щоб поверхневий візерунок візуально не визначався. Мотузка або ланцюг — для можливості розкручування та повернення після метання.

Рис. 2.285. Давній себу-дзукурі кама

Рис. 2.286. Клинок себу-дзукурі кама

Рис. 2.287. Клинок себу-дзукурі кама в піхвах

Рис. 2.288. Наверхня себу-дзукурі кама.

З'явився в період ранньої Мейдзі.
Зброя синобі

Серп синобі (англ. *Shinobi kama*, лат. *Shinobi kama*, яп. 忍び鎌), або **синобі-кама** (англ. *Shinobi-kama*, лат. *Shinobi-kama*), або **серп ніндзя** (англ. *Ninja sickle*, лат. *Ninja falx*), або **ніндзя кама** (англ. *Ninja kama*, лат. *Ninja kama*) — японська холодна зброя колючо-ріжучо-рублячої, ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.289–2.293). Різновид кусаригама. Складається з невеликого одnorучного сталевго серпа скелетного типу із лезом клинка довжиною до 0,20 м та ланцюга довжиною приблизно 1,0 м з билом на кінці [56, 57, 316].

Рис. 2.289. Давній серп синобі зі сферичним билем

Рис. 2.290. Серп синобі з гардою та дзвоноподібним билом

Рис. 2.291. Серп синобі з кріпленням ланцюга до навершя та пірамідальним билом

Рис. 2.292. Серп синобі з кріпленням ланцюга до обуху клинка та грушоподібним билом

Рис. 2.293. Серп синобі в руці воїна

Зброю можна сховати у кишені.

Ніндзя користувалися для вбивств, перерізання мотузок абаті та наруко та активної самооборони.

Сикаку-чу (англ. *Shikaku-chu*, лат. *Shikaku-chu*) — японська холодна зброя ударно-дробильної дії. Різновид кусарі фундо. Складається з ланцюга та металевого призматичного била прямокутного перетину.

Сикомі кусарібо (англ. *Sikomi kusaribo*, лат. *Sikomi kusaribo*) — японська холодна зброя колючо-ріжучо-рублячої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.294). Складається зі складаного серповидного клинка, короткого дерев'яного ратища, до якого кріпиться ланцюг без била.

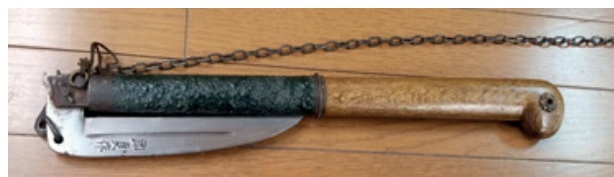

Рис. 2.294. Сикомі кусарібо

Синкакусуй (англ. *Shinkakusui*, лат. *Shinkakusui*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії. Різновид кусарі. Складається з ланцюга та сталевго пірамідоподібного била із три- або чотирикутним перетином.

Синобі-нава (англ. *Shinobi-nawa*, лат. *Shinobi-nawa*), або **шинобі-нава** (англ. *Shinobi-nawa*, лат. *Shinobi-nawa*), або **таємна мотузка** (англ. *Secret rope*, лат. *Funis secretus*), або **мотузка ніндзя** (англ. *Ninja rope*, лат. *Ninja funis*) — японська холодна зброя ударно-дробильної, колючої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.295). Складається з мотузки, до якої прив'язані кільця, гачки або била. Розрізняються за розміром залежно від потреб та вподобань воїнів.

Користуються в бою як холодною зброєю, для зв'язування, утворення пасток та подолання перешкод (залазання на дерева, стіну тощо).

Застосовують у бойовому мистецтві ніндзюцу й будзюцу (рис. 2.296).

Рис. 2.295. Синобі-нава як знерухомлювальний засіб

Рис. 2.296. Ніндзюцу
Ілюстрація XIX ст.

Синобітсу (англ. *Shinobitsu*, лат. *Shinobitsu*) — японська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 2.297). Складається з пустотілої жердини (зазвичай з бамбука), гака та висувної мотузкової петлі, які використовують як сходи.

Рис. 2.297. Синобітсу

Сомай (англ. *Somai*, лат. *Somai*), або **авеструкера** (англ. *Avestrucas*, лат. *Avestrucas*), або **нандукера** (англ. *Nanducas*, лат. *Nanducas*) — аргентинська холодна зброя ударної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.298–2.300). Різновид боло. Складається з

двох свинцевих або сталевих бил, обтягнутих шкірою, яку накладали вологою для ідеального регулювання після висихання, та довгої мотузки [60, 61, 72, 98, 182, 183, 215, 223, 283, 285].

Рис. 2.298. Сомай зі сталевими билами
в шкіряному мішечку

Рис. 2.299. Сомай з билами різної ваги
та довгою шкіряною мотузкою

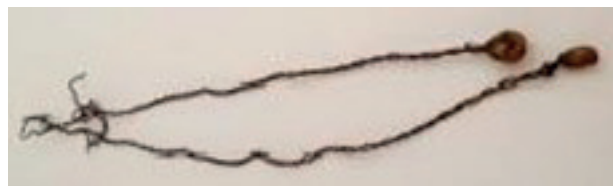

Рис. 2.300. Сомай.
Національний музей антропології

Техніку застосування сомай наведено на рис. 2.301—2.302.

Рис. 2.301. Політ сомай під час полювання

Рис. 2.302. Розкручування сомай

Застосовують переважно для полювання на страусів та гуанако (рис. 2.303–2.304).

Рис. 2.303. Бірбом. Полювання на страуса, 1881 р.

Рис. 2.304. Південноамериканський абориген у пампасах із самай
Музей природної історії Смітсонівського інституту

Супрун (англ. *Suprun*, лат. *Suprun*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.305–2.306). Аналог китайського дайчуй (парного метеоритного молота). Складається з ланцюга довжиною 1,5–3,0 м та металевих бил на кінцях. Загальна вага — понад 4 кг.

Рис. 2.305. Супрун

Рис. 2.306. Біла супруна

Зброя самураїв.

Застосовують в мистецтві зв'язування ходзю-дзюцу.

Сурутин (англ. *Surutin*, лат. *Surutin*, яп. するじん), або **суритин** (англ. *Suritin*, лат. *Suritin*), або **суручин** (англ. *Suruchin*, лат. *Suruchin*), або **суруджин** (англ. *Surudzhin*, лат. *Surutjin*), або **суритдзин** (англ. *Suritzin*, лат. *Suritjin*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.307–2.312). Складається з мотузки або ланцюга довжиною 1,5–3,0 м з кам'яними або металевими билами на обох кінцях.

Рис. 2.307. Сурутин із кам'яними билами, з'єднаними мотузкою

Рис. 2.308. Сурутин з латунними призматичними билами різної довжини

Рис. 2.309. Сучасний саморобний сурутин з билами у вигляді фрагментів труб

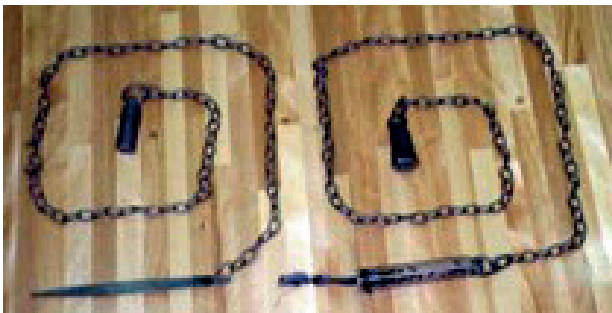

Рис. 2.310. Сурутини з довгими ланцюгами та різними сталевими билами

Рис. 2.311. Давній сурутин з билами циліндричної та конічної форми

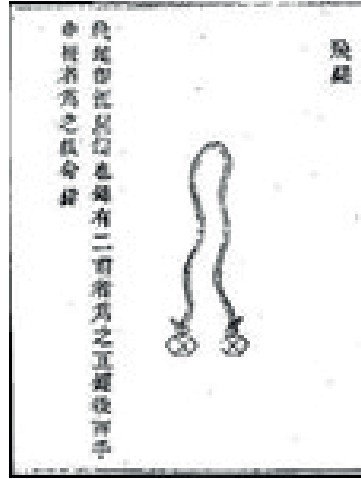

Рис. 2.312. Сурутин.

Ілюстрація з китайського трактату Убей Чжі, XVII ст.

Наприкінці XIX — початку XX ст. сурутин з'явився як ланцюг, на одному кінці якого прикріплено било, а на іншому — металевий шип або клинок, як у кунай-фундо. Било застосовували для кидка в супротивника або захоплення зброї, ланцюг — для виведення ворога з рівноваги або для обплутування його, клинок — для заподіяння тілесних колото-різаних ушкоджень [258].

Техніка застосування сурутина подібна до техніки ходжодзюцу (рис. 2.313–2.314).

Рис. 2.313. Майстер із сурутином у руках

Рис. 2.314. Техніка розкручування бил сурутина

Користуються на острові Окінава (Японія).

Сурутин є однією з традиційних видів зброї окінавського кобудо та мистецтва зв'язування ходзе-дзюцу.

В Ірландії та американському штаті Массачусетс носіння такої зброї вважається кримінальним злочином.

У фільмі «Убити Білла» суритіном озброєний Гого — охоронець О-Рен Ішії.

Такесикомі (англ. *Takeshikomi*, лат. *Takeshikomi*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії. Складається з бамбукової палиці та довгої мотузки (рис. 2.315) [84].

Рис. 2.315. Такесикомі

Тан сурутин (англ. *Tan surutin*, лат. *Tan surutin*), або **тан-суручин** (англ. *Tan-suruchin*, лат. *Tan-suruchin*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.316). Аналог сурутина. Складається з мотузки довжиною 1,5 м та кам'яних бил на обох кінцях.

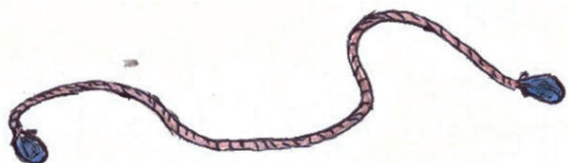

Рис. 2.316. Тан сурутин

Користувалися за часів династії Тан. Застосовують для захльостування рук і ніг супротивника з метою заподіяти тілесні ушкодження на відстані.

Те люсин (англ. *Te lusin*, лат. *Te lusyn*, кит. 那是露辛 — залізний метеор) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.317). Різновид метеоритного молота. Складається з металевого била округлої форми з ребрами та довгої мотузки довжиною до 5,0 м з вузлом на кінці. До била кріпилась китиця для відволікання супротивника.

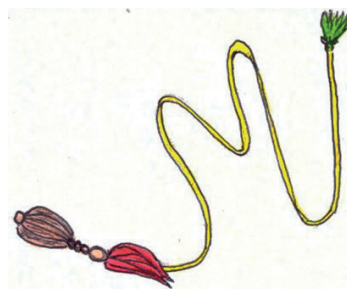

Рис. 2.317. Те люсин

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цієї зброєю тренувалися ченці за часів династії Цін.

Те лян цзя бан (англ. *Tie Lian Jia Bang*, лат. *Te lian jia ban*, кит. 特炼甲班 — дубинка на залізному ланцюгу) — китайська холодна зброя ріжучої та ударно-дробильної дії. Складається з металевий бойової частини з двома гострими гранями та ланцюга.

З'явилося, імовірно, ще в період Сун.

Теноучі (англ. *Tenouchi*, лат. *Tenouchi*, яп. 手の内), або **тенучі** (англ. *Tenuchi*, лат. *Teuchi*), або **теноути** (англ. *Tenouti*, лат. *Tenouti*), або **тенугі** (англ. *Tenugi*, лат. *Tenugi*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.318–2.325). Складається зі сталевго або дерев'яного била з напівсферичними або конусними торцями та довгої мотузки або металевго дроту довжиною приблизно 1,8 м, але зазвичай добирається під зріст людини. Мотузка з'єднується з билом через отвір усередині била й зав'язується вісімкою.

Рис. 2.318. Теноучі з дерев'яними билами

Рис. 2.319. Теноучі зі сталевим билом з хімічним чорнінням

Рис. 2.320. Давні теноучі

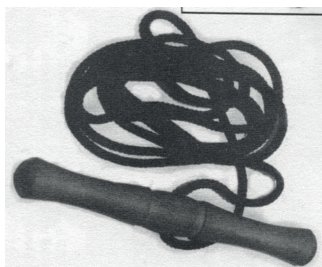

Рис. 2.321. Теноучі з довгою мотузкою

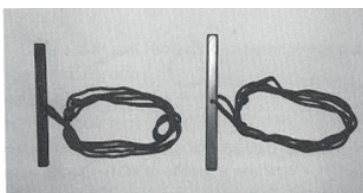

Рис. 2.322. Теноучі з призматичними билами.
Колекція Іваї Кохаку

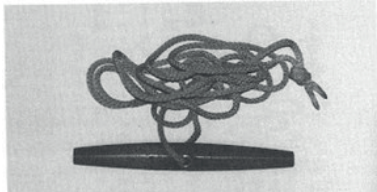

Рис. 2.323. Теноучі з веретеноподібним билом.
Колекція Іваї Кохаку

Рис. 2.324. Теноучі з билом у вигляді риби.
Колекція Іваї Кохаку

Рис. 2.325. Тренувальне теноучі з полімерним билом

Користуються ніндзя.

Било застосовують для нанесення та блокування ударів, мотузка дає змогу

заманювати в пастку супротивника, зв'язувати або душити його.

Способи користування теноучі:

- билотримують в руці, мотузку виступає між другим і третім пальцями, а її кінець — в іншій руці (рис. 2.326). За допомогою такого тримання атаки можна парити мотузкою, обмотувати кінцівки супротивника та проводити інші маніпулювання. Мотузку можна накинути на голову для притягування супротивника до себе, повалення його на землю або задушення. Билом можна завдавати ударів обома торцями;
- било утримують аналогічно попередньому способу, а петля мотузки перекидається через руку так, щоб вона лежала на верхній частині передпліччя, петлі звисають під рукою (рис. 3.327). Мотузку можна накинути на кінцівку або шию супротивника, а било протягнути через мотузку, утворюючи петлю. Решту мотузки можна обмотати навколо інших частин тіла, щоб зв'язати супротивника й притягнути та знерухомити його (рис. 2.328).

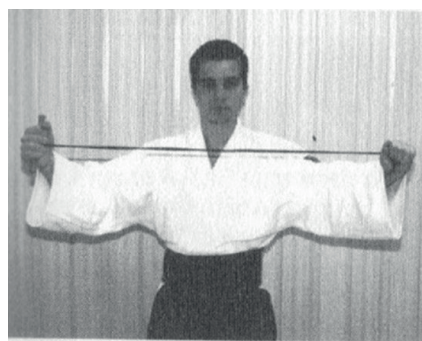

Рис. 2.326. Спосіб тримання теноучі з витягнутою мотузкою

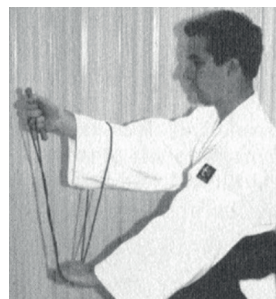

Рис. 2.327. Спосіб тримання теноучі з провисаючою мотузкою

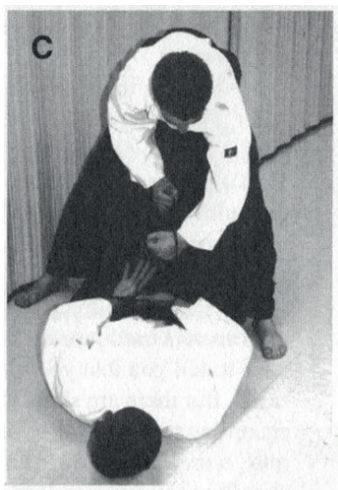

Рис. 2.328. Техніка застосування теноучі:

А) наступають лівою ногою на мотузку, примушуючи супротивника опуститися на землю; В) скручують руку супротивника за спиною; С) обмотують мотузку навколо вільної руки супротивника та за допомогою своєї лівої руки зв'язують зап'ястки супротивника

Тенугуї (англ. *Tenigui*, лат. *Tenigui*, яп. 手拭い) — японська холодна зброя задушливої та ударно-дробильної дії. Традиційний японський рушник з бавовни зазвичай червоного кольору довжиною приблизно 0,9 м, до одного з кінців якого прив'язувалось

било у вигляді каменю, пляшки або іншого міцного предмета, що перетворювало його на небезпечну зброю.

З'явився в період Хейан.

Користувалися для перенесення ножів, сюрикенів та іншої зброї, як мотузку для лазіння, зв'язавши її поясом, для обгортання предметів, наприклад пляшки, утворюючи кістень (рис. 2.329), та в господарсько-побутових справах (як мочалку, ганчірку для миття посуду, пов'язку на голову та обличчя (рис. 2.330–2.331), прикрасу тощо (рис. 2.332). У самурайських школах його зберігають у поясі обі; у школі Наторі складають і тримають усередині коміра.

Рис. 2.329. Тенугуї з билом у вигляді пляшки

Рис. 2.330. Способи пов'язування тенугуї. Японія, 1864 р.

Рис. 2.331. Тенугуї як пов'язка на голову

Рис. 2.332. Користування тенугуї в господарсько-побутових цілях

Тецугусарі (англ. *Tetsugusari*, лат. *Tetsugusari*, яп. 鉄鎖) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії. Різновид гусарі. Складається з ланцюга з невеликими сталевими билами (рис. 2.333–2.334).

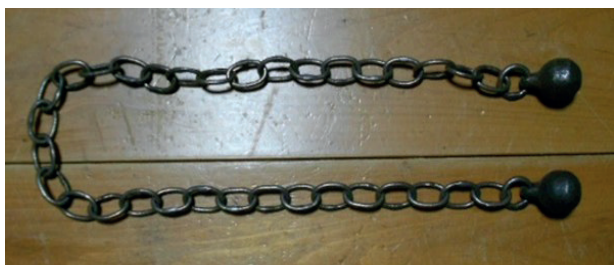

Рис. 2.333. Тецугусарі зі сферичними билами та овальними ланками ланцюга періоду Середнього Едо

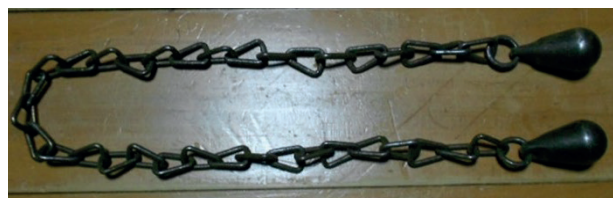

Рис. 2.334. Тецугусарі з конічними билами зі сферичним дном та трикутними ланками ланцюга періоду Середнього Едо

Тобігучі (англ. *Tobiguchi*, лат. *Tobiguchi*) — японська холодна зброя колючо-ріжучо-рублячої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.335). Різновид кусаригама. Складається з дзьобоподібного клинка з циліндричним обухом, який надягають на довге металеве ратище, до якого кріпиться довгий ланцюг з гаками.

Рис. 2.335. Тобігучі з ланцюгом та гаком періоду Едо

Застосовують для захоплення супротивника з наступним нанесенням ударів клинком. В окремих випадках тобігучі користувалися пожежні.

Тобікунай (англ. *Tobikunai*, лат. *Tobikunai*), або **тобі кунай** (англ. *Tobi kunai*, лат. *Tobi kunai*), або **летючий кунай** (англ. *Flying kunai*, лат. *Volans kunai*) — японська холодна зброя колючої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.336–2.337). Складається з дерев'яного руків'я та металевого клинка у вигляді виделки, до якої кріпиться за допомогою довгої шкіряної мотузки або ланцюга невеликий серп або гак.

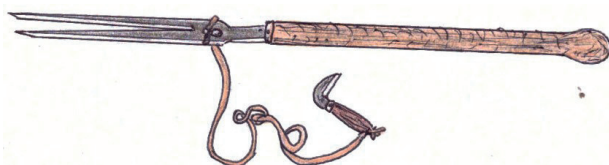

Рис. 2.336. Тобікунай із серпом на шкіряній мотузці

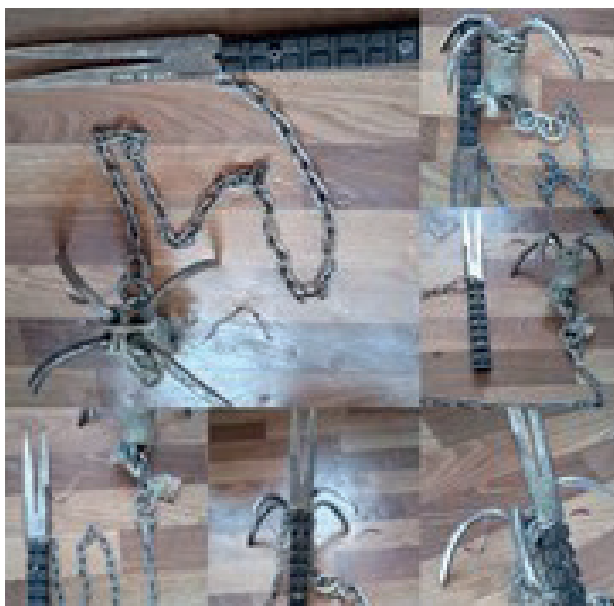

Рис. 2.337. Тобікунай з гаком на ланцюгу

Зброя синобі.

Користувалися в період Токі.

Застосовують як холодну зброю та знаряддя для подолання перешкод (скелелазіння, лазіння по деревах або будівлях).

Торинава (англ. *Torinawa*, лат. *Torinawa*, яп. トリナワ — головна мотузка) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.338–2.340). Складається з мотузки товщиною 3–15 мм та била, що має різну форму й вагу, кріпиться зазвичай на одному, рідко на двох кінцях. Мотузка з одним билем на протилежному кінці має обплетення, яке виконує роль руків'я. Мотузка з двома билами має руків'я (обплетення) у центральній частині.

Рис. 2.338. Латунні била торинава

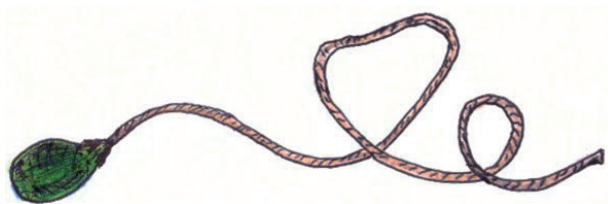

Рис. 2.339. Торинава з одним билем

Рис. 2.340. Мідні била торинава

Є спрощений варіант торинави — торинава з двома міцними вузлами на обох кінцях товстої мотузки, яка зав'язується на поясі й не визначається металошукачем.

Торинаву деякі фахівці вважають найкращою зброєю активного самозахисту в Китаї та Японії.

Користуються ніндзя в ходзе-дзюцу — мистецтві затримання та зв'язування за допомогою мотузки.

Техніка застосування торинави заснована на обертальних рухах навколо себе та кидках бил в різні частини тіла (голову, шию, пах, хребет, суглоби тощо) [325].

Переваги торинави:

- непомітна в повсякденному носінні (намотана на руку, обв'язана навколо пояса, у кишені або підвішена в рукаві подібно до нунчаку);
- тримання супротивника на відстані (не може дотягнутися ножем, руками або ногами);
- можливість нанесення супротивнику важких тілесних ушкоджень.

Недоліки торинави:

- імовірність самотравмування;
- значний час на освоєння техніки застосування торинави в бою;
- імовірність захоплення торинави супротивником.

Уті-не (англ. *Uti-no*, лат. *Uti-no*, кит. 打根), або **учине** (англ. *Uchine*, лат. *Uchina*), або **тецукія** (англ. *Tetsukiya*, лат. *Tetsukiya*, яп. てつき — ручна колюча стріла), або **нагея** (англ. *Nageya*, лат. *Nageya*, кит. 投矢 — металевий стріла), або **фута** (англ. *Futoya*, лат. *Futa*, кит. 太矢 — товста стріла) — японська холодна зброя колючо-ріжучої дії (рис. 2.341–2.346). Різновид бойового металевий дротика або укороченої стріли. Складається з важкого клинка з лезом у формі наконечника японського списа (ярі), дерев'яного (найчастіше з дуба, іноді з бамбука) руків'я довжиною 0,10–0,26 м діаметром приблизно 20 мм та мотузки з оперенням. Мотузка призначається для утримання зброї та швидкого повернення її після метання, оперення — для стабілізації зброї в польоті під час кидка. Наконечник уті-не має ланцетоподібну, пірамідальну сплюснену або пікейну форму. Руків'я насажене на довгий черешковий хвостовик наконечника майже на всю довжину.

Рис. 2.341. Уті-не з довгою мотузкою

Рис. 2.342. Уті-не з короткою мотузкою (зверху) та клинок уті-не (знизу)

Рис. 2.343. Уті-не з піхвами періоду Едо

Рис. 2.344. Давній уті-не та малюнок зі способом метання

Рис. 2.345. Уті-не з клинком теярі, дерев'яними піхвами та довгою мотузкою

Рис. 2.346. Уті-не з китицею періоду Едо. Музей Метрополітен, США

Перша згадка про уті-не належить до ери Кейт (1596–1615 рр.). Оскільки подорожуючи в екіпажі, було не зручно озброюватися довгою зброєю (спис, меч тощо), увагу приділили металевим стрілам. Дайме (правителі провінції) стали носити їх для самозахисту, коли в період Едо (1615–1868 рр.) раз на два роки вирушали на службу до сьогуна або просто подорожували в паланкін.

Застосовують у ближньому бою як кинджал, на середній і дальній дистанціях — як металеву зброю (рис. 2.347).

Ніндзя носили по кілька уті-не у футлярі, пристебнутому до ноги або передпліччя.

Дорогий, з гарним оздобленням уті-не за поясом був знаком статусу японського воєначальника. Окрім прямого призначення, служив віялом або плюмажем на шоломі.

Рис. 2.347. Воїн готується до метання уті-не, прив'язаного до поясу

Уті-не — один із секретних видів зброї в школах стрільби з лука. Техніку повідомляли лише найкращим учням.

Існувало три школи метання токурику, такемура та сюрикен.

Настанови по уті-не в школі Хекі-рю (日置流) є частиною безцуден (別伝).

Техніки застосування уті-не проти супротивника, озброєного таті (рис. 2.348):

а) цуке ірі (щільно увійти): уті-не тримають у правій руці, якщо правий бік ніндзя повернений до супротивника. Під час нападу супротивника та завдаванні рублячого удару ніндзя виконує техніку хараї, а потім завдає удар;

б) уке нагасі (отримати та передати): уті-не тримають униз. Супротивник завдає низхідного ріжучого удару. Пропускають його повз, а потім завдають удар супротивнику;

в) уті комі (йди вперед і бий): коли супротивник близько, піднімають уті-не до рівня плеча й завдають удар униз.

а) цуке ірі б) уке нагасі в) уті комі

Рис. 2.348. Техніки використання уті-не проти супротивника, озброєного таті

Техніки застосування уті-не проти супротивника, озброєного списом або алебардою (рис. 2.349):

а) хіран (звірячий стрибок): коли супротивник робить випад, ніндзя різко стрибає вперед поруч зі зброєю й завдає колючий удар;

б) томете (зупиняюча рука): уті-не тримають з правого боку, уся увага зосереджена на очах супротивника. Коли супротивник зробить випад, парирує зброю убік і завдає колючий удар;

в) суйгецу (місяць відбивається у воді): уті-не тримають у лівій руці з вістрям, поверненим до супротивника. Коли супротивник завдає удар алебардою з розмаху, пропускають його повз себе і завдають удар у відповідь.

а) хіран б) томете в) суйгецу

Рис. 2.349. Техніки застосування уті-не проти супротивника, озброєного списом або алебардою

Техніки застосування уті-не «Прикріплена до лука стріла» (рис. 2.350):

а) уті отосі (удар та падіння): уті-не тримають у правій руці. Коли супротивник завдає удару або замахується, наприклад алебардою або катаною, ударяють униз жорстким розгонистим рухом, змушуючи супротивника впустити свою зброю;

б) цкі аге (висхідний удар): уті-не тримають у сейган-но камас, правий бік тіла повернено до супротивника. Концентрують енергію на очах супротивника. Як тільки супротивник почне розкриватися, метають уті-не в живіт збоку;

в) укетоме (прийняти та зупинити): чекають, поки супротивник не спробує відрубати голову. Уті-не застосовують для блокування або парирування удару супротивника й завдають удар у відповідь.

а) уті отосі б) цкі азе в) укетоме

Рис. 2.350. Техніки застосування уті-не
«Прикріплена до лука стріла»

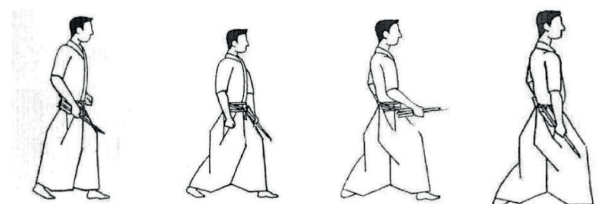
Техніки застосування уті-не вночі або в темряві (рис. 2.351):

а) сукіне цкі (атака в слабке місце): максимальна концентрація на зовнішньому оточенні, неквапливе наближення до супротивника, пошук слабого місця в його захисті та завдання удару;

б) сейсин (безмовний дух): уті-не тримають у лівій руці вістрям донизу. Повне заспокоєння, пошук прогалин у захисті супротивника й завдання удару;

в) тантоцу (пошук місця для удару): переміщення вліво-вправо, уперед-назад, ближче-далі від супротивника, змушуючи його розкритися, та завдання удару;

г) сясин (пожертвувати собою): тримаючи уті-не в правій руці, ретельно вивіряють відстань між собою й супротивником, а потім кидаються до нього якнайшвидше й завдають удару.

а) сукіне цкі б) сейсин в) тантоц г) сясин

Рис. 2.351. Техніки застосування уті-не вночі або в темряві

Техніка метання уті-не (рис. 2.352): стегна мають розташовуватися так само, як під час метання списа. Мотузку, прикріплену до ліктя, застосовують для повернення уті-не після метання.

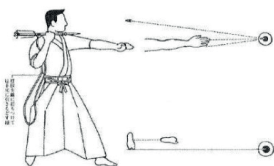

Рис. 2.352. Техніка метання уті-не

Фейгоу (англ. *Feigou*, лат. *Feigou*, кит. 飞钩 — літаючі гаки), або **фейчжуа** (англ. *Feizhua*, лат. *Feizhua*, кит. 飞爪) — китайська холодна зброя ударної, колноріжучої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.353). Складається з бойової частини у вигляді лапи з рухливими кігтями, загнутими всередину, довжиною приблизно 0,10 м та мотузки довжиною до 10 м [293]. У деяких випадках до лапи кріпився ланцюг невеликої довжини, до якого прив'язувалася мотузка. За розміром лапа трохи більша чоловічої руки.

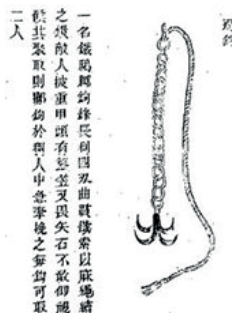

Рис. 2.353. Фейгоу з гаками, ланцюгом та мотузкою, XVII ст.

З'явилося в період Суй (960–1279 рр.), найбільшого поширення досягло в період Сун (581–618 рр.), проте все ж залишалося рідкісним типом зброї.

Техніка застосування фейгоу: під час зачеплення за об'єкт кігті стискаються за збільшення сили натягування мотузки; під час розкручування лапою можна наносити удари, аналогічні ударам била. Також застосовується для подолання перешкод.

Фейху чжуа (англ. *Feihu Zhua*, лат. *Feihu Zhua*, кит. 抓飞虎 — колотушка «літаючий тигр») — китайська холодна зброя колноріжучої, ударної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.354 – 2.355). Складається з лапи з кігтями та ланцюга. Загальна довжина — до 6,0 м.

Рис. 2.354. Сучасний фейху чжуа

Рис. 2.355. Фейху чжуа

Застосовують як холодну зброю для завдання ударів, метання, зачеплення, підтягування, задушення, знерухомлення тощо, а також для затримання злочинців і проникнення у важкодоступні місця.

Фей цзієн (англ. *Feijien*, лат. *Feijien*), або **летючий меч** (англ. *Flying sword*, лат. *Gladius volans*) — китайська холодна зброя колючо-ріжучо-рублячої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.356). Складається з короткого меча скелетного типу та ланцюга або мотузки, прикріплених до навершя.

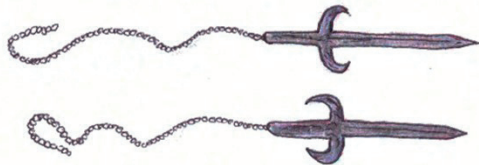

Рис. 2.356. Фей цзієн

Застосовують як холодну зброю ближнього бою та як металеву зброю. Ланцюг призначений для повертання зброї після метання, задушення та знерухомлення супротивника.

Зазвичай користуються як парною зброєю.

Фейцзянь (англ. *Feijian*, лат. *Feijian*), або **фейц-зянь** (англ. *Fei-jian*, лат. *Fei-jian*) — китайська холодна зброя колючо-ріжучої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.357–2.358). Складається з клинка кинджального типу з гардою або без неї та довгої мотузки.

Застосовують як металеву зброю.

Рис. 2.357. Давній фейцзянь, встромлений у дерев'яну перешкуду

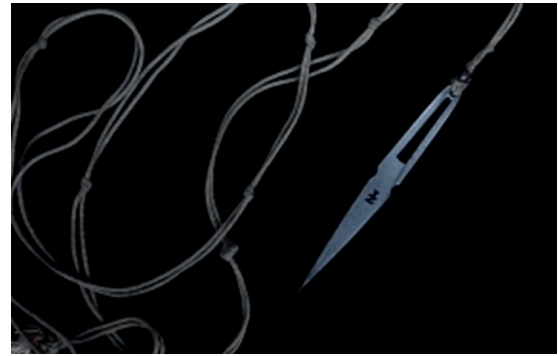

Рис. 2.358. Сучасний фейцзянь

Фей чоу (англ. *Feji Chou*, лат. *Flying claw paw*), або **летюча кігтиста лапа** (англ. *Fei Chou*, лат. *Unguibus volans*) — китайська холодна зброя ударної, колючо-ріжучої та знерухомлювально-задушливої дії. Складається з механічної кисті, що нагадує людську руку, з гострими рухливими сталевими кігтями, часто змащеними отрутою, біла та довгої мотузки, яка їх з'єднує.

Створена за часів династії Суй (960–1279 рр.) і була особливо популярною за часів династії Сун (581–618 рр.).

Флакон (англ. *Bottle*, лат. *Utrem*) — радянська саморобна холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 2.359). Різновид кістена без ратища. Складається з великого товстостінного флакона (з-під одеколону, ліків, іншої рідини), наповненого піском, каустичною содою, сірчаною кислотою тощо і закоркowanego та обмазаного рідким склом, епоксидною смолою, клеєм, та мотузки, прив'язаної до флакона. Вільний кінець мотузки зав'язаний петлею.

Рис. 2.359. Флакон

У разі удару по голові супротивника, флакон може розбитися, поранивши його своїми уламками з подальшою можливою дією їдких речовин.

Фундо (англ. *Fundo*, лат. *Fundo*) — японська холодна зброя ударно-дробильної

та задушливої дії. Складається з короткого ланцюга та важких бил, одне з яких може виконувати функцію руків'я.

Види фундо:

- кусарі-фундо;
- рьо фундо тецу мучі;
- фундо-са;
- хосо-фундо.

З'явилося у XVII ст.

Фундо-са (англ. *Fundo-sa*, лат. *Fundo-sa*, яп. 分銅鎖; ふんどうさ), або **мідний замок** (англ. *Copper lock*, лат. *Aeris cincinno*, яп. ふんどうさ) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.360). Різновид фундо. Складається зі сталевих ланцюга та бил, які кріпляться до обох кінців ланцюга. Била можуть бути кулястими, пірамідальними, призматичними та ін.

Рис. 2.360. Фундо-са

Застосування фундо-са схоже на кусарі-фундо. Било використовують для метання або завдання ударів, а ланцюг — для знерухомлення або придушення супротивника.

У традиційних японських школах бойових мистецтв фундо-са може бути як основною, так і додатковою прихованою зброєю залежно від застосування.

Фунсотсукекогама (англ. *Funsotsukekogama*, лат. *Funsotsukekogama*), або **какуші кусаригама** (англ. *Kakushi kusarigama*, лат. *Kakushi kusarigama*) — японська холодна зброя ударно-дробильної, колючо-ріжучо-рублячої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.361–2.362). Різновид кусаригама. Складається зі сталевих серпа скелетного типу, ланцюга і била. Ланцюг може кріпитися як в місці обуха ками, так і на вершці. На вершці має звуження у вигляді втока для завдання колючих ударів.

Рис. 2.361. Давній фунсотсукекогама

Рис. 2.362. Сучасний фунсотсукекогама

Фуригама (англ. *Furigama*, лат. *Furigama*) — японська холодна зброя колючо-ріжучо-рублячої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.363). Різновид кусаригама. Складається з ками, ланцюга та била. Клинок ками виготовляється зі сталі, має лопатоподібну форму. Ратище ками виготовляють з деревини (зазвичай з японського дуба). Для переноски користуються піхвами, зазвичай із шовкової парчі.

Рис. 2.363. Фуригама, ера Темпо.
Робота майстера Токумуне

Перша згадка про застосування як зброї ближнього бою зафіксована в 1314 р., у якій ідеться про те, що окінавські селяни повстали проти уряду Сьогуната Тамагусуку.

Популярна в Японії зброя, яка в мирний час може застосовуватися в сільському господарстві під час збирання рису.

Зброя ніндзя.

Футокоро гусарі (англ. *Futokoro Hussars*, лат. *Futokoro Hussars*, яп. 懷鎖) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії. Складається з короткого ланцюга з невеликими билами різноманітної форми, які ховаються за пазухою.

Хенсо кусаригама (англ. *Henso Kusarigama*, лат. *Henso Kusarigama*) — японська холодна зброя ударно-дробильної, колючо-ріжучо-рублячої та задушливої дії. Різновид кусаригами. Відмінними є невеликі розміри, складаний клинок, який ховається в ратище та носиться як барабанна паличка тайко.

Хієдизі (англ. *Hiedizi*, лат. *Hiediz*), або **гільйотина летюча** (англ. *Flying guillotine*, лат. *Volans guillotine*, кит. 血滴子) — китайська холодна зброя колючо-ріжучо-рублячої дії (рис. 2.364). Складається з кільця з лезами по внутрішньому колу та довгої мотузки або ланцюга. На кільце іноді кріпили матер'яний мішок для відрубаної голови.

Рис. 2.364. Хієдизі

З'явилася під час правління імператора Юнчжена та існувала за часів династії Цін.

Техніка застосування: кільце накидають на шию супротивника через голову та різким рухом до себе відділяють голову, або ламають хребет, або перерізають горло (рис. 2.365).

Рис. 2.365. Кадр із фільму «Летюча гільйотина»

Хігатеюкі (англ. *Hittateyoki*, лат. *Hittateyoki*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії. Складається з мотузки та металевого била на одному або обох торцях. Іноді замість одного била кріпиться довгий гак.

Застосовують як холодну зброю, а також для конвоювання та контролю полонених або ув'язнених.

Хлист змінної довжини (англ. *Whip of variable length*, лат. *Flagellum variae longitudinis*) — східноєвропейська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 2.366). Складається з дерев'яного порожнистого руків'я та струни або мотузки з невеликими билами на кінцях.

Рис. 2.366. Хлист змінної довжини

Користуються злочинці для вуличних бійок або тортур.

Хосо-фундо (англ. *Chosofundo*, лат. *Choso fundo*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 2.367). Різновид фундо. Складається з двох великих бил та ланцюга довжиною приблизно 0,7 м. Зазвичай била мають кулясту форму, іноді із шипами або ребрами.

Рис. 2.367. Хосо-фундо

Хуїто (англ. *Huito*, лат. *Huito*) — японська холодна зброя колючо-ріжучої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.368). Складається зі сталевий металевий пластини у формі наконечника стріли та довгої мотузки, за допомогою якої зброю після кидання можна повернути назад.

Рис. 2.368. Хуїто

Хуоліонг де хіузі (англ. *Huoliong de hiuzi*, лат. *Huoliong de hiuzi*), або **важкі рукави** (англ. *Heavy sleeves*, лат. *Manicas*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії. Являють собою довгі звисаючі рукави традиційного китайського халата, пришиті до тканини, у які поміщають била (наприклад сталеві кульки) [3, 157, 169, 291].

Користувалися черниці переважно для самооборони, іноді для атаки на ворогів. Окрім того, рукави застосовували для носіння секретної зброї та дрібних побутових предметів.

Цю зброю описав голландський письменник Роберт Ван Хулік у серії «Китайські таємниці».

Цепник (англ. *Chain link*, лат. *Catena link*) — східнослов'янська саморобна холодна зброя ударно-дробильної дії. Різновид кістень без ратища. Складається з била у вигляді ядра або гирі та масивного ланцюга. Ланцюг, як і било, призначений для нанесення тілесних ушкоджень.

Цзиньлун чжао (англ. *Jinlong Zhao*, лат. *Jinlong Zhao*, кит. 赵金龙 — кігті золотого дракона) — китайська холодна зброя ударної, колючо-ріжучої та задушливої дії (рис. 2.369). Складається з ланцюга і лапи або двох лап з кігтями.

Рис. 2.369. Цзиньлун чжао

Цзиньлун чжао приніс у Шаолінь монах Фуцзюй за династії Сун.

Тренувалися ченці за часів династії Мін та династії Цін.

Чжа (англ. *Jah*, лат. *Jah*) — китайська холодна зброя ударної та колючо-ріжучої дії (рис. 2.370). Складається зі сталеві лапи та мотузки довжиною до 10 м з петлею на кінці. Кігті стискаються під час удару або натягування мотузки.

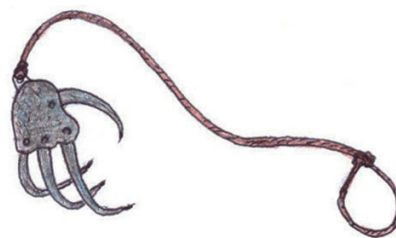

Рис. 2.370. Чжа

Застосовують переважно як металеву зброю, а також для зачеплення, підтягування, знерухомлення та придушення.

Чутон кусаригама (англ. *Chuton kusarigama*, лат. *Chuton kusarigama*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та колючо-ріжучо-рублячої дії. Різновид кусаригами. Складається з ками та отруйної змії замість ланцюга.

Техніка застосування потребувала певних навичок, які унеможливають укусу змії користувача чутон кусаригами.

Шарф обтяжений (англ. *Weighted Scarf*, лат. *Chlamyde gravis est*) — індійська холодна зброя ударної та задушливої дії (рис. 2.371). Це шарф з билем на одному або обох кінцях.

Рис. 2.371. Шарф обтяжений

Застосовує культ Тугов як удавку та для нанесення тілесних ушкоджень билем.

Шенбяо (англ. *Shenbiao*, лат. *Shenbiao*, кит. 繩鏢 — дротик на мотузці), або **шень бяо** (англ. *Shen biao*, лат. *Shen biao*), або **мотузковий дротик** (англ. *Rope dart*, лат. *Jacula fune*) — китайська холодна зброя ударної, колючо-ріжучої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.372–2.381). Складається з металевого била у вигляді дротика або ножа (кунай) довжиною 0,10–0,20 м та мотузки довжиною 3,0–5,0 м. Дротик кріпиться до мотузки за допомогою одного або кількох

(зазвичай 4 або 5) кілець. Дротики мають різну форму (конічну, циліндричну, три-, чотири-, п'яти-, семикутну в перетині тощо) залежно від уподобань воїна. За дротиком зазвичай кріпиться яскрава хустка (султан), призначена для дезорієнтації супротивника та поліпшення контролю над зброєю. До бічних кілець можна прикріпити додаткові прапорці. Традиційно мотузку покривають воском, тальком або іншою речовиною для мінімізації тертя. Інший кінець мотузки іноді зав'язується в петлю. Загальна вага — до 300 г.

Рис. 2.372. Давній шенбяо

Рис. 2.373. Сучасний шенбяо з чотириреберним дротиком та товстою мотузкою

Рис. 2.374. Шенбяо з багатограним дротиком

Рис. 2.375. Шенбяо зі змінними дротиками

Рис. 2.376. Давній шенбяо з плоским дротиком

Рис. 2.377. Давній шенбяо з конічним дротиком

Рис. 2.378. Шенбяо з плоским дротиком з упорами

Рис. 2.379. Давні дротики шенбяо

Рис. 2.380. Сучасні дротики шенбяо

Рис. 2.381. Сучасні поліровані дротики шенбяо

Зазвичай шенбяо обгортають навколо талії та застібають пряжкою. Кінець мотузки поміщають біля лівої руки (рис. 2.382).

Уважають, що шенбяо походить з аркана з бавовняної мотузки за часів правління Лі і Тана. Згідно з легендою, шеньбяо вперше використав генерал Ду Му з династії Західна Хань (206 р. до н. е. – 24 р. н. е.). Перше

згадування про шенбяо як зброєю було в книзі XIX ст. про вуличних торговців у Пекіні.

За часів династії Хань шенбяо широко застосовували етнічні меншини на півночі. За часів династії Мін вони набули широкого розповсюдження, але з появою рушниць і гармат кількість застосувань поступово зменшилася і зрештою шенбяо став інструментом для показових виступів артистів.

Рис. 2.382. Спосіб носіння шенбяо

Користувалися охоронці караванів, яким необхідно було в разі нападу швидко знищити якнайбільше нападників на якнайбільшій дистанції.

Відомо, що з шенбяо тренувалися ченці за часів династії Цін.

Застосовують у ближньому бою як контактну зброю для завдання ударів, уколів, зв'язування, задушення тощо. Мотузка призначена для повернення дротика назад.

Техніка бою шенбяо: кидання розкрученого по дузі дротика в супротивника на великій відстані (основна дія), завдання ударів клинком по круговій траєкторії, намотування, загортання, скручування, розгойдування, удар, кидок, підмітання, збір, відпуск, перенесення тощо (рис. 2.383–2.396).

Рис. 383. Розкручування шенбяо

Рис. 384. Кидання шенбяо (вид спереду)

Рис. 385. Кидання шенбяо (вид збоку)

Рис. 386. Шенбяо в польоті з натягнутою мотузкою

Рис. 387. Початок польоту шенбяо

Рис. 2.388. Метання шенбяо по горизонтальній траєкторії

Рис. 389. Розкручування шенбяо з утриманням мотузки зубами

Рис. 390. Кидання шенбяо з дротиком, закритим червоною хусткою

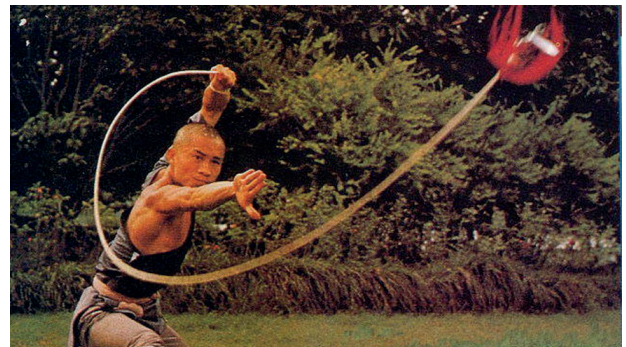

Рис. 2.391. Метання шенбяо круговим обертотом знизу вгору

Рис. 2.392. Метання шенбяо у стрибку

Рис. 2.393. Показовий виступ із шенбяо

Рис. 2.394. Метання шенбяо.
Зображення з книги «Feibiao (飞镖)»

Рис. 2.395. Техніка кидання шенбяо ногою

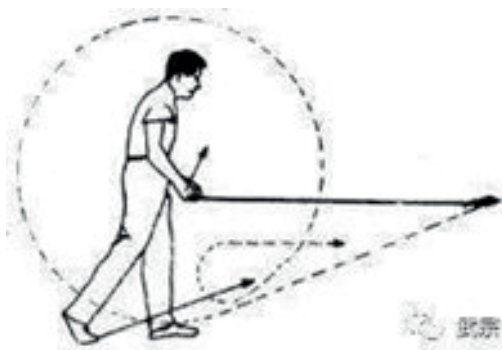

Рис. 2.396. Техніка кидання шенбяо рукою з розкручуванням по вертикалі

Дротик тримають правою рукою, петлю надягають на ліву руку, що дає змогу змінювати довжину мотузки, здійснювати атаку на відстань повної довжини підвісу й повертати било після атаки. Уміле застосування шенбяо може легко обдурити

супротивника, оскільки дротик може вилетіти раптово.

Переваги шенбяо:

- регульована довжина за бажанням власника;
- можливість застосовувати як на довгі, так і на короткі дистанції;
- легкість регулювання дистанції між воїном і супротивником;
- можливість легко обігнути щит або перешкоду й уразити супротивника;
- легкість і непомітність носіння;
- спроможність завдавати раптових і непередбачуваних ударів;
- сила удару гнучкої зброї зазвичай вища, ніж у жорсткої зброї аналогічної довжини завдяки обертанню дротика;
- велика швидкість удару;
- простота й дешевизна виготовлення.

Недоліки шенбяо:

- відсутність можливості завдання тичкових ударів;
- складна техніка застосування;
- висока інерція;
- ефективний лише при раптовому використанні [169, 193, 319].

Ючжоуський шенбяо включено до списку нематеріальної культурної спадщини міста Сюйчан у 2019 р. та з цього ж року проводять чемпіонати з бойових мистецтв із дротиком з мотузкою.

Використовують у зйомках фільмів (рис. 2.397).

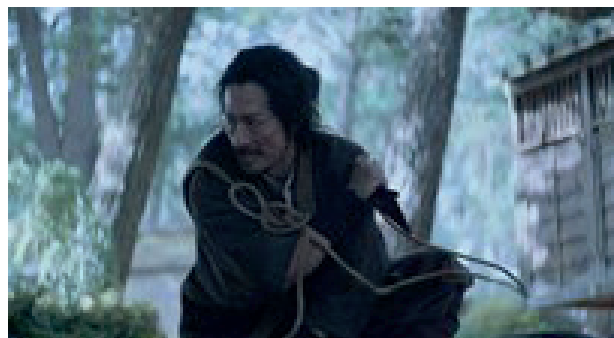

Рис. 2.397. Кадр з фільму «Мортон комбат», 2021 р.

Шенг шанг де тіє ліанхуа (англ. *Sheng shang de tie lianhua*, лат. *Sheng shang de ligamen lianhua*), або **залізний лотос на мотузці** (англ. *Iron lotus on a rope*, лат. *Lotos ferreos in fune*), або **литий ліхтар** (англ. *Cast*

lantern, lam. Emittere laternam) — китайська холодна зброя ударно-дробильної, колючо-ріжучої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.398). Складається з металевого била у формі квітки лотоса та мотузки з петлею на кінці.

Рис. 2.398. Шенг шанг де тіє ліанхуа

Застосовують переважно як металеву зброю.

Техніка бою полягає в підкиданні та швидкому повертанні била назад за допомогою мотузки.

Шуанг міан ліаоча (англ. *Shuang mian liaocha*, лат. *Shuang mian liaocha*), **двосторонній кіготь-виделка** (англ. *Two-sided claw-fork*, лат. *Unguibus extraneis-furca*) — китайська прихована холодна зброя колючо-ріжучої, ударної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.399–2.400). Складається з двох металевих лап з гачками, які нагадують орлину лапу, та двох мотузок довжиною до 10 м. Відрізняється від фейгоу наявністю двох лап і двох мотузок.

Рис. 2.399. Шуанг міан ліаоча

Рис. 2.400. Шуанг міан ліаоча, XVII ст.

Ілюстрація із *Wubei Zhi* [82]

Рідкісна й давня зброя у-шу.

Застосовують для захоплення, притягування та конвоювання супротивника. Потребує великої точності.

Шуанг міан юнші чуї (англ. *Shuang mian yunshi chui*, лат. *Shuang mian yunshi chui*),

або **двобічний метеорний молот** (англ. *Two-sided meteor hammer*, лат. *Meteor malleus*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 2.401–2.402). Різновид метеоритного молота. Складається з двох металевих бил іноді з шипами та ланцюга.

Рис. 2.401. Шуанг міан юнші чуї

Рис. 2.402. Давній шуанг міан юнші чуї з різними билами

Техніка застосування схожа на техніку дайчуй (рис. 2.403).

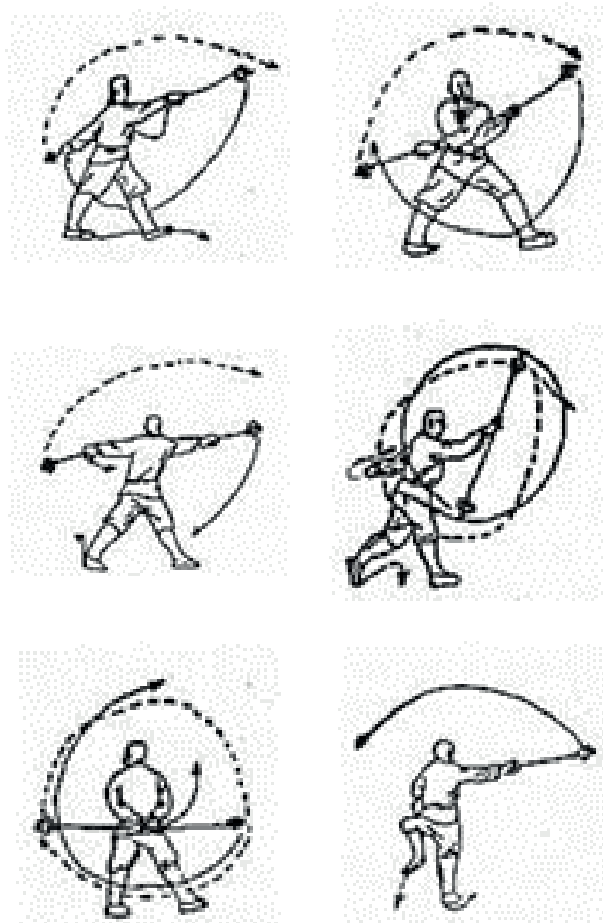

Рис. 2.403. Окремі вправи з шуанг міан юнші чуї

Шуантоу бяо (англ. *Huantou Biao*, лат. *Shuantou Biao*) — китайська холодна зброя колючо-ріжучої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 2.404). Складається з двох бил у вигляді дротиків та мотузки довжиною до 5,8 м.

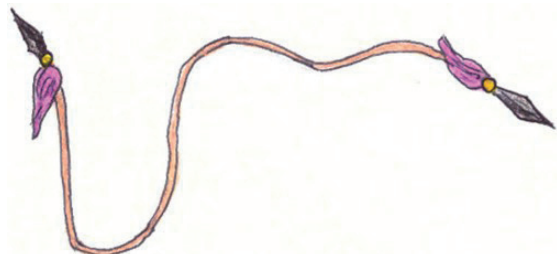

Рис. 2.404. Шуантоу бяо

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці за часів династії Цін.

Шуанхен лянцзі суо (англ. *Shuangheng lianzi suo*, лат. *Shuangheng lianzi suo*, кит. 双横莲子锁 — дві гіри, з'єднані ланцюгом) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 2.405). Складається з двох латунних бил у формі хатинок та ланцюга довжиною 3,0 м.

Рис. 2.405. Шуанхен лянцзі суо

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що з цією зброєю тренувалися ченці за часів династії Мін та династії Цін.

2.2. Класифікація холодної зброї з гнучким управлінням бойовою частиною

На підставі досліджень наукових праць [3, 29, 56, 57, 59–62, 65, 70, 72, 74, 76, 77, 82, 84, 87–88, 93, 98, 103, 104, 116, 121–122, 124–126, 131, 134, 136, 137, 140–143, 148, 151, 155, 157–159, 164, 168, 169, 171, 173, 175, 177, 179, 181–185, 187, 192–194, 197, 200, 213, 215, 217, 221, 223, 234, 235, 243, 250, 255, 258, 270, 272, 280–283, 285, 291–293, 297, 305, 316, 319, 325–327] й експертного досвіду сформовано ознаки класифікації холодної зброї з гнучким управлінням бойовою частиною (рис. 2.406 на стор. 154), до яких належать такі:

- призначення зброї;
- вид зброї;
- спосіб дії зброї;
- походження зброї;
- конструкція гнучкої частини;
- матеріал гнучкої частини;
- довжина гнучкої частини;
- вид кріплення гнучкої частини до руків'я, ратища;
- частина холодної зброї для управління нею;
- довжина ратища, руків'я;
- матеріал елемента зброї для тримання рукою;
- форма перетину ратища, руків'я;
- додаткові елементи ратища, руків'я;
- матеріал била;
- форма била;
- додаткові уражаючі елементи била;
- вага била;
- спосіб виготовлення зброї;
- вид оздоблення зброї;
- час виготовлення зброї.

Призначення зброї:

- бойова;
- колекційна;
- меморіальна;
- музейна;
- національна;
- ритуальна;
- сувенірна (репліка, бутафорія);
- художня;
- церемоніальна;

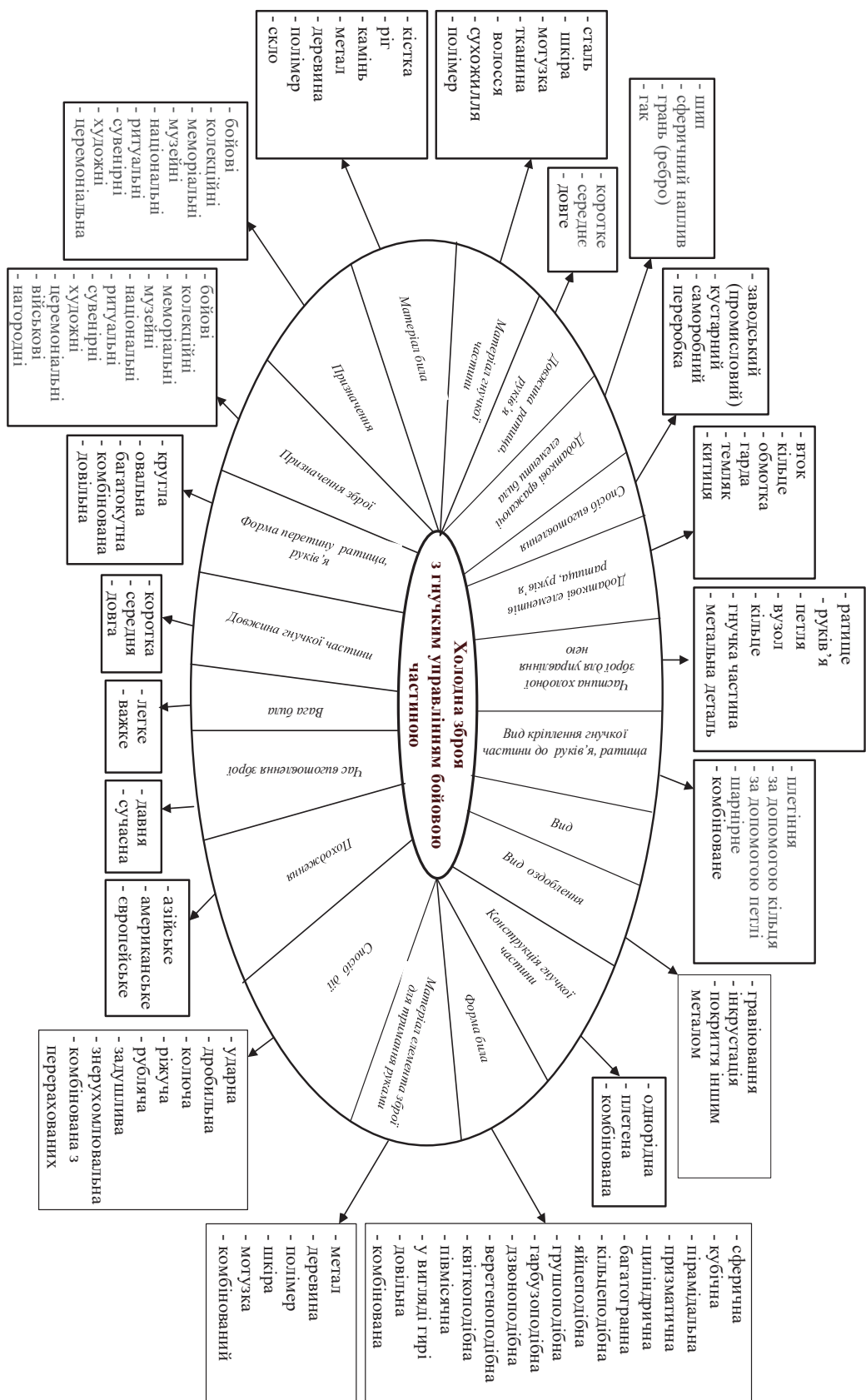

Рис. 2.406. Класифікація холодної зброї з гнучким управлінням бойовою частиною

- військова;
- нагородна.

Вид зброї:

- авлікіхат, або кілумітаутіт;
- ачи́ко;
- бага тибетська;
- бакухацугама, або бакухацу-гама, або вибуховий серп;
- болантин;
- болас потрійний;
- болеадейра, або болеадейрас, або болеадора, або болеадорас;
- боло, або бола, або болас;
- бянь цзі цянь;
- вимикач;
- віта;
- вітень;
- га-болг, або га булга;
- гасило, або кістень новгородський, або гасило слов'янське;
- гоу лонг ху, або гачок для вусів дракона;
- гуньлунчжан, або долоні дракона, що котяться;
- да темао;
- дай-чуй, або летючий молот, або кулак дракона, або метеоритний молот, або метеор;
- «єврейська нагайка»;
- еплікітет;
- жа, або летючий кіготь, або фейчжао;
- заспокоювач;
- зброя Бусьо;
- іньси луцзюєбан, або дубина оленячого рога на срібній шовковій нитці;
- іньюгусарі;
- йо-йо;
- йо-йо ескімоський, або йо-йо аляскинське;
- каєн-кусаригама;
- кайкама, або кокама;
- каку-фундо-гусарі;
- кастет-нунчаку;
- кеку-фундоса-кусарі-дзюте;
- кііпуюк;
- конпей, або капей, або компей;
- конпі;
- кунай-фундо;

- кусаригама, або кусарикама, або кусарі-гама;
- кусаригама дзюте;
- кусаригама окінавська;
- кусаригама сикомідзує сюрикен;
- кусарі;
- кусарі дзюте, або кусарі-джуте, або кусариджите;
- кусарі догу;
- кусарирюта;
- кусарі фундо, або кусарифундо;
- кьокецу-сьоге, або кекецу-сеге, або кьокетсу-шоге, або синобібундо;
- ланьячуй, або вовкозубий молот;
- лієн цзі цзієн, або ланцюговий меч;
- лонгху, або гачок для бороди китайського дракона;
- лунтуганбіан, або батіг голови дракона;
- луцзин дуцзює чжуй, або шило одиночного рога на оленячих жилах;
- лю син чуй, або люсинчуй, або китайське гасило;
- ляннь цзин;
- лянньцзинао;
- лянньїнь лянньцзі чуй;
- ляннь цзі цянь;
- мавпячий кулак, або мавпяча лапа;
- мамушигама, або мамусигама;
- манрікі-кусарі, або манрікі-гусарі, або манрікікусарі, або манрікі кусарі, або манрікусарі, або манрікіса;
- марохосі;
- мацуура;
- мейс;
- мер;
- мері;
- міджин, або мідзін;
- молот бойовий м'який;
- мусубінава;
- нав'язень, або кисть-нав'язень;
- «нагайка єврейська»;
- нагао-рю кайкен, або какусибукі, або мусасі кайкен;
- наге гама, або нагегама;
- окусаригама, або о-гама, або огама;
- пердида, або втрачений м'яч, або божевільний м'яч, або боло з одним білом;
- потреадора, або три Марії;

- пояс-кістень;
- «пояс шкіряний»;
- робатка, або рагатка;
- ранте, або рантє;
- ремінь з пряжкою;
- ретама фундо;
- ріо-манрики-кусарі;
- ріофундокусарі, або рьо-фундо;
- рир'ікічгит;
- рукавичка самоанська;
- рьо фундо тецу мучі, або залізний батіг з подвійним биллом;
- себу-дзукурі кама;
- серп синобі, або синобі-кама, або серп ніндзя, або ніндзя кама;
- синкакусуй;
- синобі-нава, або шинобі-нава, або таємна мотузка, або мотузка ніндзя;
- синобітсу;
- сикаку-чу;
- сикомі кусарібо;
- сомай, або авеструкера, або нандукера;
- супрун;
- сурутин, або суритин, або суручин, або суруджин, або суритдзин;
- такесикомі;
- тан сурутин, або тан-суручин;
- те люсин;
- те лянь цзя бан;
- теноучі, або тенучи, або теноути, або тенугі;
- тенугуї;
- тецугусарі;
- тобігучі;
- тобікунай, або тобі кунай, або летючий кунай;
- торианава;
- уті-не, або учине, або тецукія, або нагея, або фута;
- фейгоу, або фейчжуа;
- фейху чжуа;
- фей цзієн, або летючий меч;
- фейцзянь, або фейц-зянь;
- фей чоу, або літаюча кігтіста лапа;
- флакон;
- фундо;
- фундо-са, або мідний замок;
- фунсотсукекогама, або какуші кусаригама;
- фуригама;

- футокоро гусарі;
- хенсо кусаригама;
- хієдизі, або гільйотина летюча;
- хітатейокі;
- хлист змінної довжини;
- хосо-фундо;
- хуоліонг де хіузі, або важкі рукави;
- хуїто;
- цепник;
- цзиньлун чжао;
- чжа;
- чутон кусаригама;
- шарф обтяжений;
- шенбяо, або шень бяо, або мотузковий дротик;
- шенг шанг де тіє ліанхуа, або залізний лотос на мотузці, або литий ліхтар;
- шуанг міан ліаоча, або двосторонній кіготь-виделка;
- шуанг міан юнші чуї, або двобічний метеорний молот;
- шуантоу бяо;
- шуанхен ляньцзі суо.

Спосіб дії зброї:

- ударна;
- дробильна;
- колюча;
- ріжуча;
- рубляча;
- задушлива;
- знерухомлювальна;
- комбінована з перерахованих.

Походження зброї:

- азійське;
- американське;
- європейське.

Конструкція гнучкої частини:

- однорідна (наприклад, лита);
- плетена;
- комбінована.

Матеріал гнучкої частини:

- сталь (ланцюг, пружина);
- шкіра;
- мотузка;
- тканина;
- волосся;
- сухожилля;
- полімер.

Довжина гнучкої частини:

- коротка (до 0,5 м);

- середня (0,5–2,0 м);
- довга (понад 2,0 м).

Вид кріплення гнучкої частини до руків'я, ратища:

- плетіння;
- за допомогою кільця;
- за допомогою петлі;
- шарнірне;
- комбіноване.

Частина холодної зброї для управління нею:

- ратище;
- руків'я;
- петля;
- вузол;
- кільце;
- гнучка частина;
- метальна деталь.

Довжина ратища, руків'я:

- коротке (до 0,5 м);
- середнє (0,5–1,0 м);
- довге (більше 1,0 м).

Матеріал елемента зброї для тримання рукою:

- метал;
- деревина;
- полімер;
- шкіра;
- мотузка;
- комбінований.

Форма перетину ратища, руків'я:

- кругла;
- овальна;
- багатокутна;
- комбінована;
- довільна.

Додаткові елементи ратища, руків'я:

- вток;
- кільця;
- обмотка;
- гарда;
- темляк;
- китиця.

Матеріал била:

- кістка;
- ріг;
- камінь;
- метал;
- деревина;
- полімер;

- скло.

Форма била:

- сферична;
- кубічна;
- пірамідальна;
- призматична;
- циліндрична;
- багатогранна;
- кільцеподібна;
- яйцеподібна;
- грушоподібна;
- гарбузоподібна;
- дзвоноподібна;
- веретенподібна;
- квіткоподібна;
- півмісячна;
- у вигляді гирі;
- довільна;
- комбінована.

Додаткові уражаючі елементи била:

- шип;
- сферичний наплив;
- грань (ребро);
- гак.

Вага била:

- легке (до 100 г);
- важке (100 г і більше).

Спосіб виготовлення зброї:

- заводський (промисловий);
- кустарний;
- саморобний;
- перероблений.

Вид оздоблення зброї:

- гравіювання;
- інкрустація;
- покриття іншим металом.

Час виготовлення зброї:

- давні;
- сучасні.

РОЗДІЛ 3

ХОЛОДНА ЗБРОЯ З ГНУЧКИМ З'ЄДНАННЯМ БОЙОВОЇ ЧАСТИНИ З РУКІВ'ЯМ ТА ЇЇ КЛАСИФІКАЦІЯ

3.1. Холодна зброя з гнучким з'єднанням бойової частини з руків'ям

Басалик (англ. *Basalik*, лат. *Basalik*, тат. *Başakly* — із залізним наконечником, *Başak* — залізний наконечник стріли) — татарська холодна зброя ударно-дробильної, колючої, знерухомлювально-задушливої дії (рис. 3.1). Різновид кістєня. Складається з дерев'яного ратища, ланцюга або ремня та била у вигляді мішечка зі шматком свинцю або металеві кулі зазвичай із шипами або ребрами [16].

Рис. 3.1. Басалик зі сталевим билом без шипів

Бумбунбай (англ. *Bumbunbay*, лат. *Bumbunbay*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії. Складається з короткого дерев'яного ратища (утиче / тецубо) довжиною 0,20–0,30 м, ланцюга та била.

Є думка, що бумбунбай має походження від кусарігами.

Гай-нгань (англ. *Hai-ngan*, лат. *Hai-ngan*) — в'єтнамська холодна зброя ударно-дробильної дії. Різновид кістєня. Складається з дерев'яного ратища, мотузки та дерев'яного била.

Застосовують у ко-во-дао.

Гекігуан (англ. *Gekiguan*, лат. *Gekiguan*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та колючої дії (рис. 3.2). Складається з короткого дерев'яного ратища довжиною до 1,2 м, ланцюга або мотузки та сталевих била [160, 209]. Найпоширенішою формою била є конус із вістрям від ланцюга.

Рис. 3.2. Гекігуан

Застосовують в окінавському кобудо (традиційне японське бойове мистецтво).

Гіюкагі (англ. *Gyokagi*, лат. *Gyokagi*), або **гекагі** (англ. *Gekagi*, лат. *Gekagi*), або **тростина з рибальським гаком** (англ. *Cane with a fishing hook*, лат. *Ferula hamopiscario*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливо-знерухомлювальної дії (рис. 3.3). Складається з порожнистої бамбукової палиці та довгої мотузки або ланцюга з гаком на кінці, які ховаються всередині палиці.

Під час помаху палицею гак вилітає назовні та чіпляє або обмотує супротивника.

Рис. 3.3. Гіюкагі

Гостинець (англ. *Fairing*, лат. *Fairing*) — східнослов'янська саморобна холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.4). Різновид кістєня. Складається з короткого

дерев'яного руків'я, біла у вигляді металевої гирі та короткої мотузки.

Рис. 3.4. Гостинець

Гостинцем користувався криміналітет.

Гупійон (англ. *Gupillon*, лат. *Gupillon*) — французька холодна зброя ударно-дробильної та колючої дії (рис. 3.5). Різновид кістень. Складається з дворучного дерев'яного ратища, сталевго била кулястої форми з довгими шипами та ланцюга.

Рис. 3.5. Гупійон

Гурзі (англ. *Gurzi*, лат. *Gurzi*) — казахська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.6). Різновид кістень. Складається з дерев'яного ратища з темляком, металевого шипастого била та короткого ланцюга. На верхню частину ратища насаджена сталева втулка з кільцем для кріплення ланцюга.

Користувалися батири Казахського ханства у XV–XVIII ст. [23].

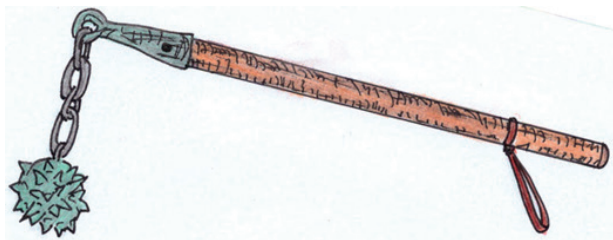

Рис. 3.6. Гурзі

Датоубан (англ. *Datouban*, лат. *Datouban*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.7). Різновид кістень.

Складається з дерев'яного ратища та великого сферичного металевого била, які з'єднані металевим кільцем або короткою мотузкою.

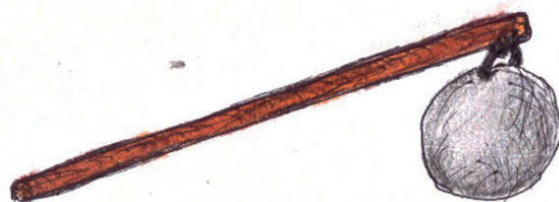

Рис. 3.7. Датоубан

Дашаоцзі (англ. *Dashaozhi*, лат. *Dashaozhi*, кит. 是少之 — великий ціп) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.8). Різновид бойового ціпа. Складається з довгого дерев'яного ратища довжиною приблизно 1,6 м і дерев'яного била довжиною пнриблизно 0,4 м, які з'єднані коротким ланцюгом.

Рис. 3.8. Дашаоцзи

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династії Цін.

Дашаоцзігунь (англ. *Dashaozhigun*, лат. *Dashaozhigun*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.9). Різновид бойового ціп. Складається з довгого дворучного дерев'яного ратища та дерев'яного циліндричного била довжиною до 1,0 м, з'єднаних між собою коротким тонким ланцюгом або короткою мотузкою.

Рис. 3.9. Дашаоцзігунь

Жуань чуй (англ. *Zhuan Chui*, лат. *Zhuan Chui*, кит. 软锤 — гнучкий молот) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії. Різновид кістень. Складається з одnorучного дерев'яного ратища,

сферичного металевго била з шипами та ланцюга. Виник у період династії Сун.

Кабастин (англ. *Kabastin*, лат. *Kabastin*) — індо-персидська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.10–3.13). Різновид кістєня. Складається з прямого сталєвого ратища круглого перетину довжиною приблизно 0,5 м, сталєвого била (біконічної, сферичної, грибоподібної та ін. форми) та ланцюга довжиною приблизно 0,3 м [146, 186, 190, 211, 228, 254]. Характерною рисою ратища є два кулясті потовщення, які виконують функції гарди та наверхшя, утворюючи місце хвату для руки. На поверхні кабастину зазвичай є срібний декор та індійські візерунки Кофтгарі.

Схожий на кетенморнінгштерн, але у била немає шипів, він легший за європейський аналог.

Рис. 3.10. Північноіндійський кабастин, кінець XIX ст.

Рис. 3.11. Кабастин з біконічним билом, початок XX ст.

Рис. 3.12. Кабастин зі сферичним билом, XIX–XX ст.

Кабастин подвійний (англ. *Double cabastine*, лат. *Cabastine duplex est*), або **кістєнь подвійний** (англ. *Double bone*, лат. *Duplex*) — індійська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.14). Різновид кістєня. Складається зі сталєвого ратища довжиною приблизно 0,5 м, двох бил та двох ланцюгів довжиною 0,5 м і більше. Ланцюги кріпляться

до ратища за допомогою кільця. Є варіанти кабастинів подвійних з одним ланцюгом з билами на обох кінцях, який протягався крізь кільце, закріплене на ратищі, що дає змогу ланцюгу пересуватися.

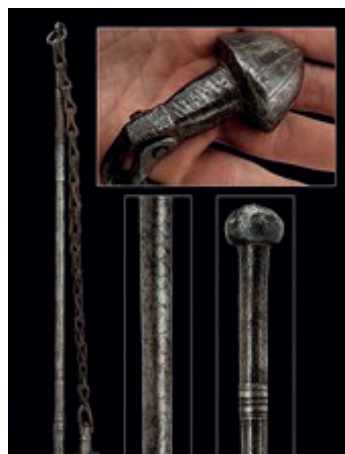

Рис. 3.13. Давній кабастин з грибоподібним билом, XVIII ст.

Рис. 3.14. Індійський подвійний кабастин, XVIII ст.

Техніка застосування подвійного кабастину аналогічна техніці застосування кістєнів.

Кельтен моргенштерн (англ. *Kelten morgenstern*, лат. *Kelten morgenstern*) — європейська холодна зброя ударно-дробильної та колючої дії (рис. 3.15). Різновид моргенштерна. Складається з моргенштерна та додаткового невеликого сталєвого била на ланцюгу.

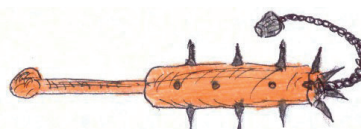

Рис. 3.15. Кельтен моргенштерн

Кетенморгенштерн (англ. *Kettenmorgenstern*, лат. *Kettenmorgenstern*), або **моргенштерн ланцюговий** (англ. *Chain morgenstern*, лат. *Chain morgenstern*) — німецька холодна зброя ударно-дробильної та колючої дії (рис. 3.16–3.34). Різновид кістєня. Складається з одно- або дворучного циліндричного дерев'яного або сталевго, окованого на торцях і по центру металевими кільцями, іноді із шипами, ратища, шипастого била та ланцюга [7, 80, 109, 111, 129, 206, 214, 286]. У деяких різновидів шипасте било кріпиться до ратища дуже коротким, буквально одноланковим ланцюгом; в інших варіантах — довжина ланцюга сягала 0,3 м і довше. Вага бил дуже різна — від 0,3 м до 3,0 кг, а іноді й більша — до 12,0 кг, що морально впливає на супротивника, залякуючи його своїм виглядом. Нерідко траплялися зразки із 2–4 билами на окремих ланцюгах.

Рис. 3.16. Давній подвійний піхотний кетенморгенштерн без ратища

Рис. 3.17. Репліка кетенморгенштерна

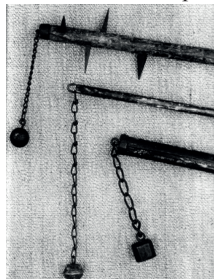

Рис. 3.18. Кетенморгенштерни з кубічними та сферичними билами без шипів

Рис. 3.19. Кетенморгенштерни з веретеноподібним билам з шипами (зверху) та хрестоподібним билам (знизу)

Рис. 3.20. Моргенштерн (зверху) і кетенморгенштерн (знизу). Експозиція мастку в Пілашкуві, Польща

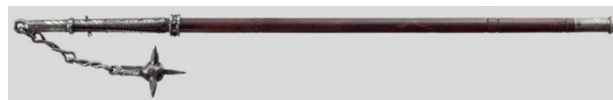

Рис. 3.21. Піхотний кетенморгенштерн, Німеччина

Рис. 3.22. Кетенморгенштерн зі сталевим ратищем, Німеччина, XVI ст.

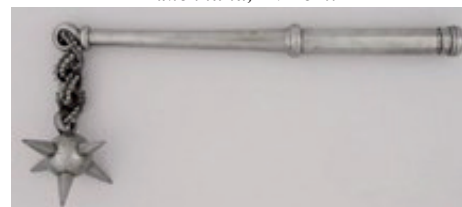

Рис. 3.23. Кетенморгенштерн зі сталевим ратищем та шипастим билам на короткому підвісі. Музей Метрополітен

Рис. 3.24. Шипасте било з ланцюгом кетенморгенштерна, Німеччина, XVI—XVII ст.

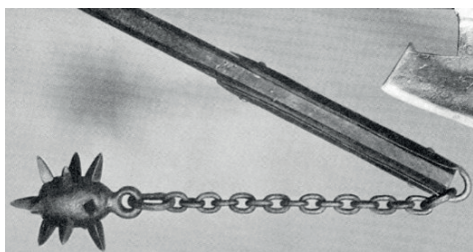

Рис. 3.25. Кетенморгенштерн з овальним чотирнадцятишпоровим билом. Збройовий музей Граца, Австрія

Рис. 3.26. Репліка подвійного кетенморгенштерна

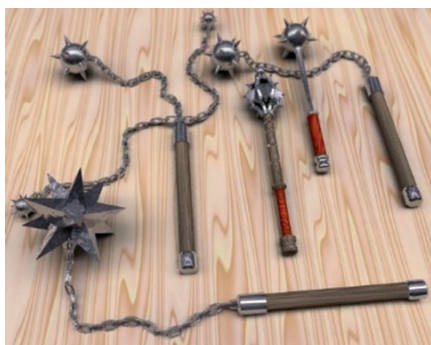

Рис. 3.27. Репліка одnorучних кавалерійських моргенштернів і кетенморгенштернів

Рис. 3.28. Репліка кетенморгенштерна з великим шпастим билом

Рис. 3.29. Репліка одnorучного кавалерійського кетенморгенштерна з гардою

Рис. 3.30. Одnorучний кетенморгенштерн, Німеччина, XIV—XVI ст.

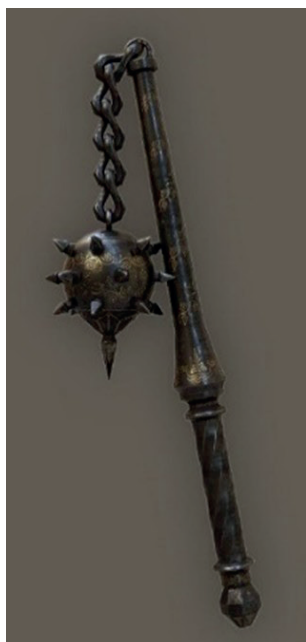

Рис. 3.31. Дворучний кетенморгенштерн зі сталевим ратице

Рис. 3.32. Кетенморгенштерн з дерев'яним билом, Західна Європа, кінець XV — початок XVI ст. Музей Ермітаж

Рис. 3.33. Кетенморгенштерн з реставрованим ратищем, Німеччина, кінець XVI–XVII ст.

Рис. 3.34. Кетенморгенштерн з невеликим билом з довгими шипами, Німеччина, кінець XVII ст.

Типи кетенморгенштернів, які відрізнялися насамперед якістю виготовлення:

- військові кетенморгенштерни, призначені для професійних воїнів, виготовлялися досвідченими зброярами для постачання в міські арсенали;
- кетенморгенштерни ополченців із селян — простіші за військові, використовували воїни, які самі виготовляли собі зброю, зазвичай з дерев'яного ратища й дерев'яного била із вбитими в нього цвяхами або шипами, а, звернувшись до ковалів, могли зміцнити конструкцію кетенморгенштерна металевими кільцями, лангетами та ін.;
- сувенірні (декоративні) кетенморгенштерни, виготовлені в майстернях зброярами, призначалися для прикрашення інтер'єра, були символом влади та багатства власника. Їх часто інкрустували сріблом або золотом. Не користувалися в битвах.

За типом застосування кетенморгенштерни бувають піхотні та кавалерійські. Ратище кавалерійського типу було коротшим за ратище піхотного. Іноді кавалерійські кетенморгенштерни поєднували з ручними пиццями.

Кетенморгенштерни легші за лицарські ціпи та зручніші для активного маніпулювання.

У певних випадках кетенморгенштерни кидали в супротивника.

Процес виготовлення бил кетенморгентштерна був нескладним. Якщо було виготовляли зі сталі, то шипи до нього приварювали або заприсовували в металеву кулю «на гарячу». Найпростішим варіантом було вбити сталеві шипи в дерев'яне било, але це не забезпечувало належної міцності й довговічності.

Кетенморгенштерн завдяки простоті виготовлення був популярний у період селянських війн (повстань) у Німеччині.

Переваги кетенморгенштерна:

- можливість застосування проти важкоозброєної піхоти та кавалерії. Шипи пробивали кольчугу, а вершник з кетенморгенштерном міг з розгону пробити латний обладунок;
- простота конструкції.

Недоліки кетенморгенштерна:

- складність носіння зброї;
- шипи кетенморгенштерна заважали точному влучанню, чіпляючись за сторонні предмети, і часто застрягали в щитах або обладунках.

Кетенморгенштерни відображені в середньовічному мистецтві (рис. 3.35–3.41).

Рис. 3.35. Ян Жижка з великим піхотним кетенморгенштерном

Рис. 3.36. Потрійний кетенморгенштерн у турнірному поєдинку XIV ст.

Рис. 3.37. Поєдинок з турніру, який щорічно проводив лорд Кнігс

Рис. 3.38. Ілюстрація з Белліфортісу, приблизно 1450 р.

Рис. 3.39. Ілюстрація із «Подорожжі Марко Поло», приблизно 1410 р.

Рис. 3.40. Ілюстрація із «Подорожжі Марко Поло», приблизно 1410 р.

Кетенморгенштерн згадувався у поемі Le Chevalier Délibéré Олів'є де ла Маршем, опублікованій у 1486 р.

У музеях Відня зберігаються два зразки військового типу XVI ст. У Граці є 183 екземпляри, вироблені масово та поставлені в арсенал у 1685 р.

Рис. 3.41. Битва Іраклія з Хосроєм, фрагмент фрески у базиліці Сан-Франческо, Арецо

Інші зразки цієї зброї зберігаються у Швейцарії в арсеналах Люцерна та Цюриха.

Кіптан (англ. *Kiptan*, лат. *Kiptan*), або **кістан** (англ. *Kistan*, лат. *Kistan*) — індійська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.42) [276]. Різновид кістєня. Складається з дерев'яного або металевого ратища довжиною у середньому 0,5 м з чітко вираженим руків'ям з гардою та наверхшам, двох або трьох сферичних бил та ланцюгів довжиною не менше ніж 0,23 м (12 пальців), які з'єднують била з ратищем. Биля можуть мати загострені грані або шипи. Переважно довжина ланцюга менша за довжину ратища, але є зразки, у яких навпаки — довжина ланцюга довша.

Рис. 3.42. Кіптан. Джунагарх, Біканер

Кістєнь (англ. *Bludgeon*, лат. *Flail*), або **кістінь** (англ. *Kistin*, лат. *Kistin*), або **калдай** (англ. *Kaldai*, лат. *Kaldai*) — слов'янська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.43–3.61). Складається з дерев'яного або сталевго ратища (кістєніща) довжиною

0,2–1,5 м (є варіанти й без ратища), била з деревини, каменю, кістки, металу (сталь, латунь, свинець та ін.) із шипами або ребрами або без них вагою 60–400 г та підвісу довжиною до 0,5 м зі шкіри, мотузки або ланцюга. У якості бил кістенів іноді використовували гирьки безмінних ваг римського типу (рис. 3.62). Кістені з кількома підвісами могли мати ланцюги різної довжини, що давало змогу завдавати удари в різні точки. У ратище може бути захована додаткова зброя (кинжал, ніж, стилет тощо). Може мати темляк з натуральної шкіри [213].

Рис. 3.43. Одноручний кістень салтівсько-маяцької культури залізної доби, VIII—X ст. Вилучений Одеською митницею у 2022 р.

Рис. 3.44. Давній реставрований кістень

Рис. 3.45. Кістені з одним і трьома билами

Рис. 3.46. Дворучні кістені.
Злата вулочка, Прага

Рис. 3.47. Саморобні кістені зі шкіряними та ланцюговим підвісами

Рис. 3.48. Втулка ратища з ланцюгом та билом давнього кістеня

Рис. 3.49. Кістень, Східна Європа, XVI–XVII ст.

Рис. 3.50. Кістень без ратища, Східна Європа, XVIII ст.

Рис. 3.51. Сталевий кістень з петлею для кисті руки

Рис. 3.52. Кістень з петлею замість ратища, Східна Європа, XVII–XVIII ст.

Рис. 3.53. Кістень на мотузковій петлі, Східна Європа, XVII ст.

Рис. 3.54. Кістень з посиленням металевою втулкою та кільцями коротким ратищем, Європа, середньовіччя

Рис. 3.55. Кістень з граненим билом, XVII–XVIII ст.

Рис. 3.56. Кістень помісної кінноти Московського царства, XVI ст.

Рис. 3.57. Кістень з ремінним підвісом, XVIII–XIX ст.

Рис. 3.58. Кістень з билом з напівсферичними шипами та широким ремінним підвісом, XVI–XVII ст.

Рис. 3.59. Зброя партизанів Вітчизняної війни 1812 р.

Рис. 3.60. Кістені учасників Пугачовського бунту, XVIII ст.

Рис. 3.61. Кістень, Османська імперія.
Палац Топкапи

Рис. 3.62. Безмінні ваги «римського» типу

Кістень відрізняється від інших ціїв високою мобільністю та компактністю била, яке розкручувалося зі швидкістю приблизно один оберт за секунду.

А. Криганов увів класифікацію бил кістень, засновану на матеріалі, формі та способі кріплення до підвісу:

- тип I. Матеріал — кістка або рiг. Форма могла змінюватись від сферичної до подовженої або грушоподібної (IX–X ст.):

варіант 1: била по осі симетрії забезпечені пайовим каналом — наскрізним отвором для кріплення підвісу (рис. 3.63–3.64);

Рис. 3.63. Било кістень, Черкаська обл.
(тип I варіант 1)

Рис. 3.64. Било кістень, Азов (тип I варіант 1)

варіант 2: отвір або петля для кріплення розташовані у верхній частині била, перпендикулярно до поздовжньої осі;

варіант 3: у пайовий канал вставлений сталевий стрижень, з одного боку забезпечений петлею (рис. 3.65–3.67);

Рис. 3.65. Било кістень, Ставропольський край. (тип I варіант 3)

Рис. 3.66. Било кістень, Сумська обл. (тип I варіант 3)

Рис. 3.67. Било кістень, Гочевський курганний могильник, VII–X ст. (тип I варіант 3)

- тип II. Матеріал — сталь. Форма близька до сферичної, варіює від сплющеної до біконічної (друга половина VIII–X ст.):

варіант 1: з пайовим каналом (рис. 3.68–3.71);

Рис. 3.68. Било хазарського кістень, VIII–X ст. (тип II варіант 1)

Рис. 3.69. Било кістень, VIII–X ст. (тип II варіант 1)

Рис. 3.70. Било кістень, Волинська обл., VIII–X ст. (тип II варіант 1)

Рис. 3.71. Било кістень, Харківська обл., VIII–X ст. (тип II варіант 1)

варіант 2: з петлею, що переходить у бойову частину через звуження (рис. 3.72–3.77);

Рис. 3.72. Било кістень, Волинська обл. (тип II варіант 2);
Рис. 3.73. Било хазарського кістень (тип II варіант 2);
Рис. 3.74. Било кістень, Вінницька обл. (тип II варіант 2)

Рис. 3.82. Било кістень, Харківська обл. (тип IV варіант 1);
Рис. 3.83. Било кістень (тип IV варіант 1);
Рис. 3.84. Било кістень, Ставропольський край (тип IV варіант 1).

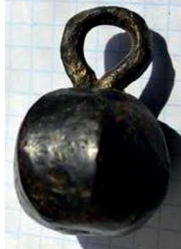

Рис. 3.75. Било кістень, Вінницька обл. (тип II варіант 2);
Рис. 3.76. Било кістень, Волинська обл. (тип II варіант 2);
Рис. 3.77. Било кістень, Крим (тип II варіант 2)

варіант 2: з прямокутною петлею, через звуження переходить у кулясте било (рис. 3.85–3.93);

Рис. 3.85. Било кістень. (тип IV варіант 2); Рис. 3.86. Било булгарського кістень, VIII–X ст. (тип IV варіант 2); Рис. 3.87. Било кістень, Татарстан, VIII–X ст. (тип IV варіант 2).

- тип III. Матеріал — сталь. Било у вигляді куба зі зрізаними кутами та наскрізним отвором (рис. 3.78–3.81);

Рис. 3.78. Било кістень, Кропивницька обл. (тип III);
Рис. 3.79. Било кістень, VIII–X ст. (тип III);

Рис. 3.80. Било кістень, VIII–X ст. (тип III);
Рис. 3.81. Било кістень, Харківська обл., VIII–X ст. (тип III).

Рис. 3.88. Било булгарського кістень, VIII–X ст. (тип IV варіант 2); Рис. 3.89. Било кістень, VIII–X ст. (тип IV варіант 2); Рис. 3.90. Било булгарського кістень, VIII–X ст. (тип IV варіант 2).

Рис. 3.91. Било кістень, Полтавська обл. (тип IV варіант 2); Рис. 3.92. Било булгарського кістень, VIII–X ст. (тип IV варіант 2); Рис. 3.93. Било хазарського кістень з зображенням обличчя. (тип IV варіант 2).

- тип IV. Бронзові або біметалеві — з бронзовим корпусом і свинцевим або сталевим осереддям. За формою — кулясті, сплюснені або грушоподібні. Зазвичай подвійні або потрійні (друга половина VIII — до початку X ст.): варіант 1: з пайовим каналом (рис. 3.82–3.84);

- тип V. Матеріал — свинець. Форма сферична, забезпечена пайовим каналом (рис. 3.94–3.96);

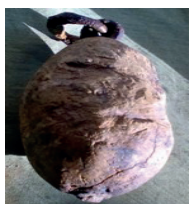

Рис. 3.94.

Рис. 3.95.

Рис. 3.96.

Рис. 3.94. Било кістєня (тип V);
Рис. 3.95. Било кістєня, Чернігівська обл. (тип V);
Рис. 3.96. Било кістєня, Житомирська обл. (тип V).

- тип VI. Кам'яні била яйцеподібної форми з пайовим каналом (рис. 3.97).

Рис. 3.97. Било кістєня

На основі 122 ударних бил А. Кирпичников склав таку типологію:

- тип I. Кістяні била зазвичай яйцеподібної форми, з пайовим каналом. Вага — 100–250 г. В отвір у низці випадків уставляли сталевий стрижень, з одного боку якого було виконано заклепування, а з іншого — петля для кріплення до підвісу. Бойову частину робили з важкої та щільної кістки (наприклад з рогу лося). На деяких зразках вирізано князівські знаки — тамги, що свідчить про їхню приналежність дружинній знаті. Кістені з кістяними билами ведуть своє походження від тюркських зразків. На Русі вони були поширені в X–XI ст., пізніше у зв'язку з посиленням захисного озброєння витіснені металевими, проте зберігаються до XIII ст. (рис. 3.98–3.102);

Рис. 3.98.

Рис. 3.99.

Рис. 3.100.

Рис. 3.98. Било кістєня, Львівська обл. (тип I);
Рис. 3.99. Било кістєня, XII–XIII ст. (тип I);
Рис. 3.100. Било кістєня, Вінницька обл. (тип I).

Рис. 3.101.

Рис. 3.102.

Рис. 3.101. Било кістєня (тип I);
Рис. 3.102. Било кістєня (тип I).

- тип II. Металеві била сферичної, грушоподібної або краплеподібної форми, з гладкою, іноді гранованою поверхнею. Вага — 63–268 г. Била мають цілісну конструкцію, для кріплення до підвісу призначена петля, виконана зазвичай у формі кільця. Відомі сталеві й бронзові зразки, а також зразки з черневим орнаментом із застосуванням срібної інкрустації. Датуються другою половиною X–XIII ст. (рис. 3.103–3.106);

Рис. 3.103.

Рис. 3.104.

Рис. 3.103. Било кістєня, Сумська обл., X–XIII ст. (тип II);
Рис. 3.104. Било кістєня, X–XIII ст. (тип II).

Рис. 3.105.

Рис. 3.106.

Рис. 3.105. Било кістєня, Київська обл., X–XIII ст. (тип II);
Рис. 3.106. Било кістєня, X–XIII ст. (тип II).

- тип II А. Схожі з типом II; основною відмінністю є кулясті біла, поверхня яких забезпечена виступами. Біла цього типу відлита з бронзи, до того ж більшість заповнена свинцем. Вага — 120–235 г. Такі кістени відомі за знахідками переважно з південної та південно-західної Русі й датуються XII–XIII ст. Аналогічні знахідки відомі в Болгарії, що, на думку А. Кирпичникова, може бути російським імпортом (рис. 3.107–3.110);

Рис. 3.107.

Рис. 3.108.

Рис. 3.107. Біло кістєня, XII–XIII ст. (тип IIА);
Рис. 3.108. Біло кістєня, XII–XIII ст. (тип IIА).

Рис. 3.109.

Рис. 3.110.

Рис. 3.109. Біло кістєня, Крим, XII–XIII ст. (тип IIА);
Рис. 3.110. Біло кістєня, Житомирська обл., XII–XIII ст. (тип IIА).

- тип III. Для бил характерна грушоподібна форма, сплюснена з обох боків, та біметалева конструкція. Мали бронзовий корпус, заповнений свинцем, до того ж задля економії свинцю всередину клали невеликий камінь. Вага — 200–300 г. Датовані XIII ст. і пов'язані з розвитком традиції прикрашання зброї: на їхню поверхню наносився черневий орнамент. Є зразок зі слідами позолоти. Цей тип був поширений на території Київської області, що свідчить про виготовлення їх у майстернях Києва (рис. 3.111–3.116);

Рис. 3.111.

Рис. 3.112.

Рис. 3.113.

Рис. 3.111. Біло кістєня, XII–XIII ст. (тип III);
Рис. 3.112. Біло кістєня, XII–XIII ст. (тип III);
Рис. 3.113. Біло кістєня, XII–XIII ст. (тип III).

Рис. 3.114.

Рис. 3.115.

Рис. 3.116

Рис. 3.114. Біло кістєня, XII–XIII ст. (тип III);
Рис. 3.115. Біло кістєня, XII–XIII ст. (тип III);
Рис. 3.116. Біло кістєня, XIII ст. (тип III).

- тип IIIА. Біла відліта з бронзи та відрізняються округлою сплющеною формою. Їхня поверхня прикрашена рельєфним орнаментом, зображеннями та написами. Вага — 160–200 г. Датуються другою половиною XI–XIII ст. (рис. 3.117–3.120);

Рис. 3.117.

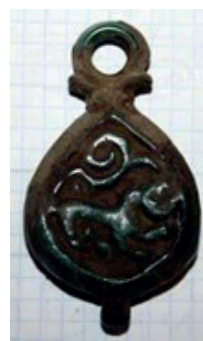

Рис. 3.118.

Рис. 3.117. Біло кістєня, Новгород, XI–XIII ст. (тип IIIА);
Рис. 3.118. Біло половецького кістєня, XII–XIII ст. (тип IIIА).

Рис. 3.119.

Рис. 3.120.

Рис. 3.119. Біло кістєня, XII–XIII ст. (тип IIIА);
Рис. 3.120. Біло половецького кістєня, XII–XIII ст. (тип IIIА).

- тип IV. Било виконане у вигляді куба зі зрізаними вершинами, іноді до кожної грані його припаяно великий напівсферичний виступ, має прямокутну петлю для підвісу. Матеріалом для виготовлення частіше була сталь, рідше — мідь. Датуються XII – першою половиною XIII ст. Відомі за знахідками у Волзькій Болгарії, Литві та Княжій горі (рис. 3.121–3.124);

Рис. 3.121.

Рис. 3.121. Било половецького кістєня, XII–XIII ст. (тип IV);

Рис. 3.122.

Рис. 3.122. Било половецького кістєня, XII–XIII ст. (тип IV).

Рис. 3.123.

Рис. 3.123. Било половецького кістєня, Хмельницька обл., XII–XIII ст. (тип IV);

Рис. 3.124.

Рис. 3.124. Било половецького кістєня, Полтавська обл., XII–XIII ст. (тип IV).

- тип V. Бронзові біла з'явилися, ймовірно, під впливом булав. Мають форму куба, на кожній грані якого, крім верхньої, розташовано масивний шип, а на кожній вершині — невеликий шип. На верхній грані розташована прямокутна петля. Отже, біла забезпечені 5 великими та 8 малими шипами. Датуються XII–XIII ст. (рис. 3.125–3.130);

Рис. 3.125

Рис. 3.125. Било кістєня, XII–XIII ст. (тип V);

Рис. 3.126.

Рис. 3.126. Било кістєня, XII – XIII ст. (тип V);

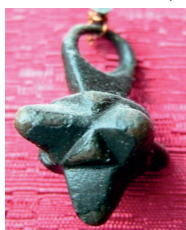

Рис. 3.127. в

Рис. 3.127. Било кістєня, XII–XIII ст. (тип V).

Рис. 3.128.

Рис. 3.128. Било кістєня, XII–XIII ст. (тип V);

Рис. 3.129.

Рис. 3.129. Било кістєня, XII–XIII ст. (тип V);

Рис. 3.130.

Рис. 3.130. Било кістєня, XII–XIII ст. (тип V).

- тип VI. Сталеві біла біконічної форми з прямокутною петлею. Іноді нижній конус бойової частини був опуклим, а верхній увігнутим. Датуються XIII ст. Походять з Литви та Татарстану (рис. 3.131–3.134).

Рис. 3.131.

Рис. 3.131. Било кістєня, Харківська обл., XII–XIII ст. (тип VI);

Рис. 3.132.

Рис. 3.132. Било кістєня, Крим, XII–XIII ст. (тип VI).

Рис. 3.133.

Рис. 3.133. Било кістєня, XII–XIII ст. (тип VI);

Рис. 3.134.

Рис. 3.134. Било кістєня, XII–XIII ст. (тип VI).

О. Комар та О. Сухобоков розкритикували класифікацію, запропоновану А. Кригановим, оскільки основною ознакою є конструкція, а не матеріал, та виокремили два основні види:

- біла з петлею, за допомогою якої вони кріпилися до підвісу з дерев'яним ратищем. Сюди належать кістяні біла з металевим стрижнем та цілісні біла з кістки або металу. Подібні кістяні біла були предметом озброєння кінного воїна (рис. 3.135–3.137);

Рис. 3.135.

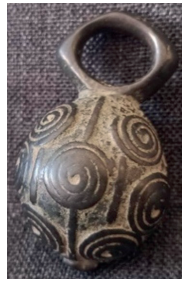

Рис. 3.136.

Рис. 3.137.

Рис. 3.135. Било кістєня з петлею, Новгород, XI ст.;

Рис. 3.136. Било кістєня з петлею, Київська Русь;

Рис. 3.137. Било давньоруського кістєня з петлею, XI–XIII ст.

•билазпайовимканалом,щовідрізняються різноманітною формою та матеріалом, ланцюг або ремінь протягався безпосередньо крізь отвір. Такою зброєю могли користуватися всі верстви населення (рис. 3.138–3.140).

Рис. 3.138.

Рис. 3.139.

Рис. 3.140.

Рис. 3.138. Било кістєня з пайовим каналом, Харківська обл., VIII–X ст.;

Рис. 3.139. Било кістєня з пайовим каналом, Східна Європа, XI ст.;

Рис. 3.140. Било кістєня з пайовим каналом, Східна Європа, XI ст.

Кістєнь виготовляли з підручних матеріалів, які були доступні. Розміри елементів зброї регулювалися за бажанням власника.

Кістєнь є одним із найдавніших видів холодної зброї. Винайшли його селяни для захисту завдяки прикріпленню до ціпка за допомогою ремєня або ланцюга кам'яного або металевго била. Дворяни прикрашали їх родовими гербами, наносили на поверхню гравіювання.

Найдавніші знахідки бил кістєнів, якими користувалися кочівники Східної Європи, датуються VIII ст. і належать салтовомаяцькій культурі.

Широке розповсюдження кістєнь отримав у хозар на початку VIII ст. і був зброєю вершників, яку застосовували проти супротивників, захищених обладунками.

У ранньому Середньовіччі кістєнь був вартісною й трудомісткою зброєю внаслідок використання металевго ланцюга та кріплення до ратища. З розвитком ковальської справи кістєнь став доступним і пішим воїнам.

На території Київської Русі були поширені кістєні, які давали змогу оборонятися та захищатися від супротивників, ними користувалися вершники та піші ратники. Масово з'явилися у X ст. й застосовувалися до кінця XVII ст. Кістяні била подовжено-яйцеподібної форми, які виготовлялися з рогу лося і мали отвір для пропуску металевго стрижня з петлею на одному кінці. З другої половини X ст. поширилися та були на озброєнні до XIII ст. включно. У Південній Русі в XII–XIII ст. виготовляли сталеві й бронзові кубоподібні била зі зрізаними кутами й напаяними на них виступами, а також била з різними за розмірами та формою шипами. Кістєнь на Русі переважно був зброєю ополченців.

Кістєні застосовували в VIII–XVII ст. в Європі та Азії як зброю піхоти й кавалеристів.

Трапляються згадування про кістєні як зброю в «Записках про Московію» Сигізмунда Герберштейна в першій половині XVI ст. та в описі Збройової палати Кирило-Білозерського монастиря 1688 р., у якому зазначено 160 кістєней. Кістєні продовжували застосовувати у XIX–XX ст., але винятково як бандитську зброю.

Широкою популярністю вони користувалися в цивільного населення переважно завдяки можливості прихованого носіння.

Подібна зброя широко застосовувалася візниками. Використовувані ними кістєні зазвичай мали металеве било, яке за допомогою короткого ланцюга з'єднувалося з металевго втулкою, що кріпилася до дерев'яного ратища, яка могла бути пристосована до використання як одnorучним, так і дворучним хватом. У нижній частині вона іноді мала наверхшя, призначене для зручності хвату, а також іноді кріпився темляк. Довжина ратища подібних кістєнів — 0,75–1,51 м. Била кували зі сталі у формі куба зі зрізаними

кутами, призми або кулі. У XIX – на початку XX ст. була для кістенів відливали із чавуну в приватних чавуноливарних майстернях. Вони мали форму кулі з невеликими шипами. Часто як було застосовували різні підручні предмети — вагові гири й навіть шестерні (рис. 3.141–3.144).

Рис. 3.141. Кістень візника з відносно довгим дерев'яним ратищем та конічним сталевим билом, з'єднаними кільцем

Рис. 3.142. Кістень візника з коротким дерев'яним ратищем з темляком та несиметричним веретиноподібним сталевим билом, з'єднаними коротким ланцюгом, Східна Європа, XVII ст.

Рис. 3.143. Кістень візника з важким сталевим граненим билом з кільцем та широким шкіряним підвісом, Східна Європа

Рис. 3.144. Кістень візника з коротким дерев'яним ратищем з темляком та циліндричним сталевим билом на жорсткому сталевому підвісі, Східна Європа

У кримінальному середовищі кінця XIX — початку XX ст. значного поширення набув спрощений вигляд кістень, що має було довільної форми (частіше гайки великого діаметру), з'єднане шнуром з ратищем довжиною приблизно 0,10 м.

У Європі кістені еволюціонували у двох напрямках:

- кістені з коротким ратищем і невеликим шипастим билом;
- кістені з масивним билом на довгому ратищі.

Кістень носили зазвичай за поясом ззаду, за пазухою, в халяві, а також ратище могли носити в рукаві, а било ховати в рукавиці [9, 20, 66, 67].

Техніка застосування кістень без ратища зводиться здебільшого до викидання його вперед поштовховим рухом руки (рис. 3.145). Іноді застосовують також обертання ним у різних площинах. Гнучкою частиною намагаються захоплювати руки супротивника.

Рис. 3.145. Типовий прийом застосування кістень без ратища

Кістень з ратищем можна застосовувати на зворотному хваті, атакуючи спину супротивника в обхід його захисту (рис. 3.146). Ратищем можна блокувати удари або завдавати удари у ближньому бою. Ударом була кістень можна проломити шолом.

Рис. 3.146. Елементи техніки застосування кістень з ратищем

Переваги кістень:

- можливість огинати захист супротивника завдяки гнучкій частині;
- можливість завдавати несподіваних ударів, здатних пробити голову;
- можливість захльоснути й обплутати супротивника та його зброю;

- дешевизна.

Недоліки кістєня:

- складність у контролі над зброєю;
- складність відбиття атак супротивника.

Кістєні відображено в мистецтві (рис. 3.147–3.156).

Рис. 3.147. Фрагмент розпису «Битва під Оршею», 1520–1534 рр.

Рис. 3.148. Зображення ушейника

Рис. 3.149. Дружинник з кістєнем, XIV ст.

Рис. 3.150. Фердинанд Хеттиш. «Битва при Судомерже 25 березня 1420 р.», початок XX ст.

Рис. 3.151. Столітня війна. Битва при Мелло

Рис. 3.152. Битва в Ронсевальській ущелині, Бургундія, 1475–1500 рр. (гобелен, вишитий шовком)

Рис. 3.153.

Рис. 3.153. Посібник з фехтування, Іспанія, 1675 р.
(західноєвропейський кістень з трьома билами);

Рис. 3.154.

Рис. 3.154. Ілюстрація з трактату Х. Тальхоффера з
фехтування, 1459 р.

Рис. 3.155. Портрет воїна-узбека, Сефевідський Іран,
середина XVI ст.

Рис. 3.156. Лейгун. Мальовничий сувій, Китай, 1542 р.

Кістень індійський (англ. *Indian bludgeon*, лат. *Indian flail*) — індійська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.157–3.158). Різновид кістеня. Складається з металевого руків'я з ефесом, схожого на руків'я індійської шаблі тальвар, металевого зазвичай сферичного била та ланцюга (найчастіше дев'ятиланкового), який з'єднує било з руків'ям. Іноді руків'я прикрашали срібним декором. Загальна довжина — до 1,0 м.

Рис. 3.157. Давній індійський кістень у випрямленому стані

Рис. 3.158. Давній індійський кістень із зігнутим підвісом

Кістень кавалерійський (англ. *Cavalry bludgeon*, лат. *Cavalry flail*) — східноєвропейська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.159–3.161). Різновид кістеня. Складається з дерев'яного або сталевго короткого або середньої довжини ратища, сталевго била з ребрами або виступами та ланцюга або мотузки.

Не мав поширення в західноєвропейських державах.

Відомо про знахідки бил у Фінляндії, Німеччині, Польщі та Україні.

Рис. 3.159. Кавалерійський кістень зі сталевим ратищем, Південно-Східна Європа, XVI–XVII ст.

Рис. 3.160. Кавалерійський кістень, оздоблений заком для підвішування на сідло, Польща / Угорщина, XVII ст.

Рис. 3.161. Кавалерійський кістень з ратищем середньої довжини та билем з пірамідальними виступами

Кістень калмицький (англ. *Kalmyk bludgeon*, лат. *Kalmyk flail*) — калмицька холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.162). Різновид кістеня. Складається з дерев'яного руків'я та шкіряної батоги з вираженим металевим билем на кінці.

Рис. 3.162. Калмицький батіг-кістень епохи наполеонівських війн. Берлінський збройовий музей, указано стрілкою

Кістень козацький (англ. *Cossack bludgeon*, лат. *Cosacorum flail*) — українська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.163–3.165). Різновид кістеня. Складається з дерев'яного ратища довжиною до 0,5 м з темляком, сталевим, кам'яним або кістяним била та ланцюга, або мотузки, або ремня довжиною 0,3–0,4 м.

Рис. 3.163. Давній козацький кістень з гиреподібним билем

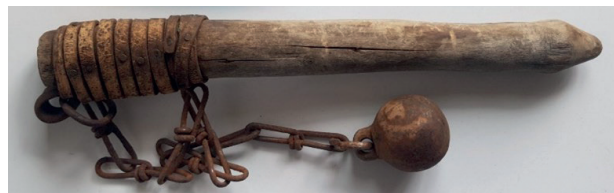

Рис. 3.164. Давній козацький кістень зі сферичним билем та шкіряним кріпленням ланцюга до руків'я

Рис. 3.165. Давній козацький кістень зі сферичним шипастим билем. Музей однієї вулиці, м. Київ

Користувалися до середини XVIII ст., потім було вилучено з козацького арсеналу.

Кістень пружинний (англ. *Spring bludgeon*, лат. *Fuscus flail*) — європейська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.166–3.169). Різновид кістеня. Складається з короткого дерев'яного руків'я, іноді з темляком та невеликого металевого била,

Рис. 3.166. Кістень пружинний з грибоподібним билом

Рис. 3.167. Кістень пружинний з короткою пружиною та билом у вигляді штуцера

Рис. 3.168. Кістень пружинний з шипастим билом

Рис. 3.169. Кістень пружинний з кубічним билом

Кістень східноєвропейський (англ. *Eastern European bludgeon*, лат. *Orientis Europae flail*) — східноєвропейська холодна зброя ударно-дробильної дії. Різновид кістеня. Складається з ратища довжиною не більше за передпліччя, переважно овального або грушоподібного била вагою 100–200 г з металу або оленячого (лосиного) рога та ланцюга, довшого за ратище.

Кістень хазарський (англ. *Khazarian bludgeon*, лат. *Khazarian flail*), або **кістень аланський** (англ. *Alan bludgeon*, лат. *Alan flail*), або **кістень алани** (англ. *Alana bludgeon*, лат. *Alana flail*) — хазарська (аланська) холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.170). Різновид кістеня. Складається з дерев'яного ратища, металевого або кам'яного била (рис. 3.171–3.177) вагою 150–300 г, з'єднаного гнучким підвісом (ланцюгом, ремнем або міцною мотузкою) з ратищем за допомогою пайового отвору або петлі.

Зброя аланських воїнів Хазарського каганату.

Рис. 3.170. Кістень хазарський, Хазарський каганат, VII–X ст., Салтово-маяцька культура

Рис. 3.171. Било хазарського кістеня з круглою петлею, VII–X ст.

Рис. 3.172. Било хазарського кістеня з пайовим каналом, VII–X ст.

Рис. 3.173. Било хозарського кістєня біконічної форми з прямокутним кільцем, Донецька обл. VII–X ст.

Рис. 3.174. Било хозарського кістєня біконічної форми з прямокутним кільцем, Крим, VII–X ст.

Рис. 3.175. Било хозарського кістєня глекоподібної форми з прямокутним кільцем, VII–X ст.

Рис. 3.176. Било хозарського кістєня біконічної сплющеної форми з круглим кільцем та кільцем підвісу, VII–X ст.

Рис. 3.177. Сталеві сферичні біла з пайовими отворами хозарських кістєнів, Крим, VII–X ст.

Кропило (англ. *Drip*, лат. *Drip*), або **кропач** (англ. *Sprinkler*, лат. *Aspersorium*, чеськ. *Kropáč*) — європейська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.178). Різновид кістєня. Складається з короткого дерев'яного ратища довжиною зазвичай не більше 0,5 м, біла у вигляді сталевої кулі з шипами та ланцюга, коротшого за половину ратища. Були варіанти кропила з жорстким з'єднанням біла з ратищем.

Рис. 3.178. Кропило

Користувалися гусити під час війн (рис. 3.179).

Рис. 3.179. Рисунок «Ян Жижка на чолі гуситів з кропилом», XV ст.

Кумбеджунг (англ. *Cumberjung*, лат. *Cumbejung*), або **камбоджанг** (англ. *Cumbejung*, лат. *Kambojung*) — індійська холодна зброя ударно-дробильної, ріжучої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 3.180). Різновид кістень [68, 287]. Складається з дерев'яного ратища довжиною приблизно 0,5 м, двох дерев'яних бил у вигляді куль з гострими сталевими дисками діаметром 140 мм по центру та латунних ланцюгів довжиною приблизно 0,4 м, які з'єднують била з різними протилежними кінцями ратища. Загальна вага — приблизно 1 кг.

Королівський арсенал Лідса

Універсальна й небезпечна зброя хінді. Виготовляли й користувалися лише жителі Гуджарату за часів імперії Маратхів.

Можливо наносити потужні удари, ланцюгами можна захоплювати зброю ворога, його кінцівки або обплутати горло та задушити. Також можна користуватись як палицею для завдання ударів і як засобом парирування ворожої зброї.

Техніка застосування складна й потребує певних навичок: обертання бойових частин по обидва боки від тіла воїна. Зазвичай тримають двома руками за ратище.

Кусарі учибо (англ. *Kusari uchibo*, лат. *Kusari uchibo*), або **кусарі-тецубо** (англ. *Kusari-tetsubo*, лат. *Kusari-tetsubo*) — японська холодна зброя колючо-рублячої, ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії. Різновид кусарі. Складається зі сталевого кийка-ратища довжиною 0,2–0,3 м (учибо / тецубо), сталевих бил й ланцюга.

Кусарі фурибо (англ. *Kusari furibō*, лат. *Kusari furibo*, яп. 鎖振棒 — ланцюгова тяга, що гоїдається, (ланцюг типу несі)) — японська

холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 3.181). Різновид кусарі. Складається зі сталевих ратища (несі) довжиною до 0,37 м, великого била (фурибо) зазвичай у вигляді колоди довжиною 1,0 м діаметром приблизно 30 мм та ланцюга. Фурибо може бути окованим сталлю або іншим металом.

Рис. 3.181. Кусарі фурибо

Застосовують як бойовий ціп, а ланцюг — для обплутування меча, шії або кінцівок супротивника.

Кусарі-тигірікі (англ. *Kusari-tigiriki*, лат. *Kusari-tigiriki*), або **кусарі-чигірікі** (англ. *Kusari-chigiriki*, лат. *Kusari-chigiriki*) або **фури-зує** (англ. *Furi-zue*, лат. *Furi-zue*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 3.182–3.184). Різновид кістень. Складається з дерев'яного або металевих ратища, металевих бил у формі кулі, іноді з шипами, та ланцюга або мотузки різної довжини [66]. Било може бути різної ваги та форми. Були варіанти зброї з ратищем із порожнього бамбука. Іноді на ратищі була гачкоподібна однобічна гарда для захисту руки та парирування ворожої зброї.

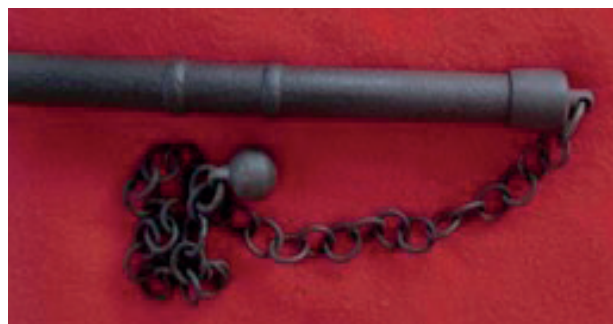

Рис. 3.182. Давній кусарі-тигірікі з металевим ратищем. Музей ніндзя в Ізі, Японія

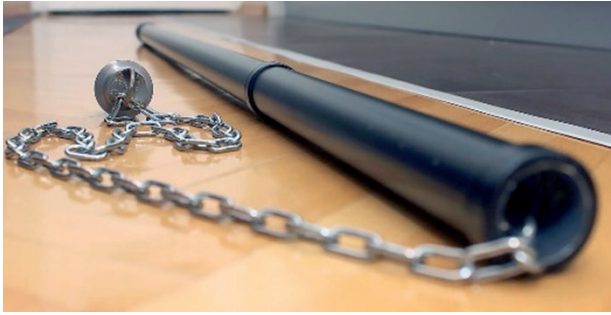

Рис. 3.183. Сучасний кусарі-тигірікі з порожнистим ратищем

Рис. 3.184. Сучасний кусарі-тигірікі з коротким ратищем та шипастим билом

Кусарі-тигірікі застосовують для блокування ударів мечем супротивника, завдання ним ударів й обплутування ворога або його зброї ланцюгом. Іноді ланцюги метали в супротивника. Раптово випущений такий ланцюг міг охопити або оглушити супротивника.

Згідно з легендами, ніндзя застосовували кусарі-тигірікі з порожнистим бамбуковим ратищем для дихання під водою, залишаючись невидимими для супротивника. Також порожниста трубка могла бути використана як духовна трубка для метання стріл. У деяких випадках в ратищі ховали ланцюг кусарі-тигірікі або ж додаткову зброю.

Мистецтво володіння кусарі-тигірікі — чигірікі-дзюцу — до сьогодні викладається в деяких японських школах фехтування Кіракі-рю та Аракі-рю.

Лонг зян (англ. *Long Zian*, лат. *Long Zian*), або **лонг-зян** (англ. *Long-Zian*, лат. *Long-Zian*) — в'єтнамська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.185). Різновид

бойового ціпа. Схожий на ціп для обмолоту рису. Складається з дерев'яного ратища, дерев'яного била та ланцюга або мотузки.

Рис. 3.185. Лонг зян

Любер (англ. *Luber*, лат. *Luber*), або **люберський ланцюг** (англ. *Luber catena*, лат. *Luber chain*) — саморобна радянська холодна зброя ударно-дробильної та колючо-рублячої дії (рис. 3.186). Найстрашніший різновид сучасного кістєня. Складається з короткого ратища іноді з темляком, диска від циркулярної пилки (рис. 3.187) та ланцюга.

Рис. 3.186. Любер

Рис. 3.187. Диск циркулярної пилки

Назва походить від назви міста Люберці, у якому його було винайдено.

Техніка застосування: махові удари великої амплітуди та різноманітні обертання для створення навколо себе «мертвої зони». Завдає важких тілесних ушкоджень та смертельних поранень.

Ляньцигунь (англ. *Lianjigun*, лат. *Lianjigun*, кит. 練等滾) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.188). Різновид бойового ціпа. Складається з металевого короткого ратища, металевого

циліндричного била та ланцюга. Било трохи коротше за ратище.

Рис. 3.188. Ляньцигунь, кінець XIX ст.

Сьогодні ляньцигунь застосовують як спортивний прилад у деяких різновидах бойових мистецтв.

Мішок (англ. *Bag*, лат. *Sacculum*) — східноєвропейська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 3.189). Гібрид гасила й короткого ціпа. Являє собою тканевий мішок довжиною приблизно 500 мм і діаметром 100 мм, наповнений піском, сіллю або шротом.

Рис. 3.189. Мішок з мішківини, наполовину наповнений сіллю

Удари мішком сильно пошкоджують внутрішні органи й не залишають слідів на тілі.

Широко застосовували злочинці до 1917 р.

Молотило (англ. *Thresher*, лат. *Thresher*), або **ціп гуситський** (англ. *Hussite Flail*, лат. *Hussite Scibis*) — гуситська холодна зброя ударно-дробильної та колючої дії. Різновид бойового ціпа. Складається з довгого дерев'яного або металевого циліндричного ратища, дерев'яного або металевого била із шипами та ланцюга або мотузки (рис. 3.190—3.193).

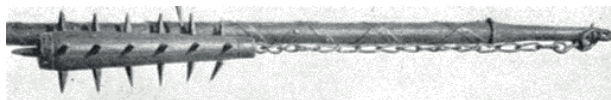

Рис. 3.190. Молотило з металевим ратищем та металевим билом на довгому ланцюзі, XV ст.

Рис. 3.191. Молотило з дерев'яним ратищем та дерев'яним билом на шкіряній мотузі

Рис. 3.192. Дерев'яне било молотила з металевими шипами та кільцем, з'єднане з ратищем

Рис. 3.193. Молотило з дерев'яним ратищем та дерев'яним билом на ланцюгу, XVI—XVII ст

Користувалися ополченці та повстали проти лицарів чеські селяни, які пішли в хрестовий похід проти єретиків-гуситів по землях Чехії (рис. 3.194).

Рис. 3.194. Картина «Ян Жижка входить у Прагу», період Гуситських війн

Відомо, що удар молотилом міг пробити обладунки й вибити лицаря із сідла. Його дуже складно відбити щитом.

Най (англ. *Nai*, лат. *Nai*, філ. *Hindi*), або **яй** (англ. *Yai*, лат. *Yai*, філ. *Yay*) — філіппінська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.195). Різновид бойового ціпа. Складається з довгого дерев'яного ратища, короткого дерев'яного циліндричного била та ланцюга.

Рис. 3.195. Най

Нацвяхень (англ. *Natsvyahen*, лат. *Natsvyahen*), або **цвяхівка** (англ. *Svyahivka*, лат. *Svyahivka*), або **цвяходер** (англ. *Svyahoder*, лат. *Svyahoder*) — російська саморобна холодна зброя ударно-дробильної та колючої дії (рис. 3.196). Різновид бойового ціпа. Складається з дерев'яного ратища, била у вигляді дерев'яної секції з набитими цвяхами та ланцюга.

Рис. 3.196. Нацвяхень

Нуан чуй (англ. *Nuan chui*, лат. *Nuan chui*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.197). Різновид кістень. Складається з дерев'яного ратища, масивного била зазвичай з шипами та ланцюга.

Рис. 3.197. Нуан чуй

Обушок (англ. *Obushok*, лат. *Obushok*), або **гиря бойова** (англ. *Combat weight*, лат. *Pondus pugnae*) — європейська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.198). Різновид кістень. Складається з одноручного, рідше дворучного ратища іноді з темляком та металевого била кулястої або грушоподібної

іноді сплющеної форми, з'єднаних підвісом (ременем або ланцюгом). Є спрощені варіанти у вигляді ремня з билом на одному кінці та з петлею замість руків'я на іншому. Била іноді були посилені шипами, ребрами або горошкоподібними виступами для підвищення уражальної спроможності (рис. 3.199). Матеріалом для бил слугували сталь, латунь, іноді бронза, у середину часто заливався свинець для збільшення ваги. Била найдавніших обушків робили із прив'язаних до ременів кісток тварин. Відмова від кістяних обушків зумовлена появою міцних обладунків у супротивників. Вага бил — 60–270 г, а іноді й більше. Іноді обушки мали прикраси: сріблення, чорніння, карбування.

Рис. 3.198. Обушок, XVII ст.

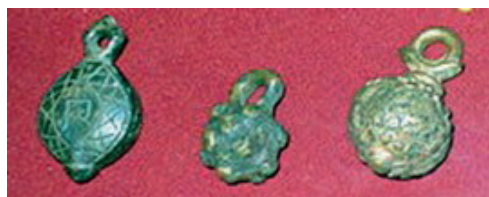

Рис. 3.199. Била обушків, Новгородська республіка, XII–XIII ст.

Один з найдавніших типів зброї ударно-дробильної дії. Перша знахідка датується IV ст. у степу Південного Сходу. Перші руські обушки датуються IX–X ст., ними користувалися до XIII ст. [14, 34].

Половину всіх відомих обушків знайдено на території Київської Русі, звідси цей вид зброї поширився до Волзької Булгарії та Литви. Обушки Київської Русі — найдавніші серед подібних європейських знахідок, найбільш ранні знайдено на території сучасної України (датуються V–VI ст.). У західноєвропейських країнах обушки

починають з'являтися в XI ст. У XIV–XV ст. ними користувалися в Азії.

Обушки й досі застосовують як доступну холодну зброю переважно злочинці. Також є спрощений варіант, який має било, прикріплене на кінця ремня без ратища.

Сьогодні обушками користуються під час реконструкції історичних подій Середньовіччя (рис. 3.200).

Рис. 3.200. Воїн з обушком. Сучасна реконструкція

Ошмара (англ. *Ashmara*, лат. *Ashmara*) — східнослов'янська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.201). Різновид кістень. Складається з дворучного дерев'яного ратища, била кулястої форми з шипами та короткого підвісу у вигляді ланцюга.

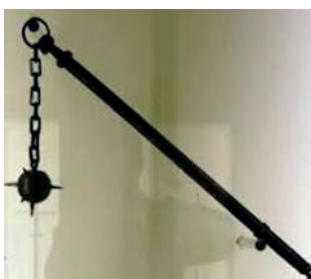

Рис. 3.201. Ошмара

Зазвичай застосовували для оборони в дорозі.

Пломея (англ. *Plottmee*, лат. *Plottmee*) — європейська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.202). Складається з дерев'яного ратища у вигляді молота, до бійка якого ланцюгом (ланцюгами) або мотузкою (мотузками) кріпиться одне або декілька сталевих кулястих бил.

Рис. 3.202. Пломея

Широко була розповсюджена в Німеччині та Богемії.

Пума (англ. *Puma*, лат. *Puma*) — європейська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.203). Різновид кістень. Складається з дерев'яного ратища з темляком, кам'яного била, обшитого шкірою, та шкіряного ремня.

Рис. 3.203. Пума

Пхенгон (англ. *Pyeonggon*, лат. *Pyeonggon*, кор. 평양) — корейська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.204–3.205). Різновид бойового ціпа. Складається з дерев'яного ратища довжиною до 2 м та дерев'яного циліндричного била довжиною 0,5–0,7 м, іноді оздобленого шипами, та ланцюга або мотузки.

Рис. 3.204. Воїн з пхенгон проти воїна із гонбанг

Рис. 3.205. Воїн із пхенгон на коні

Походить від сільськогосподарського ціпу для молотби рису.

Один з видів зброї Муєдботонджі, який має спеціальні прийоми для застосування пхенгона кавалерією. Піхотинці застосовують прийоми проти гонбанг (довгої палиці).

Користувалась армія Чосон. Уперше згадується в посібнику з бойових мистецтв «Муєсінбо».

Сенто-ренса (англ. *Cento-rensa*, лат. *Cento-rensa*), або **ланцюг ваговий** (англ. *Weight chain*, лат. *Pondus catenae*) — японська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.206). Схожий на кістень. Складається зі сталевого короткого руків'я довжиною приблизно 0,2 м та била у вигляді гирки на ланцюговому підвісі довжиною приблизно 0,25 м. Користуються ніндзя.

Рис. 3.206. Сенто-ренса

Синобі-кай (англ. *Shinobi-kay*, лат. *Shinobi-kay*), або **шинобі-кай** (англ. *Shinobi kay*, лат. *Shinobi kay*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 3.207). Різновид бойового ціпа. Зменшений варіант синобі-дзує. Складається з дерев'яного (зазвичай бамбукового) ратища, металевого била та підвісу-мотузки.

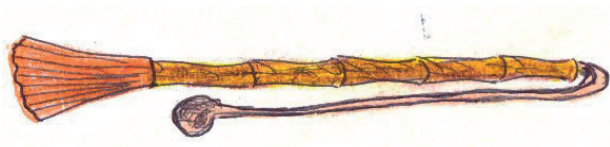

Рис. 3.207. Синобі-кай

Синобі-дзує (англ. *Shinobi-dzue*, лат. *Shinobi-dzue*), або **палиця ніндзя** (англ. *Ninja staff*, лат. *Ninja baculus*) — японська холодна зброя ударно-дробильної, колючої та задушливої дії (рис. 3.208–3.211). Різновид бойового ціпа. Складається з довгого металевого або дерев'яного ратища, металевого била та короткого підвісу у вигляді ланцюга, який найчастіше приховується всередині ратища. Залежно від уподобань воїна в якості била застосовують гирьки, гаки, списоподібні наконечники, гладкі та зазубрені наконечники, отруйний газ або отруєну воду, що міститься в мішечку, який розривається під час удару по супротивнику, мішечки з речовиною, які утворюють димову завісу, або їх комбінації [144].

Рис. 3.208. Синобі-дзує, ера Мейдзі

Рис. 3.209. Било сеинобі-дзує у вигляді списоподібного наконечника з ланцюгом

Рис. 3.210. Синобі-дзує зі сферичним билом (зверху). Музей Іга-Уено ніндзя ясікі

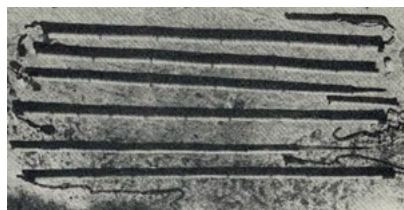

Рис. 3.211. Давні синобі-дзує з різними билами та гачками

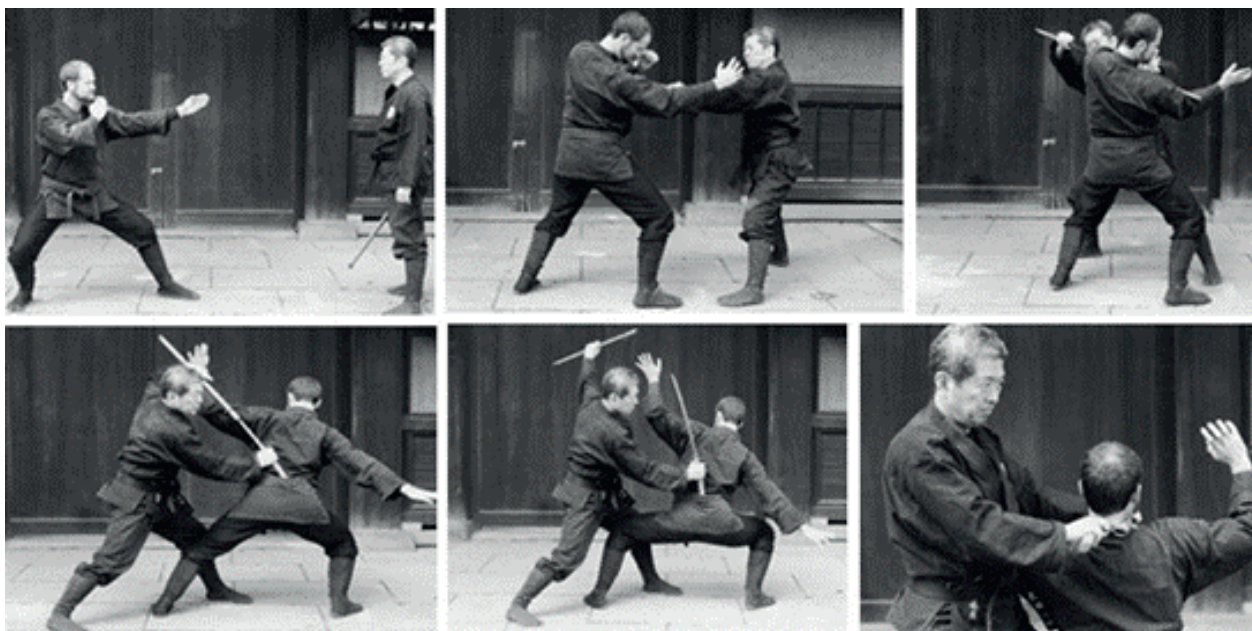

Рис. 3.212. Приклади застосування синобі-дзує

Тасмна зброя ніндзя.

Залежно від би́ла синобі-дзує змінюється й техніка бою. Гачками намагаються уразити обличчя або зачепити одяг супротивника. Колючі, ріжучі й дробильні би́ла негативно впливають на психіку супротивника, а палиця дає змогу оглушити й завдати удару по голові або інших частинах тіла супротивника (рис. 3.212–3.216).

Рис. 3.215. Парирування удару меча ратищем синобі-дзує

Рис. 3.213. Прийом заплутування клинка меча ланцюгом синобі-дзує

Рис. 3.216. Контратака супротивника синобі-дзує після парирування удару меча

Рис. 3.214. Нанесення прямого удару ратищем синобі-дзує

Сяошаоцзі (англ. *Xiaoshaoji*, лат. *Xiaoshaoji*, кит. 蕭紹基), або **сяо шао-цзі** (англ. *Xiao Shao-tzu*, лат. *Xiao Shao-tzu*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.217). Різновид бойового ціпа. Складається з довгого дерев'яного ратища та циліндричного дерев'яного би́ла, з'єднаних ланцюгом.

Рис. 3.217. Сяо шао-узі

Тамагусарі (англ. *Tamagosari*, лат. *Tamagosari*), або **тама-гусарі** (англ. *Tama-husari*, лат. *Tama-husari*), або **гакікан** (англ. *Gakikan*, лат. *Gakikan*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 3.218–3.220). Складається з короткого металевого руків'я та біла округлої форми, з'єднаних ланцюгом.

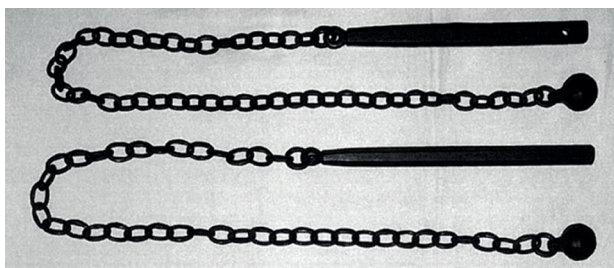

Рис. 3.218. Тамагусарі

Рис. 3.219. Техніка знерухомлення супротивника за допомогою тамагусарі

Рис. 3.220. Техніка задушення супротивника за допомогою тамагусарі

Історичні дані свідчать, що майже 300 років тому, в епоху Генруку, в Оогакі, Міно (що було вотчиною клану Тоді й було розташоване на північний схід від Кіото) жив майстер фехтування на ім'я Масакітародайу Данно Синтошиміцу (скорочено Масакі Тошиміцу), який мав ліцензії на володіння алебардою від школи Сені рю та Котода Ітторю. Одного разу Масакі Тошиміцу охороняв ворота Оотемона замку Едо (нині Токіо) за наказом свого володаря Тоді. Він думав, що якби він зіткнувся з розбійниками перед дверима й був змушений убити їх своїм мечем, двері були б забруднені кров'ю, а цього не має статися. Позичити довгу дерев'яну палицю в ашигару, самурая нижчого рангу в гвардії, щоб битися з хуліганами, йому не дозволяла гордість. Він знайшов чудову ідею, яка дала б йому змогу протистояти без кровопролиття розбійникам або божевільним. Це була тамагусарі. Кажуть, що Масакі працював над 24 мистецтвами, або техніками, тамагусарі. Пізніше, почувши про те, що тамагусарі Масакірю, озброєний ланцюгом, може захистити від зла, багато людей відвідали будинок Масакі, просячи його дати їм цю зброю. Але Масакі давав свій тамагусарі лише кільком обраним людям, навіть попереджаючи їх, що неправильне користування зброєю не принесе користі.

Тіе жанг (англ. *Tie jang*, лат. *Tie jang*), або **залізна палиця** (англ. *Iron staff*, лат. *Vaculus ferreus*), або **батіг залізний** (англ. *Iron whip*, лат. *Flagellum ferreum*, кит. 中国的铁鞭) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.221). Різновид бойового ціпа. Складається з короткого металевого ратища з обмежувачами для кисті руки та продовгуватого металевого біла, з'єднаних коротким ланцюгом.

Рис. 3.221. Тіе жанг.

Із військового збірника «Уцзин Цзуньяо»

Трешал (англ. *Threshal*, лат. *Threshal*) — англійська холодна зброя ударно-дробильної дії. Різновид бойового

дворучного ціпа (рис. 3.222). Складається з дерев'яного ратища довжиною 1,2–1,5 м та дерев'яного циліндричного била довжиною 0,4–0,6 м, іноді посиленого металевими шипами, з'єднаних мотузкою або ланцюгом довжиною 0,6–0,9 м [135, 269].

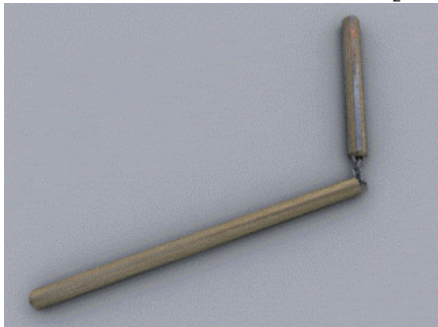

Рис. 3.222. Трешал

Походить від сільськогосподарського ціпа. Уважався селянською зброєю, якою користувалися селянські (призовні) війська й загони [329].

Поширений у більшості країн Європи з II ст. до н. е. до XIII ст. н. е. Приклади користування трешалами задокументовано в Сторічних війнах.

Техніка бою з трешалом: розмахування круговими рухами, рухи зліва направо, хльосткі удари.

Англійцями користувалися трешалом у бойових мистецтвах (рис. 3.223–3.224).

Рис. 3.223. Тренувальний бій — трешал проти палиці

Рис. 3.224. Тренувальний бій — трешал проти меча

Широко застосовують у комп'ютерних іграх.

Уті бо (англ. *Uti bo*, лат. *Uti bo* яп. ウチボ), або **ренкуван** (англ. *Renkuvan*, лат. *Renkuvan*, яп. レンクヴァン) — японська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.225). Різновид бойового ціпа. Схожий на кусарі фурибо. Складається з дерев'яного або сталевго ратища, пірамідального дерев'яного або сталевго била, з'єднаних ланцюгом, довшим за ратище. Загальна довжина — приблизно 1,0 м.

Рис. 3.225. Уті бо

Належить до 14 видів китайської зброї бойового мистецтва руюей-рю.

Ферудзьо (англ. *Ferudzio*, лат. *Ferudzio*), або **ферутдзьо** (англ. *Ferutzio*, лат. *Ferutzio*), або **фурідзьо** (англ. *Furizio*, лат. *Furizio*) — японська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.226). Складається з довгої порожньої жердини та невеликого била на ланцюгу, що ховається всередину. Іноді закріплювали додатковий ланцюг з металевим билем, прикріпленим до наверхшя (рис. 3.227).

Період застосування — XVI–XVIII ст.

Рис. 3.226. Ферудзьо

Рис. 3.227. Ферудзьо з додатковим ланцюгом з билем

Флопхіт (англ. *Flop hit*, лат. *Flop hit*) — північноамериканська (індіанська) холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.228–3.232). Палиця апачей. Складається

з дерев'яного руків'я, іноді обтягнутого шкірою або тканиною, й була у вигляді каменю, зашитого в шкіряний мішок, на підвісі.

Рис. 3.228. Флопхит з билем на тонкому довгому підвісі

Рис. 3.229. Флопхит з билем на короткому підвісі

Рис. 3.230. Флопхит з довгим темляком, прикріпленим у місці з'єднання з руків'ям

Рис. 3.231. Флопхит з плоским билем та кінським волоссям, прикріпленим до наверхів

Рис. 3.232. Флопхит з довгим руків'ям

Французька «ранкова зірка» (англ. *French «morning star»*, лат. *French «stella matutina»*) — французька холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.233). Різновид кістена. Складається з короткого одноручного дерев'яного руків'я та великого металевого била іноді з шипами на ланцюгу.

Рис. 3.233. Французька «ранкова зірка» з билем без шипів, XV ст.

Ціп багатоголовий (англ. *Tsip multi-headed*, лат. *Tsip multi-virens*) — європейська холодна зброя ударно-дробильної та колючої дії (рис. 3.234–3.235). Різновид бойового ціпа. Складається з дерев'яного ратища та кількох металевих бил іноді з шипами на одному ланцюгу. Била могли бути одного розміру й конструкції або відрізнятися одне від одного.

Рис. 3.234. Ціп багатоголовий з трьома билами

Рис. 3.235. Ціп багатоголовий з двома билами, XVII — поч. XVIII ст. Музей історії зброї, м. Запоріжжя

Ціп бойовий (англ. *Combat flail*, лат. *Certamina flail*) — європейська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.236–3.247). Складається з дерев'яного ратища (руків'я, тримала, ціповища), яке могло бути обмотаним тканиною чи шкірою або мати металевий захист (браслети, корсети, лангети, ратищні кільця), й одного або кількох бил (яблук, гирь, молотил), які з'єднувалися за допомогою короткого підвісу (пріузд) у вигляді ланцюга, троса, мотузки або шкіряного ремня [112, 113, 150, 163, 195, 259, 260, 278, 286, 299]. Довжина ратища одноручного бойового ціпа — до 0,50 м; дворучного — 1,50 м більше (найбільш розповсюджена довжина — 2,10 м). Довжина підвісу — 0,30–0,40 м. Вага бил в одноручних бойових ціпах — 0,30–0,50 кг (іноді 0,06–0,10 кг), у дворучних — 0,50–1,50 кг і більше. Била виготовляли з кісток, деревини, бронзи, сталі й інших щільних матеріалів, а також посилювали шипами (шпильками), ребрами, шишками тощо. Іноді ціп мав кілька бил, які кріпилися підвісами до однієї петлі (кільця), а також посилювалися шипами, шпильками, сферичними виступами, ребрами або металевими накладками. У пізньому середньовіччі з'являються дворучні ціпи із шарнірним з'єднанням ратища з билом.

Рис. 3.236. Дерев'яне било давнього бойового ціпа, XVII ст.

Рис. 3.237. Саморобна «окопна» зброя, якою користувалися під час Першої світової війни

Рис. 3.238. Бойові ціпи (поз. 1–3, 5–7)

Рис. 3.239. Бойовий ціп (зверху). Львівський арсенал

Рис. 3.240. Бойовий ціп з квіткою одібним билем, Східна Європа, XVII ст.

Рис. 3.241. Бойовий ціп з билем, виготовленим з гарматного ядра, Швейцарія, перша половина XVII ст.

Рис. 3.242. Бойовий ціп з округлим билем з шипами по горизонталі, Німеччина, XVI ст.

Рис. 3.243. Бойовий ціп зі сферичним шапастим билем, Західна Європа, XVII ст.

Рис. 3.244. Бойовий ціп зі сферичним ребристим билом, Німеччина. XVI–XVII ст.

Рис. 3.245. Бойовий ціп з довгим ланцюгом та билом з довгими шипами, Східна Європа, XVI–XVII ст.

Рис. 3.246. Сучасний одноручний ціп

Рис. 3.247. Давній одноручний ціп з масивним дерев'яним кулястим шипованим билом, Західна Європа, XIV–XV ст.

Види бойових цепів:

- гасило;
- кістень;
- молотило.

Бойовий ціп утворився із сільськогосподарського ціпа шляхом додавання до била уражаючих елементів, зміни розмірів та зміцнення ратища, била та підвісу (рис. 3.248–3.249). Є версія, що бойовий ціп походить від батогів.

Рис. 3.248. Селяни на обмолоті

Рис. 3.249. Ціп для пшениці без цвяхів

Ціп легко сховати під одягом, а тому ним користувалися в селянських бунтах та повстаннях, під час заколотів та революцій, також бандити, а подекуди й сили охорони правопорядку (рис. 3.250–3.251).

Рис. 3.250. Селянські повстанці, гравюра, XVI ст.

Рис. 3.251. Повстання селян

Призначений для швидких смертоносних атак, особливо за допомогою важкої кавалерії, а не для тривалого бою (рис. 3.252–3.253). Для легкої кінноти ціп був дуже корисним завдяки високій швидкості. Застосовувала ціпи й піхота. На початку XV ст. у Німеччині та Чехії піші воїни нерідко замість алебард озброювалися молотилами. Масивне било зминало лицарські лати й ламало кістки воїнів та їхніх коней.

Сучасні ціпи або схожі з давніми бойовими ціпами, або їх значно послаблено та позбавлено бойових властивостей. Таку зброю застосовують під час реконструкції історичних подій.

Рис. 3.252. Реконструкція бою із ціпами

Рис. 3.253. Реконструктор із бойовим ціпом

Інколи ціпами користувалися селянські формування, що призивалися на військову службу. Довгий ціп із циліндричним билом застосовувався в Німеччині та Центральній Європі. Наприклад, у 1420–1497 рр. гусити виставили велику кількість піших воїнів-селян (молотильників), озброєних такими ціпами. Ціпи з коротким ратищем були менш поширеними.

У XVIII–XIX ст. в Індії застосовували ціп з довгим ратищем. Так, у музеї Пітт-Ріверс зберігся екземпляр, який має дерев'яне било у формі кулі, усіяної сталевими шипами.

Найчастіше в науковій літературі [34, 68, 79–80, 94, 109, 111–113, 144, 160, 163, 186, 195, 214, 276, 278, 286, 287] згадують про такі бойові ціпи:

- азійські (в'єтнамські, китайські, киргизько-казахські, корейські, філіппінські, японські);
- європейські (англійські, німецькі, польські, східноєвропейські, чеські).

Одне з ранніх зображень бойового ціпа наведено в трактаті 1459 р. «Alte Armatur und Ringkunst» Ханса Тальхоффера. У трактаті Паулуca «De arte athletica» (1540-і р.) [15] (рис. 3.254–3.257) та в турнірній книзі імператора Максиміліана I «Фрейдаль» (1512 р.) [36] (рис. 3.258–3.259) показано техніку бою цією зброєю.

Рис. 3.254. Фехтувальники замахуються бойовими ціпами один на одного

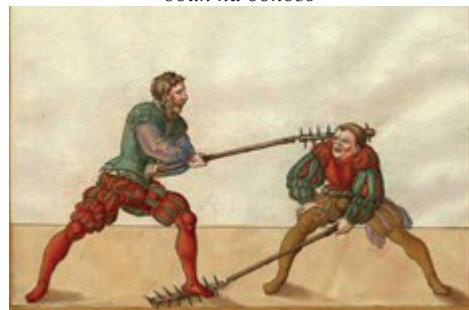

Рис. 3.255. Один фехтувальник б'є бойовим ціпом супротивника по спині

Рис. 3.256. Один фехтувальник б'є бойовим ціпом супротивника по спині, а той наносить удар по нозі

Рис. 3.257. Фехтувальники з перехрещеними бойовими ціпами

Рис. 3.258. Лицарський поєдинок на бойових ціпах (парування удару)

Рис. 3.259. Лицарський поєдинок на бойових ціпах (нанесення удару в голову)

Ціп дуже поширений у художніх творах (рис. 3.260–3.261), мультфільмах і фільмах.

Рис. 3.260. П'єро делла Франческа, Фрагмент битви між Іраклієм і Хосровом, приблизно 1452 р.

Рис. 3.261. Хайо ван Вольвега атакує вежу Дамієтти ціпом під час 5-го хрестового походу

Переваги ціпа:

- здатність бити за щит супротивника;
- складність відбиття удару;
- завдання потужного удару без віддачі;
- зручність обеззброєння;
- дистанція застосування;
- точність удару;
- незначні вимоги до техніки бою;
- дешевизна й простота виготовлення;
- можливість блокування удару ратищем.

Недоліки ціпа:

- складність застосування в ближньому бою;
- повільність у застосуванні зброї;
- унеможливлення щільного строю воїнів;
- однотипність ударів;
- неможливість завдання неочікуваного удару;
- можливість зачеплення за перешкоду.

Ціп болгарський дворучний (англ. *Two-handed bulgarian flail*, лат. *Duos utebatur bulgarorum flagellum*) — болгарська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.262–3.263). Різновид бойового ціпа. Складається з довгого дерев'яного ратища та металевого била на короткому ланцюгу.

Рис. 3.262. Била болгарських ціпів Волзької Булгарії, XII–XIII ст. (За П. Панченком)

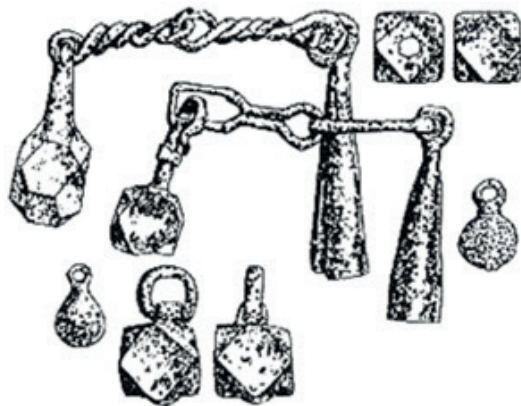

Рис. 3.263. Била болгарських ціпів Волзької Булгарії, XII–XIII ст. (За О. Бадаком)

Походить від сільськогосподарського знаряддя.

Розповсюджено в Північно-Західній Болгарії, Піринському районі та Огороджені в X–XIII ст.

Ціпи застосовували як піхотинці для боротьби з вершниками, так і кавалерія.

Ціп лакейний (англ. *Footman's Whip*, лат. *Pedissequa Scibis*) — чеська холодна зброя ударно-дробильної та колючої дії (рис. 3.264). Різновид бойового ціпа. Складається з довгого дерев'яного циліндричного ратища, дерев'яного конічного била зі сталевими шипами в передній частині та ланцюга або мотузки.

Рис. 3.264. Лакейний ціп

Ціп німецький (англ. *German Flail*, лат. *Germanica Flagellum*) — німецька холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.265). Різновид бойового ціпа. Складається з дерев'яного ратища, сталевого або дерев'яного била, іноді посилене додатковими металевими елементами, з'єднаних кільцем або ланцюгом. Іноді до ратища кріпили декілька послідовно з'єднаних бил.

Рис. 3.265. Імперський німецький траншейний ціп Першої світової війни

Застосовували штурмові або ударні загони, наприклад *Sturmtruppen*.

Ціп подвійний (англ. *Tsip Double*, лат. *Duplex Flagellum*) — німецька холодна зброя ударно-дробильної дії. Різновид бойового ціпа. Складається з дерев'яного або металевого ратища й двох металевих бил, з'єднаних окремими підвісами (ланцюгами, мотузками, тросами або ремнями) (рис. 3.266–3.269).

Рис. 3.266. Ціп подвійний з призматичними сплюсненими латунними билами прямокутного перетину

Рис. 3.267. Ціп подвійний з пірамідальними сталевими билами хрестоподібного перетину

Рис. 3.268. Ціп подвійний з дерев'яним ратищем та кулястими шипованими билами

Рис. 3.269. Ціп подвійний з металевим ратищем та кулястими шипованими билами

Ціп польський (англ. *Polish flail*, лат. *Polonica flail*) — польська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.270). Різновид бойового ціпа. Складається з дерев'яного ратища, посиленого лангетами, дерев'яного восьмикутного в перетині била з шипами або шишками та короткого ланцюга.

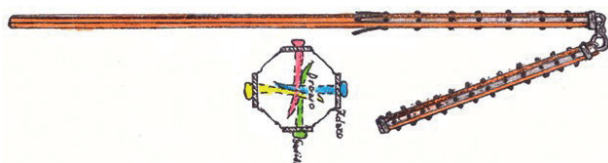

Рис. 3.270. Польський ціп

Ціп потрійний (англ. *Triple Flail*, лат. *Triplex Flagellum*) — німецька холодна зброя

ударно-дробильної дії. Різновид бойового ціпа. Складається з дерев'яного або металевого ратища й трьох металевих бил, з'єднаних окремими підвісами (ланцюгами, мотузками, тросами або ремнями) (рис. 3.271–3.272).

Рис. 3.271. Ціп потрійний з кубічними билами зі скошеними вершинами

Рис. 3.272. Ціп потрійний з пірамідальними сплюсненими билами прямокутного перетину

Чансяобанг (англ. *Changxiaobang*, лат. *Changxiaobang*, кит. 長小棒 — довга й коротка палиці), або **двосекційна палиця** (англ. *Duarum sectionis baculum*, лат. *Two-section staff*, кит. 两科人员) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.273). Різновид бойового ціпа. Складається з довгого дерев'яного ратища та короткого дерев'яного била, з'єднаних ланцюгом [145, 279].

Рис. 3.273. Чансяобанг

Універсальна зброя, яка походить від стародавніх шаолінських бойових мистецтв.

Чашпар (англ. *Chaspar*, лат. *Chaspar*, узб. *Chushpar*) — узбецька холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.274). Різновид бойового ціпа. Аналог шалкетме. Складається з короткого дерев'яного ратища, циліндричного дерев'яного била з металевим набалдашником та короткого ланцюга, іноді одне кільце.

Рис. 3.274. Чашпар

Ченсутику (англ. *Chensutikku*, лат. *Chensutikku*, яп. チェンスティック), або **ланцюгова палиця** (англ. *Chain stick*, лат. *Catena baculus*, яп. チェーンスティック) — японська холодна зброя ударно-дробильної дії. Різновид короткого бойового ціпа. Схожа з китайським ляньцигунем. Складається з короткого дерев'яного ратища та циліндричного дерев'яного била, з'єднаних коротким ланцюгом (рис. 3.275–3.276).

Рис. 3.275. Ченсутику

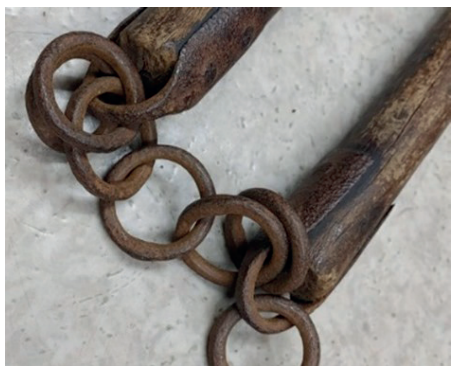

Рис. 3.276. Ланцюгове з'єднання ченсутику

Зброя періоду Едо.
Застосовували ніндзя.

Чигірікі (англ. *Chigiriki*, лат. *Chigiriki*, яп. 契木), або **чинірігі** (англ. *Chinirigi*, лат. *Chinirigi*), або **чигі-рікі** (англ. *Chigiriki*, лат. *Chigi-riki*), або **чигірікібо** (англ. *Chigirikibo*, лат. *Chigirikibo*), або **фуродзуе** (англ. *Furozue*, лат. *Furozue*), або **шикомі дзуе** (англ. *Shikomi dzue*, лат. *Shikomi dzue*), або **фурибо** (англ. *Furibo*, лат. *Furibo*), або **фурихо** (англ. *Furiho*, лат. *Furiho*), або **кусарибо** (англ. *Kusaribo*, лат. *Kusaribo*) — японська холодна зброя ударно-дробильної, колючої та знерухомлювально-задушливої дії (рис. 3.277–3.280). Різновид кістень. Складається з цільного або порожнистого дерев'яного (іноді бамбукового) або металевого ратища та сталевого округлого або багатогранного била, іноді з шипами, на ланцюгу, який іноді ховається в ратище. Торець ратища увінчаний втоком (ішизуки),

який застосовують для проколювання обладунків або тіла. Довжина ратища дорівнює довжині передпліччя власника або може бути довшою. Ланцюг може бути коротшим або довшим за ратище.

Рис. 3.277. Давний чигірікі з порожнім дерев'яним ратищем, довгим ланцюгом та овальним билом

Рис. 3.278. Чигірікі з порожнім сталевим ратищем, коротким ланцюгом та невеликим сферичним билом

Рис. 3.279. Давний чигірікі з порожнім дерев'яним ратищем, довгим ланцюгом та призматичним билом

Рис. 3.280. Сучасний чигірікі зі скрученим ланцюгом та конусним билом

Першу згадку про чигірікі як зброю можна знайти в літературі періоду Муроматі, де розповідається про порушення комендантської години опівночі, коли деякі громадяни вийшли вночі в місто й були озброєні чигірікі та бойовими сокирами. Є версія, що в період Едо чигірікі просто називали короткою палицею, схожою на ту, що застосовували піхотинці. Влада вважала,

що чигірікі було привезено додому війнами, які брали участь у вторгненні до Кореї наприкінці XVI ст.

Застосовують для ударів, парирування ударів, захоплення зброї супротивника, оглушення, знерухомлення та задушення супротивника (рис. 3.281–3.286) [241].

Рис. 3.281. Облутування шиї ланцюгом чигірікі

Рис. 3.282. Придушення лежачого супротивника за допомогою чигірікі

Рис. 3.283. Знерухомлення супротивника за допомогою чигірікі

Рис. 3.284. Облутування ноги ланцюгом чигірікі з наступною підсічкою

Рис. 3.285. Нанесення удару ратищем чигірікі у груди супротивника

Рис. 3.286. Облутування зброї супротивника ланцюгом чигірікі

Техніка бою з чигірікі називається чигірікі-дзюцу (契木術). Застосовують кілька шкіл бойових мистецтв, включно зі школою Аракі Рю та Кіраку Рю.

Чидоригане (англ. *Chidorigane*, лат. *Chidorigane*, яп. 千鳥鉄 — залізо тисячі птахів), або **нанбан чидоригане** (англ. *Nanban chidori*, кфн/ *Nanban chidori*, яп. 南蛮千鳥鉄), або **гусячі лапки** (англ. *Crow's feet*, лат. *Cornicis pedes*) — японська холодна зброя ударно-дробильної, колючо-ріжучої та задушливої дії (рис. 3.287–3.290). Складається зі сталевого або дерев'яного ратища довжиною приблизно 0,5 м та заточеного била (фундо) у формі птаха, з'єднаних ланцюгом довжиною до 1,0 м вагою до 0,1 кг [83, 94, 205, 313]. Ратище має кільцеподібні потовщення або обмотку мотузкою чи шкірою для зручності тримання ратища в руці. Іноді ланцюг ховали в ратищі. До наверх кріпили мотузку з китицею.

Рис. 3.287. Чидоригане з дерев'яним ратищем

Рис. 3.288. Чидоригане зі сталевим ратищем з китицею

Рис. 3.289. Чидоригане з металевим ратищем, обмотаним в області руків'я мотузкою

Рис. 3.290. Чидоригане (Нижній ряд на стіні, друга зліва). Музей, м. Мезон-Лаффіт, Франція

Винайдено в період Едо та описано в Nanban Ippon Ryu Toridogu Mokuroku, датований 1788 р.

Застосовувала секта Намбан Іппон Рю Будзюцу.

Техніка застосування чидоригане полягає у прямих ударах, обвиваючих ударах, атаки спини супротивника в обхід його захисту. Билом можна нанести дробильні, рублячі та колючо-ріжучі ушкодження (рис. 3.291) [301]. Ратищем можна блокувати удари або завдавати удари у ближньому бою.

а)

б)

в)

Рис. 3.291. Ніндзя клану Мусасі Намбан демонструє вправи з чидоригане (а) імітація атаки билом; б) імітація метання била в супротивника; в) імітація замаху для нанесення удару)

Чидоригане застосовують в кількох бойових мистецтвах: танбодзюцу, тесендзюцу, дзютедзюцу, чигіридзюцу, фундо-гусарідзюцу та кусарігамадзюцу.

Чіа-пань (англ. *Chia-pan*, лат. *Chia-pan*, кит. 嘉潘) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та колючої дії (рис. 3.292). Різновид бойового ціпа. Складається з дерев'яного ратища з металевим втоком на нижній частині та дерев'яного била, з'єднаних ланцюгом.

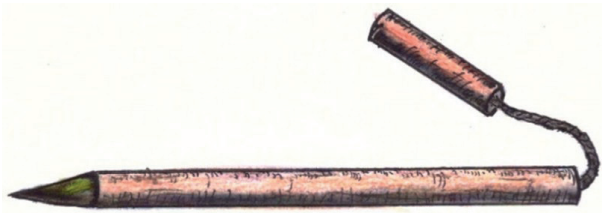

Рис. 3.292. Чіа-пань

Шалк-етме (англ. *Schalk-Etme*, лат. *Schalk-Etme*, кирг. *Шалк етме*) — киргизько-казахська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.293–3.294). Різновид бойового ціпа. Складається з короткого дерев'яного ратища довжиною 0,6–0,7 м з темляком у вигляді вузла, короткого била з кам'яним або металевим (свинець, сталь, бронза, чавун або ін.) набалдашником з глухим отвором, у який вставляли шматок дерева, та паралельних сталевих пластин, за допомогою яких з'єднується било з ратищем, або ремня чи ланцюга, що забезпечує у бою гнучкість [105].

Рис. 3.293. Битва киргизького воїна, озброєного шалк-етме, з ворогом

Рис. 3.294. Казахський богатир з шалк-етме, XVIII ст. Реконструкція М. Гореліка, 2006 р.

Один із видів зброї часів пізнього середньовіччя, використовуваний киргизькими і казахськими вершниками до XIX ст.

Шалк-етме знайдені в Ошській та Талаській долинах і розміщені в музеї палацового комплексу Ош і Манас. Шалк-етме згадано в сазі «Манас».

Шафутто кусарі-фундо (англ. *Shafuto kusari-fundo*, лат. *Shafuto kusari-fundo*), або **ціп японський** (англ. *Japanese tsip*, лат. *Japanese tsip*) — японська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.295–3.296). Схожа з кістеном. Складається з довгого складаного (телескопічного) сталевого ратища та сталевого била на ланцюгу. Користувалися ніндзя.

Рис. 3.295. Шафутто кусарі-фундо

Рис. 3.296. Било шафутто кусарі-фундо

Швейцарська «ранкова зірка» (англ. *Swiss «morning star»*, лат. *Helvetica «stella matutina»*) — швейцарська холодна зброя ударно-дробильної дії. Різновид кістєня. Складається з довгого дерев'яного ратища, була сферичної форми з шипами та довгого ланцюга (рис. 3.297).

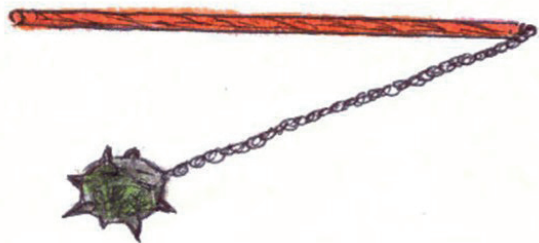

Рис. 3.297. Швейцарська «ранкова зірка», приблизно 1530 р.

Шокпар (англ. *Shokpar*, лат. *Shokpar*) — казахська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 3.298). Різновид кістєня. Складається з короткого дерев'яного ратища, сталєвого сферичного була та довгого ланцюга.

Рис. 3.298. Шокпар

Застосовували вершники. Традиційно шокпар передавався з покоління в покоління — від батька синові.

Шоусяоцзигунь (англ. *Shouxiaozhigun*, лат. *Shouxiaozhigun*, кит. 手效雞棍) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 3.299). Різновид бойового ціпа. Парна зброя. Складається з дерев'яного ратища довжиною до 1,0 м та була довжиною приблизно 0,25 м, з'єднаних коротким ланцюгом.

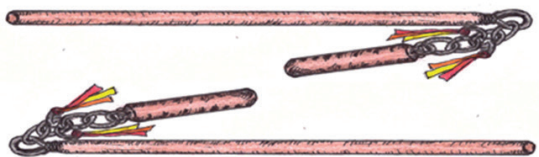

Рис. 3.299. Шоусяоцзигунь

Вид шаолінської зброї.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці за часів династії Цін.

3.2. Класифікація холодної зброї з гнучким з'єднанням бойової частини з руків'ям

На підставі досліджень наукових праць [9, 14–16, 20, 23, 34, 36, 66–68, 79, 80, 83, 94, 105, 109, 111–113, 129, 135, 144–146, 150, 160, 163, 186, 190, 195, 205, 206, 209, 211, 214, 228, 241, 254, 259, 260, 276, 278, 279, 286, 287, 299, 301, 313, 329] й експертного досвіду холодною зброєю з гнучким з'єднанням бойової частини з руків'ям класифіковано за такими ознаками (рис. 3.300 на стор. 202):

- призначення зброї;
- вид зброї;
- спосіб дії зброї;
- походження зброї;
- конструкція гнучкої частини;
- матеріал гнучкої частини;
- довжина гнучкої частини;
- вид кріплення гнучкої частини до руків'я, ратища;
- частина зброї для управління нею;
- довжина ратища, руків'я;
- матеріал ратища, руків'я;
- форма перетину ратища, руків'я;
- додаткові елементи ратища, руків'я;
- матеріал була;
- форма була;
- додаткові уражаючі елементи була;
- вага була;
- спосіб виготовлення зброї;
- вид оздоблення зброї;
- час виготовлення зброї.

Призначення зброї:

- бойова;
- колекційна;
- меморіальна;
- музейна;
- національна;
- сувенірна (репліка, бутафорія);
- художня;
- військова;
- нагородна.
- Вид зброї:
- басалик;

- бумбунбай;
- гай-нгань;
- гекігуан;
- гіокагі, або гекагі, або тростина з рибальським гаком;
- гостинець;
- гупійон;
- гурзі;
- датоубан;
- дашаоцзи;
- дашаоцзігунь;
- жуань чуй;
- кабастин;
- кабастин подвійний, або кістень подвійний;
- кельтен моргенштерн;
- кетенморгенштерн, або ланцюговий моргенштерн;
- кіптан, або кістан;
- кістень, або кістінь, або калдай;
- кістень індійський;
- кістень кавалерійський;
- кістень калмицький;
- кістень козацький;
- кістень східноєвропейський;
- кістень хазарський, або аланський кістень, або кістень алани;
- кістень пружинний;
- кропило, або кропач;
- кумбеджунг, або камбоджанг;
- кусарі-тигірікі, або кусарі-чигірікі, або фурі-зує;
- кусарі учибо, або кусарі-тецубо;
- кусарі фурибо;
- лонг зян, або лонг-зян;
- любер, або люберський ланцюг;
- ляньцигунь;
- мішок;
- молотило, або ціп гуситський;
- най, або яй;
- нацвяхень, або цвяхівка, або цвяходер;
- нуан чуй;
- обушок, або гиря бойова;
- ошмара;
- пломея;
- пума;
- пхегон;
- сенто-ренса, або ваговий ланцюг;
- сінобі-дзує, або палиця ніндзя;
- синобі-кай, або шинобі-кай;
- сяошаоцзі, або сяо шао-цзі;

- тамагусарі, або тама-гусарі, або гакікан;
- тіє жанг, або залізна палиця, або залізний батіг;
- трешал;
- уті бо, або ренкуван;
- ферудзьо, або ферутъдзьо, або фулідзьо;
- флопхт;
- французька «ранкова зірка»;
- ціп багатоголовий;
- ціп бойовий;
- ціп болгарський двобічний;
- ціп лакейний;
- ціп німецький;
- ціп подвійний;
- ціп польський;
- ціп потрійний;
- чансяобанг, або двосекційна палиця;
- чашпар;
- ченсутику, або ланцюгова палиця;
- чигірікі, або чинірігі, або чигі-рікі, або чигірікібо, або фуродзує, або шикомі дзує, або фурибо, або фурихо, або кусарибо;
- чидоригане, або нанбан чидоригане, або гусячі лапки;
- чіа-пань;
- шалк-етме;
- шафутто кусарі-фундо, або ціп японський;
- швейцарська «ранкова зірка»;
- шокпар;
- шоусяоцзігунь.

Спосіб дії зброї:

- ударна;
- дробильна;
- колюча;
- ріжуча;
- рубляча;
- задушлива;
- знерухомлювальна;
- комбінована з перерахованих.

Походження зброї:

- азійське;
- американське;
- європейське.

Конструкція гнучкої частини:

- однорідна;
- плетена;
- комбінована.

Матеріал гнучкої частини:

- сталь (ланцюг, трос, пружина тощо);
- сплав на основі міді — латунь, бронза (ланцюг);
- шкіра;
- мотузка;
- тканина;
- полімер.

Довжина гнучкої частини:

- коротка (до 0,5 м);
- середня (0,5 м і більше).

Вид кріплення гнучкої частини до руків'я, ратища:

- плетіння;
- за допомогою кільця;
- за допомогою петлі;
- шарнірне;
- комбіноване.

Частина зброї для управління нею:

- ратище;
- руків'я;
- петля;
- гнучка частина.

Довжина ратища, руків'я:

- коротке (до 0,5 м);
- середнє (0,5–1,0 м);
- довге (більше 1,0 м).

Матеріал ратища, руків'я:

- метал;
- деревина;
- полімер;
- шкіра;
- мотузка.

Форма перетину ратища, руків'я:

кругла;

- овальна;
- комбінована;
- довільна.

Додаткові елементи ратища, руків'я:

- вток;
- браслет;
- лангет;
- кільце;
- обмотка;
- гарда;
- темляк;
- китиця.

Матеріал била:

- кістка;
- ріг;
- камінь;

- метал (сталь, чавун, бронза, латунь, свинець тощо);
- біметал (наприклад, пустотіле сталеве било, залите всередині свинцем);
- деревина (зазвичай твердих порід).

Форма била:

- сферична;
- кубічна;
- пірамідальна;
- призматична;
- циліндрична;
- біконічна;
- багатогранна;
- яйцеподібна;
- грушоподібна;
- гарбузоподібна;
- кеглеподібна;
- грибоподібна;
- дзвоноподібна;
- веретенподібна;
- квіткоподібна;
- птахоподібна;
- півмісячна;
- у вигляді гирі;
- у формі пісочного годинника;
- довільна;
- комбінована.

Додаткові уражаючі елементи била:

- шип;
- шишка;
- сферичний наплив;
- грань (ребро);
- гак;
- цвях.

Вага била:

- легке (до 100 г);
- важке (100 г і більше).

Спосіб виготовлення зброї:

заводський (промисловий);

- кустарний;
- саморобний;
- перероблення.

Вид оздоблення зброї:

- гравіювання;
- інкрустація;
- покриття іншим металом.

Час виготовлення зброї:

- давня;
- сучасна.

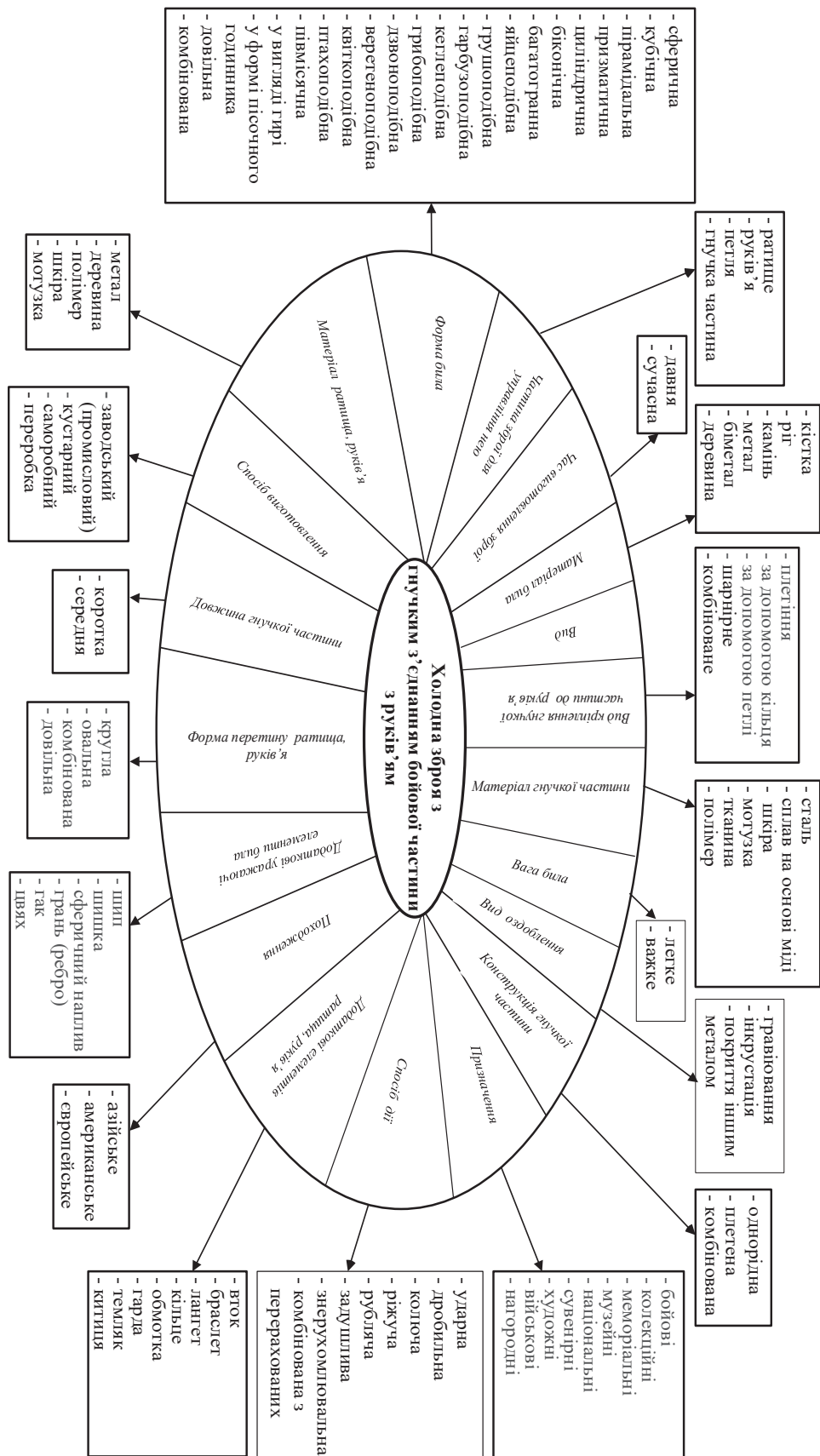

Рис. 3.300. Класифікація холодної зброї з гнучким з'єднанням бойової частини з руків'ям

РОЗДІЛ 4

СЕКЦІЙНА ХОЛОДНА ЗБРОЯ (ЗБРОЯ З ГНУЧКИМ З'ЄДНАННЯМ БОЙОВИХ ЧАСТИН) ТА ЇЇ КЛАСИФІКАЦІЯ

4.1. Секційна холодна зброя

Дайдзе (англ. *Daidze*, лат. *Daidzo*), або **дайдзьо** (англ. *Daidzie*, лат. *Daidzie*) — японська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 4.1). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з двох однакових дерев'яних секцій циліндричного перетину довжиною по 150 мм та довгої мотузки.

Рис. 4.1. Дайдзе

Драй боло (англ. *Dry bolo*, лат. *Bolo aridus*), або **чако** (англ. *Chaco*, лат. *Chaco*), або **табак тойок** (англ. *Toyok tobacco*, лат. *Toyok tobacco*) — філіппінська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.2). Секційна зброя. Аналог нунчаку. Складається з двох дерев'яних круглих або шестикутних у перетині секцій довжиною по 200–230 мм, виготовлених з твердих порід деревини (бакаут, мербау, альмон), та ланцюга або тонкої мотузки довжиною 100–190 мм [128, 152, 166]. Довжина драй боло залежить від уподобань користувача. Невеликий розмір драй боло дає змогу легко його приховати, а більший — використовувати у вуличних бійках.

Рис. 4.2. Драй боло

Відмінною рисою драй боло є коротші ударні або секційні елементи та довший

ланцюг (мотузка), що є кращим для застосування на дальній дистанції.

Техніка застосування на дальній дистанції: необхідно покладатися на прийоми контратаки; спроба наздогнати суперника за допомогою хорошої роботи ніг, зонування, просторового співвідношення та контрудару рукою.

Техніка застосування на ближній дистанції: обидві секції складають і тримають однією рукою як коротку палицю, що дає змогу вільній руці вступити в бій [204].

Найпопулярніша зброя в бойових мистецтвах у середині 1970-х років (рис. 4.3–4.4).

Рис. 4.3.

Рис. 4.4.

Рис. 4.3. Стійка з драй боло з розташуванням ланцюга за правим плечем; Рис. 4.4. Стійка з драй боло з розташуванням перед собою

Відомим філіппінським майстром бойових мистецтв є Гуро Ден Іносанто, який навчався бойових мистецтв у Брюса Лі (рис. 4.5).

Рис. 4.5. Гуро Ден Іносанто з драй боло

Переваги драй боло:

- легкість виготовлення та приховування;
- простота застосування;
- два режими захисту — дальній і близький.

Ен-сецу-кон (англ. *En-setsu-kon*, лат. *En-setsu-kon*), або **енсецукон** (англ. *Ensetsukon*, лат. *Ensetsukon*), або **йон-секцу-кон** (англ. *Yon-setsu-kon*, лат. *Yon-Setsu-kon*), або **іон-сецу-кон** (англ. *Ion-setsu-kon*, лат. *Ion-setsu-kon*), або **он-сецу-кон** (англ. *On-setsu-kon*, лат. *On-setsu-kon*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.6–4.7). Різновид нунчаку. Складається з чотирьох дерев'яних (зазвичай з гуатамбу або ладанового дерева) секцій, з'єднаних однією або кількома мотузками. Загальна довжина — приблизно 1,2 м. Загальна вага — до 0,5 кг. Крайні секції завдовжки сумірні з класичними секціями нунчаку, центральні — дещо коротші. Така конструкція дає змогу застосовувати в бою складну техніку обертань, активних перехоплювань, одноручний і дворучний хват.

Рис. 4.6. Ен-сецу-кон з ладанового дерева, складений навпіл

Рис. 4.7. Ен-сецу-кон з гуатамбу, складений змійкою

Ерцегунь (англ. *Erzegun*, лат. *Erzegun*), або **лянцегунь** (англ. *Lianzegun*, лат. *Lianzegun*, кит. 二节棍), або **двосекційна жердина** (англ. *Two-section pole*, лат.

Duo-sectio polus), або **дві палиці дракона** (англ. *Two dragon sticks*, лат. *Duo haeret draconis*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.8). Секційна зброя. Китайський аналог нунчаку. Складається з двох дерев'яних однакових секцій довжиною по 0,7–1,00 м, з'єднаних ла

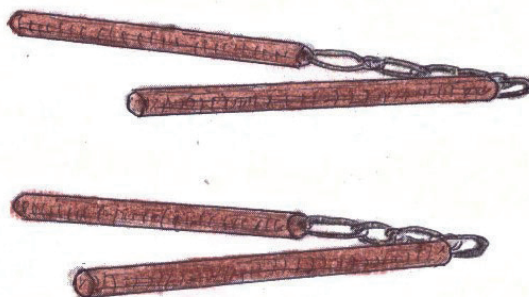

Рис. 4.8. Ерцегунь

Застосовують як парну зброю.

Техніка бою з ерцегунь має три частини: атака, захист і контратака. Рухи бійця містять підмітальні, прямі, гойдальні, піднімальні, тягнучі удари.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династії Цін.

Какугата нунчаку (англ. *Kakugata nunchaku*, лат. *Kakugata nunchaku*), або **сикаку нунчаку** (англ. *Shikaku nunchaku*, лат. *Shikaku nunchaku*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.9–4.10). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з двох дерев'яних секцій квадратного перетину довжиною по 330 мм з дещо згладженими кутами та короткої мотузки. Зазвичай секції просочені маслом, що збільшує вагу, забезпечує довговічність і підвищує міцність. Вага секцій — приблизно по 0,38 кг.

Рис. 4.9. Какугата нунчаку

Рис. 4.10. Складані какугата нунчаку в руці воїна

Кийок-нунчаку (англ. *Nunchaku mase*, лат. *Nunchaku mase*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.11). Різновид нунчаку. Складається з двох дерев'яних або полімерних однакових за розмірами секцій, з'єднаних ланцюгом або мотузкою. Ланцюг або мотузка розташована в невеликій порожнині центру секцій. У похідному стані секції скручують і перетворюють на кийок.

Рис. 4.11. Кийок-нунчаку

Кон (англ. *Con*, лат. *Con*) — японська холодна зброя ударно-дробильної дії. Різновид нунчаку. Складається з дерев'яних секцій, з'єднаних короткою мотузкою або ланцюгом.

Застосовували в окінавських бойових мистецтвах.

Лонг гіан (англ. *Long gian*, лат. *Long gian*) — в'єтнамська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.12–4.13). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з двох дерев'яних або полімерних секцій, з'єднаних ланцюгом.

Рис. 4.12. Боець з лонг гіаном

Рис. 4.13. Показові виступи бійців із застосуванням лонг гіанів

Мара-тату (англ. *Mara-tatu*, лат. *Mara-tatu*), або **мару-гата** (англ. *Maru-gata*, лат. *Maru-gata*), або **мару гата нунчаку** (англ. *Maru Gata nunchaku*, лат. *Maru gata nunchaku*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.14). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з двох дерев'яних циліндричних або конусоподібних секцій та мотузки.

Рис. 4.14. Мара-тату

Мінічак (англ. *Minichak*, лат. *Minichak*) — японська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 4.15). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з дерев'яних секцій довжиною до 200 мм та ланцюга або мотузки.

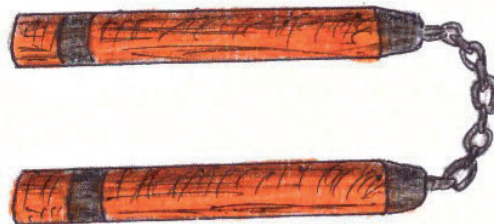

Рис. 4.15. Мінічак

Ннг-чат-кун (англ. *Nng-chat-kun*, лат. *Nng-chat-kun*, кит. 吴查坤) — пара з'єднаних паличок — в'єтнамська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії. Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з двох секцій довжиною до 300 мм, з'єднаних між собою мотузкою або тонким ланцюгом.

Користуються в провінції Фуцзянь.

Нунчаку (англ. *Nunchak*, лат. *Nunchaku*), або **нунтяку** (англ. *Nuntaku*, лат. *Nuntaku*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.16–4.23). Секційна зброя. Складається з секцій з деревини (дуб, чорне дерево та ін.), полімеру (тверда гума, пластик та ін.), композитного матеріалу (текстоліт, скловолокно), кістки або металу (сталь, латунь, бронза, дюралюміній та ін.), з'єднаних мотузкою, кінським волоссям, переплетеними шкіряними смужками або ланцюгом довжиною приблизно 100 мм, але її можна адаптувати відповідно до статури бійця або техніки застосування. Трапляються також набірні та комбіновані секції. Форма перетину секцій — круг, овал, трикутник, квадрат, сегмент, багатокутник або довільна форма (рис. 4.24). Можуть посилюватися шипами, додатковими кільцями, втулками, шишками, наконечниками, металевими стрижнями тощо. Кількість секцій — від 2 до 5. Секції можуть відрізнятися за розміром — 100–400 мм. Вага секцій тренувальних нунчаку — 100–160 г кожної, бойових нунчаку — 600–1000 г, обтяжених тренувальних нунчаку — 2500–5000 г. Ланцюгове з'єднання надає більшу свободу застосування нунчаку, ланцюг не амортизує під час виконання прийомів та дає змогу зберігати максимальний контроль за рухом секцій.

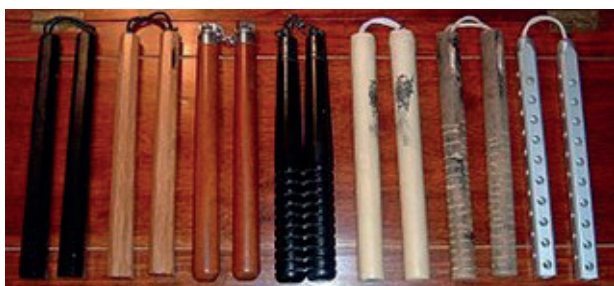

Рис. 4.16. Різні види японських нунчаку з двома секціями

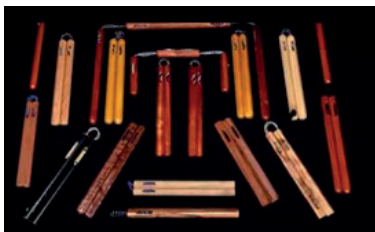

Рис. 4.17. Різні види японських нунчаку з двома або трьома секціями

Рис. 4.18. Тренувальні нунчаку

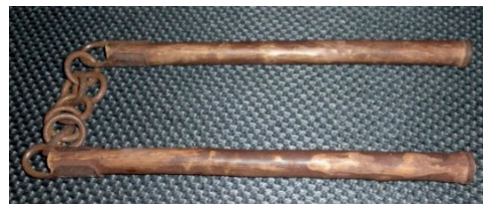

Рис. 4.19. Давні дерев'яні нунчаку, з'єднані ланцюгом

Рис. 4.20. Дерев'яні окінавські нунчаку

Рис. 4.21. Дерев'яні нунчаку

Рис. 4.22. Нунчаку, посилені заклепками

Рис. 4.23. Нунчаку з рифленими секціями

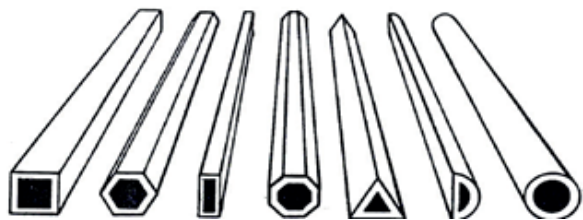

Рис. 4.24. Форми перетину секцій нунчаку

Традиційні нунчаку мають такі складові (рис. 4.25):

- ана — отвір на кінцях кожної секції для проходу хімо;
- хімо — мотузка, яка з'єднує дві секції;
- кусарі — ланцюг, що з'єднує дві секції;
- контох — верхній торець секції;
- джукон-бу — верхня частина секції;
- чукон-бу — центральна частина секції;
- кіхон-бу — нижня частина секції;
- контей — нижній торець секції.

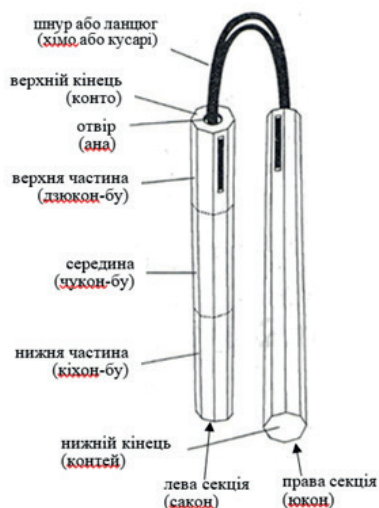

Рис. 4.25. Конструкція нунчаку

Розмір нунчаку зазвичай для користувача підбирався в такий спосіб, щоб довжина секції дорівнювала довжині від центру долоні до ліктьового згину, а довжина гнучкої ланки — одному-двом кулакам (рис. 4.26).

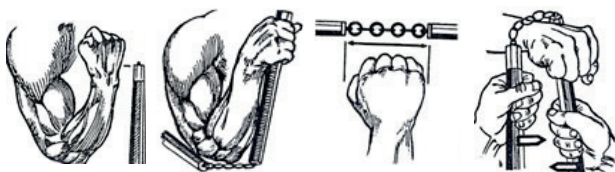

Рис. 4.26. Підбір довжини секції та їх з'єднання

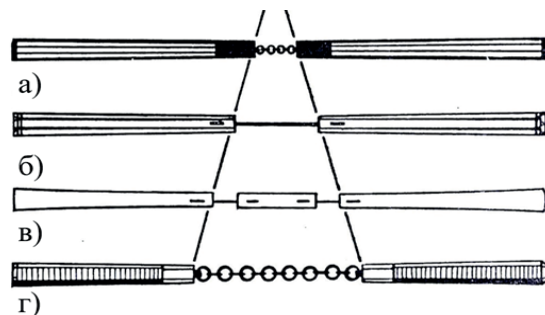

Рис. 4.27. Залежність довжини з'єднання від довжини секцій нунчаку (а) довгі секції з коротким з'єднанням; б) стандартні розміри; в) короткі секції з посиленням з'єднання та додатковою секцією між ними; г) короткі секції на довгому з'єднанні)

Довгі секції з коротким з'єднанням дають змогу добре контролювати зброю та проводити сильні удари завдяки слабкій амортизації на з'єднанні. Стандартні розміри зброї найбільш зручні для вільного, різноманітного стилю застосування, користуючись з однаковою легкістю захисною та атакуючою техніками. Короткі секції з посиленням з'єднання і розташуванням між ними третьої секції дають змогу виконувати стандартний набір вправ та різноманітні додаткові удари та захисні дії завдяки застосування середньої секції. Короткі секції на довгому з'єднанні застосовують переважно для атаки.

На підставі вивчення наукових джерел та узагальнення експертної практики нами запропоновано класифікацію нунчаку залежно від кількості, розмірів та конструкції секцій (рис. 4.28):

- а) стандартні з 2 однаковими восьмигранними секціями;
- б) з 2 однаковими секціями округлого перетину;
- в) з 2 однаковими секціями сегментного, прямокутного або трикутного перетину (рис. 4.29), які складаються одна до одної;
- г) з 1 довгою та 1 короткою секцією;
- д) кийок-нунчаку — за складання ланцюг ховається всередину, перетворюючись на палицю;
- е) з 1 довгою крайньою секцією та 2 короткими секціями;
- ж) з 2 довгими секціями та 1 короткою секцією посередині;
- и) з 3 однаковими секціями;
- к) з 4 однаковими секціями;

- л) з 2 довгими секціями по краях та 2 короткими секціями посередині;
- м) з 5 однаковими секціями;
- н) з наборними тренувальними секціями для регулювання ваги;
- п) з 1 звичайною секцією та 1 телескопічною секцією;
- р) з 2 телескопічними секціями;
- с) з 3 однаковими секціями, з'єднаними 1 кільцем.

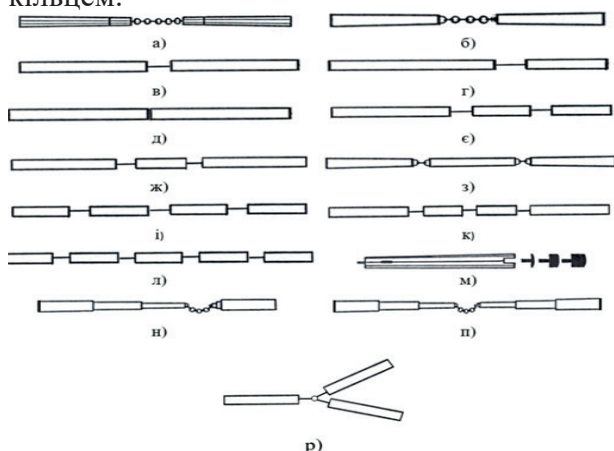

Рис. 4.28. Запропонована класифікація нунчаку

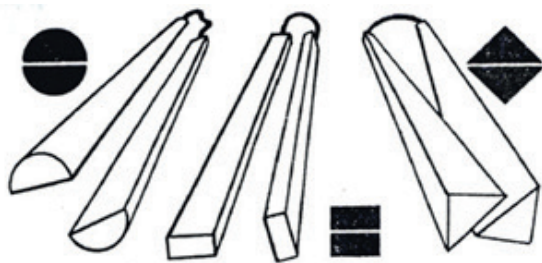

Рис. 4.29. Варіанти складання секцій нунчаку

Є також так звані «м'які» нунчаку, якими користуються на тренуваннях. На відміну від бойових нунчаків, тренувальні мають м'яку поверхню, виготовлену з пластику, неопрену, поролону тощо (рис. 4.30–4.33). Це дає змогу мінімізувати ризик травм під час тренувань, забезпечує зручне та безпечне захоплення під час інтенсивних тренувань.

Рис. 4.30. Нунчаку тренувальні з ланцюгом

Рис. 4.31. Нунчаку тренувальні з мотузкою

Рис. 4.32. Нунчаку тренувальні пластикові

Рис. 4.33. Нунчаку тренувальні Newt NE-NT-23

Сьогодні в різних частинах світу нунчаку називають по-різному, наприклад нутик, ланцюгові палиці, чако, палиці чука, палиці для карате.

Є версія, що нунчаку походять від ціпа, який використовували для луцення рису. За іншою версією, він походить від кінських вудил. Уважається, що поява нунчаку спровокувала заборона користування на острові Окінава будь-якою зброєю. Окінавські селяни, захоплені Японією, розробили бойові прийоми, засновані на наявному сільськогосподарському знарядді, для повстання. Нунчаку виготовляли з 2 секцій, зазвичай з твердого дерева, з'єднували мотузкою (раніше було кінське волосся) або ланцюгом. Секції розрізнялися за довжиною, розміром, вагою та довжиною з'єднання між двома секціями. Секції нунчаку мали зазвичай таку ж довжину, як передпліччя.

Є також версія походження нунчаку з Китаю. Легенда свідчить, що перший імператор китайської династії Сун Цзю Хун Цзюнь програв битву монгольському завойовнику в середині X ст. Щоб оговтатися від такої великої поразки, імператору довелося зібратися й піти зі своєю армією

в глиб країни. Він розташувався на околицях села. Оскільки мешканці села годували їх і дбали про них, імператор Цзю вважав за обов'язок своїх солдатів допомагати селянам у різних повсякденних сільськогосподарських роботах. Поміж цих обов'язків було вирощування пшениці, рису, сої та інших культур. Імператор регулярно відвідував своїх солдатів і стежив, щоб вони добре виконували доручену їм роботу. Він спостерігав, як жителі села користуються ціпами для молотби пшениці та рису, які складаються з двох секцій різної довжини, зв'язаних між собою мотузкою, зробленою з рисового сіна та переплетеною кінським волоссям. Оскільки імператор Цзю був великим воїном, він дійшов висновку, що цей інструмент може допомогти йому в боротьбі з монголами й користування ним допоможе тренувати піхоту. Позичивши в сільського жителя ціп, імператор Цзю заклався у своєму наметі й у наступні два дні вигадав і розробив особливі прийоми, які його піхота пізніше практикувала під час бою, застосовуючи нунчаку як зброю проти кавалерії. Імператор Цзю розробив 18 прийомів застосування зброї та назвав її **дай-со-джі** (великі засоби для чищення) — стрибки з ударами, спрямованими в бік вершника. Згідно з легендою, імператор Цзю протягом кількох місяців разом зі своїми генералами навчав свою армію поводженню із цією зброєю. Після цього він повів свою армію у вирішальну битву біля міста Бук-Сунг і вперше застосував свої знання з користування дай-со-джі. Монгольська армія зазнала поразки й була вигнана з території Китаю. Під час бою довгі секції були зламані й стали майже однакової довжини. Це помітив генерал армії Цзю і, використовуючи цю зброю пізніше винайшов нову комбінацію рухів із використанням більш короткого ланцюга. Техніка називалася **стусо-джі** (маленькі чистильники). Згідно з легендою, це бойове мистецтво було ідентичне сучасному мистецтву поводження з нунчаку.

За легендами, поводження з нунчаку як засобом активної самооборони було

привезене до Японії різними китайськими майстрами та жрецькими у XIV–XV ст.

Деякі історики вважають, що поширення знань щодо поводження з нунчаку може належати китайському генералу Чанау, який чудово володів бойовими мистецтвами. Він утік із Китаю приблизно у 1640 р. через переслідування маньчжурською династією і сховався на Окінаві. Генерал Чан також розповсюджував мистецтво бою без інструментів та зброї, яке сьогодні відоме як джиу-джитсу. За легендою, генерал Чан на Окінаві розвинув і вдосконалив майстерність поводження з нунчаку. У деяких історіях ідеться про те, що боротьба з нунчаку стала поширеною зброєю спочатку поміж деяких дворян, а потім і поміж селян. Вони навіть користувалися ними для самооборони від різних нападників і японських загарбників, які прибули до їх районів (архіпелаг Рюкю). У 1507 р. король Шо Хасі також підписав указ, який забороняв громадянам носити зброю і дозволяв її реквізицію. Прокламація забороняла володіти зброєю всім, хто не був на королівській службі, і зброя зберігалася на складах замку. Окрім того, японське вторгнення під проводом Бусі Сацуме в XVII ст. призвело до застосування нунчаку як зброї.

Також є версія, згідно з якою нунчаку походять від японських ударних інструментів (хесікі), які використовували японські діти як іграшки. Їх також застосовували в нічний час для сигналізування про небезпеку та надсилали певні повідомлення.

Активне застосування почалося приблизно у XVI ст. Перші японські нунчаку були восьмикутними в перетині.

У єдиноборствах застосовують сім основних способів тримання нунчаку (рис. 4.34):

- а) пахвовий захват;
- б) плечовий захват;
- в) різноіменний пахвовий захват;
- г) тримання зброї складеною в руці;
- д) внутрішній підколінний захват;
- е) зовнішній підколінний захват;
- ж) зовнішній різноіменний підколінний захват.

Рис. 4.34. Основні способи тримання нунчаку

Стійки з нунчаку не залежать від стилю. Основними з них є (рис. 4.35):

- а) широка фронтальна стійка;
- б) передня стійка;
- в) задня стійка;
- г) скручені стійки.

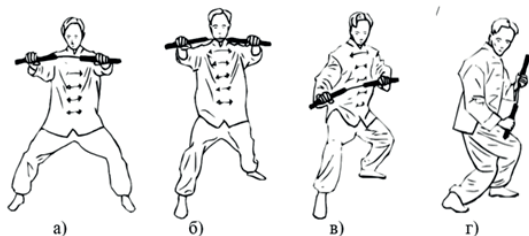

Рис. 4.35. Основні стійки з нунчаку

Техніка застосування нунчаку заснована на відцентровій силі, яка створюється завдяки повороту однієї секції (рис. 4.36). Під час повороту однієї секції швидкість руху іншої секції на кінці може досягати 160 км/год. За руху з такою швидкістю удар дуже потужний, а його сила може дорівнювати 800 кг. Окрім ударів по супротивнику, також часто застосовують різні техніки захоплення нунчаку або особливі способи задушення (рис. 4.37).

Рис. 4.36. Спаринг на змаганнях по кобудо з нунчаку

Рис. 4.37. Техніка задушення за допомогою нунчаку

Вулична техніка застосування нунчаку обмежена стандартним набором прийомів: перекидання через плече або навколо ший, кругові обертання (пропелер або вісімка), прямі, діагональні та бічні удари (рис. 4.38).

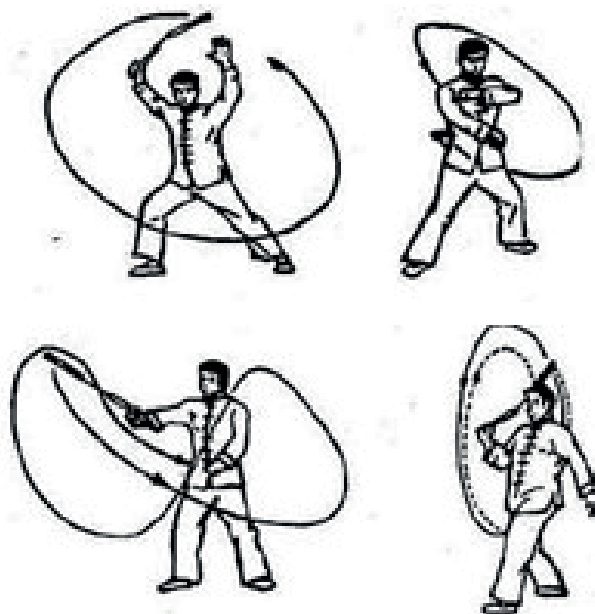

Рис. 4.38. Вулична техніка застосування нунчаку (кола та вісімки)

Гнучке з'єднання секцій дає змогу «обминати» блоки — одна із секцій перекидається (обминає) через блокувальний елемент і досягає цілі. Іноді намагаються душити супротивника гнучкою частиною, а з метою обеззброєння проводять больовий прийом у вигляді обмеження руки між секціями [110].

Нунчаку — самостійне бойове мистецтво, доступне в кількох спортивних дисциплінах:

- *бойові нунчаку*: два супротивники в шоломах борються з пінопластовими нунчаку. Створені французьким каратистом Паскалем Верхилем

у 1980 р. Вивчаючи різні стилі та техніки, він створив новий метод «Бойові нунчаку». Ґрунтуючись на максимальній ефективності нунчаку, він дав назви деяким конкретним рухам, які класифікував як «захист» й «атака». Він розробив три кати та кілька вправ «29 прийомів». Змагання з бойових мистецтв проводяться із застосуванням пінопластових нунчаків, що дають учасникам змогу змагатися безпечно. Звідси випливають три типи бою: бічний бій (належить до фехтування), напівконтактний і повний нунч (належать до боксу);

- *ката нунчаку*: боець вивчає послідовність рухів, що потребують великої техніки й точності, потім виконує ці послідовності, начебто б'ється з уявним супротивником;
- *художні нунчаку*, чи *нунчаку вільного стилю*: ціль не є бойовою. Проте цей стиль потребує надзвичайної майстерності та відмінної техніки. Він містить виконання послідовностей з одним або двома нунчаку під музичний супровід. Не слід порівнювати художні нунчаку з простим жонглюванням, це насамперед бойове мистецтво;
- *нунчаку-бокс*: метод бою, створений у 1990-х роках, який містить удари ногою, кулаком й пінним нунчаку, що давало можливість вести бій на трьох дистанціях. Боксерські бої нунчаку проводились у три раунди по дві хвилини (у фіналі — п'ять раундів). Застосовували техніки повного контакту (удари ногами вище пояса, підсічки й удари руками з англійського боксу), посилені ударами нунчаку, майже двадцять з яких було систематизовано. Заборонялися тільки товчки в обличчя та горло, а також задушливі прийоми. Ця дисципліна була на кількох чемпіонатах Франції, а згодом Європи;
- *нунчаку ненбусі*: у 1990 р. Паскаль Веріл дозволив Марселю Ріффу застосовувати основи бойового

нунчаку для роботи методами, адаптованими для дітей;

- *фрістайл*. На відміну від художніх нунчаку, фрістайл ближче до жонглювання й маніпулювання предметами, ніж до бойових мистецтв. Нунчаку, що світяться або палають, іноді використовують для фрістайлу.

Практикують в багатьох школах бойових мистецтв — в окінавському кобудо, карате (нунчаку-дзюцу), кунг-фу (ерджі-ган), мансурія кунг-фу [118, 161], тхеквондо (ссанг юл бонг, моухе бонг), хапкідо, джиу-джитсу, айкідо тощо (рис. 4.39).

Рис. 4.39. Бій бійців — нунчаку проти катани

Переваги нунчаку:

- контроль і різноманітність рухів (удари, блокування, обертання, зміни напрямку тощо);
- ефективність у ближньому бою (дають змогу втримувати опонента на відстані);
- мобільність і портативність (можна легко та непомітно переносити).

Недоліки нунчаку:

- після контакту нунчаку з супротивником необхідно відновити контроль перш ніж атакувати знову;
- можливість перехоплення та вивання нунчаку супротивником.

Нунчаку як зброя популярність у всьому світі здобули лише наприкінці 1960–1970-х років завдяки двом великим майстрам бойових мистецтв — Дену Іносанто та Брюсу Лі (рис. 4.40–4.42). Майстер Іносанто опанував техніку *тютюн-тойок* (*чако*), схожу на техніку китайських нунчаку. Іносанто познайомив свого друга, відомого майстра бойових мистецтв і актора Брюса Лі з мистецтвом тютюн-тойок. Брюс Лі першим

продемонстрував публіці мистецтво бою з нунчаку наприкінці 1966 р., що пізніше було показано в його фільмах, завдяки чому популярність нунчаку стала величесною. Популярність нунчаку та бажання молоді копіювати улюбленого актора Брюса Лі стали у 1974 р. причиною того, що в багатьох країнах було введено заборону на носіння, користування та продаж нунчаку.

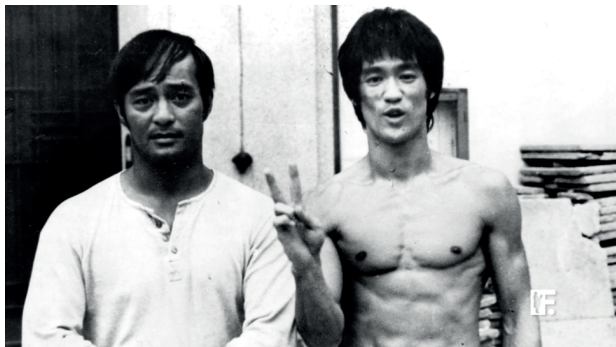

Рис. 4.40. Ден Іносанто та Брюс Лі разом

Рис. 4.41. Ден Іносанто з нунчаку в документальному фільмі «Я Брюс Лі», 2012 р.

Рис. 4.42. Брюс Лі із двома парами нунчаку в фільмі «Шлях дракона», 1972 р.

На Заході нунчаку називають улюбленою зброєю Брюса Лі у фільмах про кунг-фу: у телесеріалі «Зелений шершень», у фільмах «Кулак люти», «Шлях дракона», «Гра смерті» й «Операція «Дракон»». У мультсеріалі

«Черепашки-ніндзя» нунчаку є улюбленою зброєю головного героя Мікеланджело.

Нунчаку також стали дуже популярними поміж жонглерів.

У Франції нунчаку визнано зброєю категорії D (клинкова зброя), тобто вони доступні у вільному продажу без декларації, але носіння нунчаку у Франції заборонено через небезпечний характер цієї зброї. Відповідно до закону про носіння та транспортування зброї під час законного транспортування (між будинком та місцем тренувань чи змагань) нунчаку не має бути доступним для негайного користування (наприклад, треба перевозити на дні сумки).

Нунчаку заборонено до продажу в Канаді та деяких американських штатах. У Арізоні відповідно до закону, який, як вважають, було прийнято у відповідь на успіх фільмів Брюса Лі, носіння нунчаку залишалося забороненим до весни 2019 р. У Нью-Йорку саме популярність фільмів про кунг-фу з Брюсом Лі викликала побоювання збільшення застосування нунчаку, особливо поміж молоді [172]. У 1974 р. прийнято закон, який був остаточно скасований у 2018 р. федеральним суддею Памелою К. Чен, оскільки суперечив Другій поправці до Конституції США.

У Бельгії нунчаку — заборонена зброя. Закон Онкелінкса, або Закон про зброю, визначає нунчаку так: «ціп, що має два короткі жорсткі стрижні, кінці яких з'єднані ланцюгом або іншим способом».

У Швейцарії нунчаку вважають зброєю, і для володіння нею потрібен дозвіл, виданий кантоном; спортивним клубам дозволено практикувати нунчаку лише в приміщенні.

В Україні відповідно до ч. 2 ст. 263 Кримінального Кодексу «носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу — караються штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років» [24].

Найвідомішими організаціями нунчаку у світі є Всесвітня аматорська організація нунчаку (Франція, 1987 р.), Міжнародна

федерація нунчаку бойових та художніх наук (Франція, 1992 р.), Міжнародна асоціація техно-нунчаку (Швейцарія, 2000 р.), асоціація нунчаку (Нідерланди, 1997 р.) та Північноамериканська асоціація нунчаку (Каліфорнія, 2003 р.).

Відомими майстрами, які були відзначені як важливі промоутери та гімнасти, є майстри карате Фуміо Демура (Сіто-рю), Тадасі Ямасіта (Серін-рю), Хіроші Акаміне (Серін-рю), Тецухіро Хокама (Годзю-рю) Хірокадзу Канадзава (Сетокан), майстри Дзіро Сірома, Рюсе Сакагамі; майстри кунг-фу Люн Тінг, Ерік Лі; майстри Ден Іван, Ед Паркер, Боб МакКормак, Марк Чаланд, Ендрю С. Лінік, Тед Гамборделла, Джо (Джозеп) Хес і Хей Лонг.

Нунчаку кишенькові (англ. *Pocket nunchaku*, лат. *Sinum nunchaku*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та колючої дії (рис. 4.43–4.46). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складаються з трьох металевих або дерев'яних секцій, кінці яких мають конічну форму, та мотузки. Довжина у складеному стані — 0,17 мм, у розкладеному — 0,60 мм. Загальна вага — до 0,2 кг. У складеному стані нагадують куботан.

Рис. 4.43. Нунчаку кишенькові в складеному стані

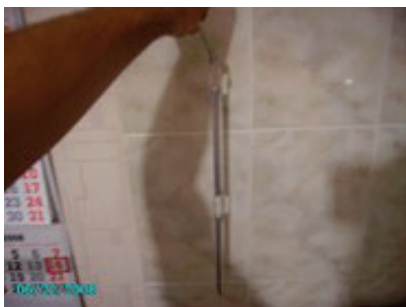

Рис. 4.44. Нунчаку кишенькові в розкладеному стані

Рис. 4.45. Нунчаку кишенькові, складені у формі куботану

Рис. 4.46. Одна секція нунчаку кишенькових, складена перпендикулярно двом іншим

Нунчаку молоткові (англ. *Nunchaku hammers*, лат. *Nunchaku mallei*), або **нунчаку-молоти** (англ. *Nunchaku-hammers*, лат. *Nunchaku-hammers*) — східноєвропейська саморобна холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.47). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складаються з двох однакових секцій у вигляді молотків з дерев'яними руків'ями, металевим навіршям і оголовком, які з'єднані ланцюгом.

Рис. 4.47. Нунчаку молоткові

Нунчаку наборні (англ. *Compositio Nunchaku*, лат. *Nunchaku typesetting*) — японська холодна зброя ударно-дробильної

та задушливої дії (рис. 4.48). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складаються з двох дерев'яних секцій з наборним наверхом та ланцюга. Наверх секцій мають циліндричні металеві зйомні диски для регулювання довжини й ваги зброї.

Зазвичай призначені для тренувань.

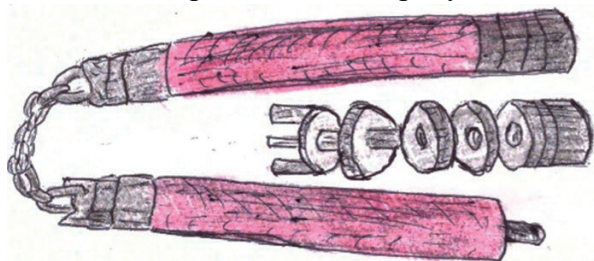

Рис. 4.48. Нунчаку наборні

Нунчаку телескопічні (англ. *Telescopic nunchaku*, лат. *Telescopic nunchaku*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.49–4.50). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складаються з двох металевих секцій та ланцюга. Одна або обидві секції мають телескопічну конструкцію.

Рис. 4.49. Нунчаку телескопічні у похідному складаному стані

Рис. 4.50. Нунчаку телескопічні у бойовому розкладаному стані

Переваги телескопічних нунчаку:

- практичність;
- дієвість;
- портативність (зручність для транспортування та носіння).

Нунчаку-шнур (англ. *Nunchaku cord*, лат. *Funis nunchaku*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії

(рис. 4.51–4.52). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складаються з мотузки товщиною 22 мм, армованого ПВХ покриття по краях для утворення секцій довжиною приблизно по 200 мм. Загальна вага — 240 г.

Рис. 4.51. Нунчаку-шнур у складаному стані в руці

Рис. 4.52. Нунчаку-шнур у бойовому положенні

Відсутність металевих деталей дає змогу не розпізнавати нунчаку металодетекторами.

Санбон нунчаку (англ. *Sanbon nunchaku*, лат. *Sanbon nunchaku*, яп. 三本ヌンチャク), або **санчакі** (англ. *Sanchaki*, лат. *Sanchaki*), або **самбон нантяку** (англ. *Sambon nantyaku*, лат. *Sambon nantyaku*), або **нунчаку потрійні** (англ. *Triple nunchaku*, лат. *Triplum nunchaku*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.53–4.54). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складаються з трьох однакових секцій та ланцюга або мотузки.

Рис. 4.53. Санбон нунчаку з ланцюговими підвісами

Рис. 4.54. Санбон нунчаку з мотузковими підвісами

Санджольгон (англ. *Sanjeolgon*, лат. *Sanjeolgon*) — корейська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії. Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з трьох коротких дерев'яних секцій довжиною по 100 мм та ланцюга або мотузки для їх з'єднання.

Сан-сетсу-кон (англ. *San-settsukon*, лат. *San-settsukon*), або **сансецукон** (англ. *Sansetsukon*, лат. *Sansetsukon*), або **трибатон** (англ. *Tribaton*, лат. *Tribaton*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.55–4.57). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з трьох дерев'яних, полімерних або металевих восьмикутних у перетині секцій та зазвичай мотузки або ланцюга, іноді шкіряного ремня або кінського волосся. Секції можуть бути однакової довжини, або дві короткі секції однакової довжини та одна довга секція. До ланцюгів прикріплені металеві кільця для підвищення шуму з метою налякати супротивника.

Рис. 4.55. Сан-сетсу-кон з секціями з ротангу, з'єднаними ланцюгами

Рис. 4.56. Сан-сетсу-кон з однією довгою та двома короткими секціями, з'єднаними мотузкою

Рис. 4.57. Сан-сетсу-кон з алюмінієвими секціями

Уважають, що сан-сетсу-кон має китайське походження, з'явилося в Китаї в епоху правління династії Сун (див. сан-цзе-гун) і вже звідти потрапив на Окінаву. У Китаї секції з'єднували між собою металевими кільцями або ланцюгами, а в Окінаві — шкіряними ремнями або кінським волосом, що було пов'язано із заборонаю зброї та бойових мистецтв.

Користувалися на Окінаві з початку XVII ст. до середини XIX ст.

Застосовують як зброю дальньої та короткої дистанції (рис. 4.58–4.62).

Рис. 4.58. Нанесення удару в голову однією секцією сан-сетсу-кону

Рис. 4.59. Задушливий прийом з використанням сан-сетсу-кону

Рис. 4.60. Нанесення тичкового удару сан-сетсу-коном

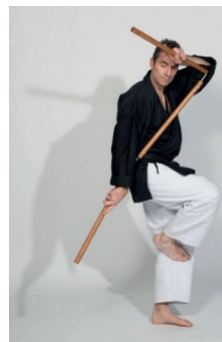

Рис. 4.61. Захисна стійка з сан-сетсу-коном

Рис. 4.62. Джекі Чан з сан-сетсу-коном

Традиційна зброя окінавського кобудо [251].

У фільмі «36-а палата Шаоліня», у серіалі «Саюкі» Сон Гоку перетворював свою чарівну палицю на сан-сетсу-кон.

Сан-сетсу чакү (англ. *San-setsu chaku*, лат. *San-setsu chaku*), або **сан-кетсу-чакү** (англ. *San-Ketsu-Chaku*, лат. *San-Ketsu-Chaku*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.63–4.64). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з трьох дерев'яних або полімерних секцій невеликого розміру та мотузки або ланцюга.

Рис. 4.63. Сан-сетсу чакү у складеному стані

Рис. 4.64. Сан-сетсу чакү в розгорнутому стані

Користуються ніндзя. Менш відомий вид зброї окінавського кобудо (рис. 4.65–4.71).

Рис. 4.65. Стійки з сан-сетсу чакү

Рис. 4.66. Замах для удару сан-сетсу чакү

Рис. 4.67. Нанесення удару зверху вниз сан-сетсу чакү

Рис. 4.68. Розкручування сан-сетсу чакү, тримаючи за середню секцію

Санхокон (англ. *SanHoKon*, лат. *SanHoKon*), або **цербер** (англ. *Cerberus*, лат. *Cerberus*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.72–4.73). Секційна зброя. Різновид нунчаку.

Складається з трьох однакових за розміром дерев'яних або полімерних секцій, з'єднаних ланцюгами на одному кільці [268].

Рис. 4.69. Блокування руки супротивника сан-сетсу чаку

Рис. 4.70. Задушливий прийом із застосуванням сан-сетсу чаку

Рис. 4.71. Нанесення удару в голову сан-сетсу чаку

Рис. 4.72. Санхокон з полімерними секціями

Рис. 4.73. Санхокон з дерев'яними секціями

Техніка застосування санхокон: складні обертання, вісімки, вітряний млин, гелікоптер тощо (рис. 4.74–4.77).

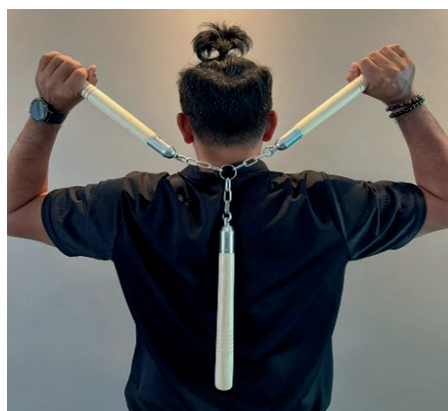

Рис. 4.74. Стійка з триманням санхокону ззаду

Рис. 4.75. Стійка з триманням санхокону спереду [277]

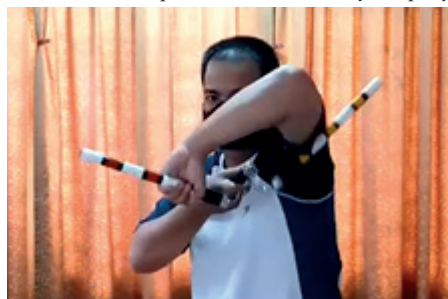

Рис. 4.76. Борець демонструє вправу «млин» з санхоконом

Рис. 4.77. Боець демонструє вправу «гелікоптер» з санхоконом

Санчаку (англ. *Sanchaku*, лат. *Sanchaku*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.78–4.80). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з трьох секцій, виготовлених з деревини твердих порід, металу або полімеру, довжиною по 400–700 мм, з'єднаних ланцюгом довжиною 130–200 мм. Іноді дві зовнішні секції мають конічну форму, а середня — циліндричну.

Рис. 4.79. Санчаку з полімерними секціями

Рис. 4.80. Санчаку з ротанговими секціями з хустками на кінцях

Має походження від селянського ціпа для молотьби пшениці.

Дальність дії більша, ніж у нунчаку, але ним складно користуватися в приміщенні. Тримавши центральну секцію обома руками, можна виконувати рухи, схожі на рухи палиці

(рис. 4.81). Тримавши його за одну з крайніх секцій, можна виконувати прийоми, схожі на рухи бойового ланцюга або батога (рис. 4.82). Тримавши зброю кожною рукою за різні секції, можна виконувати більш конкретні й складні рухи (рис. 4.83) [236, 237].

Рис. 4.81. Техніка застосування санчаку з триманням за середню секцію

Рис. 4.82. Атака із санчаку на кистат бойового батога

Рис. 4.83. Спаринг бійців, озброєних санчаку

Сан-чієн-кань (англ. *San-chien-kan*, лат. *San-chien-kan*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.84). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з трьох циліндричних або восьмигранних в перетині секцій довжиною по 600 мм, з'єднаних ланцюгом. Вага — приблизно 1,5 кг.

Рис. 4.84. Сан-чієн-кань

Сань-цзе-гунь (англ. *San-jie-gun*, лат. *San-jie-gun*, кит. 三截棍), або **саньцзегунь** (англ. *Sanjiegun*, лат. *Sanjiegun*), або **ціп трисекційний** (англ. *Three-section staff*, лат. *Tres-sectio flail*), або **потрійний посох** (англ. *Triple staff*, лат. *Triplex baculus*), або **згорнутий посох дракона** (англ. *Rolled dragon staff*, лат. *Convolutus draco baculus*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.85–4.87). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з трьох дерев'яних (білий дуб, воскове дерево або китайський червоний клен, ротанг, бамбук) або металевих (сплав на основі алюмінію) секцій, послідовно з'єднаних ланцюгами зазвичай з трьох кілець або шарнірами [156]. Зазвичай усі секції однакові й дорівнюють 900 м. Іноді середня секція довша, довжиною 850–1000 мм, а крайні коротші, довжиною по 600–700 мм.

Рис. 4.85. Тренувальний сань-цзе-гунь

Рис. 4.86. Сань-цзе-гунь з дерев'яними секціями

Рис. 4.87. Старовинний сань-цзе-гунь

За китайською легендою, трисекційну зброю винайшов засновник династії Сун Чжао Куаньїнь — перший імператор династії Сун — у X ст. Під час битви його палиця зламалася на три частини, і тоді він з'єднав ці частини за допомогою ланцюгів. Є ще версія, що сань-цзе-гунь виник як модифікація двосекційної зброї.

Техніки застосування схожі на техніку з палицею, а саме рухи над головою та за спиною: обертання гелікоптером і повороти шиєю. Інші прийоми подібні до пари палиць, які застосовують в ескрими (фехтування), простого короткого ланцюга, батога або двосекційної палиці. Діючи як продовження рук користувача, палиця з трьох секцій може бити, блокувати, душити, ловити в пастку, роззброювати та шмагати, часто різними частинами, які діють одночасно. Ланцюги або з'єднувальні мотузки використовують для обплутування супротивника або його зброї. Трисекційну палицю найкраще використовувати як зброю близької дистанції проти зброї більш дальньої дистанції. Можна майже одночасно заблокувати удар супротивника, захопити зброю та обеззброїти його, одночасно завдаючи удар вільною секцією.

Техніка застосування сань-цзе-гунь:

- хват за центральну секцію з нанесенням ударів двома бічними секціями;
- тримання середньої та крайньої секції, використовуючи для ударів іншою крайньою секцією;
- хват за крайні секції, застосовуючи їх як палиці (рис. 4.88).

Рис. 4.88. Хват за крайні секції сань-цзе-гунь

Секції зброї під час удару згинаються на вільних з'єднаннях і дістають навіть супротивника, який укривається щитом.

Під час утримання за крайню секцію зброю застосовують на максимальних дистанціях. Хват за середню секцію дає змогу розкрутити обидва вільні кінці, забезпечивши хороший захист. А крайні секції, по одній у кожній руці, перетворюються на спарені кийки. Сань-цзе-гунь дає змогу завдавати

удари, затискати, блокувати та роззброювати ворога (рис. 4.89–4.90).

Рис. 4.89. Тренувальний спаринг бійців із застосуванням сань-цзе-гунь

Рис. 4.90. Бій сань-цзе-гунь проти меча

Сучасні зразки сань-цзе-гунь можна легко перетворити на палицю завдяки з'єднанню гнучкими шарнірами.

Перевага сань-цзе-гунь:

- можливість завдання ударів супротивнику в обхід захисту;
- можливість легко обеззброїти супротивника;
- здатність завдавати удари на відстані без щільного контакту.

Недоліки сань-цзе-гунь:

- довжина;
- складне застосування;
- потреба в додатковому часі для відновлення контролю над своєю зброєю після удару.

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці за часів династії Цін.

Сентан (англ. *Sentan*, лат. *Sentan*) — японська холодна зброя ударно-дробильної, колючої та задушливої дії

(рис. 4.91–4.92). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з двох дерев'яних заточених з одного боку, утворюючи вток, секцій довжиною по 330 мм та мотузки. Загальна вага нунчаку — приблизно 240 г.

Рис. 4.91. Сентан

Рис. 4.92. Сентан у складеному стані в руці бійця

Синобікагі (англ. *Shinobikagi*, лат. *Shinobikagi*), або **синобі-кагі** (англ. *Shinobikagi*, лат. *Shinobi-kagi*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювальної дії (рис. 4.93). Гібрид нунчаку з гіокагі. Складається з декількох, зазвичай 5, дерев'яних порожнистих секцій, з'єднаних мотузкою з гаком на кінці. Секції складаються, утворюючи посох, а пересуваючись мотузкою в бік гака, утворюють нунчаку.

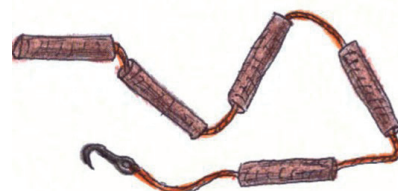

Рис. 4.93. Синобікагі

Також можна користуватися як сходами або кішкою.

Со-сецу-кон (англ. *So-setsu-kon*, лат. *Sic-setsu-kon*, яп. 想節根), або **со сетсу кон нунчаку** (англ. *So setsu kon nunchaku*, лат. *Sic setsu kon nunchaku*, яп. ソーセツコンヌンチャク), або **так сецу кон** (англ. *Tak setsu kon*, лат. *Tak setu kon*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.94). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з одної довгої секції довжиною приблизно 360 мм та одної короткої секції довжиною приблизно 180 мм, з'єднаних мотузкою. Секції мають круглий перетин та металеві кільця для посилення уражаючої дії.

Рис. 4.94. Со-сецу-кон з мотузковим з'єднанням та кільцями в середніх частинах секцій

Стадчак (англ. *Studchuk*, лат. *Studchuk*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.95). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з двох дерев'яних секцій, посилених напівкруглими металевими виступами, та ланцюга.

Рис. 4.95. Стадчак

Там тхієт гіан (англ. *Tam thiet gian*, лат. *Tam thiet gian*) — в'єтнамська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.96). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з трьох однакових дерев'яних секцій, з'єднані ланцюгом.

Рис. 4.96. Показовий виступ бійця із застосуванням там тхієт гіана

Застосовують у бойовому мистецтві кван кі до.

Тенше гунь (англ. *Thinner gun*, лат. *Tenuior gun*, кит. 更薄的枪 — жердина змії, що звивається) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 4.98). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з двох бамбукових секцій різної довжини — приблизно 700 мм та 500 мм, з'єднаних мотузкою.

Рис. 4.97. Тенше гунь

Відомо, що із цією зброєю тренувалися ченці часів династій Мін та Цін.

Тунцзі гунь (англ. *Tongji Gun*, лат. *Tongji Gun*, кит. 同濟郡 — дитячі палички) — китайська холодна зброя ударно-дробильної, колючої та задушливої дії (рис. 4.98). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з трьох секцій завдовжки 400 мм, 150 мм і 130 мм відповідно, з'єднаних кільцями. Коротша секція має конічний заточений торець. Загальна довжина — приблизно 880 мм.

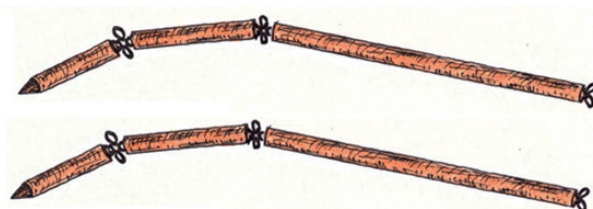

Рис. 4.98. Тунцзи гунь

Урай кініге (англ. *Hooray Kinige*, лат. *Euge Kinige*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії. Секційна зброя. Айнуський аналог нунчаку.

Айну — давній народ, який мешкав переважно на острові Хокайдо, а також на Курильських островах та Сахаліні (рис. 4.99).

Перші урай кініге айну виготовляли з двох ікупасуй, з'єднаних мотузкою або жилами тварин (рис. 4.100).

Рис. 4.99. Давні айни.

У чоловіка праворуч за поясом урай кініге

Рис. 4.100. Давні ікупасуї

Застосовували переважно для ритуальних вбивств.

Хакаку кей нунчаку (англ. *Hakkaiki kei nunchaku*, лат. *Hakkaiki kei nunchaku*), або **хакакукей** (англ. *Hakkaikukei*, лат. *Hakkaikukei*), або **хакакукей нунчаку** (англ. *Hakkaikukei nunchaku*, лат. *Hakkaikukei nunchaku*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.101–4.103). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складаються з двох восьмигранних в перетині секцій довжиною по 300–350 мм, з'єднаних між собою ланцюгом або мотузкою.

Рис. 4.101. Хакаку кей нунчаку з ланцюговим з'єднанням

Рис. 4.102. Тренувальні м'які хакаку кей нунчаку

Рис. 4.103. Хакаку кей нунчаку з мотузковим з'єднанням

Один з основних видів нунчаку на Окінаві. Застосовують у бойовому мистецтві кобудо.

Хан-кей нунчаку (англ. *Han-Kei nunchaku*, лат. *Han-Kei nunchaku*, яп. ハンケイヌンチャク), або **хан кей полунунчаку** (англ. *Han kei polununchaku*, лат. *Han kei polununchaku*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.104–4.105). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складаються з двох секцій напівкруглого, прямокутного або трикутного перетину рівної довжини, що бічними площинами прилягають одна до одної, з'єднаних доволі довгим ланцюгом або мотузкою. Зазвичай секції виготовляють з одного шматка дерева, розпиляного вздовж (рис. 4.106). Така конструкція робить цей вид нунчаку зручним для носіння.

Рис. 4.104. Хан-кей нунчаку з прямокутним перетином

Рис. 4.105. Хан-кей нунчаку з напівкруглим перетином

Рис. 4.106. Хан-кей нунчаку з квадратним перетином

Техніка застосування хан-кей нунчаку аналогічна техніці застосування класичних нунчаку (рис. 4.107–4.108).

Рис. 4.107. Тримання хан-кей нунчаку з мотузкою за шиєю [139]

Рис. 4.108. Тримання хан-кей нунчаку спереду у складаному стані [139]

Ханмару (англ. *Hanmari*, лат. *Hanmari*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.109). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з двох дерев'яних (зазвичай дубових) секцій довжиною по 330 мм восьмикутних в перетину в нижній частині й круглого перетину у верхній частині, з'єднаних потрійними шарнірами. Загальна вага — близько 315 г.

Рис. 4.109. Ханмару

Чисай сансетсукон (англ. *Chisai sansetsukon*, лат. *Chisai sansetsukon*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.110–4.111). Складається з трьох дерев'яних (зазвичай дуб, бук) однакових округлих або восьмигранних в перетині секцій довжиною по 120–220 мм, з'єднаних мотузкою.

Рис. 4.110. Чисай сансетсукон з дубовими секціями, з'єднаними товстою мотузкою

Рис. 4.111. Чисай сансетсукон з буюовими секціями, з'єднаними тонкою мотузкою

Один із найменших предметів спорядження кобудо (рис. 4.112).

Рис. 4.112. Воїн тримає чисай сансетсукон за крайні секції

Чосенджите сан-сетсу-кон (англ. *Chosenjitte san-setsu-kon*, лат. *Chosenjitte san-setsu-kon*), або **чосенджите сансетцу кон** (англ. *Chosenjitte sansetsu kon*, лат. *Chosenjitte sansetsu kon*) — японська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.113). Секційна зброя. Складається з трьох металевих секцій, з'єднаних кільцями або короткими ланцюгами. До однієї з крайніх секцій іноді кріпиться мотузка з невеликим билом на кінці.

Рис. 4.113. Чосенджите сансетцу кон

Шаоцзигунь (англ. *Shaozhigong*, лат. *Shaozhigong*, кит. 绍志公 — змітаюча жердина) — китайська холодна зброя ударно-дробильної дії (рис. 4.114). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з двох дерев'яних секцій, з'єднаних мотузкою.

Рис. 4.114. Шаоцзигунь

Різновиди шаоцзигунь:

- довжина однієї секції — 1500 мм, іншої — 500 мм;
- довжина кожної секції — 900 мм.

У Стародавньому Китаї був поширений шаоцзигунь, у якого кожна з секцій могла виконувати функцію як ратища, так і била.

Шаоцзі (англ. *Shaotzi*, лат. *Shaotzi*), або **палиця двосекційна** (англ. *Vaculus biceps*, лат. *Two-section staff*), або **метла** (англ. *Scopa*, лат. *Broom*) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії. Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з двох секцій, з'єднаних ланцюгом.

Створена воєначальником Чао Кангіном, який під час нападу грабіжників прогнав їх, але верхня третина його палиці, зробленої з вартісного дерева, зламалася. Він зберіг ці дві частини, а потім з'єднав їх ланцюгом.

Різновиди шаоцзі:

- **да шаоцзі** (велика метла) з довгими секціями;
- **сяо шаоцзі** (мала метла) з короткими секціями.

У бойовому мистецтві шаоцзі застосовують як парну зброю.

Техніка застосування шаоцзі містить удари ногами, підсічки, вісімки, замахи, блоки тощо. У бою переважно застосовували для атаки ніг коней. Ефективна проти супротивників зі щитами.

Шуан-цзе-гунь (англ. *Shuang-tsei-gun*, лат. *Shuang-tsei-gun*), або **шуан-чин-кунь** (англ. *Shuang-Chin-Kun*, лат. *Shuang-Chin-Kun*, кит. 双展坤 — двочастковий ланцюг) — китайська холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії (рис. 4.115–4.116). Секційна зброя. Різновид нунчаку. Складається з двох дерев'яних округлих в перетині секцій довжиною по 300 мм, з'єднаних мотузкою або ланцюгом.

Рис. 4.115. Боець тримає складаний шуан-цзе-гунь в руках

Рис. 4.116. Боець виконує вправи з шуан-цзе-гунем

4.2. Класифікація секційної холодної зброї

На підставі досліджень наукових праць [24, 110, 118, 128, 139, 152, 156, 161, 166, 172, 204, 236, 237, 268, 277] й експертного досвіду секційну холодну зброю класифіковано за такими ознаками (рис. 4.117):

- призначення зброї;
- вид зброї;
- спосіб дії зброї;
- походження зброї;
- конструкція гнучкої частини;
- матеріал гнучкої частини;
- вид кріплення секції;
- довжина секції;
- форма перетину секції;
- матеріал виготовлення секції;
- форма секції;
- додаткові вражаючі елементи зброї;
- вага секції;
- спосіб виготовлення зброї;
- час виготовлення зброї.

Призначення зброї:

- бойова;
- колекційна;
- меморіальна;
- музейна;
- національна;
- ритуальна;
- сувенірна (репліка, бутафорія);
- військова;
- нагородна.

Вид зброї:

- дайдзе, або дайдзьо;
- драй боло, або чако, або табак тойок;
- ен-сецу-кон, або енсецукон, або йон-сецу-кон, або іон-сецу-кон, або он-сецу-кон;
- ерцзегунь, або лянцзегунь, або двосекційна жердина, або дві палиці дракона;
- какугата нунчаку, або сикаку нунчаку;
- кийок-нунчаку;
- кон;
- лонг гіан;
- мара-тату, або мару-гата, або мару гата нунчаку;
- мінічак;
- ннг-чат-кун;
- нунчаку, або нунтяку;
- нунчаку кишенькові;
- нунчаку молоткові, або нунчаку-молоти;
- нунчаку наборні;
- нунчаку телескопічні;
- нунчаку-шнур;
- санбон нунчаку, або санчакі, або самбон нантяку, або нунчаку потрійні;
- санджольгон;
- сан-сетсу-кон, або сансецукон, або трибатон;
- сан-сетсу чаку, або сан-кетсу-чаку;
- санхокон, або цербер;
- санчаку;
- сан-чієн-кань;
- саны-цзе-гунь, або саныцзегунь, або ціп трисекційний, або потрійний посох, або згорнутий посох дракона;
- сентан;
- синобікагі, або синобі-кагі;
- со-сецу-кон, або со сетсу кон нунчаку;
- стадчяк;
- там тхієт гіан;
- тенше гунь;
- тунцзі гунь;
- урай кініге;
- хакаку кей нунчаку, або хакакукей, або хакакукей нунчаку;
- хан-кей нунчаку, або хан кей полунунчаку;
- ханмару;

- чисай сансетсукон;
- чосенджите сансецю кон, або чосенжите сансетсукон;
- шаоцзигунь;
- шаоцзі, або палиця двосекційна, або мітла;
- шуа-цзе-гунь, або шуан-чин-кунь.

Спосіб дії зброї:

- ударна;
- дробильна;
- колюча;
- задушлива;
- знерухомлювальна;
- комбінована з перерахованих.

Походження зброї:

- азійське (в'єтнамське, китайське, корейське, філіппінське, японське);
- європейське.

Матеріал гнучкої частини:

- сталь (ланцюг);
- шкіра;
- мотузка;
- волосся;
- полімер.

Вид кріплення секцій:

- за допомогою кільця;
- за допомогою петлі;
- шарнірне;
- комбіноване.

Довжина секції:

- коротка (до 250 мм);
- стандартна (середня) (250–350 мм);
- довга (більше 350 мм).

Форма перетину секції:

- кругла;
- напівкругла;
- овальна;
- трикутна;
- квадратна;
- прямокутна;
- шестикутна;
- восьмикутна;
- комбінована;
- довільна.

Матеріал виготовлення секції:

- метал (сталь, алюміній тощо);
- деревина (зазвичай твердих порід);
- полімер.

Форма секції:

- циліндрична;
- призматична;
- конусоподібна;
- довільна;
- комбінована.

Додаткові уражаючі елементи зброї:

- шип;
- шишка;
- заклепка;
- грань (ребро);
- кільце;
- втулка;
- било;
- вток;
- металевий стрижень (усередині секції).

Вага секції:

- легка (до 100 г);
- важка (100 г і більше).

Спосіб виготовлення зброї:

- заводський (промисловий);
- кустарний;
- саморобний;
- перероблений.

Час виготовлення зброї:

- давня;
- сучасна.

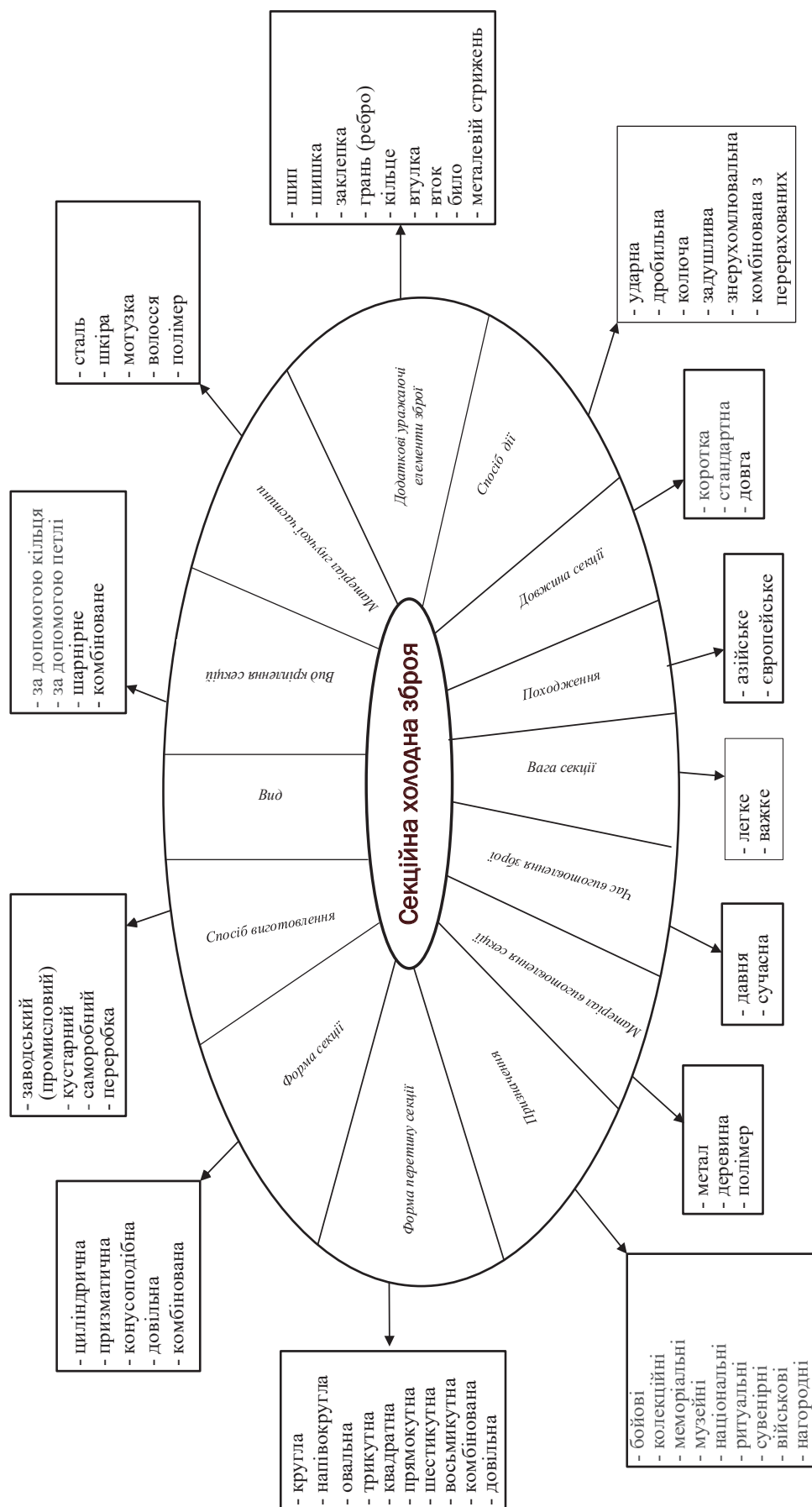

Рис. 4.117. Класифікація секційної холодної зброї

РОЗДІЛ 5

КЛАСИФІКАЦІЯ ГНУЧКОЇ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ

На підставі проведених досліджень наукових праць [3, 5, 9, 13–16, 20, 22–24, 26, 29, 32–37, 43, 45, 51, 53, 56–68, 70, 72, 74, 76, 77, 79, 80, 82–84, 87–89, 93, 94, 97, 98, 103–105, 108–113, 116, 118, 121–126, 128, 129, 131, 133–146, 148, 150–152, 155–161, 163, 164, 166, 168, 169, 171–173, 175–177, 179, 181–187, 190, 192–198, 200, 201, 203, 204–206, 209, 211, 213–217, 221, 223, 225, 228, 230, 234–237, 239, 241, 243, 245, 250, 254–256, 258–261, 268, 270, 272, 273, 276–287, 291–293, 297–299, 301, 305, 313, 316, 319, 325–329] й експертного досвіду гнучку холодну зброю класифіковано за такими ознаками (рис. 5.1 на стор. 236):

- призначення гнучкої холодної зброї;
- вид гнучкої холодної зброї;
- спосіб дії гнучкої холодної зброї;
- походження гнучкої холодної зброї;
- конструкція гнучкої частини;
- матеріал гнучкої частини;
- довжина гнучкої частини;
- вид додаткових уражаючих елементів гнучкої бойової частини;
- вид кріплення гнучкої частини до пужална, руків'я, ратища, секції;
- частина холодної зброї для управління нею;
- довжина пужална, ратища, руків'я;
- довжина секції;
- матеріал пужална, ратища, руків'я, секції;
- форма перетину пужална, ратища, руків'я, секції;
- додаткові елементи пужална, ратища, руків'я, секції;
- матеріал била;
- форма била, секції;
- додаткові уражаючі елементи била, секції;
- вага била, секції;
- спосіб виготовлення гнучкої холодної зброї;

- вид оздоблення гнучкої холодної зброї;
- час виготовлення гнучкої холодної зброї.

Призначення гнучкої холодної зброї:

- бойова;
- колекційна;
- меморіальна;
- музейна;
- національна;
- ритуальна;
- сувенірна (репліка, бутафорія);
- художня;
- церемоніальна;
- військова;
- нагородна.

Вид гнучкої холодної зброї:

зброя з гнучкою бойовою частиною:

- акамчі, або батіг ремінний;
- антена;
- апайка;
- арапник, або арапленик, або арапельник, або гарапник;
- бантот пагі, або бутонг паре, або бутот пагі;
- баримта камчі, або камчі баримташі;
- батіг африканський;
- батіг бога грому;
- батіг бойовий, або пуга;
- батіг грецький;
- батіг династії Цін;
- батіг-пістолет;
- батіг трихвостий;
- батіг туарегів;
- батіг циганський;
- батіг чарівний;
- батіг шаолінський мідний;
- бич бойовий;
- біан ган, або батіг-жердина, або батіг західний краєвий, або хрест, покритий червоним, або біла змія, що виплюнула язика;
- бьянь, або батіг китайський, або батіг твердий, або батіг жорсткий;

- віч, або вітюн;
- вовчатка, або вовкобій;
- воловик;
- вухорізка;
- гала;
- ганджибіан, або ганьцзибянь, або сююбянь, або сиюй бянь, або батіг «західних областей»;
- гань шань бянь;
- гарота каталонська;
- гарота;
- гоуюй бянь, або батіг з рибальським гачком;
- гунь, або гунь шаолінський, або шаолінь гунь;
- дара;
- дирау;
- дода;
- доїр;
- дурака;
- ершибацзе цуаньгун бянь, або двадцятивосьмисекційний батіг, що виганяє з храму;
- ершисицзе хелін бянь, або двадцятичотирисекційний хлист з дзвіночками, що лякають;
- ершисицзе цилінь бянь, або двадцятичотирисекційний батіг єдиногога;
- жез камші;
- жоуцзянь, або гнучкий меч;
- жуан бе, або батіг шаолінський;
- жуань бянь;
- зашморг;
- змія;
- іншуа;
- йонсяку-тенугуї;
- камси;
- камчин;
- камчі, або камші, або камча;
- камчі баптау;
- камчі весільний;
- камчі для скачок;
- камчі кокпарши;
- камчі мисливська;
- камчі ногойська;
- камчі саріала;
- камчі соп;
- камчі сундет;
- камчі уїр;
- камчі шибіртки;
- камчі шибут;
- канамуті, або канамічі, або канемуті;
- канчук давньоримський;
- канчук кістковий;
- карбач, або корбач;
- карус;
- катив;
- катим;
- кау сін ке, або каусін;
- кийок телескопічний гнучкий, або кийок телескопічний пружинний;
- кілінбіан;
- кнут;
- корбач гуцульський;
- курсайбо;
- кусарифундо сикоміно дзюте;
- кусарі-фуризу;
- ку-чик-нхуєн-тьєн;
- кханран, або в'єтнамський бойовий шарф;
- лансянь;
- ланцюг, або ланцюг бойовий;
- ланцюг бензопили;
- ланцюг велосипедний;
- ланцюг китайський;
- латиго;
- лахті;
- малахай;
- маля;
- мей хуа бянь;
- нага сурутин, або нага суручин, або те сурутин;
- нагайка, або ногойка;
- нагайка донська, або карбич;
- нагайка запорізька;
- нагайка кавказька;
- нагайка казахська;
- нагайка калмицька;
- нагайка козацька;
- нагайка кубанська, або нагая кубанська;
- нагайка-пояс;
- нагайка статутна;
- нагайка уральська;
- нагайка черкеська;

- нювейбянь;
- пакчигі;
- петджат;
- пила джиглі, або пилка джилї, або пилка олівекруни, або пилка-струна;
- плететь;
- пружина;
- сань цзе бянь, або мейхуа бянь;
- саньшилюцзе луншао бянь;
- саньшилюцзе тяньган бянь;
- сендзяку-тенугуї;
- скорпіон гуситський;
- скорпіон давньогрецький;
- скорпіон римський;
- снейквіп;
- соде-гусарі;
- стоквіп;
- струна;
- сюб'янь, або батіг із лезом, або батіг ганджибський;
- тайшибянь, або хлист великого вчителя, або батіг сановника;
- там тхіє зян, або там тьєнг тхеонг;
- телепень;
- теса;
- тесаочжоу;
- торихімо;
- тройчатка, або трихвістка;
- урумї, або аара, або батіг індійський, або весняний меч;
- флагелум, або флагелум римський, або флагрум;
- фочжу, або чотки буддійські;
- фучень, або чжувей;
- хананеджі;
- хуміб'янь, або батіг «тигрового хвоста»;
- цестус, або цест;
- цзебянь;
- цзижао лянъизижуа;
- цзібянь;
- цзіубянь;
- цзюцзе шуанбянь;
- цзюцзебянь, або да дзюдзе бянь, або цзюзе-бянь;
- цзяньбянь;
- цицзебянь;
- чеметі;

- чень;
- чжоу цзя цюань;
- чжуймо домінъ цянь;
- чжуцзе тунбянь;
- чотки ченців довгі;
- чоу гар куєн;
- шалапуга, або шалига;
- шарф китайський;
- шесин жоуб'янь;
- шисаньцзе лянъінъ бянь;
- шисаньцзе майгу хелін бянь;
- шисаньцзе шегу бянь;
- «шланг»;
- юміоредзує;
- ю-чигун;

зброя з гнучким управлінням бойовою частиною:

- авлікіхат, або кілумітаутіт;
- ачико;
- бага тибетська;
- бакухацугама, або бакухацу-гама, або вибуховий серп;
- болантин;
- болас потрійний;
- болеадейра, або болеадейрас, або болеадора, або болеадорас;
- боло, або бола, або болас;
- бянь цзі цянь;
- вимикач;
- віта;
- вітень;
- га-болг, або га булга;
- гасило, або кістень новгородський, або гасило слов'янське;
- гоу лонг ху, або гачок для вусів дракона;
- гуньлунчжан, або долоні дракона, що котяться;
- да темао;
- дай-чуй, або літаючий молот, або кулак дракона, або метеоритний молот, або метеор;
- «єврейська нагайка»;
- еплікітет;
- жа, або літаючий кіготь, або фейчжао;
- заспокоювач;
- зброя Бусьо;

- іньси луцзюєбан, або дубина оленячого рога на срібній шовковій нитці;
- іньюгусарі;
- йо-йо;
- йо-йо ескімоський, або йо-йо аляскинське;
- каєн-кусаригама;
- кайкама, або кокама;
- каку-фундо-гусарі;
- кастет-нунчаку;
- кеку-фундоса-кусарі-дзюте;
- кіїпуюк;
- конпей, або капей, або компей;
- конпі;
- кунай-фундо;
- кусаригама, або кусарикама, або кусари-гама;
- кусаригама дзюте;
- кусаригама окінавська;
- кусаригама сикомідзує сюрикен;
- кусарі;
- кусарі дзюте, або кусарі-джуте, або кусариджите;
- кусарі догу;
- кусарирюта;
- кусарі фундо, або кусарифундо;
- кьокецу-сьогє, або кекецу-сеґє, або кьокетсу-шогє, або синобібундо;
- ланьячуй, або вовкозубий молот;
- лієн цзі цзієн, або ланцюговий меч;
- лонгху, або гачок для бороди китайського дракона;
- лунтуганбіан, або батіг голови дракона;
- луцзин дуцзює чжуй, або шило одиночного рога на оленячих жилах;
- лю син чуй, або люсинчуй, або китайське гасило;
- лянь цзин;
- ляньцзинао;
- ляньїнь ляньцзі чуй;
- лянь цзі цян;
- мавпячий кулак, або мавпяча лапа;
- мамушигама, або мамусигама;
- манрікі-кусарі, або манрікі-гусарі, або манрікікусарі, або манрікі кусарі, або манрікусарі, або манрікіса;

- марохосі;
- мацуура;
- мейс;
- мер;
- мері;
- міджин, або мідзін;
- молот бойовий м'який;
- мусубінава;
- нав'язень, або кисть-нав'язень;
- «нагайка єврейська»;
- нагао-рю кайкен, або какусібукі, або мусасі кайкен;
- наге гама, або нагегама;
- окусаригама, або о-гама, або огама;
- пердида, або втрачений м'яч, або божевільний м'яч, або боло з одним биллом;
- потреадора, або три Марії;
- пояс-кістень;
- «пояс шкіряний»;
- робатка, або рагатка;
- ранте, або ранте;
- ремінь з пряжкою;
- ретама фундо;
- ріо-манрики-кусарі;
- ріофундокусарі, або рьо-фундо;
- рир'икічгит;
- рукавичка самоанська;
- рьо фундо тецу мучі, або залізний батіг з подвійним биллом;
- себу-дзукурі кама;
- серп синобі, або синобі-кама, або серп ніндзя, або ніндзя кама;
- синкакусуй;
- синобі-нава, або шинобі-нава, або таємна мотузка, або мотузка ніндзя;
- синобітсу;
- сикаку-чу;
- сикомі кусарібо;
- сомай, або авеструкера, або нандукера;
- супрун;
- сурутин, або суритин, або суручин, або суруджин, або суритдзин;
- такесикомі;
- тан сурутин, або тан-суручин;
- те люсин;
- те лянь цзя бан;

- теноучі, або тенучи, або теноути, або тенугі;
 - тенугуї;
 - тецугусарі;
 - тобігучі;
 - тобікунай, або тобі кунай, або літаючий кунай;
 - торинава;
 - уті-не, або учине, або тецукія, або нагея, або фута;
 - фейгоу, або фейчжуа;
 - фейху чжуа;
 - фей цзієн, або летючий меч;
 - фейцзянь, або фейц-зянь;
 - фей чоу, або літаюча кігтіста лапа;
 - флакон;
 - фундо;
 - фундо-са, або мідний замок;
 - фунсотсукекогама, або какуші кусаригама;
 - фуригама;
 - футокоро гусарі;
 - хенсо кусаригама;
 - хієдизі, або гільйотина летюча;
 - хітатейокі;
 - хлист змінної довжини;
 - хосо-фундо;
 - хуоліонг де хіузі, або важкі рукави;
 - хуїто;
 - цепник;
 - цзиньлун чжао;
 - чжа;
 - чутон кусаригама;
 - шарф обтяжений;
 - шенбяо, або шень бяо, або мотузковий дротик;
 - шенг шанг де тіє ліанхуа, або залізний лотос на мотузці, або литий ліхтар;
 - шуанг міан ліаоча, або двосторонній кіготь-виделка;
 - шуанг міан юнші чуї, або двобічний метеорний молот;
 - шуантоу бяо;
 - шуанхен ляньцзі суо;
- зброя з гнучким з'єднанням бойової частини з руків'ям:**
- басалик;
 - бумбунбай;

- гай-нгань;
- гекігуан;
- гіокагі, або гекагі, або тростина з рибальським гаком;
- гостинець;
- гупійон;
- гурзі;
- датоубан;
- дашаоцзи;
- дашаоцзігунь;
- жуань чуй;
- кабастин;
- кабастин подвійний, або кістень подвійний;
- кельтен моргенштерн;
- кетенморгенштерн, або ланцюговий моргенштерн;
- кіптан, або кістан;
- кістень, або кістінь, або калдай;
- кістень індійський;
- кістень кавалерійський;
- кістень калмицький;
- кістень козацький;
- кістень східноєвропейський;
- кістень хазарський, або аланський кістень, або кістень алани;
- кістень пружинний;
- кропило, або кропач;
- кумбеджунг, або камбоджанг;
- кусарі-тигірікі, або кусарі-чигірікі, або фурі-зує;
- кусарі учибо, або кусарі-тецубо;
- кусарі фурибо;
- лонг зян, або лонг-зян;
- любер, або люберський ланцюг;
- ляньцзигунь;
- мішок;
- молотило, або ціп гуситський;
- най, або яй;
- нацвяхень, або цвяхівка, або цвяходер;
- нуан чуй;
- обушок, або гиря бойова;
- ошмара;
- пломея;
- пума;
- пхегон;
- сенто-ренса, або ваговий ланцюг;
- сінобі-дзує, або палиця ніндзя;

- синобі-кай, або шинобі-кай;
- сяошаоцзі, або сяо шао-цзі;
- тамагусарі, або тама-гусарі, або гакікан;
- тіє жанг, або залізна палиця, або залізний батіг;
- трешал;
- уті бо, або ренкуван;
- ферудзьо, або ферутъдзьо, або фурідзьо;
- флопхіт;
- французька «ранкова зірка»;
- ціп багатоголовий;
- ціп бойовий;
- ціп болгарський двобічний;
- ціп лакейний;
- ціп німецький;
- ціп подвійний;
- ціп польський;
- ціп потрійний;
- чансяобанг, або двосекційна палиця;
- чашпар;
- ченсутику, або ланцюгова палиця;
- чигірікі, або чинірігі, або чигі-рікі, або чигірікібо, або фурудзує, або шикомі дзує, або фурибо, або фурихо, або кусарибо;
- чидоригане, або нанбан чидоригане, або гусячі лапки;
- чіа-пань;
- шалк-етме;
- шафутто кусарі-фундо, або ціп японський;
- швейцарська «ранкова зірка»;
- шокпар;
- шоусяоцзигунь;

секційна холодна зброя:

- дайдзе, або дайдзьо;
- драй боло, або чако, або табак тойок;
- ен-сецу-кон, або енсецукон, або йон-секцу-кон, або йон-сецу-кон, або он-сецу-кон;
- ерцегунь, або лянцегунь, або двосекційна жердина, або дві палиці дракона;
- какугата нунчаку, або сикаку нунчаку;
- кийок-нунчаку;
- кон;

- лонг гіан;
- мара-тату, або мару-гата, або мару гата нунчаку;
- мінічак;
- ннг-чат-кун;
- нунчаку, або нунтяку;
- нунчаку кишенькові;
- нунчаку молоткові, або нунчаку-молоти;
- нунчаку наборні;
- нунчаку телескопічні;
- нунчаку-шнур;
- санбон нунчаку, або санчакі, або самбон нантяку, або нунчаку потрійні;
- санджольгон;
- сан-сетсу-кон, або сансецукон, або трибатон;
- сан-сетсу чаку, або сан-кетсу-чаку;
- санхокон, або цербер;
- санчаку;
- сан-чієн-кань;
- сань-цзе-гунь, або саньцзегунь, або ціп трисекційний, або потрійний посох, або згорнутий посох дракона;
- сентан;
- синобікагі, або синобі-кагі;
- со-сецу-кон, або со сетсу кон нунчаку;
- стадчяк;
- там тхієт гіан;
- тенше гунь;
- тунцзі гунь;
- урай кініге;
- хакаку кей нунчаку, або хакакукей, або хакакукей нунчаку
- хан-кей нунчаку, або хан кей полунунчаку;
- ханмару;
- чисай сансетсукон;
- чосенджите сансецю кон, або чосенджите сансетсукон;
- шаоцзигунь;
- шаоцзі, або палиця двосекційна, або мітла;
- шуа-цзе-гунь, або шуан-чин-кунь.

Спосіб дії гнучкої холодної зброї:

- ударна;
- дробильна;
- колюча;

- ріжуча;
- рубляча;
- задушлива;
- знерухомлювальна;
- комбінована з перерахованих.

Походження гнучкої холодної зброї:

- азійське;
- американське;
- африканське;
- європейське.

Конструкція гнучкої частини:

- однорідна (наприклад, лита);
- плетена;
- комбінована.

Матеріал гнучкої частини:

- сталь (ланцюг, трос, дріт, клинок меча, ланки батога, пружина);
- сплав на основі міді – латунь, бронза (ланцюг, ланки батога);
- сухожилля;
- хвіст (ската, корови, вола тощо);
- шкіра (оленів, корів, коней, буйволів тощо);
- мотузка (шовкова, бавовняна, конопляна, синтетична тощо);
- тканина (брезент, джинса, кевлар, штучна шкіра тощо);
- волосся (людське, кінське тощо);
- деревина (ротанг, бамбук тощо);
- полімер;
- гума;
- струна (рояль, гітара тощо).

Довжина гнучкої частини:

- коротка (до 0,5 м);
- середня (0,5–2,0 м);
- довга (понад 2,0 м).

Вид додаткових уражаючих елементів гнучкої бойової частини:

- камінь;
- вузол;
- шрот (картеч);
- металева куля;
- клинок (ножа, кинджала, стилета тощо);
- дротик;
- заточена монета;
- хлопавка;
- ріг;

- кістка;
- шип (металевий, дерев'яний, рослинний, шип ската);
- цвях;
- голка;
- гирка;
- кріпильний елемент (гайка, болт тощо);
- сипуча речовина (пісок, сіль, борошно в мішечку);
- змія;
- хімічні речовини (отруйні, вибухові, займисті або задимлювальні);
- пилоподібні зубці.

Вид кріплення гнучкої частини до пужална, руків'я, ратища, секції:

- плетіння (потовщення плетіння батоги);
- за допомогою кільця;
- за допомогою петлі;
- за допомогою хвостовика;
- шарнірне;
- комбіноване.

Частина холодної зброї для управління нею:

- ратище;
- пужално;
- руків'я;
- секція;
- петля;
- вузол;
- кільце;
- гнучка частина;
- метальна деталь.

Довжина пужална, ратища, руків'я:

- коротке (до 0,5 м);
- середнє (0,5–1,0 м);
- довге (більше 1,0 м).

Довжина секції:

- коротка (до 250 мм);
- стандартна (середня) (250–350 мм);
- довга (більше 350 мм).

Матеріал пужална, ратища, руків'я, секції:

- метал;
- деревина;
- полімер;
- шкіра;

- мотузка;
- комбінований.

Форма перетину пужална, ратища, руків'я, секції:

- кругла;
- напівкругла;
- овальна;
- трикутна;
- квадратна;
- прямокутна;
- шестикутна;
- восьмикутна;
- багатокутна;
- комбінована;
- довільна.

Додаткові елементи пужална, ратища, секції:

- вток;
- браслет;
- лангет;
- кільце;
- обмотка (шкірою, мотузкою, тканиною, ПВХ стрічкою, дротом, скотчем тощо);
- гарда;
- темляк;
- китиця.

Матеріал била:

- кістка;
- ріг;
- камінь;
- метал (сталь, чавун, бронза, латунь, свинець, алюміній тощо);
- біметал (наприклад, пустотіле сталеве било, залите всередину свинцем);
- деревина (зазвичай твердих порід);
- полімер;
- скло (флакон, пляшка тощо).

Форма била, секцій:

- сферична;
- кубічна;
- пірамідальна;
- призматична;
- циліндрична;
- конусоподібна;
- біконічна;
- багатогранна;
- кільцеподібна;

- яйцеподібна;
- грушоподібна;
- гарбузоподібна;
- кеглеподібна;
- грибоподібна;
- дзвоноподібна;
- веретенподібна;
- квіткоподібна;
- птахоподібна;
- півмісячна;
- у вигляді гирі;
- у формі пісочного годинника;
- довільна;
- комбінована.

Додаткові уражаючі елементи била,

секції:

- шип;
- шишка;
- заклепка;
- сферичний наплив;
- грань (ребро);
- гак;
- цвях;
- кільце;
- втулка;
- вток;
- металевий стрижень (усередині секції).

Вага била, секції:

- легке (до 100 г);
- важке (100 г і більше).

Спосіб виготовлення гнучкої холодної зброї:

- заводський (промисловий);
- кустарний;
- саморобний;
- перероблений.

Вид оздоблення гнучкої холодної зброї:

- гравіювання;
- інкрустація;
- покриття іншим металом.

Час виготовлення гнучкої холодної зброї:

- давня;
- сучасна.

РОЗДІЛ 6

ПРИСТОСУВАННЯ ТА ЗНАРЯДДЯ З ГНУЧКИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ, КОНСТРУКТИВНО СХОЖІ З ХОЛІДНОЮ ЗБРОЄЮ

6.1 Знаряддя для тілесних покарань людей

Багатохвостка (англ. Many-tailed, лат. Multi haliaetetus) — британське знаряддя для тілесних покарань (рис. 6.1.1–6.1.4). Різновид батога. Складається з дерев'яного пужална та шкіряної батоги з кількома язиками, іноді з дрібними кістками тварин на кінці.

Рис. 6.1.1. Багатохвостка

Рис. 6.1.2. Багатохвостка

Бако (англ. Vaco, лат. Vaco) — китайське знаряддя для тілесних покарань ударної дії (рис. 6.1.3). Різновид бича. Має вигляд довгого гнучкого дерев'яного прута.

Рис. 6.1.3. Бако

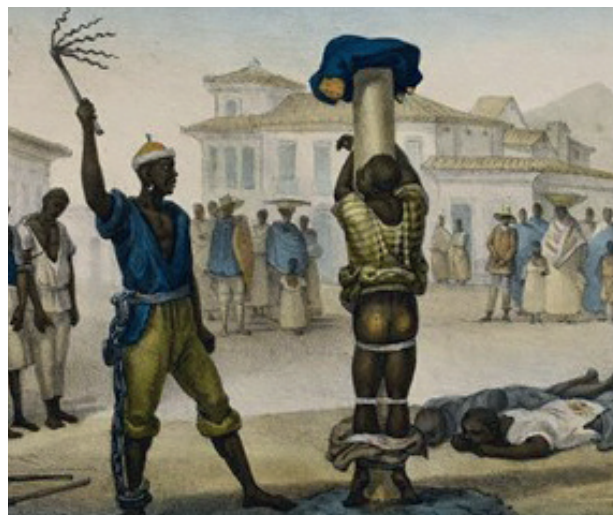

Рис. 6.1.4. Покарання рабів, ілюстрація до «Мальовничої та історичної подорожі до Бразилії», 1839 р.

Під час зйомки фільму «Гра смерті» Брюс Лі планував виходити з бако проти Дена Іносанто.

Батіг давньоримський багатохвостий (англ. Ancient Roman multi-tailed whip, лат. Flagellum multicaudatum Romanum antiquum) — давньоримське знаряддя для покарань. Різновид батога. Має вигляд шкіряної батоги, до якої кріпилися дрібні била, гаки, гострі предмети тощо.

Римляни визначили різну кількість ударів батогом за різні провини. Сорок ударів подібним батогом вважалися серйозною шкодою для здоров'я, тож за легкі провини намагалися бити менше.

Популярність давньоримського батога призвела до того, що іноді удар ним був не покаранням, а, навпаки, благословенням. Під час деяких релігійних свят жінки могли отримати удар батогом, що вважалося благословенням богів, яке принесе удачу й родючість.

Батіг для рольових ігор (англ. Role-playing whip, лат. Flagellum personarum agendarum), або **флогер** (англ. Flogger, лат. Flagellator) — знаряддя для

«покарання» — елегантний і функціональний аксесуар, призначений для додавання гострих і пристрасних відчуттів в інтимні ігри та сценарії BDSM (рис. 6.1.5–6.1.6). Довжина батоги дає змогу контролювати дистанцію та інтенсивність ударів, створюючи різноманітні тактильні відчуття від легкого ляпасу до більш інтенсивних ударів. Зазвичай виготовляють з високоякісних матеріалів, таких як натуральна або штучна шкіра, забезпечує приємне відчуття на дотик.

Рис. 6.1.5. Батіг для рольових ігор Good Girl

Рис. 6.1.6. Флогер лакований

Батіг ісламський (англ. *Islamic whip*, лат. *Flagellum Islamicum*), або **батіг суфійський** (англ. *Sufi whip*, лат. *Flagellum Sufi*) — ісламське знаряддя для самобичування (рис. 6.1.7). Складається з короткого сталевого пужална з прикріпленими до нього кількома ланцюгами, до кінців яких часто кріпили гострі предмети для посилення тілесних ушкоджень.

Рис. 6.1.7. Батіг ісламський, північна Індія, або Іран, або Персія, XVIII–XIX ст.

Батіг застосовували в суфійських дервішських обрядах, під час яких прихильники шмагали себе батогом і намагалися нанести собі тілесні ушкодження без видимої шкоди, тим самим демонструючи свою невразливість до ран і болю внаслідок своїх аскетичних практик.

Іноді дервіші-суфії влаштовували публічні демонстрації в громадських місцях Персії або північній Індії, зазвичай в обмін на пожертви для будівництва мечетей.

Такі батоги використовувалися й шийтськими послідовниками. Сучасні шийти — це послідовники Алі, чий син Хусейн воював і загинув у битві при Кербелі в 61 р. хіджри, або 680 р. На честь пам'яті Хусейна в Ірані / Персії щорічно влаштовують шийтський обряд — Татбір (араб. *ريبط*) або Камах-зані (перс. *کام‌زنی*), що є актом жалоби мусульман-шиїтів за імамом Хусейном ібн Алі.

Обряд проходить щороку 10 Мухаррама за ісламським календарем («Ашура», «Арбаїн»), коли було вбито Хусейна. Деякі шийти виконують татбір і в інші дати, наприклад, 21 Рамадана (день, коли перший імам, Алі ібн Абу Таліб, був убитий в Куфі), 28 Сафара (на згадку про смерть Мухаммеда та другого імаму, Хасана ібн Алі) та між 10 Мувальм.

Самобичування (рис. 6.1.8–6.1.10) уособлює каяття вірян, служить свого роду спокутою провини за нездатність уберегти імама від смерті. У лікарні Ірану в ці дні потрапляють сотні людей, які страждають на кровотечу.

Рис. 6.1.8. Самобичування під час Татбіру

Рис. 6.1.9. Самобичування під час Татбіру

Рис. 6.1.10. Самобичування під час Татбіру

Дев'ятерик (англ. *Nine-year-old*, лат. *Novem*) — нідерландське знаряддя для тілесних покарань. Являє собою ланцюжок з 9 ниток з прядива нижчого сорту.

Дисципліна (англ. *Discipline*, лат. *Discipline*) — східнослов'янське знаряддя для тілесних покарань (рис. 6.1.11–6.1.17). Різновид батога. Складається з пучка різної конструкції та батога у вигляді 3–8 мотузків, шнурів, ременів, тонких ланцюгів, іноді з невеликим потовщенням або вузлами.

Рис. 6.1.11. Дисципліна із 5 шнурів, кінець XIX — початок XX ст.

Рис. 6.1.12. Дисципліна давня монастирська із 5 ланцюгів зі щетинистими вістрями, XVIII ст.

Сім шнурів символізують сім смертних гріхів і сім чеснот, три вузли на кожному шнурі — кількість днів, протягом яких Ісус Христос залишався в гробниці після того, як спокутував гріхи людства.

Рис. 6.1.13. Дисципліна із 7 шнурів, кінець XIX ст.

Рис. 6.1.14. Дисципліна з 8 шнурами з коноплі, кінець XIX ст.

Рис. 6.1.15. Дисципліна із 7 шнурів, кінець XIX ст.

Рис. 6.1.16. Дисципліна із 7 шнурів, кінець XIX ст.

Рис. 6.1.17. Дисципліна у вигляді срібного бича, кінець XIX ст. Належало заможним жителям Британських островів. Знайдений у графстві Корнуолі (Англія) у 1774 р.

Під час нанесення ударів зазвичай батога перекидається через плече або з боків тулуба для завдання ударів по спині. Найчастіше застосовували одну дисципліну, але іноді й дві одночасно, по одній у кожній руці.

До XI ст. застосування дисципліни для християн, які прагнули практикувати умиротворення плоті, було повсюдним у всьому християнському світі. У Римо-католицькій церкві дисципліною користуються деякі суворі католицькі релігійні ордени. Цистерціанці, наприклад, застосовують дисципліну, щоб умиротворити свою плоть після молитви. Такі святі, як Домінік Лорікат, Марія Магдалина де Пацці, били дисципліною себе, щоб допомогти у своєму освяченні.

І сьогодні дисципліну застосовують для покарання деякі християнські конфесії (зокрема, католики, англікани тощо) у духовній дисципліні, відомій як умиротворення плоті [71, 78, 127, 154, 180, 202, 210, 220, 232, 233, 247, 257, 267, 295, 296]. Дисципліною користуються найчастіше під час покутного Великого посту, але можуть користуватися і в інших випадках, навіть щодня (рис. 6.1.18–6.1.22).

Рис. 6.1.18. Фреска в базиліці Санта-Марія-Новела

Рис. 6.1.22. Біблійне моралізування, частина I, Франція, 1250 р.

Рис. 6.1.19. Братство покаяльників в Італії

Рис. 6.1.20. Два флагеланти під час Чорної смерті

Рис. 6.1.21. Фрагмент дерев'яної стелі, церква Святого Мартіна, с. Цілліс, Швейцарія, 1130 р

Канчук (англ. *Lash*, лат. *Lash*, тур. *Kamçı*) — європейське знаряддя для тілесних покарань (рис. 6.1.23). Складається з дерев'яного пужална, іноді з темляком, та батоги, сплетеної з 2–9 мотузків або ременів зі шкіри або іншого матеріалу [9, 14, 19, 30, 31, 39, 40, 46, 49].

Рис. 6.1.23. Канчук

Давнє знаряддя пастухів.

У XVII ст. покарання канчуками стало широко застосовуватися церковними судами. Цивільні (світські) суди стали застосовувати канчуки на початку XVIII ст. у випадку нетяжких злочинів. Наприклад, покарання державних злочинців таємною канцелярією (Лопухінська справа, Пугачовський бунт, Чумний бунт, збунтовані кріпаки й фабричні робітники тощо) та неповнолітніх за тяжкі злочини. Після скасування Уложенням 1845 р. покарання батогом канчуки стають найвищим тілесним покаранням і призначаються в кількості 80–100 ударів під час каторжних робіт, 10–30 ударів під час

заслання на поселення. У 1863 р. канчуки виключили з градації покарань, але до кінця XIX ст. застосовують для покарання каторжних в'язнів і поселенців чоловічої статі. У 1903 р. покарання канчуками для цих категорій замінені покаранням різками (було до 1917 р.).

Кийок гумовий (англ. *Rubber baton*, лат. *Flexilis arundo*), або **палиця поліцейська** (англ. *Police stick*, лат. *Vasculus vigilum*) — європейське спеціальне знаряддя «несмертельної дії». Спецзасіб поліції деяких європейських країн. Має цільнолитий стрижень та одноручне руків'я іноді з темляком. У деяких моделях передбачено додаткове руків'я, розташоване перпендикулярно до основи.

Види гумових кийків:

- ПР-73 — стандартний радянський кийок гумовий завдовжки 0,65–0,70 м (рис. 6.1.24);

- ПР-73М — універсальна модель (модернізований ПР-73), що має пряму форму. Оснащена кільцевим виступом на руків'ї, що дає змогу завдавати точних ударів, оберігати пальці, якщо противник завдав ковзкого удару по кийку. Також цей виступ служить упором у кільці або в чохлах під час носіння, щоб кийок не випадав. Довжина — 0,70 м, діаметр — 30 мм, вага — 0,7 кг (рис. 6.1.25);

- ПР-Контакт — укорочена модель, зовні схожа на ПР-73М, довжина — 0,46 м, діаметр — 31 мм, вага — 0,6 кг (рис. 6.1.26);

- ПР-Таран — кийок, що має основний стрижень із двома руків'ями: одне руків'я — з темляком для зручності захоплення рукою, інше — упор, розташований під кутом 90° до ударної частини. Довжина упору — 0,11 м, довжина основної ударної частини — 0,40 м, діаметр — 30 мм, вага — 0,75 кг. Відрізняється зручністю під час носіння та застосування (рис. 6.1.27);

- ПУС-1 — моделі «Аргумент-М» (коротка) або «Аргумент-Б» (довга) — кийок, що відрізняється від попередніх наявністю пластикової гарди на руків'ї, який оберігає кисть від ударів супротивника. Довжина — 0,48 м або 0,65 м, діаметр кийка — 32 мм. На руків'ї є рифлення для зручності захоплення

кистю і темляк для фіксування на зап'ясті (рис. 6.1.28);

- ПУС-2 — аналог ПУС-1 — моделі «Аргумент-М» (коротка) або «Аргумент-Б» (довга). Відмінність від універсальної палиці — наявність додаткового руків'я, розташованого перпендикулярно, завдовжки 0,48 м або 0,65 м. Переваги: можливість махових ударів по нижніх кінцівках супротивника, збереження дистанції між нападником, запобігання захвату або удару ногою, рукою, холодною зброєю (рис. 6.1.29);

- ПУС-3 — телескопічна модель, довжина в робочому стані — 0,48 м, у складаному вигляді — 0,30 м. Застосовується для махових ударів по кінцівках супротивника як на відстані витягнутої руки, так і в ближньому бою (рис. 6.1.30);

- ПР-13 — гумовий кийок завдовжки 0,48 м, діаметром 30 мм, вага — 0,5 кг (рис. 6.1.31).

Рис. 6.1.24. Кийок гумовий ПР-73

Рис. 6.1.25. Кийок гумовий ПР-73Ф (ПР-73М)

Рис. 6.1.26. Кийок гумовий ПР-Контакт (ПР-К)

Рис. 6.1.27. Кийок гумовий ПР-Таран (ПР-Т)

Рис. 6.1.28. Кийок гумовий ПУС-1

Рис. 6.1.29. Кийок гумовий ПУС-2

Рис. 6.1.30. Кийок гумовий ПУС-3

Рис. 6.1.31. Кийок гумовий ПР-13

Були також модифікації: ПР-УЗМ (ТУ АНВЯ6 354.031), ПР-89 (ТУ АНВЯ6 354.032) та ПР-90 (ТУ АНВЯ6 354.038).

Користуються співробітники правоохоронних органів (поліцейські), охоронних і силових структур, кримінально-виконавчої системи для завдання ударів, захисту, контролю та утримання супротивника.

У Латвії на початку 1930-х років випуск поліцейських гумових кийків освоїли на ризькій фабриці гумових виробів «Континент».

У 1941–1944 рр. на окупованій Німеччиною та її союзниками території СРСР дерев'яні та гумові кийки були на озброєнні співробітників табірної та допоміжної поліції (поліцаїв).

У СРСР питання озброєння міліції гумовими кийками ставилося неодноразово, у липні 1962 р. (після придушення виступів у Новочеркаську 1–3 червня) відповідно до наказу Міністра внутрішніх справ РСФСР «Про прийняття на озброєння міліції гумової палиці та наручників» вони надійшли на озброєння.

Кийок гумовий застосовують для відбиття нападу правопорушників або припинення їх непокори. Застосування гумового кийка не викликає пошкоджень, небезпечних для життя, лише у випадках, коли застосовується відповідно до вимог, установлених законодавством.

Кішка багаторазова (англ. *Reusable cat*, лат. *Reusable cattus*) — британський засіб для тілесних покарань. Різновид батага, який набагато легший бойового [185, 263, 289]. Складається з дерев'яного пужална та шкіряної батоги.

Виділяли прості та злодійські кішки. Злодійські кішки багаторазові, важчі й призначені для покарання за крадіжку.

Застосовували їх в британській армії та в'язницях, а також у виправних колоніях Австралії і Канади. У 1948 р. у Великій Британії судові тілесні покарання кішками були вилучені із закону, але ще тривалий час їх застосовували в країнах Співдружності. Так, судові тілесні покарання кішками було скасовано або визнано неконституційними у 1997 р. на Ямайці, у 2001 р. — на Сент-Вінсенті, Гренадинах, у Південній Африці, Замбії, Уганді, у 2002 р. — на Фіджі. Але деякі колишні колонії в Карибському морі відновили бичування кішкою: Антигуа і Барбуда — у 1990 р., Багамські острови — у 1991 р. (згодом було заборонено законом), Барбадос — у 1993 р. (тільки для того, щоб офіційно визнати Верховним судом Барбадосу покарання негуманним і неконституційним). Тринідад і Тобаго ніколи не забороняли кішку.

Кішка британська військово-морська (англ. *British Navy Cat*, лат. *Classis Britannica Cat*) — британський засіб для тілесних покарань. Різновид батага. Складається зі шкіряної батоги довжиною 1,5 м без вираженого пужална. Функцію пужална виконувало потовщення батоги з одного кінця. Діаметр батоги — традиційно 40–60 мм — зменшувався від потовщення до протилежного кінця, який іноді був розплутаний та мав вузли [99].

У XIX ст. виготовляли зі шматків мотузки.

Кішка з дев'ятьма хвостами (англ. *Cat o'nine tails*, лат. *Cattus cum novem caudis earum*) — британський засіб для тілесних покарань (рис. 6.1.32–6.1.33) [96, 99, 149, 167, 185, 219, 226, 289]. Різновид батага. Складається зі шкіряного пужална, сплетеного з 9 вузликових ремінців зі шкіри або бавовняного шнура. Загальна довжина — до 1,0 м. Під час наполеонівських війн ручка морської кішки виготовлялась з мотузки довжиною приблизно 0,6 м і діаметром приблизно 30 мм, традиційно була вкрита червоною тканиною. Хвости були

зроблені зі шнура діаметром приблизно 6 мм і довжиною 0,6 м.

Рис. 6.1.32. Кішка з дев'ятьма хвостами, XIX ст.

Рис. 6.1.33. Шкіряна кішка із дев'ятьма хвостами

Кішка виникла у Великій Британії як знаряддя фізичного покарання в Королівському флоті. Згідно з даними Королівського флоту, за дезертирство призначалося покарання у 200 ударів батогом, за заколот — 300, за крадіжку — 500 [100, 167, 178, 185, 219, 226, 289]. Отримав розповсюдження в британській армії та судах Великої Британії й деяких інших країнах. Застосовували для покарання, наприклад за пияцтво. Уважалося, що одного сильного удару було достатньо, щоб зняти шкіру та залити кров'ю тіло. Звичайним покаранням було 30 ударів. Злочин содомії зазвичай передбачав смертну кару, хоча один військовий суд у XVIII ст. призначив покарання у 1000 ударів батогом.

Офіційне бичування за наказом капітана або військового суду проводилося урочисто на палубі.

Перші згадки з'явилися в Лондоні в 1681 р. Широкого розповсюдження отримала у 1695 р. після згадки в п'єсі Вільяма Конгріва «Любов за любов». Бичування дев'ятихвостою кішкою припинили приблизно у 1870 р.

Зазвичай ці батоги використовували одноразово.

Кішка морська (англ. *Sea cat*, лат. *Mare cattus*) — східнослов'янське знаряддя для тілесних покарань. Складається з дерев'яного

пужална та шкіряної батоги з 1–9 хвостами з кількома зав'язаними вузлами.

Користувалися для бичування за наказом капітана або військового суду, яке відбувалося урочисто на палубі. Екіпаж був викликаний на «покарання» в якості свідків, а в'язня виводили вперед морські піхотинці із закріпленими багнетами (рис. 6.1.34).

Рис. 6.1.34. Покарання морською кішкою на палубі корабля

Кішка хлопчача (англ. *Boy's cat*, лат. *Feles pueri*), або **кицька хлопчача** (англ. *Boy's pussy*, лат. *Pussy pueri*) — британський засіб для тілесних покарань. Являє собою полегшену модель з 5 хвостиками з гладкої шкіри.

Застосовували для покарання хлопчиків Королівського флоту, яких називали «юними джентльменами» [289].

Кош боцманський (англ. *Bosun's cosh*, лат. *Calathus naucleri*), або **переконувач** (англ. *Persuader*, лат. *Persuasivus*), або **бозун** (англ. *Bosun's*, лат. *Bozun*), або **кийок боцманський** (англ. *Boatswain's club*, лат. *Sodalitas nautarum*) — західноєвропейський засіб для тілесних покарань (рис. 6.1.35–6.1.38). Складається з короткого руків'я зі скрученого китового вуса або рослинних волокон та бил у вигляді кульок зі сплаву на основі свинцю, деревини або іншого міцного матеріалу на обох або одному кінцях. Іноді біла для посилення больового ефекту покривали невеликими шипами або голками, які кріпили сплестеними волокнами пальмового листя та/або смолою. Загальна довжина — 0,2–0,4 м.

Вважався жорстоким засобом для дисциплінарних покарань моряків, які недбало ставилися до своєї роботи. За провини боцман як старший унтер-офіцер і керівник палубної команди, карав ледачих моряків, щоб змусити їх добре працювати. На березі шмагання кошем застосовували для

примусу чоловіків йти служити моряками на корабель. Покарання боцманським кошем було поширеною практикою англійських екіпажів та Королівського флоту й санкціонувалося британськими судами.

Рис. 6.1.35. Кош боцманський, Велика Британія, знайдений на Гавайях, приблизно XVIII–XIX ст. Приватна колекція Гавайїв, США

Рис. 6.1.36. Кош боцманський з билом та навершиям, XIX ст.

Рис. 6.1.37. Кош боцманський з двома билами, XVIII ст.

Рис. 6.1.38. Коші боцманські з одним билом, Англія, початок XX ст.

Лаглінь (англ. *Laglin*, лат. *Laglin*) — нідерландське знаряддя для тілесних покарань. Різновид ліня. Виготовляли з тросу для голландського лага.

Лінь (англ. *Laziness*, лат. *Segnitie*, нід. *Lijn*) — нідерландське знаряддя для тілесних покарань. Являє собою тонкий морський трос, виготовлений звиванням зазвичай з високоякісного прядива діаметром до 25 мм.

Види лінів:

- дев'ятерик;
- лаглінь;
- лінь у 12 ниток;
- ліньок;
- лотлінь;
- марлінь;
- слаблінь;

- стеклінь;
- шестерик;
- юзинь.

Лінь у 12 ниток (англ. *12-thread laziness*, лат. *Piger in 12 relatorum*) — нідерландське знаряддя для тілесних покарань. Різновид ліня. Являє собою лінь з 12 ниток низькоякісного прядива.

Ліньок (англ. *Sloth*, лат. *Pigritia*) — нідерландське знаряддя для тілесних покарань. Різновид ліня. Являє собою короткий лінь з вузлом на кінці, застосовують для покарання матросів на флоті. Покарання ліньками було скасовано лише в 60-х роках XIX ст. [27–28, 149].

Лотлінь (англ. *Lothlin*, лат. *Lothlin*) — нідерландське знаряддя для тілесних покарань. Різновид ліня, виготовлений з тросу для ручного лота.

Марлінь (англ. *Marline*, лат. *Marline*, нід. *Marlijn*) — нідерландське знаряддя для тілесних покарань. Різновид ліня з двох ниток.

Морквиця (англ. *Carrot*, лат. *Carrot*) — східнослов'янський саморобний засіб для нестерпимих тілесних покарань (наприклад, булінг у спорті) (рис. 6.1.39). Різновид батога. Являє собою скручений рушник від центра бічної поверхні. Для посилення больового ефекту кінчик морквиці мочили водою.

Рис. 6.1.39. Морквиця

Обушок телескопічний (англ. *Telescopic pickaxe*, лат. *Telescopium firmamentum*) — європейське знаряддя для тілесних покарань (рис. 6.1.40). Різновид кийка. Складається з руків'я з темляком, усередині якого розташовуються дві висувних секції зі сталеві спіралі з билом на кінці. Застосовували поліцейські західноєвропейських країн із середини XX ст.

Рис. 6.1.40. Обушок телескопічний в руці поліцейського

Простирadlo (англ. *Bed sheet*, лат. *Lectum sheet*) — східнослав'янський саморобний засіб для нестерельних покарань (наприклад булінг в армії) (рис. 6.1.41). Являє собою батіг, скручений з простирadла. Для посилення болювого ефекту кінчик простирadла мочили водою.

Рис. 6.1.41. Простирadlo

Прут (англ. *Rod*, лат. *Rod*) — європейський засіб для тілесних покарань (рис. 6.1.42). Являє собою тонку відламану або зрізану з дерева гілку без листя.

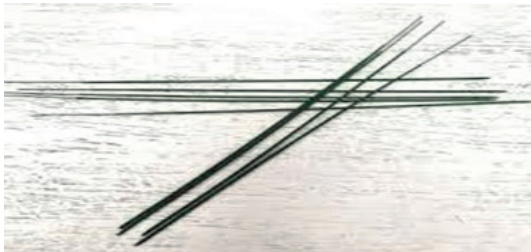

Рис. 6.1.42. Прути

Ремінь техаський тюремний (англ. *The Texas Prison Strap*, лат. *Texas carcerem balteum*) — американське знаряддя для тілесних покарання в'язнів (рис. 6.1.43). Аналог страпа. Має вигляд важкого ремня довжиною 0,64 м. Ударна частина має потовщення.

Рис. 6.1.43. Техаський тюремний ремінь

Різка (англ. *Birch*, лат. *Birch*) — європейський засіб для тілесних покарань (рис. 6.1.44–6.1.45). Являє собою тонкий, гнучкий прут, зрізаний з будь-якого дерева або куща, очищений від відростків і бруньок.

Рис. 6.1.44. Зв'язка різок

Рис. 6.1.45. Зв'язка різок, що вимочують у солоній воді

Використовували як одну, так і кілька різок у зв'язці для бичування [44, 81, 90]. Кожної різки зазвичай вистачало на 10 ударів, а потім її замінювали на нову. Попередньо різки вимочували у солоній воді або розпарювали, що надавало їм особливої гнучкості. Після використання викидали.

Різка як засіб виховання згадується ще в Біблії: 1) за настановами царя Соломона: «Хто стримує різку свою, той ненавидить сина свого, хто ж кохає його, той шукає для нього картання»; 2) бичування Ісуса Христа (рис. 6.1.46).

Рис. 6.1.46. Зображення пучка різок як елемента знарядь Страстей на частині ризи ікони Розп'яття в Зарваниці

Як вид тілесного покарання за дрібні злочини бичування різками відоме із часів Давнього Єгипту, Стародавнього Риму, Стародавньої Греції (особливо Спарти).

Різки були засобом покарання в школах Великої Британії. Тілесні покарання у британських державних і приватних школах, де державі належить хоча б частка капіталу, заборонено з 1987 р., у приватних школах у Англії та Уельсі — з 1999-го року, у Шотландії — з 2000-го року, у Північній Ірландії — з 2003-го року (рис. 6.1.47–6.1.50).

Рис. 6.1.47. Учень перед покаранням різками за провину

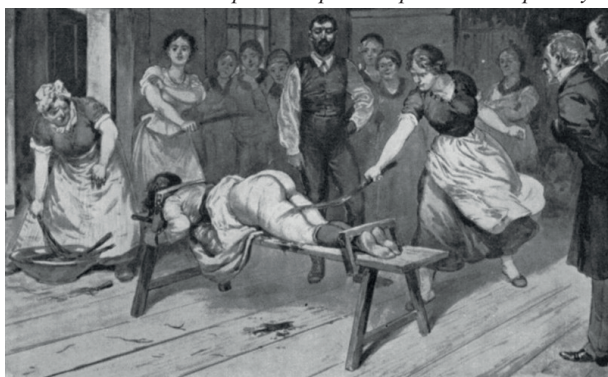

Рис. 6.1.48. Покарання різками в жіночій школі

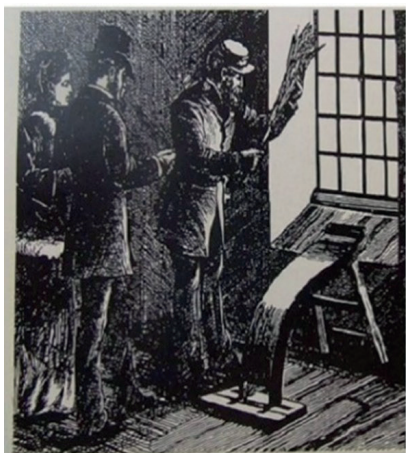

Рис. 6.1.49. Пристосування для шмагання

Рис. 6.1.50. Покарання різками хлопця в школі

У Німеччині в школах також пороли різками, наприклад, у школі для хлопчиків при аугсбурзькому жіночому монастирі того, хто провинився, засовували в топку печі головою, а нижню частину тіла повністю оголювали, після чого бичували різками (рис. 6.1.51–6.1.52).

Рис. 6.1.51. Норман Роквелл, малюнок до книги «Том Сойєр» Марка Твена

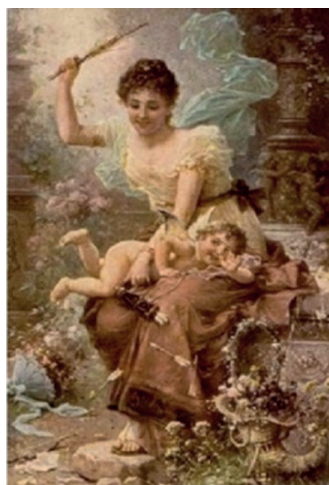

Рис. 6.1.52. Ханс Зацка. «Порка купідона»

Биття різками було найпоширенішим шкільним і судовим покаранням у Європі до середини XIX ст., а також їх застосовували у в'язницях, поліцейських дільницях, армії, для придушення селянських заворушень і за постановою військових судів на землях росії та «підросійської» України у XVIII – першій половині XIX ст. У Російській імперії бичування різками, як офіційне дисциплінарне тілесне покарання було скасовано 1903 р.

Як засіб покарання в навчальних закладах биття різками згадується у творах багатьох українських письменників (Г. Квітка-Основ'яненко «Пан Халявський», В. Наріжний «Бурсак», А. Свидницький «Люборацькі», М. Помяловський «Нариси бурси») — та в життєписі І. Нечуя-Левицького. Покарання різками згадано в поемі Семюела Батлера «Гудібрас» (1664 р.) (рис. 6.1.53). Також різки відображені на картинах, карикатурах та ілюстраціях до книг (рис. 6.1.54–6.1.58).

Рис. 6.1.53. Малюнок «Суботник в гімназії», 1858 р.

Рис. 6.1.54. Ян Йозеф Хореманс-старший «Урок», 1750 р.

Рис. 6.1.55. Карикатура, 1888 р.

Рис. 6.1.56. Ілюстрація до твору Марка Твена «Пригоди Тома Соєра», 1876 р.

Рис. 6.1.57. Адам Джоан Браун «Школа для дівчаток», 1789 р.

Рис. 6.1.58. Павел Ковалевский «Побиття», 1880 р.

У католиків і православних була традиція, коли на день Святого Миколая діти отримували подарунки під подушками. Діти, які протягом року не слухалися батьків, діставали цього дня в'язку різок. Подібний звичай був у Австрії, Голландії, Чехії, Словаччині, Угорщині, Хорватії, де різки приносив Крампус (рис. 6.1.59).

Рис. 6.1.59. Крампус і Святий Миколай відвідують домівку у Відні, 1896 р.

Слаблінь (англ. *Slablin*, лат. *Infirmus*) — нідерландське знаряддя для тілесних покарань. Різновид ліня. Виготовлений з ліня для шнурування вітрила до реї на шлюпках.

Стек БДСМ (англ. *BDSM stack*, лат. *BDSM acervus*) — європейський засіб для больових та дисциплінарних впливів (рис. 6.1.60–6.1.65). Складається з руків'я, гнучкої батоги та плескала. Плескало стека виготовляють у формі долоні, серця тощо або фала (плетеного рухомого кінчика).

Рис. 6.1.60. Стек БДСМ з плескалом у формі листка, Китай

Рис. 6.1.61. Стек БДСМ з плескалом у формі троянди, Україна

Рис. 6.1.62. Міні-стек БДСМ з плескалом у формі котика, Україна

Рис. 6.1.63. Стек БДСМ з плескалом у формі метелика, Китай

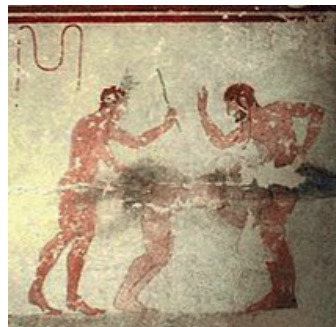

Рис. 6.1.64. Фреска з печери Томба делла Фустігаціоне, VI ст. до н. е.

Рис. 6.1.65. Ілюстрація до еротичного твору, 1914 р.

Застосовують для інтимних ігор.

Стеклінь (англ. *Steklin*, лат. *Steklin*, нід. *Steeklijn*) — нідерландське знаряддя для тілесних покарань. Різновид ліня з 6 ниток (3 смужок по 2 нитки кожна).

Страп (англ. *Strap*, лат. *Lorum*), або **ремінь канадський тюремний** (англ. *Canadian prison belt*, лат. *Canadian carceris belt*) — канадський засіб для тілесних покарань. Різновид батога. Складається з дерев'яного або шкіряного руків'я та перфорованої або гладкої батоги, виготовленої з важкої дубленої шкіри або гуми. Страп мав 8–10 отворів.

Основні види страпів:

- із гладкої шкіри довжиною 0,38 м, 0,92 м або 1,2 м (рис. 6.1.65);
- із гуми шириною 76 мм на дерев'яному руків'ї (рис. 6.1.66).

Рис. 6.1.65. Шкіряний страп

Рис. 6.1.66. Дерев'яний страп з гумовою ударною частиною

Виготовляли відповідно до специфікацій канадської тюремної влади.

Застосовували для покарання. Кількість ударів за правопорушення — до 20. Іноді забивали до смерті. Офіційно страп застосовували в канадських в'язницях федерального рівня до 1970 р., на місцях від його застосування відмовилися раніше. Ходили чутки, що отвори служили для того, щоб покарання було болючішим.

Жінок карали страпами до 1948 р. Було щонайменше три типи столів (верстатів) для виконання покарання: класичний «трикутник», металевий верстат і лежачий стіл. Караного намагалися зафіксувати якнайміцніше [265].

Тозісна (англ. *Toziena*, лат. *Toziena*, тадж. *Тоziёна*) — таджицьке знаряддя для покарання людей. Різновид батога.

У 2015 р. в Афганістані двох молодих закоханих засудили за інтимні зв'язки до 100 ударів тозісном. Уперше вирок цим двом злочинцям було виконано публічно. Виконання вироку відбувалося на очах представників влади, судових чиновників і свідків [252].

Тонфа поліцейська (англ. *Police tonfa*, лат. *Vigilum tonfa*) — американське знаряддя для тілесних покарань (рис. 6.1.68). Складається з гнучкого кийка довжиною 0,61 м та бічного руків'я.

Рис. 6.1.68. Тонфа поліцейська Rothco, США

Тонфою користуються поліцейські США, а також співробітники Міністерства оборони, поліції, Національної Гвардії України, інші спецпідрозділи, охоронні організації.

Тонфа поліцейська телескопічна (англ. *Police tonfa telescopic*, лат. *Vigilum tonfa telescopic*) — американське знаряддя для тілесних покарань (рис. 6.1.69–6.1.70). Складається з пологого циліндру і однієї висувної секції.

Рис. 6.1.69. Тонфа поліцейська телескопічна у розкладаному стані, США

Рис. 6.1.70. Тонфа поліцейська телескопічна у складеному стані, США

Унікальна конструкція з боковим руків'ям забезпечує зручний і надійний хват, що дає змогу швидко реагувати на погрози.

Застосовують для захисту, тренувань і професійного користування в силових структурах (Міністерства оборони України, Національної поліції України, Національної Гвардії України, інших спецпідрозділів, охоронних організацій).

Тоуз (англ. *Tows*, лат. *Tows*), або **товз** (англ. *Tows*, лат. *Tows*), або **тоусі** (англ. *Tawse*, лат. *Tawse*), або **шотландський ремінь** (англ. *Scottish belt*, лат. *Scotica cingulum*), або **шкільний ремінь** (англ. *School belt*, лат. *Balteus gymnasii*) — шотландське знаряддя для тілесних покарань (рис. 6.1.71–6.1.74). Складається з пужална та батоги у вигляді прямокутного шматка жорсткої шкіри, що за

формою нагадує ремінь, іноді розрізаний на 2–5 смужок. Загальна довжина стандартного тоуза — 0,53 м.

Рис. 6.1.71. Тоузи з 2, 3 та 4 смужками

Рис. 6.1.72. Тоуз ХН Lochgelly

Рис. 6.1.73. Ірландський тоуз з 1 смужкою

Рис. 6.1.74. Реформаторський тоуз з 3 смужками

Застосовують для ударів по долонях (рис. 6.1.75) та плечах в державних школах у Шотландії та в деяких англійських містах (Ньюкасл-апон-Тайн, Гейтсхед, Ліверпуль, Манчестер і Волсолл), зазвичай для покарання дівчат. У приватних школах Шотландії і сьогодні дозволено бити тоузом по руках. Також використовували для судових тілесних покарань у Шотландії. Суди присуджували неповнолітнім хлопцям віком від 14 до 16 років до 36 ударів за певне правопорушення по оголених сідницях. Судові тілесні покарання було скасовано в 1948 р.

Рис. 6.1.75. Джордж Гарві. «Функції Доміні», 1826 р.
(Виставка в Abbot House, Dunfermline)

Тростина (англ. *Cane*, лат. *Cane*), або **тростина гнучка** (англ. *Flexible cane*, лат. *Flexilis ferula*), або **різка-тростина** (англ. *Sharp-cane*, лат. *Acuta ferula*), або **кей** (англ. *Key*, лат. *Rattan cane*) — британське знаряддя для тілесних покарань (биття) людей (рис. 6.1.76–6.1.77). Являє собою гнучкий прут з ротангу або бамбуку довжиною 0,6–1,2 м. Часто вкривають лаком або різними просочувальними засобами для збільшення гнучкості й зменшення зносу. Перед просоченням тростину згинають з одного боку для утворення руків'я у вигляді гака, за яку її тримають під час шмагання.

Рис. 6.1.76. Тростина з ротангу

Рис. 6.1.77. Тростина з бамбука

Застосовують багаторазово.

Кожен удар тростиною завдає сильнішого білю, ніж удар різкою. Побиття проводиться найчастіше по сідницях, рідше по внутрішній і зовнішній стороні стегон, долонях, литках ніг, стопах і п'ятках, а жінок також по грудях і геніталіях.

Тростина вперше з'явилась в Європі в англійських школах на заміну різок у другій половині XIX ст. У першій половині XX ст. учням не дозволяли самим сікти учнів, а покарання частіше здійснювали в кабінеті директора або інших спеціально призначених для цього місцях. У другій половині XX ст. побиття тростиною почали здійснювати переважно через одяг. Кількість завданих ударів знизилась до 4 за звичайну провину та 6 за більш тяжку.

Побиття тростиною застосовували у Великій Британії до повної заборони тілесних покарань у школі. Воно було запозичено багатьма іншими країнами, зокрема Німеччиною, США, Австралією. У більшості з них згодом також було введено заборону тілесних покарань у школі. У США заборону було введено не в усіх штатах: шмагання тростиною було замінено на ляпанці дерев'яним падлом. У 31 штаті та столичному окрузі Колумбія заборона на покарання в школах діє давно, у Нью-Джерсі — аж із 1867 р., в інших штатах та Вашингтоні її запровадили в період з 1971 по 2011 р.

Станом на 2010-ті роки побиття тростиною дозволено та застосовують для покарання школярів у країнах Південно-Східної Азії (Таїланд, Сінгапур, В'єтнам, Південна Корея, Малайзія). У цих і сусідніх із ними країнах воно також застосовується для домашніх покарань дітей.

У Сінгапурі та Малайзії найважчий варіант цього знаряддя застосовують для фізичних покарань злочинців. В Індії ротангова тростина замінена поліцейськими на гумові кийки. Тілесні покарання в сінгапурських школах законні тільки для хлопчиків і схвалюються урядом для підтримки суворої дисципліни з використанням легкої ротангової тростини. Покарання має відбуватися у вигляді формальної церемонії

після винесення рішення керівництвом школи, а не вчителем у класі. У середній школі та гімназії удари ротанговою тростиною завжди завдають учням по сідницях, не знімаючи одягу. Міністерство освіти встановило максимум 6 ударів за один випадок провини. Іноді церемонія проводиться перед іншими учнями.

Індонезія залишається однією з небагатьох країн, де тілесні покарання широко практикуються й сьогодні (рис. 6.1.78). Утім, як і в Японії, вони й сьогодні застосовуються в сільських школах.

Рис. 6.1.78. Покарання злочинця тростиною з ротангу в Індонезії

Тяо (англ. *Tiao*, лат. *Tiao*) — китайський засіб для тілесних покарань (рис. 6.1.79). Різновид хлиста. Являє собою короткий дерев'яний прут.

Рис. 6.1.79. Тяо

Шамбок (англ. *Shambok*, лат. *Shambok*, африк. *Sjambok*), або **сямбок** (англ. *Sjambok*, лат. *Sjambok*), або **літуна** (англ. *Litupa*, лат. *Letupa*), або **чабук** (англ. *Chabuk*, лат. *Chabuk*), або **чамбок** (англ. *Jambok*, лат. *Jambok*), або **камбук** (англ. *Cambook*, лат. *Cambook*), або **кібоко** (англ. *Kiboko*, лат. *Kiboko*), або **мніголо** (англ. *Mnigolo*, лат. *Mnigolo*), або **імвубу** (англ. *Imvubu*, лат. *Imvubu*), або **хікото** (англ. *Chicote*, лат. *Hikoto*) — африканське знаряддя для тілесних покарань (рис. 6.1.80–6.1.85). Складається з пужална зазвичай з темляком та важкої шкіряної батоги. Батогу традиційно виготовляють зі шкіри дорослого бегемота або носорога. Шкіру тварини нарізають на смужки завдовжки від 0,9 до 1,5 м, звужену

на кінці, яку потім згортають для досягнення конічної форми.

Рис. 6.1.80. Давній двохвостий шамбок

Рис. 6.1.81. Однохвостий шамбок

Рис. 6.1.82. Шамбок з гаком

Рис. 6.1.83. Вилоподібний шамбок

Рис. 6.1.84. Шамбок з темляком та китицею

Рис. 6.1.85. Сучасний шамбок «Cold Steel», США

Була також версія шамбоку, що виготовлялася не зі шкіри, а з пеніса гіпопотама або носорога.

Сьогодні в ПАР шамбок виготовляють промисловим способом з полімерних матеріалів, наприклад поліпропілену.

Одночасно нагадує хлист і палицю. Шамбок відрізняється пружністю та твердістю. Легкий удар залишає синець, сильний — пробиває шкіру і м'язи до кістки.

Пітер Гетевей Капстік [50] описує шамбок як короткий батіг, схожий на меч, зроблений

зі шкіри носорога, який може розрізати людину, як бритва.

Назва, ймовірно, походить від назви дерев'яної палиці для покарання рабів — камбук (Індонезія). У Південну Африку батіг привезли разом з малайськими рабами в 1800-х роках. Потім матеріал був змінений, а назва нарешті була включена до африкаансу й пишеться як самбок. Бенгальською мовою він відомий як чабук. Батіг також відомий як імвубу (бегемот мовою зулу), кібоко (бегемот мовою суахілі) і мніголо (бегемот мовою малінке). У португальських африканських колоніях, Вільній Державі Конго та Бельгійському Конго його називали хікото (*chicote*) від португальського слова, що означає батіг, і використовували для примусової праці місцевих жителів шляхом бичування, іноді до смерті [6, 38, 248, 249, 288].

Полімерна версія зроблена для південноафриканської поліції часів апартеїду та застосовувалася для боротьби із заворушеннями. Офіційне покарання в цьому разі було з часом знижено з 20 ударів до 8, потім у 1949 р. — до 6 і поступово до 4 та 2, поки у 1955 р. бичування не було повністю заборонено законом. У вересні 1989 р. шамбок заборонено для боротьби із заворушеннями.

Шамбок широко використовували племена Вортрекерів, які переганяли своїх волів під час міграції з мису Доброї Надії, і сьогодні використовують пастухи для перегону худоби.

Поширений в Південній Африці, переважно в ПАР. Сьогодні використовують також для активного самозахисту й понукання худоби. У минулому застосовувався білими поселенцями як знаряддя покарання та упокорення чорношкірих, тому сприймається як символ колоніального гноблення й апартеїду.

Португальці, французи, англійці та бури використовували для судових покарань та понукання рабів. Шамбок і сьогодні застосовується для домашніх покарань і розгону натовпу демонстрантів. Незважаючи на те, що у школах його використання заборонено, у приватних школах ще трапляються прецеденти застосування.

Шамбок довжиною 0,9 м використовували поліцейські в ПАР для розгону натовпу демонстрантів (рис. 6.1.86–6.1.93).

Рис. 6.1.86. Поліцейські із полімерними шамбоками

Рис. 6.1.87. Шрами від ударів шамбоком

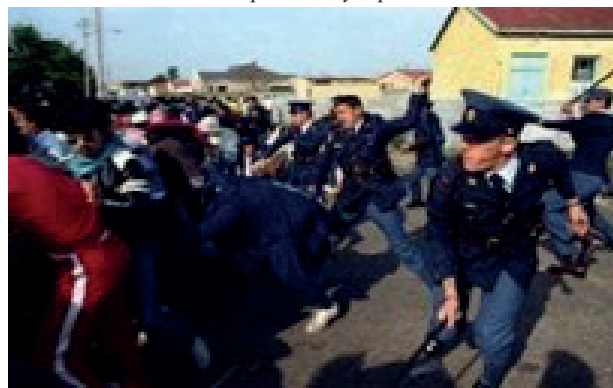

Рис. 6.1.88. Розгін демонстрантів поліцейськими із шамбоками

Рис. 6.1.89. Розгін демонстрантів поліцейськими із шамбоками

Рис. 6.1.90. Захват руки за допомогою шамбоку

Рис. 6.1.91. Застосування болювого прийому за допомогою шамбоку

Рис. 6.1.92. Прийом придушення із застосуванням шамбоку

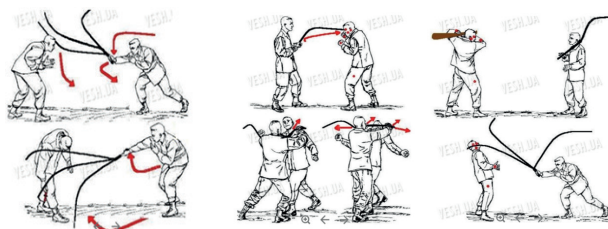

Рис. 6.1.93. Техніка застосування шамбоку

Шамбок використали в фільмі *Would You Rather*, де гравцям надається можливість ударити учасника льодорубом або шмагати іншого учасника шамбоком. У фільмі Вілларда Прайса «Пригоди слона» жорстокий арабський работорговець,

відомий як Людина-громовержець, полюбляє бичувати полонених шамбоком, зробленим зі шкіри бегемота. У британському телефільмі «*Harry Valley*» головну героїню шмагають шамбоком. У романі «*Викрадачі діамантів*» шамбок використовується як героями, так і їх супротивниками.

Відомо, що ісламський проповідник Шах Мустафа використовував шамбок, щоб перемогти змію, яка була на троні Раджі Чандра Нараян Сінгха. Це принесло йому титул Чабукмар.

Шестерик (англ. *Shesterik*, лат. *Shesterik*) — нідерландське знаряддя для тілесних покарань. Різновид ліній, виготовлений з 6 ниток із прядива нижчого сорту.

Шльопанець-ремінь БДСМ (англ. *Flip-flop-strap BDSM*, лат. *Paddle-strap BDSM*), або **падл-ремінь БДСМ** (англ. *Flip-flop-lorum BDSM*, лат. *Paxillum corrigiam BDSM*) — європейське знаряддя для болювих та дисциплінарних впливів (рис. 6.1.94–6.1.95). Основа падл-ременя тверда, що дає змогу досягти точних і контрольованих ударів. Складається з пужална з темляком та короткої шкіряної батоги у вигляді долоні, серця тощо.

Рис. 6.1.94. Шльопанець-ремінь БДСМ, Україна

Рис. 6.1.95. Падл-ремінь з заклепками по краях, Україна

Користуються для пікантних інтимних ігор.

Шпіцрутен (англ. *Spitzruten*, лат. *Spitzruten*, нім. *Spießrutenlaufen*, *Spieß* — спис, *Rute* — батіг) — європейське знаряддя для тілесних покарань. Являє собою довгий, гнучкий і товстий прут з лозняка (вербового чагарника) або, пізніше, металевий шомпол до дульнозарядної вогнепальної зброї.

Застосовували для тілесних покарань злочинців або солдатів [42, 52]. Удари шпіцрутенами призначалися за помилки й недбайливість на стройових навчаннях, неохайність і неакуратність форменого одягу — від 100 ударів, пияцтво — 300–500 ударів, крадіжку в товаришів — 500 ударів, утечі: перша — 1500 ударів, друга — 2500–3000 ударів, третя — 4000–5000 ударів.

Розповсюджений у XVII–XIX ст. у Європі.

Уперше з'явився у шведській армії в XVII ст. та поширився в більшості європейських армій (рис. 6.1.96).

Рис. 6.1.96. Покарання шпіцрутенами у прусській армії
Кадр з фільму «Баррі Ліндон», 1975 р.

У Російській імператорській армії тілесне покарання шпіцрутенами було введено Петром I у 1701 р. і застосовувалося в сухопутних військах, пруті попередньо вимочували в ропі. У Росії шпіцрутени застосовувалися також і для покарання цивільних осіб за вироком військового суду та за статутом про засланих. Засудженого змушували проходити крізь стрій зі 100–800 солдатів, які били лозинами по спині засудженого. На початку XIX ст. кількість ударів сягало 6000. У Росії шпіцрутени скасовані 17 квітня 1863 р.

Після повстання військових поселенців у Чугуєві влітку 1819 р. 2000 осіб піддали

військовому суду, 204 з них винесли смертний вирок, який згодом замінили на покарання шпіцрутенами.

Деяких солдатів і матросів після повстання декабристів у Санкт-Петербурзі 1825 р. під час покарання забили до смерті.

Побиття шпіцрутенами відображено на картинах багатьох відомих художників (рис. 6.1.97–6.1.100).

Рис. 6.1.97. Амман Й. «Покарання шпіцрутенами (пікова алея)», Швейцарія, 1525 р.

Рис. 6.1.98. Жоффруа. «Крізь стрій», 1845 р.

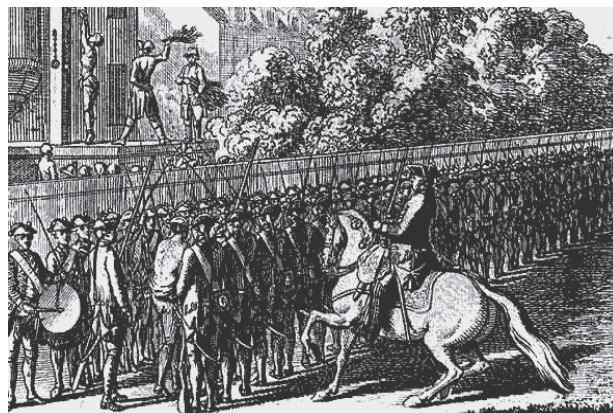

Рис. 6.1.99. Даніель Ніколаус Ходовецький.
«Покарання шпіцрутенами», 1776 р.

Рис. 6.1.100. Т. Г. Шевченко. «Кара шпівцутенами». Державний музей Т. Г. Шевченка, м. Київ

Юзинь (англ. *Yuzin*, лат. *Yuzin*), **юзень** (англ. *Yuzen*, лат. *Yuzen*) — нідерландське знаряддя для тілесних покарань. Різновид ліня, виготовленого з 3 ниток тонкої високоякісної пеньки.

6.2 Знаряддя для знерухомлення людей

Кайдани (англ. *Shackles*, лат. *Compedes*), або **поножі** (англ. *Leggings*, лат. *Ocreas*), або **консьєржі** (англ. *Concierge*, лат. *Concierge*) — знаряддя для знерухомлення людини (рис. 6.2.1–6.2.14). Складаються зі сталевих браслетів, з'єднаних ланцюгом. Кайдани закріплюються на руках або на ногах ув'язнених для обмеження рухів, а також як покарання [14, 18, 25, 92]. Кайдани іноді обтяжувалися кулями для ускладнення пересування в'язня (рис. 6.109–6.2.117).

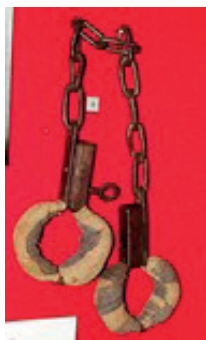

Рис. 6.2.1. Кайдани для постійного носіння, початок XX ст.

Рис. 6.2.2. Давні ручні нерегульовані кайдани

Рис. 6.2.3. Давні нерегульовані ланцюгові сталеві кайдани для ніг, ручна робота

Рис. 6.2.4. Давні регульовані ланцюгові сталеві поштові кайдани для ніг, захід США

Рис. 6.2.5. Давні сталеві регульовані ланцюгові кайдани для ніг з кільцем посередині

Рис. 6.2.6. Ланцюгові нерегульовані сталеві кайдани для двох ніг з чавунною кулею (в'язниця Алькатрас, Каліфорнія, США)

Рис. 6.2.7. Чавунна куля кайданів для ніг (в'язниця Алькатрас, Каліфорнія, США)

Рис. 6.2.8. Ланцюгові нерегульовані сталеві кайдани для однієї ноги з чавунною кулею вагою 9,1 кг, США

Рис. 6.2.9. Ланцюг від кайданів з чавунною кулею вагою 20,4 кг, США

Рис. 6.2.10. Ланцюгові регульовані сталеві кайдани для двох ніг з чавунною кулею (в'язниця Leavenworth, Канзас, США)

Рис. 6.2.11. Чавунна куля вагою 27,2 кг з в'язниці, XIX ст., США

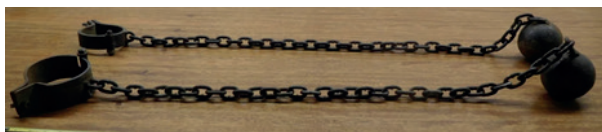

Рис. 6.2.12. Двоє ланцюгових нерегульованих сталевих кайданів для ніг з невеликими чавунними кулями з церковного театру

Рис. 6.2.13. Давні сталеві нерегульовані кайдани із замком на одному браслеті, Тернопільська область

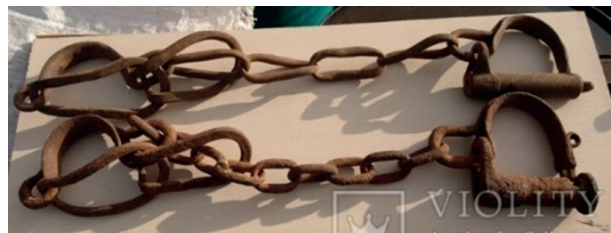

Рис. 6.2.14. Давні сталеві нерегульовані кайдани з замком на одному браслеті, Львівська область

Застосовують під час перевезення злочинців, а кайдани із замками — для тимчасового скочування в'язнів.

Імовірно, перші кайдани з'явилися в період Бронзового віку. У Британському музеї зберігаються асирійські бронзові кайдани, знайдені в Ніневії (нині Мосул, Ірак), датовані X ст. до н. е. У Європі використовувалися до XIV ст. У Росії перші згадки про заковування в кайдани фіксуються у Двінській статутній грамоті 1397 р.

Є думка, що кайдани запозичено в тюрків. У татарській мові «кайдан» означає «клоп».

Також кайдани часто згадуються у тексті Старого Завіту.

Спочатку браслети кайданів фіксували в закритому положенні заклепою, і їх можна було зняти, тільки зрубавши останню зубилом у кузні. Однак уже в Стародавньому Римі (I–II ст. н. е.) з'являються перші кайдани з убудованим замком. Римляни ввели в обіг кайдани для ніг, які могли застосовуватись як у з'єднанні з ручними, так і окремо. Другий варіант, коли заковувалися лише ноги, зазвичай застосовувався лише для жінок. Римські кайдани для жінок мали довжину ланцюга: ручного — 150–250 мм, для ніг — 350–450 мм.

Були й кайдани для домашньої прислуги, що мали спеціально вкорочений ланцюг до довжини, яка дорівнює довжині ступні рабині. Вони давали рабині змогу ходити коротким кроком, щоб виконувати свою роботу по дому, але перешкоджали утечі або нападу на господаря (рис. 6.2.15).

Ручні кайдани-колодки з браслетами, що закривалися на замок, жорстко скріплені один з одним (без ланцюга), застосовувалися лише для транспортування бранців та особливо небезпечних злочинців. Для полегшеного транспортування затриманих

та в'язнів, не схильних до агресії, переважно в азійських країнах, застосовували повідці (рис. 6.2.16–6.2.19).

Рис. 6.2.15. Кайдани для рабів.
Африканський музей, м. Ліон, Франція

Рис. 6.2.16. Давній кований людський повідець
з петлею та гаком, Індія

Рис. 6.2.17. Давній кований людський повідець
з кільцем, гаком та руків'ям, Індія

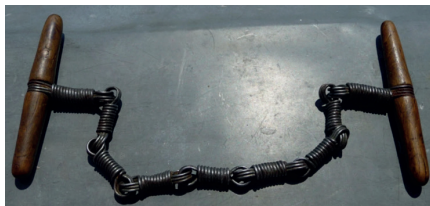

Рис. 6.2.18. Людський пружинний повідець часів
Другої Світової Війни з двома дерев'яними руків'ями

Рис. 6.2.19. Давній подвійний кований людський повідець

Були й ритуальні кайдани. Так, ритуально прикрашені єгипетські золоті кайдани (близько 2500 р. до н. е., період правління фараона п'ятої династії—Усеркафа), знайдені під час розкопок могили давньоєгипетської жриці Нефері-Хнум. Кайдани мали круглі золоті браслети шириною 56 мм, товщиною 6 мм, із внутрішнім діаметром 61 мм і зовнішнім — 73 мм. Мали напівкруглі вушка під заклепування, з'єднані ланцюгом довжиною 327 мм, і інкрустовані ритуальними символами.

Середньовічні кайдани виготовляли методом кування або розкутого до овального перетину прутка. Майже всі вони мали заклепкове з'єднання.

Види кайданів:

- неформені (арештанти називали їх «дрібнодзвін») мали кільця й були призначені для етапування, доставки засудженого до місця відбуття покарання. Носили їх поверх одягу;
- формені призначалися для перебування в місці ув'язнення і мали чотири металеві прутки у палець довжиною, з'єднані між собою трьома кільцями. До середнього кільця прив'язувався ремінь, що так само кріпився до поясного ремня, надітого на сорочку. Їх носили під штанами;
- настінні, які кріпилися до стіни для обмеження простору переміщення в'язня всередині казематів (рис. 6.2.20–6.2.24).

Рис. 6.2.20. Давні чавунні настінні нерегульовані кайдани
для рук під заклепку

Рис. 6.2.21. Давні ковані настінні нерегульовані безключові кайдани для ніг або рук, США

Рис. 6.2.22. Давні ковані настінні кайдани втікача Джона Стедіг Шейклза з в'язниці Алькатрас, США

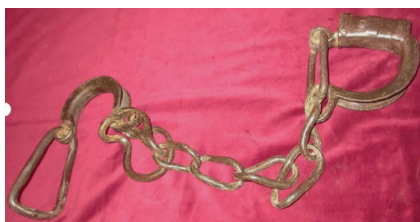

Рис. 6.2.23. Давні ковані настінні кайдани з в'язниці, початок XX ст., Греція

Рис. 6.2.24. Давні ковані європейські кайдани для підземної в'язниці в розібраному стані

Відмінність кайданів від наручників та наножикив полягає в тому, що вони конструктивно призначені для тривалого носіння (рис. 6.2.25), а наручники та наножики — для короточасного та максимально швидкого застосування.

Кайдани мають травмобезпечні широкі нерегульовані браслети, які фіксуються в закритому стані навісним замком або заклепкою й підбираються під розміри зап'ястків або кісточок, а наручники та наножики є універсальними з травмонебезпечними браслетами. Краї браслетів кайданів закруглюються, а краї наручників і наножикив — ні, щоб за різких рухів заарештованого або спробах звільнитися браслети сильніше врізалися в зап'ястя або кісточки, завдаючи йому болю.

Рис. 6.2.25. Заковування в кайдани

Сьогодні кайдани в поліцейській практиці практично повністю витіснено наручниками й наножикивами (наприклад, моделі Peerless M-703 та Smith Wesson M-1900). Кайдани традиційної конструкції сьогодні застосовують тільки в кримінально-виконавчій системі Китаю (рис. 6.2.26).

Рис. 6.2.26. Сучасні китайські кайдани для ніг

Сучасні кайдани для ніг активно застосовує поліція та кримінально-виконавча система країн Західної Європи. У Німеччині та Франції переважно застосовують їх

для конвоювання буйних ув'язнених співробітниками пенітенціарної системи. У країнах англосаксонського світу, особливо в США, їх активно застосовують за першої ж нагоди, поряд з наручниками під час арешту навіть за скоєння незначних правопорушень (наприклад, за безквитковий прохід у метро). Зазвичай ці наручники з'єднані ланцюгом з браслетами для ніг, хоча іноді застосовується й інша конструкція, у якій наручники кріпляться до ланцюга навколо пояса (рис. 6.2.27–6.2.29).

Рис. 6.2.27. Нагляд за сучасними кандалами військової поліції ВМФ ВС США, 2002 р.

Рис. 6.2.28. Кайдани для ніг. Музей поліції, м. Тампере, Фінляндія

Рис. 6.2.29. Кайдани та замок з ключами від камери. Консьєржі, м. Париж, Франція

В американських в'язницях кайдани для ніг застосовують для сковування в'язнів групами.

У судовій практиці деяких європейських країн зазначено застосування лише поліцейських кайданів, без застосування наручників (наприклад, під час конвоювання не схильних до агресії підсудних, які вчинили ненасильницькі злочини, жінок).

Деякі західні поліцейські експерти відзначають доцільність ширшого застосування кайданів (сучасних поліцейських «наножників») правоохоронцями. Недоліком застосування поліцейських кайданів є незручність конвоювання закутого в них злочинця, оскільки через кайдани він просто не може йти нормальним, швидким кроком (рис. 6.2.30).

Рис. 6.2.30. О. Сохачевський. «Вечір, забивання в кайдани»

Сьогодні класичні кайдани застосовують в сексуальних рольових іграх, БДСМ. Вони є предметом колекціонування.

Конава (англ. *Konawa*, лат. *Konawa*) — японське знаряддя для знерухомилення людини. Являє собою коротку мотузку, довжиною приблизно 0,5 м. Вона потрібна для швидкого зв'язування.

Користувалися для зв'язування великих пальців рук і ніг між собою.

Куни (англ. *Kuni*, лат. *Kuni*) — знаряддя знерухомилення людини (рис. 6.2.31). Різновид настінних кайданів. Складаються зі сталевий скоби або кільця на довгому ланцюзі, мотузці або шарнірі, прикріплених до стіни.

Користувалися для покарання за дрібні провини, а також як засіб приковування засудженого до ганебного стовпа (рис. 6.2.32).

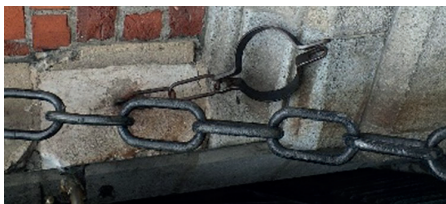

Рис. 6.2.31. Куна.
Костьол, м. Краків, Польща

6.2.32. Малюнок «Стояння в куні в Передміській синагозі Львова», 1909 р.

Такому покаранню піддавали жінок за порушення правил пристойності, скоба в цьому разі кріпилася в церковному притворі, а також при вході до ратуші.

В Австрійській імперії куни скасовані в 1777 р., в Російській імперії — на початку XIX ст.

Сьогодні застосовують у сексуальних рольових іграх, БДСМ.

Менсянь ван (англ. *Mengxiang wang*, лат. *Mengxiang wang*, кит. 王孟祥 — сітка, що обманює святого) — китайське знаряддя для знерухомлення людей. Являє собою сітку з мотузкою загальною довжиною 4,1 м (рис. 6.2.33).

Вид шаолінської зброї.

Використовували шаолінські ченці для затримання ворогів.

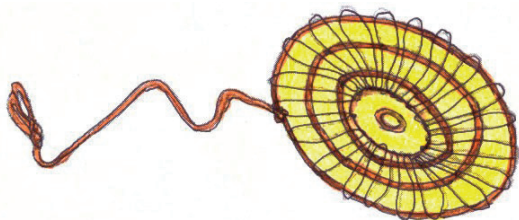

Рис. 6.2.33. Менсянь ван

Нагенава (англ. *Nagenava*, лат. *Nagenava*) — японське знаряддя знерухомлення людей у вигляді ласо. Знаряддя шпигунів.

Наножники (англ. *Leg cuffs*, лат. *Cruris manicis*), або **наручники для ніг** (англ. *leg cuffs*, лат. *Cruris manicis*), або **кайдани поліцейські** (англ. *Police shackles*, лат. *Compeditibus vigilum*) — знаряддя знерухомлення людини (рис. 6.2.34–6.2.38). Складаються з двох браслетів із вбудованими замками, з'єднаних між собою ланцюгом, довшим, ніж у наручників, до 0,6 м (іноді трапляються й інші види з'єднання).

Рис. 6.2.34. Давні сталеві регульовані ланцюгові кайдани для ніг, початок XIX ст., США

Рис. 6.2.35. Давні сталеві регульовані ланцюгові кайдани для ніг моделі 300 виробництва Peerless, перша половина XX ст., США

Рис. 6.2.36. Сучасні нерегульовані наноожники

Рис. 6.2.37. Сучасні регульовані наноожники

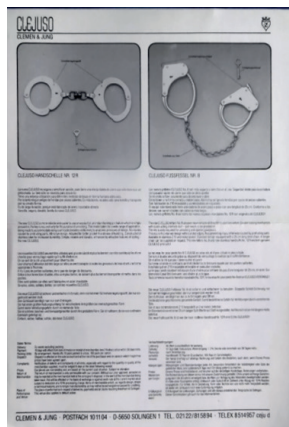
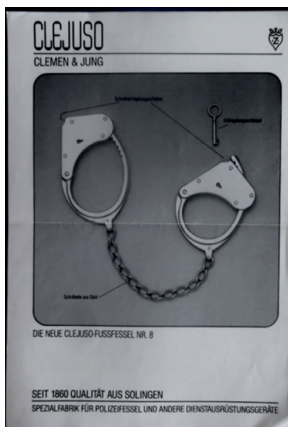

Рис. 6.2.38. Рекламний німецький буклет CLEJUSO кайданів для ніг та наручників

Застосовують для надягання на ноги однієї людини.

Наноожники одягають на гомілки трохи вище кісточки, замикаються без застосування ключа, але він потрібний для відкриття. Вони дають змогу арештованому (полоненому, рабу, покараному та ін.) ходити короткими кроками. Це засіб обмеження рухливості ніг в'язня тюремними або конвойними службами держав у вигляді їх сковування. Є різновиди наноожників, які повністю блокують можливість пересування.

Наноожники з'явилися в епоху Античності та поширювались у Давньому Єгипті та

Месопотамії з III тис. до н. е. У Китаї використання аналогічних пристосувань сковування було в епоху династій Хань (I–II ст.), Тан (VII–VIII ст.) і Мін (XV–XVI ст.). З кінця XV — середини XVI ст. в Європі з'являються серійні ніжні пута. Перші наноожники з'являються у Великій Британії у 90-ті роки XVIII ст., відомі в сучасному світі під назвою дербі (від англ. *Darby*). Браслети дербі не змінювались за розміром, тому для точного охоплення кісточок в'язня доводилося мати на озброєнні кілька типорозмірів на різний діаметр ноги: найбільший для чоловічих і повних жіночих гомілок, найдрібніший для підлітків. Довжина ланцюга наноожників у різних варіантах коливалася від 280 мм до 500 мм, що давало змогу ефективно контролювати різні групи конвойованих.

Широко застосовують у США. Є модифікації наноожників, з'єднаних ланцюгом з наручниками (наприклад Smith & Wesson M1850 Transport Restraint Chains), які не обмежують рухливості рук, коли людина сидить, але не дають змоги підняти руки вище пояса, коли людина стоїть, унеможливаючи здійснення задушливих прийомів або ударів по голові скутими руками, що виключається у звичайних наручниках, одягнених спереду. Переважно такі моделі наручників, поєднаних з наноожниками, застосовують у США під час конвоювання. У низці країн, наприклад, у ПАР і Таїланді, поліцейські наноожники можуть застосовуватися й самостійно (заковуються лише ноги, руки залишаються вільними). Поширення в континентальній Європі набули після Наполеонівських війн. У невеликій кількості використовували в Росії з 20-х років XIX ст. Наноожники з повним поворотом дужки починають застосовувати з 20-х років XX ст., насамперед у США.

В обмеженій кількості наноожники поширилися країнами Заходу на початку Другої світової війни, особливо в Німеччині. Після 1945 р. наноожники широко застосовували лише у США. У 50–80-ті роки XX ст. наноожники зрідка використовували деякі країни соцтабору та Азії (Індії, Китаї, Таїланді). У другій половині XX ст. у багатьох регіонах світу відбулись обмеження або заборона сковування ніг заарештованим.

У низці країн, наприклад в Іспанії та Великій Британії, виробники згорнули їхнє виробництво під тиском правозахисників. Євросоюз наклав обмеження щодо експорту засобів знерухомилення.

У другій половині ХХ ст. на наножиких був додатково встановлений фіксатор для більш надійного скочування й ускладнення розкриття браслета та запобігання перетисканню ноги. Ланцюг став кріпитися до особливих шарнірів, що вільно обертаються в браслетах, — вертлюг.

Відмінна риса сучасних наножиких — їхній браслет, який має шарнірне з'єднання, рухомі та нерухомі дужки. Рухлива дужка може прокручуватися на 360°.

Ознаки сучасних наножиких:

- серійність та стандартизованість;
- убудований замок браслетів;
- готовність до оперативного застосування завдяки дужці, що повертається на повний оберт;
- можливість пристосування браслета під розмір ноги;
- наявність фіксатора;
- легка вага.

Напальок (англ. *Finger cuff*, лат. *Digitus cuff*), або **наручники для пальців** (англ. *Finger cuffs*, лат. *Cuffs*), або **наручники пальцеві** (англ. *Finger cuffs*, лат. *Cuffs*) — знаряддя знерухомилення людини (рис. 6.2.39–6.2.45). Спеціальний підвид наручників, який надягають на великі пальці рук заарештованого, що ускладнює, наприклад, спроби відкрити звичайні наручники. Набули поширення наприкінці ХХ ст. у зв'язку зі своєю компактністю та легкістю. Застосування їх в оперативних умовах складніше, відсутність звичайних наручників недостатньо фіксує руки, до того ж їм властива підвищена травматичність у зв'язку з невизначеністю ступеня стиснення пальця, що унеможлиблює самовільне зняття напальків. Також будова суглобів окремих людей, особливо жінок, дає змогу стягувати з себе напальки, навіть доволі туго затягнуті. Із цих причин їх застосування майже зійшло нанівець. З'єднання між браслетами зазвичай жорстке. У США напальки

формально належать до негуманних засобів знерухомилення та їх вивезення за межі США заборонено, хоча користування на території США не обмежене. Зазвичай завдяки своїм компактним розмірам, вони сьогодні використовуються тільки співробітниками в цивільному одязі, яким незручно носити при собі повнорозмірні наручники.

Рис. 6.2.39. Поліцейські сталеві регульовані кайдани для пальців рук виробництва Valor Corp, Флорида, США

Рис. 6.2.40. Саморобні латунні регульовані кайдани для пальців рук

Рис. 6.2.41. Саморобні сталеві регульовані кайдани для пальців рук

Рис. 6.2.42. Саморобні в'язничні сталеві ланцюгові регульовані кайдани для пальців рук, кінець ХХ ст., Україна

Рис. 6.2.43. Саморобні сталеві ланцюгові регульовані кайдани для пальців рук, Індонезія

Рис. 6.2.44. Поліцейські сталеві регульовані кайдани для пальців рук виробництва Taiwan R.O.C. разом з поліцейськими наручниками виробництва E.I.C., Іспанія

Рис. 6.2.45. Поліцейські сталеві регульовані кайдани для пальців рук

Наручники (англ. *Handcuff*, лат. *Handcuff*) — знаряддя для знерухомилення людей. Складається з двох металевих браслетів, що закриваються, з'єднаних зазвичай невеликим ланцюгом.

За способом з'єднання ручних браслетів між собою (жорсткістю, обмеженням, неможливістю самозвільнення) наручники бувають:

- ланцюгові нерегульовані (незручні через фіксований розмір), замикаються заклепками, навісним або вбудованим замком (рис. 6.2.46–6.2.57);

Рис. 6.2.46. Давні піратські ковані нерегульовані ланцюгові наручники під навісні замки

Рис. 6.2.47. Металева накладка у вигляді черепа з кістками на браслеті піратських наручників

Рис. 6.2.48. Давні нерегульовані ланцюгові наручники під навісний замок з браслетами, з'єднаними кільцем

Рис. 6.2.49. Давні ковані безланцюгові накладні нерегульовані наручники з навісним замком

Рис. 6.2.50. Давні сталеві нерегульовані накладні наручники з навісним замком Yale

Рис. 6.2.51. Давні сталеві накладні нерегульовані наручники під навісний замок посередині

Рис. 6.2.52. Реставровані нерегульовані наручники з навісним замком

Рис. 6.2.53. Поліцейські нерегульовані ланцюгові наручники Hiatt English Darby, США

Рис. 6.2.54. Давні поліцейські нерегульовані ланцюгові наручники моделі ED Beap, патент 28 листопада 1882 року, США

Рис. 6.2.55. Давні поліцейські сталеві нікельовані нерегульовані ланцюгові наручники виробництва CUMMINGS, патент 04 липня 1899 р., США

Рис. 6.2.56. Сталеві нерегульовані шарнірні наручники Twin-D з навісним замком

Рис. 6.2.57. Сталеві нерегульовані шарнірні наручники Hamburg-8 з циліндровим замком

- ланцюгові регульовані — найпоширеніші екземпляри, завдають мінімальних незручностей під час носіння (рис. 6.2.58–6.2.84);

Рис. 6.2.58. Давні чавунні регульовані ланцюгові наручники (в'язниця Алькатрас, Каліфорнія, США)

Рис. 6.2.59. Давні чавунні регульовані ланцюгові наручники HC52 (в'язниця Алькатрас, Каліфорнія, США)

Рис. 6.2.60. Давні чавунні регульовані ланцюгові наручники №15b77 в'язня Бін Кобба, 1899 р., США

Рис. 6.2.61. Давні сталеві ланцюгові наручники (в'язниця Алькатрас, Каліфорнія, США)

Рис. 6.2.62. Давні сталеві ланцюгові наручники (в'язниця, США)

Рис. 6.2.63. Давні сталеві ланцюгові наручники (в'язниця Sing Sing, Нью Йорк, США)

Рис. 6.2.64. Давні нерегульовані ланцюгові наручники Kakola, XIX ст. (в'язниця, Фінляндія)

Рис. 6.2.65. Давні сталеві ланцюгові нерегульовані наручники (в'язниця Дугласвілл, Техас, США, патент 1899 р.)

Рис. 6.2.66. Давні сталеві ланцюгові регульовані наручники (в'язниця Алькатрас, Каліфорнія, США)

Рис. 6.2.67. Давні поліцейські сталеві (зліва — воронений браслет, справа — нікельований браслет) регульовані ланцюгові наручники моделі M-100, XX ст. (Smith & Wesson, США)

Рис. 6.2.68. Давні поліцейські алюмінієві регульовані ланцюгові наручники моделі A-105 Ultralite, США

Рис. 6.2.69. Давні поліцейські регульовані ланцюгові наручники Marlin (Daley), США, 1879 р.

Рис. 6.2.70. Поліцейські сталеві регульовані ланцюгові наручники (Harrington & Richardson, США)

Рис. 6.2.71. Давні поліцейські сталеві регульовані ланцюгові наручники моделі M-100, XIX ст. (Smith & Wesson, США)

Рис. 6.2.72. Давні поліцейські сталеві регульовані ланцюгові наручники H&R 1930S Super (Harrington & Richardson, США)

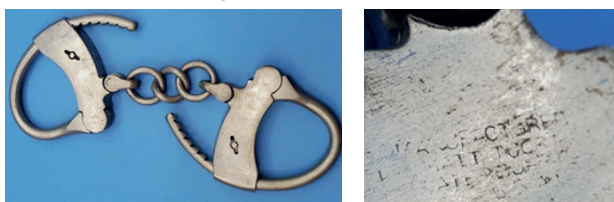

Рис. 6.2.73. Давні поліцейські сталеві регульовані ланцюгові наручники, XIX ст. (Mattatuck Manufacturing Co, США)

Рис. 6.2.74. Давні поліцейські сталеві регульовані ланцюгові наручники, XIX ст. (Mattatuck Manufacturing Co, США)

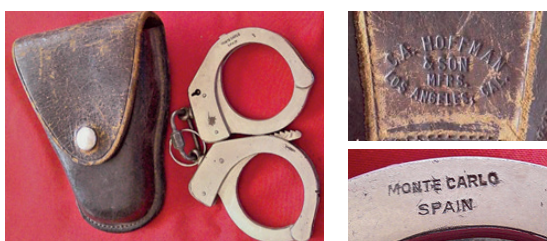

Рис. 6.2.75. Давні поліцейські сталеві регульовані ланцюгові наручники зі шкіряним чохлам начальника поліції Монте-Карло, Іспанія

Рис. 6.2.76. Поліцейські сталеві регульовані ланцюгові наручники високого рівня безпеки

Рис. 6.2.77. Давні поліцейські сталеві регульовані ланцюгові наручники (Crockett & Kelly Inc., США)

Рис. 6.2.78. Нагородні сталеві регульовані ланцюгові наручники до 100-річчя прикордонного патруля (1924—2024 pp.) (Smith & Wesson, США)

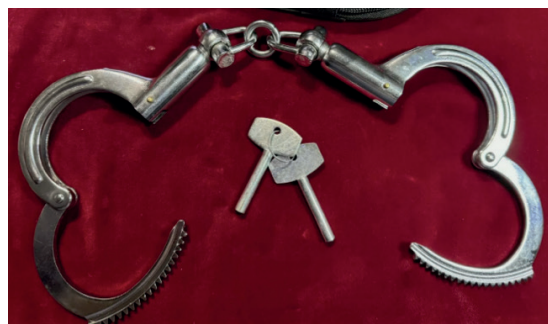

Рис. 6.2.79. Поліцейські сталеві регульовані ланцюгові наручники Super Style (H&R, Китай)

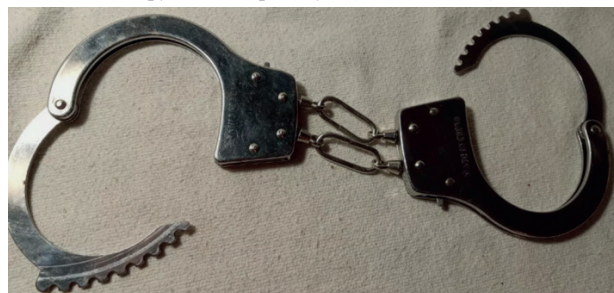

Рис. 6.2.80. Поліцейські сталеві регульовані дволанцюгові наручники №388, Китай

Рис. 6.2.81. Поліцейські сталеві регульовані ланцюгові наручники БМК-09 (воєнторг ДІСІ, Україна)

Рис. 6.2.82. Потрійні сталеві регульовані наручники для переміщення двох або трьох осіб

Рис. 6.2.83. Поліцейський шкіряний транспортний ремінь з сталевими регульованими ланцюговими наручниками

Рис. 6.2.84. Трипозиційні наручники з гвинтами під шестигранний ключ

- шарнірні — більш рідкісні екземпляри, «жорсткі», різного виконання шарнір між браслетами дає змогу лише скласти наручники, але виключає обертальні рухи навколо осі, що з'єднує браслети (рис. 6.2.85–6.2.88);

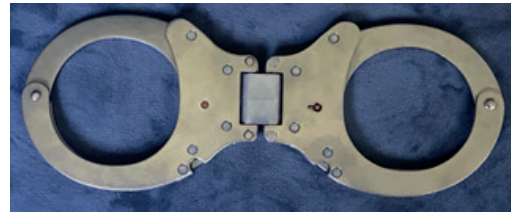

Рис. 6.2.85. Давні сталеві регульовані шарнірні наручники моделі, XIX ст. (Uni-Hinge Security, США)

Рис. 6.2.86. Давні сталеві регульовані шарнірні наручники, початок XIX ст., США

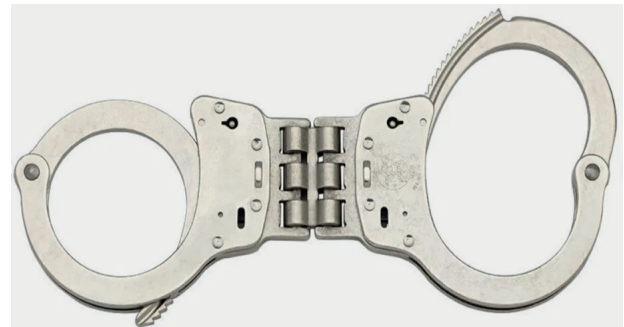

Рис. 6.2.87. Давні сталеві регульовані шарнірні наручники моделі M-300, XIX ст. (Smith & Wesson, США)

Рис. 6.2.88. Давні сталеві регульовані шарнірні наручники, XIX ст. (Hiatts, США)

- жорсткі. Браслети жорстко закріплені між собою смужкою металу (або іншого матеріалу) (рис. 6.2.89–6.2.91);

Рис. 6.2.89. Жорсткі швидкісні сталеві регульовані наручники високого рівня безпеки

Рис. 6.2.90. Давні реставровані нерегульовані жорсткі наручники з фіксуванням через петлю

Рис. 6.2.91. Давні реставровані нерегульовані жорсткі наручники з фіксуванням на дужці браслета

- безпосередні безключові. Браслети не мають будь-якого проміжку між собою, у деяких моделях просто переходять одне в одне, маючи навіть неповну перемичку між собою (рис. 6.2.92–6.2.97).

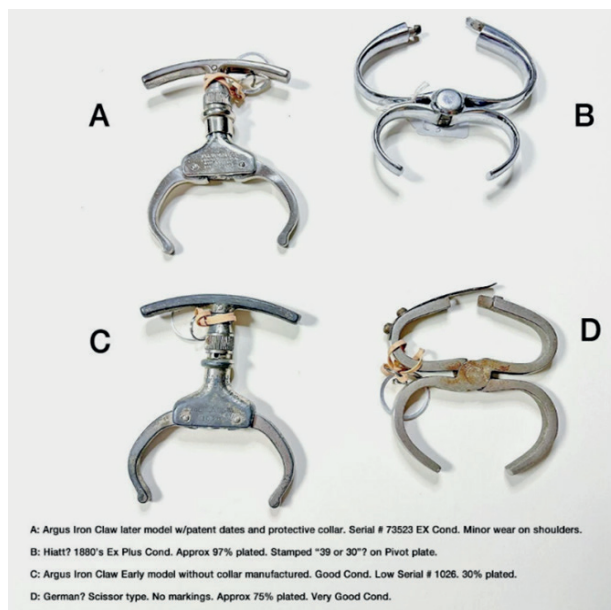

Рис. 6.2.92. Затискачі для наручників типу «Залізний кіготь» (A і C) та самі наручники (B і D)

Рис. 6.2.93. Давні поліцейські безключові наручники під затискач, США

Рис. 6.2.94. Давні поліцейські безключові наручники під затискач

Рис. 6.2.95. Давні поліцейські безключові наручники під затискач, Німеччина

Рис. 6.2.96. Давні поліцейські безключові наручники під затискач, Англія

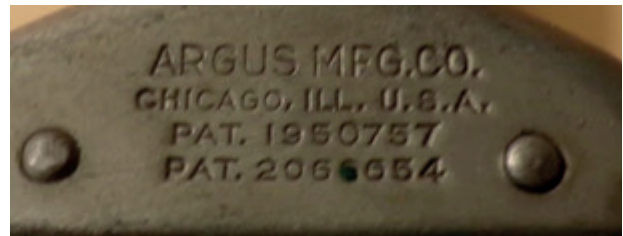

Рис. 6.2.97. Затискач для наручників «Залізний кіготь» (Argus MFG, Чикаго, США)

Застосовують як спеціальний засіб пасивної дії представниками силових структур (армія, поліція, спецслужби) для обмеження фізичних можливостей затриманого.

Наручники надягають на кисті рук й обмежують рух закутого. Розвиток конструкцій наручників дуже своєрідний і пов'язаний насамперед із рівнем металообробки (метали — основні матеріали виготовлення наручників). Також у конструкції наручників простежується й національна особливість держави-виробника.

За ступенем надійності наручники приблизно однакові, розраховані на розривне навантаження до 150 кг і мають замки різного ступеня складності.

Наручники походять від ручних кайданів. З XVI ст. з'являються серійні вироби. Перші наручники з убудованим у браслет замком виготовляли у Великій Британії з 1780 р. Вони відомі під назвою «Darby» (рис. 6.2.98–6.2.99). Наручники замикаються без застосування ключа, для відкриття потрібен ключ, який віджимає пружину замка, що утримує дугу браслета.

Рис. 6.2.98. Наручники «старого» типу, Hiatt 104 «Darby», 1950-ті роки

Рис. 6.2.99. Сучасні класичні наручники, Hiatt 2010, 1990-ті роки

Три основні типорозміри наручників:

- жіночі;
- «нормальні»;
- для великих рук.

Ланцюг наручників складався з 1–5 ланок, що оптимально для конвоювання арештованих.

У 1862 р. американцю Адамсу вдалося вирішити проблему з розмірами браслетів: він запатентував перші наручники з храповим механізмом, діаметр дужок яких можна було легко регулювати, просто розсовуючи браслет. Конструкцію замка теж було перероблено, вона стала набагато компактнішою. Наручники Адамса випускали, але особливої популярності в США вони не набули. У 1865 р. Джон Тауер отримав патент на наручники Адамса і після доопрацювання конструкції замка випустив власну модель під брендом Tower з повним обертом дужки.

У Росії приблизно з 1890-х років випускалися наручники, що були копією англійських наручників Darby.

Наприкінці XIX ст. з'явилася модифікація наручників з браслетами змінного розміру, які регулюються.

У 1912 р. американським інженером Джоном Карні була запатентована конструкція, яка зараз є основною і застосовується переважно більшістю виробників. Однак до сьогодні випускають і деякі давні моделі наручників. Наприклад, у Пакистані й Індії вони є знаряддям знерухомлення в поліції.

У 1914 р. з'явився перший зразок сучасних наручників американської фірми «Peerless». На замовлення цієї компанії вони були виготовлені на заводі «Smith & Wesson» у Спрингфілді (Массачусетс, США).

Упродовж 1920-х років наручники з повним обертом дужки поширилися західноєвропейськими країнами, з'явилося безліч виробників. Конструкція наручників зазнала деяких змін: ланцюг став дволанковим, кріпиться до вертлюг, шарнірів, що вільно обертаються в браслеті, з'явився фіксатор, який підвищив надійність наручників від відмикання.

У другій половині 1930-х років наручники «сучасного типу» починають вироблятися в СРСР. Доволі масово поширилися в радянській міліції на початку 1950-х років.

У Великобританії використання Darby тривало до 50-х рр. XX ст. Darby досі випускаються в Пакистані й популярні як у колекціонерів, так і в любителів рольових ігор завдяки своїй меншій травматичності порівняно із сучасними моделями.

Відмінність сучасних наручників — рухлива дужка, що провертається на 360°. Вони є завжди готовими до використання, на відміну від давніх моделей, які із закритого стану відкривалися лише за допомогою ключа. Сучасні наручники можна вдягати, відкриваючи їх натисканням на рухливу дужку, коли вона повністю пройде замок.

Сучасні наручники можна розподілити на оперативні та конвойні.

Головною властивістю оперативних наручників є швидкість і простота їх застосування.

Конвойні наручники шарнірні. На відміну від оперативних, у конвойних акцент зроблено

на ускладнення їх несанкціонованого розкриття, ціною швидкості надягання, яка досягається завдяки тому, що браслети з'єднані замість ланцюга жорстким шарніром і можуть повертатися тільки в одній площині (Smith & Wesson M104).

Окрім того, у США, для перевезення ув'язнених випускають наручники (Peerless 7002c) у вигляді ланцюга, що застібається навколо талії, до якої кріпляться окремі браслети для рук так, щоб вони розташовувалися з правого та з лівого боку. Уважається, що таке положення рук є природним і зручнішим для ув'язненого. Але, навіть маючи в руці ключ, ув'язнений не має можливості дотягнутися та відкрити браслет з протилежного боку.

Основними країнами-виробниками наручників на світовому ринку є США, Тайвань, Іспанія, Великобританія, Китай та Німеччина. До того ж у багатьох країнах є власне виробництво наручників, яке повністю задовольняє потреби власних силових структур у засобах знерухомлення і які зазвичай експортують.

Найвідомішими виробниками наручників є:

- Smith & Wesson (США);
- Peerless Handcuff Company (США);
- CTS Thompson (США);
- Hiatt-Safariland (США);
- ASP (США);
- Clejuso (Німеччина);
- Yuil (Південна Корея);
- Anhua (Китай);
- Alcyon (Іспанія);
- TCH Limited (Велика Британія);
- KUB (Пакистан);
- New Season Ind. Corp. (Тайвань).

В Україні наручники для потреб органів охорони порядку з 1992 року виробляє КП НВО «Форт». Виробляють дві модифікації: БРМ-92 і БРМ «Шарнірна версія». Наручники українського виробництва експортуються за кордон.

Є також наручники, які використовують як дитячі іграшки (рис. 6.2.100–6.2.101), для косплею (рис. 6.2.102) та рольових ігор (рис. 6.2.103–6.2.104).

Рис. 6.2.100. Давні іграшкові поліцейські наручники, США

Рис. 6.2.101. Іграшкові наручники виробництва JA-RU, Китай

Рис. 6.2.102. Давні сталеві наручники для косплею

Рис. 6.2.103. Хутряні наручники Naughty Nights для рольових ігор

Рис. 6.2.104. Хутряні наручники Naughty Nights для рольових ігор

Наручники полімерні (англ. *Polymer handcuffs*, лат. *Compedes polymericae*), або **стяжки** (англ. *Ties*, лат. *Ties*) — американське одноразове знаряддя для знерухомилення людини. Складаються з двох самозатягувальних плоских полімерних хомутів (браслетів), з'єднаних замком без зворотного ходу (рис. 6.2.105).

Рис. 6.2.105. Полімерні одноразові наручники (стяжки) Double Cuf

Зняття цих наручники здійснюється шляхом механічного перерізання або перекусування їх.

Бунт афроамериканців у Лос-Анджелесі у 1992 р. спонукав появу пластикових наручників. Цей бунт став для місцевої поліції серйозним випробуванням, і коли наручники закінчилися, у хід пішли підручні засоби,

зокрема одноразові пластикові стяжки для дротів. Після цього полімерні наручники запустили в масове виробництво. Деякі пластикові наручники мають конструкцію застібки, що дає змогу відкрити їх ключем (наприклад, китайські Anhua РНС-5А), стає можливим змінювати ступінь затягування браслета або користуватися ними кілька разів.

Поліція та військові користуються ними для масового затримання підозрюваних.

Наручники текстильні (англ. *Textile handcuffs*, лат. *Compedes textiles*) — американське одноразове знаряддя для знерухомилення людини. Складаються з двох хомутів (браслетів) з текстильного матеріалу, з'єднаних замком без зворотного ходу (рис. 6.2.106). Аналог полімерних наручників.

Рис. 6.2.106. Текстильні одноразові наручники (стяжки) ESP HT-01-Y

Нашийник (англ. *Collar*, лат. *Collare*), або **обручка** (англ. *Wedding ring*, лат. *Anulus nuptialis*) — європейське знаряддя для знерухомилення людини (рис. 6.2.107–6.2.117). Являє собою металеве кільце або ланцюг у вигляді кола зі шкіри, тканини, металу, який одягався на шию раба й слугував для його ідентифікації, контролю, покарання, обмеження руху або декоративної мети. Для обмеження пересування до нашийника може прикріплюватися шкіряний ремінець або ланцюг.

Нашийник був одним із символів рабства в стародавньому Римі. На нашийнику могла бути вигравіювана інформація про ім'я, походження та статус раба, а також про ім'я та адресу його господаря.

Рис. 6.2.107. Нашийник північноамериканського раба, 1855 р.

Рис. 6.2.108. Нашийник раба, 1854 р.

Рис. 6.2.109. Нашийник раба, 1854 р.

Рис. 6.2.110. Нашийник раба, 1853 р.

Рис. 6.2.111. Нашийник раба, 1854 р.

Рис. 6.2.112. Нашийник раба, 1850-ті рр.

Рис. 6.2.113. Нашийник раба, 1845 р.

Рис. 6.2.114. Нашийник північноамериканського раба, 1843 р.

Рис. 6.2.115. Нашийник раба, 1840-ті рр.

Рис. 6.2.116. Нашийник римського раба з написом «FUGITENEME CVMREVOLV VERISME D.M. ZONINOACCIPIS SOLIDVM» («Я — раб-втікач. Схопіть мене й поверніть моєму пану Зонінусу. За це ви отримаєте солід»), IV ст. н. е.

Рис. 6.2.117. Нашийник північноамериканського раба, 1846 р.

Огамегусарі (англ. *Ogamegusari*, лат. *Ogamegusari*) — японське знаряддя знерухомилення людини. Являє собою металевий браслет у формі гарбуза для зв'язування зап'ясть та позбавлення руху рук.

Застосовували в період Едо як метод легкого покарання простих людей або метод попереднього ув'язнення.

Пастка китайська пальцова (англ. *Chinese Finger Trap*, лат. *Seres Finger Trap*), або **китайська пальцова в'язниця** (англ. *Chinese Finger Prison*, лат. *Sinica Digitus Carcer*), або **китайські пальцові манжети** (англ. *Chinese Finger Cuffs*, лат. *Sinica Finger Cuffus*), або **китайська пальцова головоломка** (англ. *Chinese Finger Puzzle*, лат. *Sinica Finger Puzzle*), або **наручники китайські** (англ. *Chinese Handcuffs*, лат. *Sinica Manicus*), або **китайська пальцова тортура** (англ. *Chinese Finger Torture*, лат. *Sinica Digitus Tortus*), або **мексиканський веселий палець** (англ. *Mexican Fun Finger*, лат. *Mexicanus Fun Digitus*), або **наручники мексиканські** (англ. *Mexican Handcuffs*, лат. *Manicus Mexicanus*) — знаряддя знерухомлення людини (рис. 6.2.118). Являє собою плетений циліндр із бамбука або паперу, який одягається на пальці жертви (зазвичай — на вказівні). Спроба витягнути з нього палець викликає розтягнення циліндра в довжину і, відповідно, звуження в діаметрі, що лише збільшує його опір таким спробам. Для звільнення пальців необхідно зблизити пальці, що призведе до розширення циліндра.

Рис. 6.2.118. Китайська пастка для пальців

Сандзяку тенугуї (англ. *Sanjiaku Tenugui*, лат. *Sanjiaku Tenugui*, яп. 三尺手拭い) — знаряддя для знерухомлення людини (рис. 6.2.119). Являє собою рушник для рук довжиною 3 сяку (приблизно 1,0 м) — багатоцільовий «рушник» ніндзя,

пофарбований, як і синобі седзоку, методом суходзоме.

Зазвичай його носили, пов'язавши поверх пояса, або в спеціальній кишені, або за пазухою під нижньою сорочкою.

Застосовували для зв'язування супротивника, а також як фукумен (маска для маскування), маску-респіратор від їдкого диму, мотузку або для підтягування напарника на стіну, як фільтр для води, джгут для перетягування рани тощо.

Сітка (англ. *Net*, лат. *Rete*) — європейське знаряддя знерухомлення людей (рис. 6.2.120). Являє собою пристосування із скріплених між собою на рівних проміжках гнучких елементів (мотузок, тонких тросів тощо).

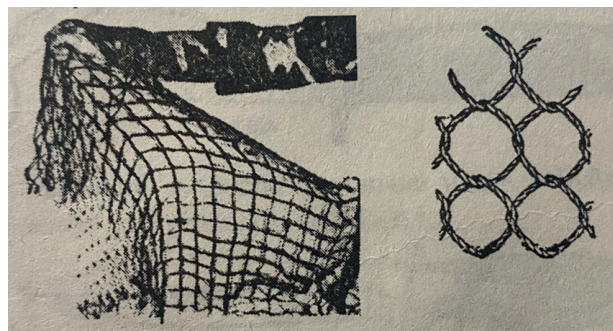

Рис. 6.2.120. Сітка

Використовують для обплутування супротивника, обмежуючи рухи для подальшого його полону, арешту або добивання.

Сітка гладіаторська (англ. *Gladiator grid*, лат. *Gladiator eget*) — давньоримське знаряддя для знерухомлення людей (рис. 6.2.121–6.2.122). Складається з волокон, сплєтених у формі решітки з невеликими отворами.

Рис. 6.2.121. Фрагмент сітки періоду неоліту

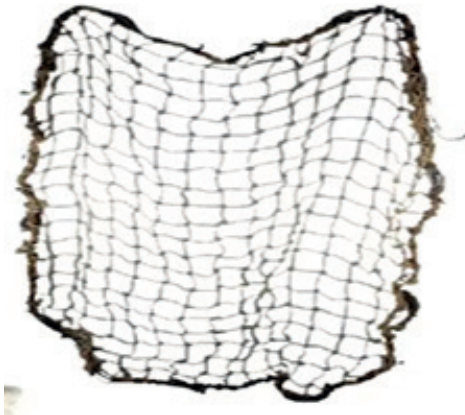

Рис. 6.2.122. Сітка ретіарія

Перші знахідки сітки належать до ери мезоліту, але вони могли бути ще за часів пізнього палеоліту. Деякі сітки збереглися до нашого часу в льоді або болотах, також виявлено їхні глиняні відбитки.

Ретірій — один з найпоширеніших типів гладіаторів, назва якого буквально означає «боєць із сіткою» або «сіточник». Їхнє озброєння складалося з тризуба, сітки та кинджала пугіо на поясі. Оскільки сітка ретіарія була метальною зброєю, цей тип іноді звали також «якулатор», тобто «кидальник». Сітка ретіарія мала круглу форму діаметром майже 3 м, і була оснащена свинцевими обтяжувачами по краях і, можливо, кріпилася мотузкою до зап'ястя. Зазвичай ретірій тримав її в захищеній лівій руці для запобігання пораненню супротивником під час кидка. У разі успіху ретірій прагнув обплутати й знерухомити суперника, а потім завдати рішучого удару (рис. 6.2.123–6.2.135). Якщо супротивнику вдавалося заволодіти сіткою, ретірій перерівав мотузку кинджалом і звільнявся.

Рис. 6.2.123. Реконструкція гладіаторського бою з використанням сітки ретіарієм

Рис. 6.2.124. Реконструкція гладіаторського бою з використанням сітки ретіарієм

Рис. 6.2.125. Реконструктор з тризубом та сіткою

Рис. 6.2.126. Реконструктор з тризубом та сіткою

Рис. 6.2.127. Теракотова олійна лампа з ретіарієм.
Гало-римський Фурв'єра, Ліон

Рис. 6.2.131. Ретіарій з сіткою. Прорисовка на лампі, I ст. н. е.

Рис. 6.2.128. Ретіарій-шув'яга, II ст.
Барельєф, знайдено у Честері, Валден Музеум, Англія

Рис. 6.2.132. Райнцаберн. Прорисовка на глечуку, I ст. н. е.

Рис. 6.2.129. Мозаїка, IV ст.

Рис. 6.2.133. Фреска із зображенням ретіарію

Рис. 6.2.130. Рельєф, Рим, IV ст.

Рис. 6.2.134. Фреска із зображенням ретіарію

Рис. 6.2.135. Ж.-Л. Жерома. «Пальці вниз»

Тегусарі (англ. *Tegusari*, лат. *Tegusari*, яп. てぐさり), або **те-гусарі** (англ. *Te-husari*, лат. *Te-husari*), або **тедзьо** (англ. *Tejo*, лат. *Tejo*) — японське знаряддя знерухомилення людини (рис. 6.2.136–6.2.139) [275, 302–304, 306, 307, 308–312, 314–315, 317, 320–322, 323–324, 330]. Аналог нерегульованих наручників. складається з двох симетричних частин, які з одного боку з'єднані шарнірами, а з протилежного — замком.

Рис. 6.2.136. Тегусарі у закритому стані

Рис. 6.2.137. Тегусарі у розкритому стані

Рис. 6.2.138. Давні тегусарі.
Історичний музей Кавагое

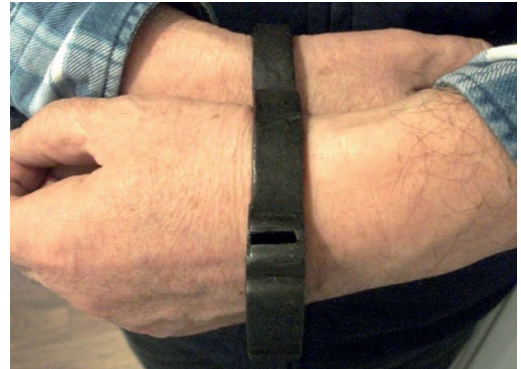

Рис. 6.2.139. Надягнуті на руки тегусарі

Назва тегусарі була поширена в епоху Сева.

Обмежує свободу рук злочинця.

Застосовували в період Едо як незначне покарання простих людей. Засуджених до сковування рук ув'язнювали у своїх будинках, готелях тощо. Тегусарі до того ж пломбували. Залежно від тяжкості злочину ув'язнених тримали в ланцюгах на руках 30, 50 або 100 днів. Під час 100-денного покарання злочинець мав з'являтися в магістрат через день або поліцейський приходив перевіряти пломбу, під час 30- та 50-денного — кожен п'ятий день. Якщо печатка була зламана або ланцюги на руках розірвані, покарання ставало тяжчим.

У ранній період Едо бувало, що людей карали розп'яттям або смертю за те, що вони зламали печатки або зняли тегусарі з рук.

До 50 днів носіння тегусарі був засуджений у 1791 р. драматург Яматокі Ден, у 1804 р. — художник укіе-е Кітагава Утамаро.

У грудні 1871 р. ручні ланцюги як покарання було виключено з Нового зведення правил. Згідно з Директивою Дайдзекан, виданою в лютому 1871 р., допускалося їх використання як знаряддя катувань при допиті.

Торинава для арешту (англ. *Torinava for arrest*, лат. *Torinava ad comprehensionem*), або **мотузка для арешту** (англ. *Rope for arrest*, лат. *Funis ad comprehensionem*) — японське знаряддя для знерухомлення людей. Являє собою мотузку. Залежно від розв'язуваного завдання та специфіки школи ходзьдзюцу довжина торинави — 1,5–10,0 м, іноді більше. Найбільш поширеною довжиною торинави було від 4,5 до 6,5 м. Мотузки переважно робили з туго скрученого лляного волокна, відбитого до м'якості, шовку або прядива.

У період Едо (1603–1868 рр.) особливо цінувалися торинави, виготовлені ченцями храму Сансюходзе-дзі. Для вказівки на статус бранця й учиненого ним злочину торинави фарбували в різні кольори. Так, біла торинава означала дрібне правопорушення, а синя — тяжкий злочин. Високопоставлених бранців пов'язували фіолетовою торинавою, людей середнього стану — світло-блакитною, червоною та помаранчевою, з нижчих верств суспільства — чорною.

Торинава має п'ять основних кольорів:

- конава (紺縄) — синій — весна, схід, дракон;
- аканава (赤縄) — червоний — літо, південь, фенікс;
- кінава (黄縄) — жовтий — кінець липня — початок серпня;
- сиронава (白縄) — білий — осінь, захід, тигр;
- куронава (黒縄) — чорний — зима, північ, черепаха (рис. 6.2.140).

Рис. 6.2.140. Торинави для арешту.
Колекція Нава Юміо

Пізніше цю символіку відкинули, а колір торинави — білий (йокоменава — мотузка «косого погляду», що використовувалась у північному районі) або індиго (сирусинава — «знакова» мотузка, що використовувалась у південному районі) став визначати підрозділ поліції, який займається цим ув'язненням.

За порушення правил зв'язування могли притягнути до відповідальності й самого правоохоронця.

Види торинави:

- хаякава (яп. 速凰 — швидка мотузка);
- хонава (яп. 本縄 — основна мотузка).

Ходзьдзюцу, або торинава-дзюцу — японське бойове мистецтво зв'язування мотузкою, яке застосовувалось самураями на полі бою для захоплення й конвоювання полонених та під час арешту злочинців (рис. 6.2.141–6.2.143).

Рис. 6.2.141. Чоловік з торинавою

Рис. 6.2.142. Злочинці, зв'язані торинавою

Рис. 6.2.143. Конвоювання особи, зв'язаної торинавою

Техніка зв'язування обиралась залежно від необхідного ступеня знерухомилення бранця. Можна зв'язати руки так, що бранець може ходити, але не може вступити в бій, ноги — так, що він може стояти, але не може йти, або може йти, але не може бігти, або може відійти лише на певну відстань.

Мотузку на ходзьодзюцу тримали складеною так, щоб під час розмотування вона не плуталась, і зберігали в рукаві або кишені кімоно, довгі мотузки іноді затикали за пояс.

Техніку ходзьодзюцу вивчали практично в усіх школах джіу-джитсу. Найдавнішою школою, що застосувала цю техніку, вважається Такеноуті-рю. Ходзьодзюцу знайшло застосування й у сучасній поліції. Основою сучасного поліцейського ходзьодзюцу є техніка школи Ітацу-рю.

Застосовують сім базових прийомів: три прийоми зв'язування спереду та чотири прийоми зв'язування ззаду (рис. 6.2.144). Різні методи забезпечують різний ступінь контролю над противником. Окремі вузли спричиняють біль, якщо заарештований намагається бігти, інші — за спроби втекти ведуть до знепритомніння.

Рис. 6.2.144. Сенсей Сімідзу Такадзі демонструє техніку зв'язування торинавою ззаду

Транспортні ланцюги (англ. *Transport chains*, лат. *Catenis onerariam*) — американське знаряддя для знерухомилення людей (рис. 6.2.145–6.2.148). Являє собою комбінація наножикив і наручників, що дають змогу скувати заарештованого відразу по руках та ногах, що робить їх дуже ефективним й практично незамінним обладнанням.

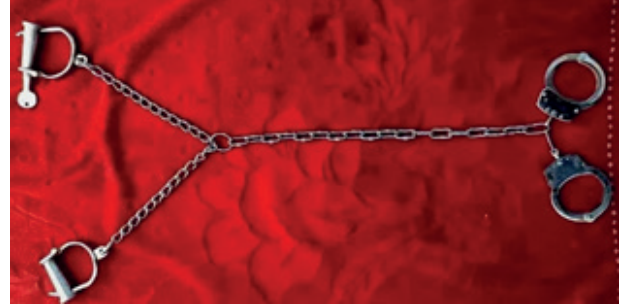

Рис. 6.2.145. Регульовані транспортні ланцюги завдовжки 0,91 м

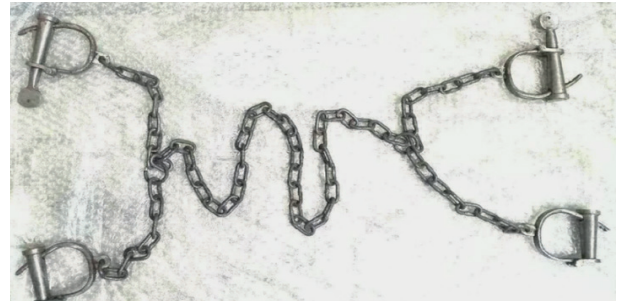

Рис. 6.2.146. Регульовані транспортні ланцюги завдовжки 1,52 м

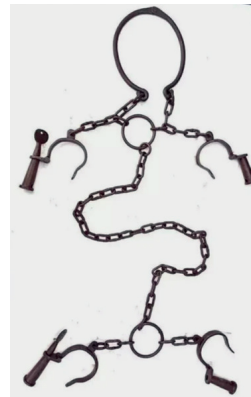

Рис. 6.2.147. Нерегульовані транспортні ланцюги для рук, ніг і шиї

Рис. 6.2.148. Нерегульовані сталеві транспортні ланцюги з кільцем і додатковим замком

Застосовують для конвоювання заарештованого. Уважається, що вони зручніші для заарештованого під час тривалого перебування в скutoму стані, ніж просто наручники, які для забезпечення належного рівня безпеки доводиться застібати за спиною.

Поширені в багатьох країнах світу, поміж яких США, Бразилія, Польща, Чехія, Угорщина.

Фундонава (англ. *Fundonawa* — обтяжена мотузка, лат. *Fundonawa*) — японське знаряддя для знерухомилення людини та лазання (рис. 6.2.149–6.2.150). Аналог повідця. Складається з мотузки та невеликих руків'їв на обох кінцях.

Рис. 6.2.149. Фундонава

Рис. 6.2.150. Дзюдзюцу кенбо дзукай хикецу кагінава (зверху) і фундонава (знизу)

Поліцейські застосовували для зв'язування супротивників або злочинців у період правління Бакуфу Токугава.

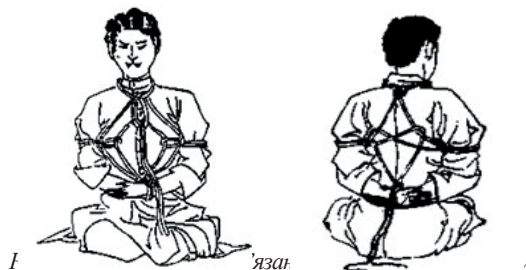
Практикується в школах корю дзюдзюцу.

Хаянава (англ. *Hayanawa*, лат. *Hayanawa*, яп. 速縄 — швидка мотузка [для арешту]), або **хая нава** (англ. *Hayanawa*, лат. *Hayanawa*) — японське знаряддя для знерухомилення людини. Являє собою мотузку довжиною 0,5–5,0 м і товщиною 3–5 мм. Має обов'язкову тверду або «плаваючу» петлю (дзякугуті), гак (кагі), невелике металеве кільце (тецува) або штир-голку (харі) тощо на кінці.

Застосовували як засіб затримання злочинця устійці для початкового зв'язування. Нею просто й швидко скручували жертву, яка чинила опір (рис. 6.2.151–6.2.153).

Рис. 6.2.151. Техніка зв'язування злочинця хаянавою [318]

Із книги «Тюремні правила» [310]

Рис. 6.2.153. Злочинець зв'язаний хаянавою, вид ззаду.

Із книги «Тюремні правила» [310]

Хаятедзьо (англ. *Khayatedzo*, лат. *Khayatedzo*) — японське знаряддя для знерухомилення людини (рис. 6.2.154). Являють собою швидкі наручники. Складається з металевих пластин, з'єднаних мотузкою або металевими кільцями. З одного торця пристрою є петля для надягання на палець, а з іншого — мотузка для зав'язування. На пластинах є шипи, які під час надягання спрямовані в середину долоні, що унеможлиблює будь-які стискаючі дії рукою.

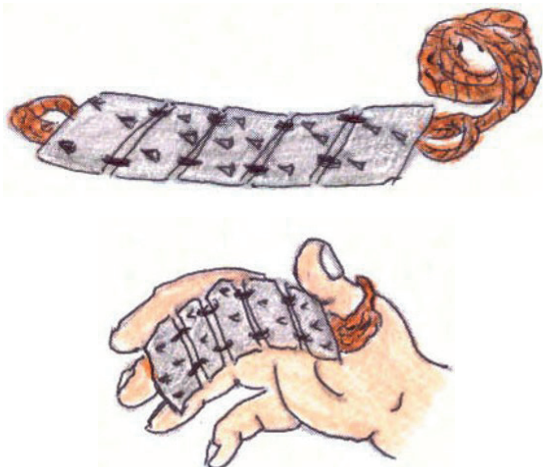

Рис. 6.2.154. Хаятедзьо

Створені та знайшли розвиток у період Токугава. Широко використовували поліцейські.

Ходзедзюцу (англ. *Hodgejutsu*, лат. *Hodgejutsu*) — японське знаряддя для знерухомилення людини (рис. 6.2.155). Являє собою прядив'яну мотузку для зв'язування довжиною 4,0 м, 6,0 м або 8,0 м та діаметром — 6 мм [17, 117, 199, 274].

Рис. 6.2.155. Ходзедзюцу

Застосовували на полі бою для захоплення та конвоювання полонених, а в мирний час — під час арешту злочинців (рис. 6.2.156), а також — у бойових мистецтвах ходзедзюцу (або навадзюцу), шибарі та будо.

Хонава (англ. *Honawa*, лат. *Honawa*, яп. 本縄 — основна мотузка для арешта), або **хон нава** (англ. *Hon nawa*, лат. *Hon nawa*) — японське знаряддя для знерухомилення людини. Являє собою прядив'яну мотузку довжиною 2,5–10,0 м, але іноді трапляються описи мотузки довжиною до 21,0 м, товщиною не менше 6 мм, яку використовували після знерухомилення супротивника за допомогою хаянави. Довша й товща порівняно з хаянавою. Уважається, що чим тонша хаянава, тим важче розв'язати вузол.

Варто зазначити, що були правила зв'язування людини з урахуванням її статури, відмінностей анатомічної будови чоловіків та жінок, соціального статусу, особливостей одягу, професійних навичок. Щодо соціального статусу розроблено спеціальні прийоми зв'язування для аристократів, самураїв, селян, торговців, ремісників, ченців, жебраків тощо.

Мистецтво зв'язування в Японії відоме під назвою «ходзе-дзюцу», або «нава-дзюцу».

Найдавнішою школою вважається Такеноуті-рю. Ходзе-дзюцу знайшло застосування і в сучасній поліції. Головну роль у цьому відіграв Сімідзу Такадзі, який працював у поліцейській технічній комісії і виступив з ініціативою пристосувати деякі традиційні прийоми для потреб поліції.

Другий блок технік ходзе-дзюцу називався «хонава» та передбачав методичне й складне плетіння вузлів на затриманому.

Техніки хонава найчастіше застосовували на злочинцях, вина яких була вже доведена.

Зважаючи на те, що методи хонава застосовували для тотального знерухомилення ув'язненого, у самому процесі брали участь як мінімум чотири вартових. Вузли, що застосовуються в техніці хонава, максимально сковували рухи заарештованого, позбавляли його можливості чинити опір та втечи. Вузли були сконструйовані в такий спосіб, що під час спроби чинити опір у затриманого здавлювалося горло (у більшості технік хонава одна петля обов'язково накинута на горло таким чином, що під час руху заарештованого вона затягувалася, і

наставало задушення), здійснювався больовий вплив на суглоби, больові точки та кровоносні судини, що викликало швидке оніміння кінцівок. У вузлах і техніках хонава активно застосовувався принцип важеля.

Техніками ходзе-дзюцу користуються в таких школах будо, як Сейго Рю, Сейшин Рю, Коден Еншин Рю, Нанбу Ханден Ходзе-дзюцу, Курокава Рю Ніндзюцу, Курама Йосін Рю і Міцуо Рю (рис. 6.2.157).

Рис. 6.2.157. Техніка ходзе-дзюцу із застосуванням хонави

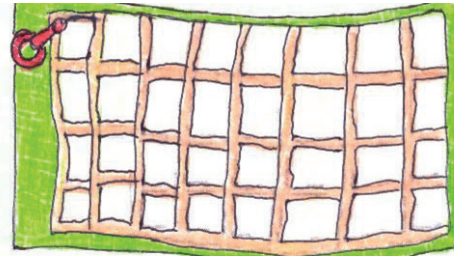
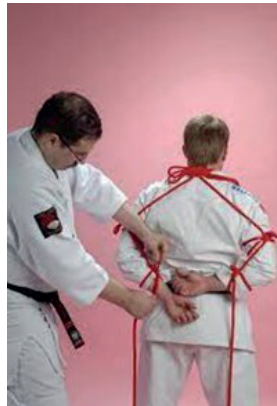
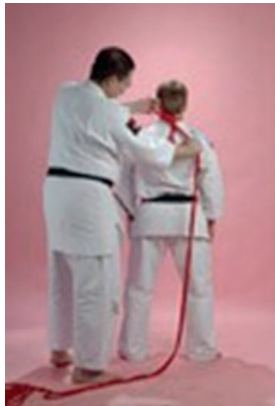

Рис. 6.2.158. Цзяша

Застосовували монахи для самозахисту шляхом заплутування супротивника.

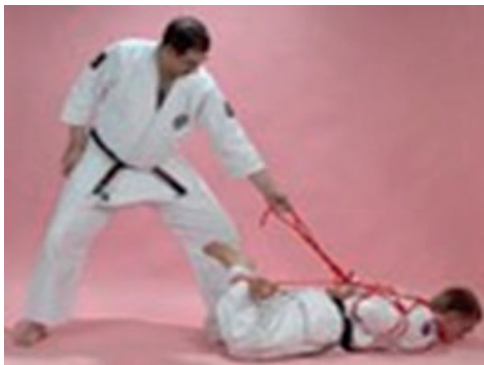
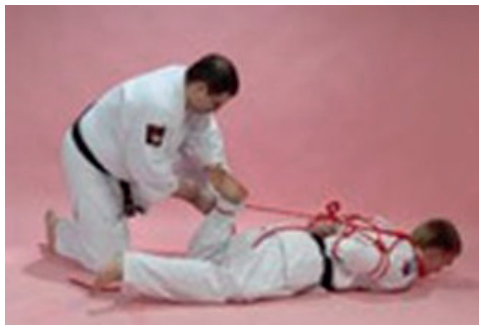

Рис. 6.2.156. Техніка ходзе-дзюцу із застосуванням ходзедзюцу

Цзяша (англ. *Jiasa*, лат. *Jiasa*, 道袍/袈裟), або **даопао** (англ. *Daopao*, лат. *Daopao*), або **ряса** (англ. *Robe*, лат. *Stola*) — китайське знаряддя для знерухомлення людини (рис. 6.2.158). Являє собою даоське вбрання або каша (чернеча ряса з різнокольорових клаптів).

Шаньхедай (англ. *Shanghai*, лат. *Shanghai*, кит. 上海 — пояси гір та річок) — китайське знаряддя для знерухомлення людини (рис. 6.2.159). Являють собою два пояси довжиною 1,3 м кожен, шириною 50 мм.

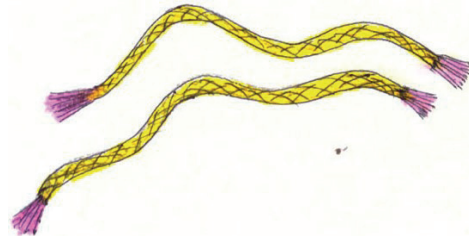

Рис. 6.2.159. Шаньхедай

Відомо, що з ними тренувався ченці за часів династії Цін.

6.3 Знаряддя для лову та знерухомлення тварин

Аркан (англ. *Noose*, лат. *Arcanum* — тайна) — татарське знаряддя для лову та знерухомлення тварин (рис. 6.3.1–6.3.4). Являє собою довгу мотузку (ремін) довжиною до 25,0 м, товщиною приблизно 10 мм з ковзною петлею (зашморгом) на

кінці, призначеною для накидання навколо тіла та подальшого затягування за натягу мотузки [4, 244].

Рис. 6.3.1. Аркан, друга половина XX ст.
Колекція Губкинського музею освоєння Півночі

Рис. 6.3.2. Аркан зимовий, 2000 р.
Колекція Ханімейського музею

Рис. 6.3.3. Аркан, 1971 р.
Колекція Музейного об'єднання НАО

Рис. 6.3.4. Аркан короткий

Застосовували переважно для лову тварин (биків, коней тощо), на війні — для затримання й полону людей (рис. 6.3.5). Татари його використовували під час набігів на українські села. Арканом користувалися також кочові тюркські та монгольські народи.

Рис. 6.3.5. Техніка застосування аркану

Аркан — це також і старовинний український чоловічий танець, поширений у гуцулів на заході України (Івано-Франківська, Чернівецька, Львівська та Закарпатська області) (рис. 6.3.6–6.3.8). Цей танець — елемент обряду посвячення 20-річного юнака в легеня. Після цього обряду хлопець отримував право носити бартку (див. монографію «Бойові сокири». Книга перша [294]), убивати ворогів та підперезуватися широким паском. Цей танець також відомий в Молдові та у Румунії (арканум). 2020 р. танець аркан внесено до переліку нематеріальної спадщини України.

Рис. 6.3.6. Гуцули танцюють аркан

Рис. 6.3.7. Гуцули танцюють аркан

Рис. 6.3.8. Виконання танцю «Аркан»

Аркан болгарський (англ. *Noose bulgarian*, лат. *Arcanum bulgarorum*), або **аркан болгарський** (англ. *Noose bulgarian*, лат. *Arcanum bulgarorum*) — болгарське знаряддя для лову та знерухомлення тварин. Має спеціальні кістяні застібки, що полегшували раптове затягування петлі.

Окрім лову тварин (коней та ін.), давні болгарські воїни застосовували його для лову та знерухомлення супротивника. За прямого зіткнення воїн спочатку ухилявся від атаки супротивника, а потім миттєво кидав на нього аркан. Під час переслідування аркан накидався ззаду. Аркан зазвичай накидався на голову, кінцівки або тулуб супротивника або на його зброю. Слідував різкий ривок, і супротивник опинявся на землі. Після цього його тягли по землі до повної знемоги й полону.

Кайдани для копитних тварин (англ. *Shackles for ungulates*, лат. *Compedes pro ungulatis*) — американське знаряддя для знерухомлення тварин (рис. 6.3.9). Являють собою металеві пута для стригоження передніх ніг коня, корови та інших копитних тварин.

Рис. 6.3.9.1. Давні ковані нерегульовані безключові кайдани для коней, США

Рис. 6.3.9.2. Давні ковані нерегульовані безключові кайдани для коней, США

Курук (англ. *Kuruk*, лат. *Kuruk*, пратюркск. *Ukruk* — жердина з арканом, казахск. *Құрық*) — казахське знаряддя знерухомлення тварин (рис. 6.3.10). Являє собою аркан для лову коней у вигляді довгої жердини з петлею на кінці.

Рис. 6.3.10. Курук

Ларіат (англ. *Lareat*, лат. *Lareat*, мекс. *La reata*), або **ріата** (англ. *Reata*, лат. *Reata*) — мексиканське знаряддя для лову та знерухомлення тварин (рис. 6.3.11). Являє собою мотузку довжиною 15–30 м з хондою (посиленою петлею). Хонда може бути утворена хонда-вузлом, захватом, сиром'ятною шкірою або металевим кільцем. Інший кінець іноді просто зав'язують у невеликий тугий вузол. Матеріал виготовлення мотузки — плетена (рідше кручена) сиром'ятна шкіра, мексиканська магея (агава) або вовна. Більшість сучасних ларіатів виготовлено з жорсткої нейлонової або поліефірної мотузки.

Рис. 6.3.11. Чаро з ларіатом на кінному шоу в Пачуці, Ідальго, Мексика

Ласо (англ. *Lasso*, лат. *Lasso*, франц. *Lasso*) — американське знаряддя для лову та знерухомлення тварин (рис. 6.3.12–6.3.13). Це ковзна петля на мотузці довжиною 15–30 м, сплетена з ременів, кінського волосу або вовни [10, 69, 86, 91, 101, 106, 107, 114, 115, 119, 120, 130, 132, 147, 174, 191, 222, 224, 227, 231, 238, 264, 266].

Рис. 6.3.12. Ласо зі скрученою мотузкою

Рис. 6.3.13. Ласо з розпрямленою мотузкою

Назва походить від іспанського *lazo* — петля. Ласо як англійське слово почали вживати на початку XIX ст. Можливо, слово «ласо» походить від кастильського слова *lazo*, яке вперше було вжито в XIII ст. у значенні «петля, пастка», і так само походить від класичного латинського *laqueus* («петля, пастка, зв'язка»).

Ласо зроблено із жорсткої мотузки, щоб петля залишалася відкритою під час кидання, що дає ковбою змогу легко її послабити для звільнення худоби.

Ласо розроблене для обмеження руху худоби, а іноді й супротивника, кидається навколо цілі та затягується під час витягування.

Є відомості, що у IV ст. гуни застосовували ласо в битві для захоплення супротивників, готових захищатися в рукопашному бою.

Сьогодні ласо користуються в родео як частиною змагань, на ранчо для лову худоби та саами й фіни в оленярстві (рис. 6.3.14–6.290).

Рис. 6.3.14. Наїзник пікапера під час родео накинув ласо на бика

Рис. 6.3.15. Вершники із сучасними ласо у командному змаганні

Рис. 6.3.16. Накидування петлі ласо на оленя

Рис. 6.3.17. Підготовка оленяря до лову оленя за допомогою ласо

Рис. 6.3.18. Ловля оленя за допомогою ласо

Рис. 6.3.19. Ловля оленя за допомогою зимнього ласо

Це відомий атрибут американських ковбоїв (рис. 6.3.20) [95].

Рис. 6.3.20. Ласоінг у преріях (Із книги В. Шеферда «Prairie Experiences in Handling Cattle and Sheep», 1884 р. [95])

Трюки з обертанням ласо були частиною історичних культур Мексики та США, відомим ковбойським спортом [264]. Відомим виконавцем трюків з ласо є Вільям Пенн Адаїр Роджерс (рис. 6.3.21), занесений до Книги рекордів Гіннеса як людина, здатна одночасно кидати три аркани: один — навколо ший коня, другий — навколо вершника й третій — навколо ніг коня.

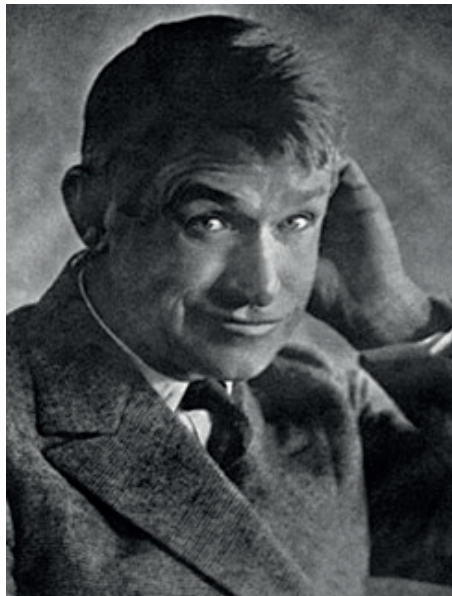

Рис. 6.3.21. Вільям Пенн Адаїр Роджерс

Ласо — частина північноамериканської та інших культур (рис. 6.3.22). Так, рельєфне різьблення в давньоєгипетському храмі фараона Сеті I у м. Абідос, побудованому приблизно у 1280 р. до н. е., зображує полювання на священного бика за допомогою ласо (рис. 6.3.23).

Рис. 6.3.22. Перська мініатюра з Шахнама. "Стягування хакана Китаю з білого слона за допомогою ласо"

Рис. 6.3.23. Фараон готовий зв'язати священного бика. Різьба в храмі Сеті I, м. Абідос, Єгипет

Ласо згадується в грецьких «Історіях» Геродота (сьома книга), у яких він описує сагартів — народ перський. Їх армія дорівнювала 8000 коней та не мала зазвичай зброї, але використовувала ласо.

Деякі джерела згадують ласо як одну з частин спорядження Асварану — кавалерійських сил Сасанідської імперії.

Ласо патагонське (англ. *Lasso Patagonian*, лат. *Lasso Patagonian*) — південноамериканське знаряддя для лову

та знерухомлення тварин. Являє собою довгу мотузку (ремін) з ковзною петлею (зашморгом) на одному кінці та стременем з іншого боку для зручності тримання (рис. 6.3.24). Зашморг призначено для накидання навколо цілі (зазвичай, шия тварини) та подальшого затягування мотузки.

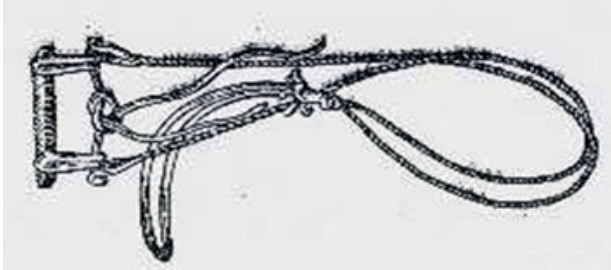

Рис. 6.3.24. Ласо патагонське

Налигач (англ. *Intruder*, лат. *Intrusus*) — європейське знаряддя для знерухомлення та перегону рогатої худоби (рис. 6.3.25–6.3.26). Являє собою мотузку або ремінь, який прив'язують до рогів худоби.

Рис. 6.3.25. Корови з налигачами

Рис. 6.3.26. Налигач на рогах у корови

Няргала (англ. *Nyartala*, лат. *Nyartala*) — комі-зирянське знаряддя знерухомлення тварин. Являє собою аркан, сплетений із чотирьох ремінів, виготовлених з оленьчої шкіри.

Народ комі застосовує для лову оленів.

Пути (англ. *Ties*, лат. *Vinculi*) — європейське знаряддя для знерухомлення

тварин (рис. 6.3.27–6.3.34). Являє собою коротку мотузку або ремінь, якими зв'язують (плутають) передні ноги коня.

Рис. 6.3.27. Пути шкіряні, Казахстан

Рис. 6.3.28. Пути капронові

Рис. 6.3.29. Пути капронові тонкі

Рис. 6.3.30. Пути регульовані посилені нейлонові, Нідерланди

Рис. 6.3.31. Стриножені ноги коня

Рис. 6.3.32. Стриножений кінь

Рис. 6.3.33. Чортмлицька срібна амфора із зображенням стриножження коня (Знайдена у скіфському кургані в Наддніпрянщині у 1863 р.)

Рис. 6.3.34. Дамір Ішемгулов. «Стреножений кінь», 1989 р.

Реата (англ. *Reata*, лат. *Reata*) — іспанське знаряддя для лову та знерухомлення тварин. Являє собою мотузку, якою прив'язують одного коня або мула до іншого, щоб вони рухалися разом.

Тиншан (англ. *Tinshan*, лат. *Tinshan*), або **тинзян** (англ. *Tinjian*, лат. *Tinjian*) — ненецьке знаряддя для лову та знерухомлення тварин. Являє собою аркан довжиною 20–25 м, товщиною 4–8 мм (рис. 6.3.35). Для фіксування петлі один кінець аркана пропускають через кістяний блок із двома отворами на кінцях.

Рис. 6.3.35. Тиншан.
Етнокультурний центр Білоярського району

Виготовляють тиншан зі шкіри старих оленів, забитих восени перед початком гону. Матеріал для виготовлення готують майже рік: узимку шкіра лежить на морозі, улітку — у воді, іноді її просто згортають і кладуть у сире місце. Коли шерсть починає вільно відокремлюватися, шкіру виймають із води. Волосся вищипують руками до повного видалення, а підшкірний шар видаляють за допомогою шкребка для вичинки. Заготовки розрізають на дві половини, потім гострим ножем рівно ріжуть шкіру від центру по спіралі на смужки завширшки 5–6 мм і змотують клубком. Тиншан виготовляють із 4 ременів, сплітаючи як їх косу. До того ж ремені не мають перекручуватись.

Користуються оленярі для лову тварин та як звичайну мотузку. За допомогою декількох зав'язаних між собою тиншанів створюється тимчасова загорода для відловлених оленів. Тиншанами, непридатними до застосування, обв'язують зверху дах чуму, щоб його не зривало поривами вітру.

На будь-якому святі оленярів обов'язково проводять змагання з метання тиншану. Учасники таких змагань повинні накинути його на дерев'яну жердину для правлення оленячою упряжкою, яка називається «хорей», з відстані 15 м.

Мистецтву застосування тиншану навчають змалку.

Укрюк (англ. *Ukryuk*, лат. *Ukryuk*, татр. *Uquruk*) — киргизьке знаряддя для лову та знерухомлення тварин. Аналог курука. Являє собою легку довгу жердину (ургу) з петлею (гуйбою) на кінці (рис. 6.3.36–6.3.45).

Рис 6.3.36. Накидання петлі укрюка на шию коней

Рис 6.3.37. Підтягування коня укрюком

Рис 6.3.38. Вершник з укрюком

Рис 6.3.39. Ловля коней укрюком

Рис. 6.3.40. Киргиз з укрюком

Рис. 6.3.41. Зображення укрюка на картині

Уурга (англ. *Uurga*, лат. *Uurga*) — монгольське знаряддя для лову та нерухомих тварин. Складається з мотузкової петлі та довгої жердини (рис. 6.3.42–6.3.45).

Рис. 6.3.42. Вершники з уургами

Рис. 6.3.43. Ловля коней уургою

Рис. 6.3.44. Петля уурги, накинута на шию коня

Рис. 6.3.45. Вершник з уургою

6.4 Знаряддя для дресирування та правління тваринами

Батіг австралійський (англ. *Stockwhip*, лат. *Australia flagella*) — австралійське знаряддя для правління худобою. Складається з пужална довжиною 1,8 м,

тримача, батоги довжиною 1,0–6,0 м, фола та плескала (рис. 6.4.1).

Рис. 6.4.1. Складові австралійського батога

Пужално зазвичай виготовляють із тростини. Воно становить п'яту частину австралійського батога (довжина — 0,20–0,30 м). Може бути оголеним або частково чи повністю обплетеним шкірою. Відмінність австралійського батога полягає в тому, що пужално прикріплюють до обплетення тримачем для запобігання ковзанню.

Тримач (кіпер) — частина батога, що з'єднує пужално з обплетенням. Кіпер виготовляють із широкої смужки шкіри, що проходить через кінець пужална, протягується через кінець обплетення та з'єднується з пужалном.

Батога (стрінга) — довга плетена частина батога. Її виготовляють з довгої, звуженої, гнучкої плетеної шкіри або тканини (нейлону), зазвичай зі шкіри кенгуру (4–16 джгутів) (рис. 6.4.2–6.4.3).

Рис. 6.4.2. Австралійський батіг із червоної шкіри з повністю плетеним пужалном [102]

Рис. 6.4.3. Австралійський батіг зі шкіри кенгуру

Фол — цільний шматок звуженої конічної сиром'ятної або червоної шкіри (довжина — 0,25–0,76 м), прикріплений до батоги. Складається з однієї нитки та є найтоншим елементом батога.

Плескало (крекер, попер) — частина батоги, скручений шматок короткої мотузки (приблизно 0,10 м) із потертим кінцем, необхідний для підтримки батога в належному стані. Виготовляють зі шнура, кінського волосу або смужки сіна (шпагату для тюкування) та часто замінюють. Гучно гуркотить.

Маленькі та легкі батоги призначені для багатолюдних місць, таких як двори для худоби (дворовий батіг), швидкі та прості в користуванні.

Є версія, що австралійський батіг походить від англійського мисливського батога та розроблений на початку XIX ст. для перегону худоби завдяки «трісканню» ним.

Користуються для захисту, підтримки контакту з іншими вершниками, правління конем або собакою та в разі необхідності як зброєю проти змії. Австралійські скотарі використовують їх і сьогодні, вони є частиною спорядження більшості кінних скотарів. Також є частиною регульовального спорядження в змаганнях скотарів і деяких інших змаганнях. Так, наприклад, змагання «відбити скотаря» передбачає, що вершник повинен проїхати галопом по ряду кілочків із прикріпленими шматочками паперу та «відрубати» ці шматки батогом.

Під час хлистування австралійським батогом застосовують техніки клацання, трісання над головою і манеж (круглий двір).

Техніка клацання передбачає махання батогом через плече назад, а потім уперед і створення звуку за умови, що швидкість крекера долає звуковий бар'єр.

Трісання над головою передбачає, що скотар обертає батіг проти годинникової стрілки над своєю головою. Коли кінець батоги перебуває приблизно на 90° праворуч від плескала, скотар махає батогом у протилежному напрямку. Це одна з найпростіших технік, але й одна з найгучніших.

Початок церемонії відкриття Олімпійських ігор у Сіднеї у 2000 р.

ознаменувалося трісканням батога вершника Стіва Джефферісома.

У другій половині ХХ ст. підвищилася зацікавленість до традиційних ремесел Австралії, відродилися хлистування як хобі, виконавське мистецтво хлистування та вид спорту. В Австралії стали популярними змагання з батогами, зосереджені на виконанні складних вправ, що потребують багаторазового злому (розтріскування, клацання двома батогами) і точної роботи по цілі (різання цілі, упаковка об'єктів, переміщення / маніпуляція об'єктом). Критерієм оцінки у вправах зі злому є подача й видавання тріскання в певні моменти [72].

Фіона Сміт, багаторазова чемпіонка Австралії зі злому батогів поміж жінок, також виграла понад тридцять інших титулів на місцевих і національних змаганнях. На міжнародному рівні вона виграла всі три дисципліни у відкритому (змішаному) змаганні, організованому Wild West Arts Club, що проходив у м. Лас-Вегас (США) [85].

Австралійський батіг був задіяний у зйомках фільму «У пошуках утраченого ковчега» та «Індіана Джонс».

Батіг верблюжий (англ. *Camel whip*, лат. *Camelus whipping*) — африканське знаряддя для правління верблюдами (рис. 6.4.4–6.4.7). Складається з дерев'яного або кістяного руків'я, обмотаного плетеними шкіряними смужками, темляка та шкіряного батога. Іноді руків'я мали гравіювання та різноманітні оздоблення. Загальна довжина — 0,8–2,5 м. У руків'ї часто поміщався ніж, стилет або кинджал. Цей вид батогів також був поширений в Південній Америці для правління верблюдовими (гуанако, лами, альпаки тощо).

Рис. 6.4.4. Батіг верблюжий виробництва «George Parker & Sons» (Англія), перша половина ХХ ст., Судан

Рис. 6.4.5. Північноафриканський верблюжий батіг зі стилетом в руків'ї, початок ХХ ст.

Рис. 6.4.6. Давній верблюжий батіг південноамериканських гаучо

Рис. 6.4.7. Верблюжий батіг з ножом в руків'ї, Сахара, середина ХХ ст.

Батіг для кінного спорту (англ. *Batig for cine sports*, лат. *Batig in cine ludis*) — європейське знаряддя для правління тваринами (рис. 6.4.8). Являє собою короткий батіг з темляком. Батогу виготовляють із сиром'ятної шкіри або полімерних матеріалів.

Застосовують для підганяння тварини в кінному спорті й кінному полюванні.

Рис. 6.4.8. Батіг для кінного спорту, Україна

Батіг індіанський (англ. *Indiana Whip*, лат. *Indiana Flag*) — індіанське знаряддя для правління конями (рис. 6.4.9). Складається з дерев'яного пужална, обплетеного шкірою або тканиною, з темляком і китицею та батоги з китицею та плескалом. Виготовляли з матеріалів яскравих кольорів.

Рис. 6.4.9. Батіг індіанців, кінець XIX ст. Бруклінський музей

Батіг Ремен (англ. *Belt whip Raman*, лат. *Cingulum flagellum*) — американське знаряддя для правління тваринами. Різновид батога. Являє собою подібний варіант стоквіп, тісно пов'язаний з батогом Роуз.

Уперше був запроваджений південноафриканським винахідником Делавером Кумаром у м. Онтаріо Гамільтон на початку XX ст., хоча до 1920-х років ним майже не користувались.

Батіг ефективний на кінних фермах, кінних дербі.

Батіг Роуз (англ. *Whip Rose*, лат. *Flagellum roseum*), або **батіг трояндовий** (англ. *Rose whip*, лат. *Rosa flagelli*) — американське знаряддя для правління тваринами. Різновид батога.

Уперше уведений американським фермером Джек Ляо в Канаді на початку XIX ст., вийшов з ужитку до 1880-х років.

Ефективний на скотарнях й інших невеликих площах.

Батіг флоридський коров'ячий (англ. *Florida cow whip*, лат. *Florida boum flagellum*) — американське знаряддя для правління коровами. Різновид батога. складається з дерев'яного пужална та подвійної батоги, що з'єднується двома шкіряними мотузками, пропущеними через порожнисту частину пужална.

Перші коров'ячі батоги виготовляли з коров'ячої або оленячої шкіри, сучасні коров'ячі батоги — з плоского нейлонового

парашутного шнура. Батіг флоридський коров'ячий важчий, ніж австралійський батіг.

Користуються флоридські ковбої.

Бич (англ. *Scourge*, лат. *Flagellum*) — європейське знаряддя для правління тваринами. Складається з короткого пужална довжиною 0,20–0,30 м, іноді з темляком, батоги з багатьох смужок шкіри або нейлону, фолу зі шкіри або шнура завдовжки 0,25–0,75 м й плескала. Пужално може бути з оголеної деревини або обтягнуте шкірою чи іншим матеріалом. Обтягнуте шкірою пужално містить опорну основу.

Користуються для гону тварин [7, 82, 229, 262].

Є твердження, що бич був винайдений у Південній Америці, де під час работоргівлі його використовували як засіб для тілесних покарань. За іншою версією, він прибув у Північну Америку з Іспанії.

Бізунь (англ. *Bizun*, лат. *Bizun*) — східноєвропейське знаряддя для правління тваринами. Являє собою плететь для дресирування.

Булвіп (англ. *Bullwhip*, лат. *Bullwhip*) — американське знаряддя для правління тваринами (рис. 6.4.10). Різновид батога. Складається з пужала та гнучкої шкіряної батоги.

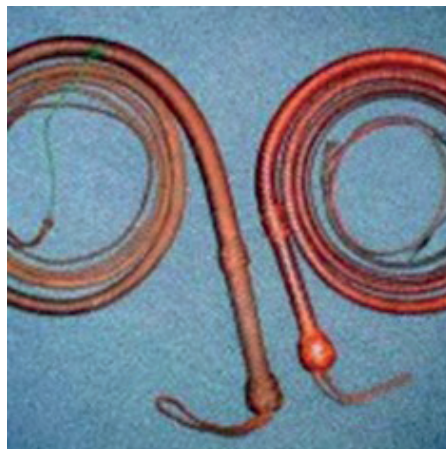

Рис. 6.4.10. Булвіпи

Весло кінське (англ. *Horse's paddle*, лат. *Equus paxillum*) — європейське знаряддя для правління конем (рис. 6.4.11). Являє собою хлист для верхової їзди. Загальна вага — приблизно 138 г.

Рис. 6.4.11. Весло кінське в руці вершника

Застосовують для верхової їзди, кінних програм, дресирування та ін.

Квірт (англ. *Quirt*, лат. *Quirt*) — америанське знаряддя для дресирування коней (рис. 6.4.12). Являє собою короткий, гнучкий шматок товстої сплетеної шкіри з двома широкими шматками шкіри на кінцях, який видає гучний тріск під час ударі об тварину або якийсь предмет.

Рис. 6.4.12. Квірт

Іноді квіртом користуються в західноєвропейських дисциплінах верхової їзди. Оскільки дія квірта повільна, його не застосовують для спрямування коня, він більше підходить для застосування вершником для удару тварини, яку випасають.

Також застосовували як знаряддя для покарання людей.

Остол (англ. *Cold*, лат. *Frigus*) — євразійське знаряддя для правлення упряжками собак (рис. 6.4.13). Являє собою хлист каюра. Складається з дерев'яного руків'я зі втоком (штрикалом) та шкіряної тонкої батоги.

Рис. 6.4.13. Остол

Стек (англ. *Stick*, лат. *Stack*), або **хлистик** (англ. *Riding crop*, лат. *Whiplash*) — європейське знаряддя для правлення конями (рис. 6.4.14–6.4.15) [14,

49]. Складається з пружної та гнучої батоги (металевий, пластиковий або силіконовий пруток, обплетений або обшитий шкірою чи іншими матеріалами), пужална (часто з темляком) та плескала (пластинки зі шкіри, шкірозамінника, вінілу, гуми тощо).

Рис. 6.4.14. Стек для роботи в кінному манежі, Waldhausen GmbH & Co. KG, Німеччина

Рис. 6.4.15. Стек драйвінг, Waldhausen GmbH & Co. KG, Німеччина

Залежно від довжини стека та виду плескала розрізняють:

- конкурний стек;
- виїзdkовий стек (рис. 6.4.16);
- скаковий стек;
- собачий стек.

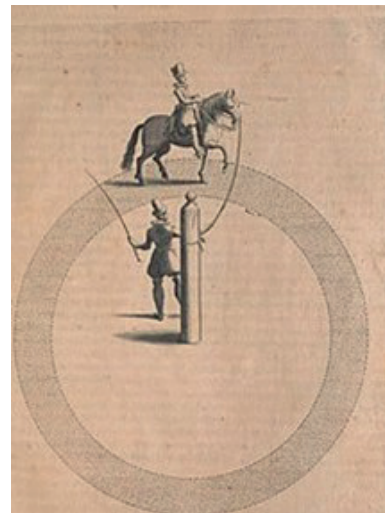

Рис. 6.4.16. Малюнок із книги «Франсузька та італійська кавалерія», 1620 р.

Також трапляються варіанти з одним або декількома хвостами замість плескала.

Застосовують як батіг під час верхової їзди, для дресирування коней та собак, у практиці БДСМ.

Стек виїзdkовий (англ. *Stack is outgoing*, лат. *Acervus est exitus*) — європейське знаряддя для правлення тваринами та дресирування. Різновид стека. Складається

з пужална, іноді з темляком, та гнучкої жорсткої батоги з фолом (рис. 6.4.17–6.4.18). Загальна довжина — до 1,2 м.

Рис. 6.4.17. Стек виїзdkовий, Harry's Horse, Нідерланди

Рис. 6.4.18. Стек виїзdkовий, НКМ, Німеччина

Стек конкурний (англ. *English crop*, лат. *Acervus est competitive*) — європейське знаряддя для правлення тваринами (рис. 6.4.19–6.4.20). Являє собою стек середньої довжини від 0,5 м до 0,75 м з плескалом [384].

Рис. 6.4.19. Стек конкурний з плескалом у вигляді кісті руки

Рис. 6.4.20. Стек конкурний Rubber-Handle, Daslő, Італія

Стек офіцерський (англ. *Stack officer*, лат. *Stack officer*) — європейське знаряддя для правлення конем (рис. 6.4.21–6.4.22).

Являє собою стек з темляком. Загальна довжина класичного стека — 0,5–0,75 м. Загальна вага — 120–160 кг.

Рис. 6.4.21. Стек офіцерський

Рис. 6.4.22. Стек офіцерський полімерний

Стек як частина уніформи був лише в піхоті. Але його носили всі — від генерала до солдата, не зважаючи на рід військ. У вікторіанську епоху офіцери британської армії масово почали користуватися стеками. За англійцями моду підхопили американці після повернення з Європи по закінченню Першої світової війни. До Другої світової війни мода на стеки стала згасати, але її реанімував генерал Паттон (рис. 6.4.23). Стек був традиційним подарунком американських підлеглих командирів, якому присвоювалося звання генерала (рис. 6.4.24).

Рис. 6.4.23. Генерал Паттон зі стеком

Рис. 6.4.24. Президент Езенхауер зі стеком

Ташмг (англ. *Tashmg*, лат. *Tashmg*) — калмицьке знаряддя для правління конем (рис. 6.4.25). Різновид батога. Виготовляли шляхом прошивки кількох відносно широких смуг із сиром'ятної шкіри тонким шкіряним шнурком-ниткою.

Рис. 6.4.25. Ташмг

Іноді користувалися як знаряддям для покарання людей.

Хлист (англ. *Horstwhip*, лат. *Flagellum*) — європейське знаряддя для правління та дресирування тварин (рис. 6.4.26). Являє собою довгий, вузький і гнучкий прут з плескалом та темляком. Загальна довжина — 0,5–1,5 м.

Рис. 6.4.26. Хлист

Розрізняють:

- виїзdkовий хлист;
- конкурний хлист;
- шамбар'єр.

Користуються для верхової їзди, дресирування тварин.

Хлисти були в офіцерів кавалерії, що водночас давало змогу пришвидшити біг коня й не перешкоджало використанню зброї.

Застосовують в кінній поліції.

Хлист виїзdkовий (англ. *Riding crop*, лат. *Dressage flagellum*) — європейське знаряддя для правління конем у вигляді прута із гнучкого, міцного матеріалу з гумовим або тканинним обплетенням з фолом (рис. 6.4.27–6.4.30). Загальна довжина — 0,9–1,3 м.

Для зручності вершника хлист виїзdkовий оснащено руків'ям (часто покритим гумою), яке зручно тримати в долоні. У деяких моделях додатково передбачено темляк. Руків'я іноді має на вершя, що перешкоджає вислизанню хлиста з долоні.

Рис. 6.4.27. Хлист виїзdkовий, Daslő, Італія

Рис. 6.4.28. Хлист виїзdkовий, Effect

Рис. 6.4.29. Хлист виїзdkовий Gerte SPORTS, FLECK, Німеччина

Рис. 6.4.30. Хлист виїзdkовий, DIAMOND, Україна

Застосовують для дресирування коня: він дає вершнику змогу торкатися бока коня, утримуючи обидві руки на поводах. Підсилює контроль вершника над конем під час тренування (рис. 6.4.31).

Рис. 6.4.31. Бригадний генерал Дуглас Макартур з хлистом у Франції під час Першої світової війни

Хлист конкурний (англ. *Competition whip*, лат. *Competition flagellum*) — європейське

знаряддя для правління та дресирування коней у вигляді хлиста з плескалом (рис. 6.4.32–6.4.33). Баланс хлиста конкурного розташований поблизу центру. Загальна довжина — близько 0,7 м.

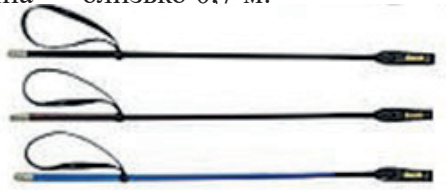

Рис. 6.4.32. Хлист конкурний з двокольоровим синтетичним покриттям, Daslő, Італія

Рис. 6.4.33. Хлист конкурний, Daslő, Італія

Застосовують у конкурі для посилення шенкелю.

Хлист мисливський (англ. *Hunting whip*, лат. *Venandi flagello*) — європейське знаряддя для правління конями та відбивання від хижаків (рис. 6.4.34). Має гак на кінці, за допомогою якого можна відкривати та закривати ворота не спішуючись, а також довгий шкіряний ремінь, щоб не дати гончакам або хижакам наблизитися до ніг коня.

Рис. 6.4.34. Хлист мисливський

Хлист сигнальний (англ. *Signal whip*, лат. *Signum flagellum*) — європейське знаряддя для правління тваринами. Це тип однохвостого хлиста завдовжки 0,9–1,2 м.

Призначено для керування собачими упряжками.

Хлист собачий (англ. *Doggin'bat*, лат. *Canem flagellum*) — європейське знаряддя для дресирування собак (рис. 6.4.35). Являє собою короткий хлист із широким довгим жорстким плескалом.

Рис. 6.4.35. Хлист собачий

Хлист скаковий (англ. *Bat*, лат. *Racing whip*) — знаряддя для правління конями. Являє собою ефективне та зручне знаряддя для дресирування коней та навчання їх нових команд (рис. 6.4.36). Складається з короткого хлиста із широким, жорстким одинарним або подвійним плескалом та вираженого пужална.

Рис. 6.4.36. Хлист скаковий Ekkia, Франція

Використовують для подачі сигналів коню, указівки напрямку руху, управління темпом та ритмом руху.

Шамбер'єр (англ. *Chamberrier*, лат. *Cubicularius*) — французьке знаряддя для дресирування тварин (рис. 6.4.37–6.4.40). Різновид хлиста. Складається з гнучкого пужална й тонкої батоги. Загальна довжина може сягати декількох метрів.

Рис. 6.4.37. Шамбар'єр, York, США

Рис. 6.4.38. Складаний шамбер'єр, Waldhausen GmbH & Co. KG, Німеччина

Рис. 6.4.39. Шамбар'єр нейлоновий

Рис. 6.4.40. Шамбар'єр телескопічний

Застосовують у дресируванні коней як мотиватор до дії, а також у цирку та на манежі.

6.5 Пристосування для подолання перешкод, зачеплення й абордажу

Басиго (англ. *Basigo*, лат. *Basigo*, яп. バシゴ — драбина) — японське пристосування

для подолання перешкод. Являє собою мотузкову драбину.

З'єднанні гаки й сама драбина могли застосовуватися ніндзя в якості зброї.

Ганекі-басиго (англ. *Ganseki*, лат. *Ganeki-basigo*) — японське пристосування для подолання перешкод. Це штурмова драбина ніндзя, яку опускають на мотузках і фіксують гаками.

Грейфер (англ. *Grabber*, лат. *Grabber*), або **гак захватний** (англ. *Gripping hook*, лат. *Hato tenaci*) — пристрій для подолання перешкод, підтягування, абордажу та розмінування. Складається з центрального стрижня із 3–5 металевими гаками (кігтями, лапами, хвостами), розташованими в такий спосіб, щоб хоча б один з них міг зачепитися, та мотузки. Сучасні моделі мають складані гачки для уникнення небажаного зачеплення.

Пристрій було винайдено римлянами приблизно в 260 р. до н. е., спочатку застосовували в морських війнах для зачеплення корабельного такелажу з метою взяти на абордаж.

Його кидають, занурюють або прикріплюють безпосередньо рукою туди, де принаймні один гак може зачепити й утримати предмети [47, 189]. Більшість грейферів кидають уручну, але деякі під час рятувальних робіт приводяться в рух стисненням повітрям (наприклад, Plumett AL-52), мінометом або ракетою.

Захватними гаками користуються сапери для проходження тактичних перешкод (рис. 6.5.1). Захватний гак запускають перед перешкодою та тягнуть назад, щоб підірвати протипіхотні міни з розтяжками або без них. Його можна зачепити за дрот та встановити розтяжку мініпасток.

Рис. 6.5.1. Захватний гак, що використовується для розмінування (Тренування 15-ої MEU американської морської піхоти)

Під час Другої світової війни британські, японські та німецькі кораблі буксирували захватні гаки, щоб зачепити або пошкодити підводні човни супротивника.

Грейфери застосовували солдати під час висадки D-Day для подолання скелі на пляжі Нормандії (рис. 6.5.2).

Рис. 6.5.2. Грейфер

Дрек (англ. *Drak*, лат. *Grapnel*), або **дрег** (англ. *Dreg*, лат. *Trahunt*), або **драг** (англ. *Drag*, лат. *Drag*) — європейське пристосування для подолання перешкод, підтягування та абордажу (рис. 6.5.3). Складається з кішки з 2 або 4 гаками та довгого тросу (дректоу) вагою 6–60 кг (залежно від розміру військового судна).

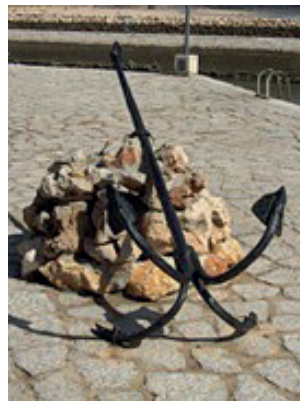

Рис. 6.5.3. Дрек

Застосовують як металевий засіб [12, 165].

Ікарикагі (англ. *Ikarikagi*, лат. *Ikarikagi*, яп. 錨鉤), або **якір-гак** (англ. *Anchor-hook*, лат. *Ancora hamus*) — японське пристосування для подолання перешкод (рис. 6.5.4–6.5.5). Складається зі сталеві кішки вагою 0,1–0,2 кг, яка має вигляд невеликого якоря з 2–4 гаками, спрямованими під кутами 180°, 120° або 90° один до одного,

та довгої мотузки з петельними вузлами для полегшення та пришвидшення лазіння.

Рис. 6.5.4. Ікарикагі чотиризубий

Рис. 6.5.5. Ікарикагі двозубий

Зброя ніндзя (рис. 6.5.6).

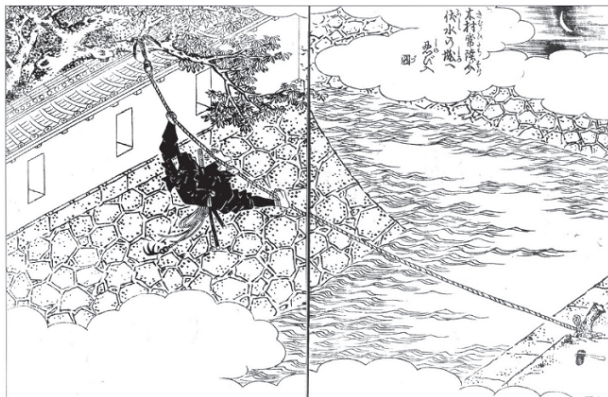

Рис. 6.5.6. Ілюстрація до «Такейки», 1801 р. (Ніндзя долає рів перед замком за допомогою ікарикагі)

Метод мусубінава («мотузки з вузлами») полягає в тому, що ніндзя чіплявся за вузли міжпальцевим простором між великим і другим пальцем ніг, чому сприяло взуття ніндзя (рис. 6.5.7).

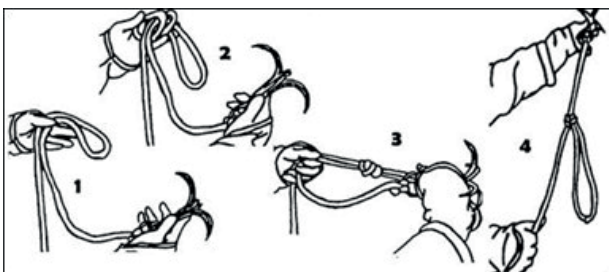

Рис. 6.5.7. Ілюстрація з книги Хацумі М. «Ніндзюцу — історія та традиції» [244] (Метод зав'язування вузлів на мотузці)

Мотузкою без вузлів залазять спиною до стіни, певним способом обплутуючи одну з ніг зсередини навколо стегна й голілки назовні й знову всередину через підйом стопи й притискаючи мотузку до підйому цієї підшвою ноги іншу ногу. Цей спосіб дає змогу довго чекати (наприклад, проходувартового на стіні або під стіною) та звільнити руки для застосування зброї (рис. 6.5.8–6.5.9).

Рис. 6.5.8. Метод лазіння по мотузці з вузлами демонструє сенсей Курої Хіроміцу

Рис. 6.5.9. Метод лазіння по мотузці без вузлів демонструє сіхан Бад Мальстром

Іпон сугі-ноборі (англ. *Ipon sugi-nobori*, лат. *Ipon sugi-nobori*), або **іпон сугі нобурі** (англ. *Ipon sugi nobori*, лат. *Ipon sugi nobori*) — японське пристосування для подолання перешкод (рис. 6.5.10–6.5.11). Складається з металевого циліндричного бруска довжиною 0,25 м з трьома рядами доволі довгих і міцних різноспрямованих

шипів і мотузок (або ланцюгів), з'єднаних з обох кінців бруска.

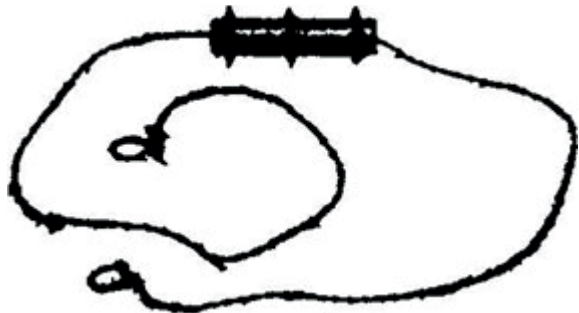

Рис. 6.5.10. Давній іпон сугі-ноборі з довгою мотузкою

Рис. 6.5.11. Комплект іпон сугі-ноборі

Ніндзя обвивав мотузкою дерево так, щоб шипи встромилися в дерево з протилежного від нього боку, натягував мотузку, упирався ногами в стовбур і відхилявся спиною назад. Завдяки такій «розпірці» він міг висіти на стовбурі, а швидко перекидаючи іпон сугі-ноборі вгору й підтягуючи ноги, підбиратися вище.

Аналогічну техніку підйому на дерево можна застосовувати й зі звичайним поясом або зі шкіряним ременем.

Кагінава (англ. *Kaginawa*, лат. *Kaginawa*, яп. 鉤縄 — крюк на мотузці) — японське пристосування для подолання перешкод (рис. 6.5.12–6.5.19). Складається з сталеві кішки вагою 0,1–0,2 кг з 1–5 гаками, розташованими рівномірно на всіх боках від центрального стрижня симетрично або асиметрично, та довгої мотузки, іноді із жіночого або кінського волосся, з плетеними вузлами та кільцем на кінці. Іноді замість гака кріпили била, кільця, металеві цвяхи тощо.

Рис. 6.5.12. Класична кагінава з одним гаком

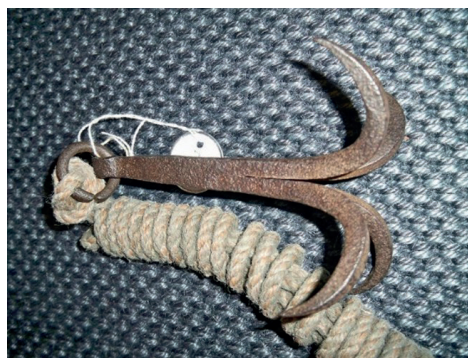

Рис. 6.5.13 Давня кагінава

Рис. 6.5.14. Кагінава. Музей ніндзя, м. Іта, Японія

Рис. 6.5.15. Кагінава, період Едо (Із книги Самудзі Фудзібаясі «Бансенсюкай»)

Рис. 6.5.16. Гак кагінави з довгим стрижнем

Рис. 6.5.17. Гак кагінави з додатковим кільцем

Рис. 6.5.18. Різні типи кагінави (ліворуч) та синобі-кумаде (праворуч)

Рис. 6.5.19. Сучасна кагінава

Користувалися для подолання перешкод, як от: замкові рови, гірські ущелини або проміжки між дахами будинків, високі стіни, для прикріплення до суден або підвішування обладунків та інвентарю.

Основний метод застосування мусубінава («мотузки з вузлами») полягає в тому, що ніндзя чіплявся за вузли міжпальцевим простором між великим і другим пальцем ніг. Швидко перебираючи руками та ногами, ніндзя буквально «збігав по мотузці» нагору.

Якщо мотузка без вузлів, то залазять спиною до стіни, певним способом обплутуючи одну із ніг зсередини навколо стегна й гомілки назовні й знову всередину через підйом стопи й притискаючи мотузку до підйому підошвою другої ноги. Застосовуючи цей спосіб, можна не тільки довго чекати, але й звільнити руки для використання іншої зброї.

Якщо стіна невисока, гак закидається, як при кидку була кусаригама вперед, розкручуючи гак на мотузці збоку від тіла. Різким викидом руки вгору вперед гак вирушає до цілі, після чого його коротко різко рвуть назад.

Якщо стіна висока, то, стоячи півбоком (спиною до стіни), кидають гак з розкрутки за спину вгору, до того ж вкладають в кидок велику силу, а відповідно, можна кинути вище навіть з урахуванням того, що самі гаки відносно легкі.

Під час подолання горизонтальних перешкод застосовують два методи переміщення мотузкою:

- перший спосіб звичайний, коли ніндзя висне на руках, чіпляється за мотузку ногами й рухається, перебираючи руками та ногами;
- другий спосіб нагадує повзання попластунськи. Ніндзя лягає на мотузку зверху, підгинаючи одну ногу таким чином, щоб мотузка потрапляла в згин голеностопа і, підтягуючи себе руками, переміщається по мотузці вперед.

У бою кагінавою користуються в такий спосіб: гак вганяють в одяг і/або тіло супротивника, чіпляють за пояс або якусь частину обладунку для початку зв'язування мотузкою, після чого ніндзя «триножить» супротивника й валить його на землю,

де остаточно добиває іншою зброєю або зв'язує. Техніки зв'язування та задушення за допомогою кагінави практикуються в школі корю дзюдзюцу (рис. 6.5.20) [11, 153, 188, 212, 240, 242, 246, 253].

Застосування кагінави зумовило виникнення бойового мистецтва «кусарігама та дзюцу».

Кагінава застосовують також для знерухомилення, стягування супротивника із сідла або зі стін замку, збивання з ніг, зв'язування полонених тощо. Згідно із Сенінкою, кагінава включена до списку синобі рокугу, тобто речей, необхідних ніндзя в поїзді.

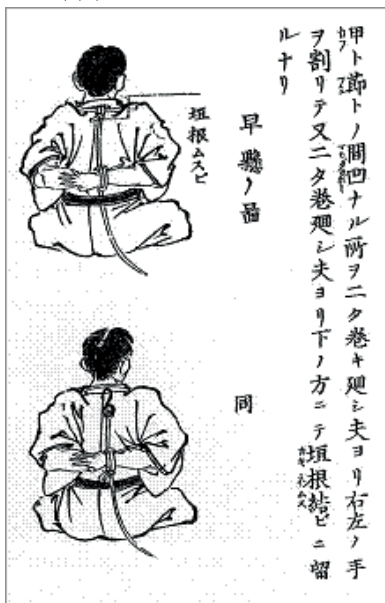

Рис. 6.5.20. Дзюдзюцу кенбо дзукай хікецу

У період правління Бакуфу Токугава застосування кагінави стало прерогативою мецукє (поліцейських) з метою захоплення злочинця живцем.

Кагінава є зменшеним різновидом абордажного гака. Ним користувалися самураї, їхні васали та ніндзя.

Каннава (англ. *Cannava*, лат. *Cannava*) — японський пристрій для подолання перешкод. Різновид кагінави. Замість гака використовують кільце.

Кішка абордажна (англ. *Boarding cat*, лат. *Cattus conscensis*), або **гак абордажний** (англ. *Boarding hook*, лат. *Hamus conscensis*) — європейське пристосування для подолання

перешкод, підтягування, зачеплення й абордажу (рис. 6.5.21–6.5.22). Складається з металевої основи, яка з'єднує 2–5 гаків (рогів, лап) та гнучкої частини у вигляді ланцюга, тросу, канату або мотузки. Гаки кішки зазвичай заточували на кшталт гарпуна, щоб супротивник або ціль не могла звільнитися.

Рис. 6.5.21. Абордажна кішка

Рис. 6.5.22. Проекції кішки

Абордажну кішку кидають, спускають, топлять, вистрілюють або кріплять руками, для того щоб хоча б один гак зачепився й тримався. Нею також можна піднімати затонулі предмети та кабелі з морського дна.

Більшість кішок кидають руками, але можливе застосування металевих пристроїв (наприклад, гармати на стислому повітрі).

Історично абордажною кішкою користувалися під час морських битв для захоплення такелажу корабля й узяття його на абордаж, а також щоб залізти на стіну фортеці під час штурму.

Кішка для розмінування (англ. *Demining cat*, лат. *Demining fele*) — пристосування для зачеплення (рис. 6.5.23–6.5.26). Складається з металевої кішки та довгої мотузки.

Рис. 6.5.23. Сучасна кішка для розмінування

Рис. 6.5.24. Кішка М-Тас розбірна

Рис. 6.5.25. Сапер споряджає кішку для закидання

Рис. 6.5.26. Кішка для розмінування «Ялінка»

Гак закидають уперед на перешкоду, тягнуть назад для детонування мін і витягують дроти розтяжок або колючий дріт.

Кокаге-нава (англ. *Kokage-nawa*, лат. *Kokage-nawa*) — японський пристрій для

подолання перешкод. Це маленька кагінава для потрапляння на корабель.

Кумо-басиго (англ. *Kumo-basigo*, лат. *Kumo-basigo*, яп. クモバシゴ — драбина-павук) — японське пристосування для подолання перешкод. Різновид драбини (рис. 6.5.27). Являє собою зв'язку спрямованих у різні боки, немов лапки павука, мотузку із гаками. Гаки при киданні зачіплялися за гілки та стовбури дерев, і ніндзя легко перебирався лісовим масивом, прихований у листві та хвої, на великій висоті, не залишаючи слідів на землі.

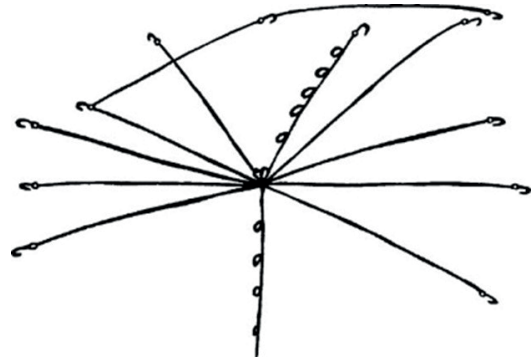

Рис. 6.5.27. Кумо-басиго

Лунсюйгоу (англ. *Longxuiyou*, лат. *Longxuiyou*, кит. 龙须钩), або **гак драконових вусів** (англ. *Dragon whisker hook*, лат. *Draconis whisker hamus*) — китайське пристосування для зачіплення та підтягування (рис. 6.5.28–6.5.30). Складається з U-подібного сталевого гака довжиною приблизно 0,3 м з численними маленькими шипами та довгої мотузки з волосся або сухожилля оленя довжиною до 10 м з кільцем на кінці.

Рис. 6.5.28. Давній лунсюйгоу без мотузки

Рис. 6.5.29. Лунсюйгоу з шипами на гаках

Рис. 6.5.30. Лунсюйгоу з шипами на стрижні

Виник у період Сун за часів правління імператора Чженьцзуна. Народ Ляо повстав і планував напасти на Чаньчжоу. Одного разу Чень наодинці в'їхав до табору бандитів і вбив сотні людей. Армія Ляо зазнала поразки, а генерал утік. Чень погнався за ним і, коли наблизився до нього, застосував лунсюйгоу, яким зачипив його за плече, стягнув з коня й полонив живим.

Різновид фейчжуа (фейгоу).

Застосовують у бойових мистецтвах секти Шаньшань.

Макі-басиго (англ. *Maki-basigo*, лат. *Maki-basigo*, яп. マキバシゴ — драбина, що змотується) — японське пристосування для подолання перешкод (рис. 6.5.31). Різновид драбини. Складається з двох паралельних мотузкок з невеликими гаками на кінцях або без них та прив'язаними до них бамбукових перекладин. Така конструкція дає змогу легко перетворити доволі довгу драбину на невеликий пакунок.

Рис. 6.5.31. Макі-басиго (Із книги Самудзі Фудзібаясі «Бансенсюкай»)

Більш складний варіант макі-басиго збирався з рівних за довжиною обрізків бамбука з висвердленими отворами, крізь які пропускали мотузку.

Аналогічними мотузковими драбинами французькі ловеласи лазили на побачення

до своїх коханих або тікали від них у разі повернення чоловіка.

Нава-басиго (англ. *Nava-basigo*, лат. *Nava-basigo*, яп. ナバ・バシゴ — мотузкова драбина), або **кагі-басиго** (англ. *Kagi-basigo*, лат. *Kagi-basigo*, яп. 鍵バシゴ — драбина з гаками) — японське пристосування для подолання перешкод (рис. 6.5.32). Різновид драбини. Відрізняється прикріпленням до кінців її перекладин невеликих гострих штирів, які вільно обертаються на мотузкових петлях. Їх устромляли в щілини між камінням, дерева та інші перешкоди й у такий спосіб фіксували драбину, запобігаючи її розгойдуванню на вітрі. Такі варіанти нава-басиго ніндзя застосовували під час підйомів на особливо високі кручі переважно в горах.

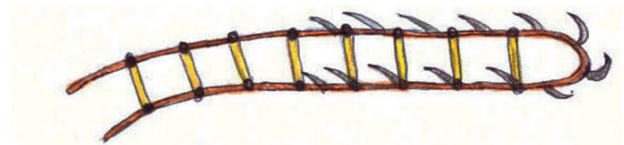

Рис. 6.5.32. Нава-басиго

Орикагі (англ. *Orikagi*, лат. *Orikagi*) — японське пристосування для подолання перешкод і знерухомилення. Складається з металевого гака та мотузки.

Синобі-кумаде складаний (англ. *Shinobi-kumade folding*, лат. *Shinobi-kumade tenens*, яп. 忍熊手 — шпигунська ведмежа лапа) — японське пристосування для подолання перешкод (рис. 6.5.33–6.5.36). Варіант синобі-кумаде. Являє собою складану жердину-драбину з 2–3 гаками (кумаде) на кінці мотузки. Жердина-драбина містить короткі шматки пустотілого бамбука довжиною 0,2–0,3 м, через які протягують мотузку.

Рис. 6.5.33. Синобі-кумаде складаний

Рис. 6.5.34. Давній синобі-кумаде складаний (уверху) та лапи синобі-кумаде та кагінав (унизу)

Рис. 6.5.35. Знаряддя ніндзя для подолання перешкод

Рис. 6.5.36. Сучасний складаний синобі-кумаде

Послабивши мотузку, складаний синобі-кумаде можна легко скласти в невелику в'язку бамбукових обрізків, а натягнувши її — перетворити на жердину з гаками на кінці, який можна підвісити на стіні (рис. 6.5.37).

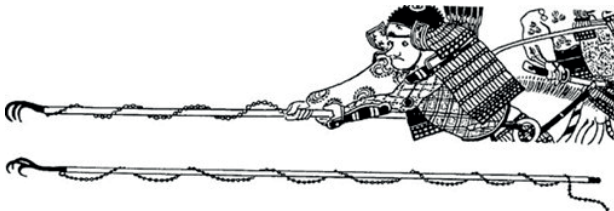

Рис. 6.5.37. Синобі із кумаде (Із малюнка з «Касуга-гонген рейгенкі»)

Така-басиго (англ. *Taka-basigo*, лат. *Taka-basigo*, яп. タカバシゴ — висотна драбина) — японське пристосування для подолання перешкод. Різновид драбини. Для запобігання розгойдування драбини вітром

її середину фіксували за допомогою мотузки іноді з гаком.

Ніндзя використовували як міст, який наводили через прірву (рис. 6.5.38).

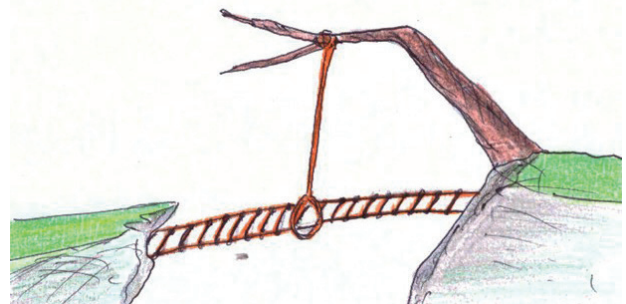

Рис. 6.5.38. Така-басиго

Малюнок зі старовинної настанови з ніндзюцу Хацумі Масаакі «Ninjutsu history and tradition» [41])

Утикагі (англ. *Utikagi*, лат. *Utikagi*) — японське пристосування для подолання перешкод та зачеплення (рис. 6.5.39). Найпростіший варіант кагінави. Являє собою одиночний сталевий гак на тонкій міцній мотузці.

Рис. 6.5.39. Гаки утикагі

Ніндзя застосовували для підйому на стіну, дерево та інші перешкоди, зачеплення супротивника кидком з наступним підтягуванням та зв'язуванням, для фіксування дверей зачиненими, постановки човна на якір тощо.

Харинава (англ. *Harinava*, лат. *Harinava*) — японське пристосування для подолання перешкод та знерухомилення. Різновид кагінави. Замість гака користувалися сталеві цвяхи.

Хасиго (англ. *Hasigo*, лат. *Hasigo*) — японське пристосування для подолання перешкод. Це мотузкові сходи.

Шкентель (англ. *Shkentel*, лат. *Shkentel*) — японське пристосування для подолання перешкод та зачеплення (рис. 6.5.40). Являє собою металеву лапу з гаками на мотузці з вузлами, зав'язаними через рівні проміжки.

Рис. 6.5.40. Шкентель

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Александров Д. В. Бойни изкуства и военно дело на древните българи. София, 1999. 348 с.
2. Александров Д. В. Бойни изкуства, военно дело и въоръжение на траки, скити и древни българи, сп. «Авитохол», кн. 24, София, 2003.
3. Александров Д. Гъвкави оръжия използвани в У-Шу и други бойни изкуства. URL: https://zlaten-drakon.net/stat/018/stat_18.htm (дата звернення: 15.04.2025).
4. Аркан / Энциклопедический Словарь : в 86 т. / Изд. : Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. Санкт-Петербург, 1890—1907. 485 с.
5. Батіг (Урумї): найхімерніша зброя у світі. URL: <https://swordis.com/blog/indian-whip-sword/> (дата звернення: 15.04.2025).
6. Батіг Cold Steel Sjambok 42». URL: <https://ibis.net.ua/zbroia/details/khlist-cold-steel-sjambok/> (дата звернення: 15.04.2025).
7. Бич / Словник української мови : в 11 т. / Редкол.: І. К. Білодід та ін. Київ, 1970. Т. 1. 799 с.
8. Бич / Словник української мови : в 4 т. / За ред. Б. Грінченка. Київ, 1907–1909. 2971 с.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. на CD) / Укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь, 2009. 1736 с.
10. Гуменюк А. Інструментальна музика. Київ : Наукова думка, 1972. 545 с.
11. Дрек / Малый энциклопедический словарь. Т. 1—2./ Изд.: Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. 2-е изд., вновь перераб. и значит. доп. Санкт-Петербург, 1907–1909.
12. Дрек / Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. / Авт.-сост. В. И. Даль. 2-е изд. Санкт-Петербург, 1880–1882.
13. Еликпай Б. М. Камшы в быту казахов. URL: <https://vk.com/kz/index.php/2010-03-09-08-54-46/85-2010-03-09-10-07-22/2057-elikpaj-bm-kamshy-v-bytu-kazakhov> (дата звернення: 15.04.2025).
14. Етимологічний словник української мови : в 7 т. Т. 2. Д-Копці / Редкол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. Київ, 1985. 572 с.
15. Етимологічний словник української мови : в 7 т. Т. 1. А–Г / Редкол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. Київ, 1982. 632 с.
16. Басалык : значение слова. URL: <https://sinonim.org/t/%D0%B1%D0%B0%D1%81%D0%B0%D0%BB%D1%8B%D0%BA> (дата звернення: 15.04.2025).
17. Искусство связывания для полицейских: техника школы тацуми-рю. URL: <https://vk.com/@-98909831-iskusstvo-svyazyvaniya-dlya-policeiskih-tehnika-shkoly-tacum> (дата звернення: 15.04.2025).
18. Кайдани / Словник української мови : в 11 т. / Редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ, 1970–1980.
19. Канчук, нагай / Українська мала енциклопедія : у 8 т., 16 кн. Т. 3, кн. V : Літери К-Ком. / Є. Онацький. Буенос-Айрес, 1959. С. 594.
20. Кистень. URL: https://auction.ru/alias_kisten_100258 (дата звернення: 15.04.2025).
21. Кистень / Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. 3-тє вид. Київ, Ірпінь, 2005.
22. Кононенко О. А. Ударна зброя Слов'янський світ. 2013. № 6. С. 40–41.
23. Котан-жырау и акжол-бий — первопрдки аргынов и сооснователи Казахского ханства. URL: https://vk.com/wall-690169_4869?offset=100; <https://>

vk.com/@nozhikovv-chem-byli-vooruzheny-batyry-kazahskogo-hanstva; https://archive.sarbaz.kz/army/srednevekovoe-orugie-kazahskih-batyrov-201721736/?sphrase_id=4332725 (дата звернення: 15.04.2025).

24. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

25. Кыргыз Тарыхы. Энциклопедия. Мамлекеттик тил жана энциклопедия борбору. Бишкек, 2003. 448 с.

26. Құрақ. URL: <https://kk.wikipedia.org/wiki/%D2%9A%D2%B1%D1%80%D0%B0%D2%9B> (дата звернення: 15.04.2025).

27. Линь, трос / Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона : в 86 т. Санкт-Петербург, 1890–1907.

28. Лінь / Словник української мови : в 11 т. Київ, 1970–1980.

29. Лю син чуй. Основи роботи кистенем. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tfCEyDLqH6g> (дата звернення: 15.04.2025).

30. Малахай / Словник української мови : в 4 т. / За ред. Б. Грінченка. Київ, 1907–1909.

31. Малахай / Словник української мови : в 11 т. Київ, 1970–1980.

32. Малый энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. 2-е изд., вновь перераб. и значит. доп. Т. 1–2. Санкт-Петербург, 1907–1909.

33. Медсестринство в хірургії: підручник / О. М. Кіт та ін. 2-ге вид. Тернопіль, 2017. 264 с.

34. Обушок / Словник української мови : в 4 т. Т. 3. С. 30. / За ред. Б. Грінченка. Київ, 1907–1909.

35. Онацький Є. Українська мала енциклопедія : у 8 т., 16 кн. Буенос-Айрес, 1959. Т. 3, кн. V : Літери К–Ком.

36. Онацький Є. Українська мала енциклопедія : у 8 т., 16 кн. Т. 1, кн. I. А–Б. Буенос-Айрес, 1957.

37. Онацький Є. Українська мала енциклопедія : у 8 т., 16 кн. Т. 8, кн. XV. Ст–Уц. Буенос-Айрес, 1966.

38. Магазин «ІБІС» : офіц. сайт. URL: <https://ibis.net.ua> (дата звернення: 15.04.2025).

39. Плеті / Энциклопедический словарь / Изд. Ф. А. Брокгауз и И. А. Ефрон : в 86 т. (82 т. и 4 доп. т.). Санкт-Петербург, 1890–1907.

40. Пліть / Словник української мови : в 11 т. Київ, 1970–1980.

41. Практикум з конярства : навч. посіб. / Б. М. Гопка та ін. Київ, 2011. 394 с.

42. Середонин С. М. Исторический обзор деятельности Комитета министров. Т. II, ч. 1, С. 333–337, 357–360. Санкт-Петербург, 1902.

43. Словник української мови : в 11 т. Київ, 1970–1980.

44. Тілесні покарання / Юридична енциклопедія : у 6 т. Т. 6. Т–Я. / Ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ, 2004. 768 с.

45. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. / Авт.-сост. В. И. Даль. 2-е изд. Санкт-Петербург, 1880–1882.

46. Тройчатка / Словник української мови : в 4 т. / За ред. Б. Грінченка. Київ, 1907–1909.

47. Тройчатко / Українська мала енциклопедія : у 8 т., 16 кн. Т. 8, кн. XV. Ст–Уц / Є. Онацький. Буенос-Айрес, 1966. С. 1935.

48. Урстанбеков Б., Чороев Т. Кыргыз тарыхы: Кыскача энциклопедиялык сөздүк. Фрунзе, 1990. 288 бет.

49. Хлестать / Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. / Авт.-сост.

В. И. Даль. 2-е изд. Санкт-Петербург, 1880–1882.

50. Шкимушгар / Энциклопедический словарь / Изд. Ф. А. Брокгауз и И. А. Ефрон: в 86 т. (82 т. и 4 доп. т.). Санкт-Петербург, 1890–1907.

51. Школа тактичного ножового бою. URL: www.knifemako.com (дата звернення: 15.04.2025).

52. Шпицрутены / Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона : в 86 т. (82 т. и 4 доп.). Санкт-Петербург, 1890–1907.

53. Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона : в 86 т. Санкт-Петербург, 1904. Т. 82 и 4 доп. С. 577–956.

54. Японский антиквариат. URL: <https://antikvariat-japan.ru/katalog/redkoje-japonskoje-orugie/kupit-yaponskoe-sostavnoe-oruzhie-nindzya-sinobi-kejk-fundoza-kusiri-dzitte-era-mejdzi-v-spb-i-moskve.html> (дата звернення: 15.04.2025).

55. (han Kei nunchaku) the halves come together on the flat side making them easier to carry. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=z7CsLB6tnwU> (Date of access: 15.04.2025).

56. 『歴史人 2011年8月号』(KKベストセラーズ. URL: https://www.kosho.or.jp/products/detail.php?product_id=502069406 (Date of access: 15.04.2025).

57. 『歴史群像シリーズ【決定版】図説・日本武器集成』(学習研究社). URL: <https://hon.gakken.jp/book/1860404000> (Date of access: 15.04.2025).

58. 【志載武术】十八般兵器(九) – 鞭. URL: https://www.sohu.com/a/163314444_99940634 (Date of access: 15.04.2025).

59. Aicides D'Orbigny. Voyage dans l'Amerique Méridionale. Francia 1835–1847. 966 p.

60. Almagro Y. Vega Manuel. Breve descripción de los viajes hechos en América por la Comisión Científica enviada por el

Gobierno de S. M. C. Durante los años de 1862 á 1866. Madrid, 1866.

61. Alonso Pajuelo Patricia. Tehuelche. AA. Estrecho de Magallanes: La frontera de agua. Barcelona, 2020. P. 23.

62. Amdur Ellis. Old School: Essays on Japanese Martial Traditions. Freelance Academy Press., 2014. P. 118–122. (Date of access: 15.04.2025).

63. An Amphibian Host Defense Peptide Is Virucidal for Human H1 Hemagglutinin-Bearing Influenza Viruses / D. J. Holthausen et al. Immunity. 2017. № 46(4). P. 587–595. DOI: 10.1016/j.immuni.2017.03.018.

64. Anthony C. Tirri. Islamic Weapons: Maghrib To Moghul. Thames hudson, 2005. 484 p.

65. Applegate Krouse, Susan and Howard, Heather A. Keeping the Campfires Going: Native Women's Activism in Urban Communities. University of Nebraska Press., 2009. 203 p.

66. Arkaim.co. URL: <http://ushu.uz/publication/34.html> (Date of access: 15.04.2025).

67. Arkaim.co. URL: https://arkaim.co/gallery/album/50-kisteni-saltovo-mayatckoj-kultury-2-tip-zheleznyc/page__sort_key__views__sort_order__desc__view_style__large (Date of access: 15.04.2025).

68. Armi: storia, tecnologia, evoluzione dalla preistoria a oggi. Mondadori, 2007. 360 p.

69. ARMY i.Pre — Islamic Iran — Encyclopaedia Iranica. URL: <https://www.iranicaonline.org/articles/army-i/> (Date of access: 15.04.2025)

70. Assunção Fernando O. Pilchas Criollas. Montevideo, 1976. 429 p.

71. Attwater Rev. Fr. Donald. A Catholic Dictionary. TAN Books, 1997. 552 p.

72. Australian Whipcracking and Plaiters Association, Word document listing Fiona Smith's achievements Charlton & Co. Pty Ltd,

1994. URL: <https://australianwhipcracking.org/champions/> (Date of access: 15.04.2025)
73. Barreiro Agustín Jesús. *Historia de la Comisión Científica del Pacífico (1862–1865)*. Madrid, 1926.
74. Bell A. *Encyclopedia Britannica*. Encyclopædia Britannica Inc., 2003–2006.
75. Bin Wu, Xigdong Li, Gongbao Yu. *Essentials of Chinese Wushu*, Chinese Wushu Series, Foreign Languages Press, Beijing, China, 1992. 169 p.
76. Birkyt-Smyth Kai. *Eskimo Caribou*, 1929.
77. Birkyt-Smyth Kai. *Ethnographic collections from the Northwest Passage*, Gyldendalske Boghande. Copenhagen, 1945.
78. Black C. F. *Italian Confraternities in the Sixteenth Century*. Cambridge University Press., 2003. 100 p.
79. Boeheim W. *Handbuch der Waffenkunde. Das Waffenwesen in seiner historischen Entwicklung vom Beginn des Mittelalters bis zum Ende des 18 Jahrhunderts*. Leipzig : Verlag von E. A. Seemann, 1890. 696 p.
80. Bradford Broughton. *Dictionary of Medieval Knighthood and Chivalry*. New York : Greenwood Press, 1986. 625 p.
81. Brunner Christian *Mountain Magic : Celtic Shamanism in the Austrian Alps*. URL: [Lulu.com](https://lulu.com) (Date of access: 15.04.2025).
82. Budge Wallis. *Egyptian Magic*. Dover, 1971. 72 p.
83. Buki to ningu – combat and shinobi tools. URL: <https://www.bhd.fi/ningueng/> (Date of access: 15.04.2025).
84. Buki to ningu – taistelu – ja shinobi – välineet. URL: <https://www.bhd.fi/ningu/> (Date of access: 15.04.2025).
85. Bullwhip.jpg. URL: <https://www.wikiwand.com/en/File:Bullwhip.jpg> (Date of access: 15.04.2025).
86. Burnett Tylor Edward. *Anahuac; Or, Mexico and the Mexicans*. London : Longman, Green, Longman and Roberts, 1861. 264 p.
87. Campbell P. D. *Survival skills of native California*. Layton, Utah, 1999. 448 p.
88. Cardim F. (1540–1625). *Tratados de gente e terras do Brasil*. Da Universidade de São Paulo, 1980. 206 p.
89. Celebrating the centennial (1894–1994): Leonardo Gigli and his wire saw / A. Brunori et al. *Journal of Neurosurgery*. 1995. Vol. 82, № 6. P. 1086–1090. DOI: 10.3171/jns.1995.82.6.1086. (Date of access: 15.04.2025).
90. Celis William. *More States Are Laying School Paddle to Rest*. The New York Times. 1990. August 16. Section A. P. 1.
91. Chagras — Aperos — Guasca, beta o lazo criollo. URL: chagras.squarespace.com. (Date of access: 15.04.2025).
92. Chisholm Hugh. *Fetters and Handcuffs*. Encyclopædia Britannica. 11th ed. Cambridge University Press. 1911. Vol. 10. P. 296.
93. Chung G. *Black Belt*. Active Interest Media, Inc., 1961. 156 p.
94. *Classical Weaponry of Japan: Special Weapons and Tactics of the Martial Arts*. Ed. 1. Tokio, 2003. 218 p.
95. Cleaver R. Yumio Nawa. *Hojojutsu*. 1999.
96. Congreve's W. *Love for Love*. 1670–1729. 65 p.
97. Conway A. *The New Bullwhip Book*. Greensburg, Pennsylvania, United States : Loompanics Unlimited, 2005. 128 p.
98. Cooper J. M. *The Patagonian and Pampean Hunters. Handbook of South American Indians: The Marginal Tribes*. Washington, 1946. Vol. 1. P. 127–168.
99. Cooper Rev. William M. *Flagellation & the Flagellants. A History of the Rod in All Countries from the Earliest Period to the Present Time: with Numerous Illustrations*. John Camden Hotten, 1870. 544 p.

100. Cooper W. Flagellation and the Flagellants: A History of the Rod in all Countries from the earliest Period to the present Time. London : John Camden Hotten, 1869. 544 p.
101. Corral Burbano de Lara Fabian. La historia desde las anécdotas jinetes y caballos, aperos y caminos. Trama Ediciones, 2014. 189 p.
102. Cuervo R. J. Apuntaciones criticas sobre el lenguaje bogotano (Second ed.). Bogota, 1876. 366 p.
103. Cunningham Don. Samurai Weapons: Tools of the Warrior. Tuttle Publishing, 2012. 208 p.
104. Cunninghame Graham Roberto, Alberich Julio. De La Pampa al Magreb. Sevilla, 1990. 107 p.
105. Dante R. Let's Get Cracking! The How-To Book of Bullwhip Skills. 2nd ed. Createspace Independent Pub, 2008. 157 p.
106. Darío Rubio. La anarquía del lenguaje en la América española. 1 ed. Mexico, 1925. Vol. 1. P. 353–354.
107. Decaen J. México y sus alrededores coleccion de monumentos, trajes y paisajes... Decaen, 1856. 30 p.
108. DeMarco M., Grady J., Dohrenwend R. Asian Martial Arts: Constructive Thoughts & Practical Applications. Via Media Publishing, 2022. 353 p.
109. Demmin A. The morgenstern, año morning-star. An illustrated history of arms and armour. London, 1877.
110. Derosiere M. Kung-fu : au coeur du style Mansuria. Lulu.com, 2012. 228 p.
111. DeVries K. Medieval Military Technology. Broadview Press, 1992. 340 p.
112. DeVries K. Medieval Weapons: An Illustrated History of Their Impact (Weapons and Warfare). Santa Barbara, California, 2007. 333 p.
113. DeVries K., Smith R. D. Medieval Military Technology. Second Edition. North York, Ontario Tonawanda, 2012. 384 p.
114. Diccionario de la lengua castellana, en que se explica el verdadero sentido de las voces, su naturaleza y calidad, Dedicado al rey nuestro señor Don Phelipe 5. ... compuesto por la Real Academia Española. Tomo primero [-sexto] Tomo quinto. Que contiene las letras O.P.Q.R · Vol. 5. Madrid, 1737. 504 p.
115. Domingo R. El museo mexicano. Mexico, 1844. Vol. 3. 553 p.
116. Draeger D. F., Smith R. W. Comprehensive Asian Fighting Arts. Kodansha International, 1981. 207 p.
117. Draeger Donn F. Classical Bujutsu. Weatherhill, 1973. Vol. 1. 109 p.
118. Draeger Donn F., Smith Rober W. Comprehensive Asian Fighting Arts. 1969.
119. Early Modern Histories of Time. The Periodizations of Sixteenth- and Seventeenth-Century England. Oxford : University of Pennsylvania Press, Incorporated, 2019. 376 p.
120. Ecuadorian Chagras cutting Bull Hide to make Beta (lasso). Pete Oxford Photography . URL: <https://peteoxford.photoshelter.com/image/I00004ryWuQkQ1AI> (Date of access: 15.04.2025).
121. Eger F. H. Eskimo Inuit Games. Vancouver : X-Press, 1984. 108 p.
122. El Conde de Saint-Foix. La Republique Orientale de l'Uruguay, Histoire, Géographie, Moeurs et Costumes, etc., París : Librairie Leopold Cerf, 1892. 339 p.
123. Elhassan Khalid. 12 of History's Deadliest Swords. URL: <https://historycollection.com/author/kelhassan/page/43/> (Date of access: 15.04.2025).
124. Emeric Essex Vidal. Picturesque Illustrations of Buenos Ayres and Montevideo, Gran Bretaña. London, 1820. 204 p.

125. Escobar R. Saps, Blackjacks and Slungshots: A History of Forgotten Weapons. Catoblepas Press, Columbus, 2018. 320 p.
126. Esgrima Criolla. URL: https://blogger.googleusercontent.com/img/b/R29vZ2xl/AVvXsEgMCPiA87_4pL1zQPTQhgEVjztc7yX2fPCUGio6A4mkSIBIjJzjN1QQ2S9U6NPbQVn_PRQEplDoezKzCde9DNpy9zgC5IPG9Knpg_e3JiLFxLYMrmexm0DgSq2jEpAHfgUEC1PB1qp8wrpo/s1600/65028172_851747028531836_6053967142780401258_n.jpg (Date of access: 15.04.2025).
127. Favazza A. R. Bodies under Siege: Self-mutilation, Nonsuicidal Self-injury, and Body Modification in Culture and Psychiatry. JHU Press., 2011. 333 p.
128. FCS Kali - Filipino Combat Systems. URL: <https://fbm.if.ua/filipini-kombat-sistem/scho-take-filipini-kombat-sistem.html> (Date of access: 15.04.2025).
129. Finandri Renato. Mazze ferrate della prima guerra mondiale. Udine : Gaspari Editore, 2007. 62 p.
130. Frías H. Episodios militares mexicanos principales campañas, jornadas, batallas, combates y actos heroicos que ilustran la historia del ejército nacional desde la independencia hasta el triunfo definitivo de la república. La Vda. de Ch. Bouret. 1901. 142 p.
131. Friday K. F., Humitake S. Legacies of the Sword: The Kashima-Shinryu and Samurai Martial Culture. University of Hawaii Press., 1997. 248 p.
132. Gagini C. Diccionario de barbarismos y provincialismos de Costa-Rica. San Jose, Costa Rica : Tipografía nacional, 1893. 179 p.
133. Gigli L. Über ein neues Instrument sum Durchtrennen der Knochen, die Drahtsäge. Zentralbl. Chir. 1894. № 21. P. 409–411.
134. Gill S. J. A demonstration of optical rotation with an “Eskimo yo-yo”. Journal of Chemical Education. 1961. № 38 (5). P. 263.
135. Global Kung Fu Network. URL: <https://kungfukendra.com/global-kung-fu-alliance/> (Date of access: 15.04.2025).
136. Goddard Ives. Handbook of North American Indians. Washington, 1984. Vol. 5. 829 p.
137. Gonzalo Fernández de Oviedo. Historia general y natural de las Indias, islas y tierra-firme del mar océano. España, 1535. 770 p.
138. Grundhauser E. India’s Deadly, Flexible Whip Sword Takes Years to Master. URL: <https://www.atlasobscura.com/articles/indias-deadly-flexible-whip-sword-takes-years-to-master> (Date of access: 15.04.2025).
139. Han Kei połówkowe nunchaku Kobudo / Nunchaku Jutsu. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pNt2PM4M45s> (Date of access: 15.04.2025).
140. Hatsumi M. Ninjutsu: history and tradition. Action Pursuit Group, 1981. 239 p.
141. Hatsumi M. Ninpo: Wisdom for Life. Kihon Press, 1999. 192 p.
142. Hatsumi M. The Essence of Ninjutsu. Traditions of the Nine Schools, 2019. 363 p.
143. Hayes S. K. The ninja and their secret fighting art Rutland. Vermont : Tuttle Publishing, 2011. P. 69–72.
144. Hayes S. K. The Ninja And Their Secret Fighting Art. Tuttle Publishing, 1990. 160 p.
145. Hector Paul Mair. De arte athletica I. München, Bayerische Staatsbibliothek 1517–1579. 626 p.
146. Helios Auctions. URL: <https://www.heliosauctions.com/auction/568-auction-33-antique-ru/lot-319-an-islamic-2/> (Date of access: 15.04.2025).
147. How to Handle the Rope – Champ Gives. Уроки. Popular Science. 1942. P. 82–87.
148. How To Use The Kyoketsu Shoge. URL: <https://shinmyoken.com/> (Date of access: 15.04.2025).
149. Humphries Stephen. Hooligans or Rebels?: An oral history of working-class childhood and youth 1889–1939. Oxford, 1981. 288 p.

150. Hundt Michael. Ein new Künstliches Fechtbuch im Rappier. Leipzig, Germany, 1611. 210 p.
151. Isaac Morris, Conquista de la Patagonia, 1771. URL: <https://patlibros.org/mim/chp1.php?lan=eng> (Date of access: 15.04.2025).
152. Jeet Kune Do. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Jeet_Kune_Do (Date of access: 15.04.2025).
153. Joel Levy. Ninja: The Shadow Warrior. Sterling Publishing Company, Inc., 2008. 208 p.
154. Jones Lindsay. Encyclopedia of Religion. Vol. 9. Macmillan Reference, 2005.
155. Joseph Jacobs. Celtic Myths and Legends. Arcturus Publishing, 2024. 204 p.
156. Jwing-Ming Yang. Ancient chinese weapons: a martial artist's guide. Boston, 1999. P. 91–92.
157. Jwing-Ming Yang. Introduction to Ancient Chinese Weapons. California, 1985. 71 p.
158. Kiana Chris. Eskimo Yo Yo Tricks: 50 Tricks Instructional Book with Eskimo Customs & Legends Paperback. H&K, 1986. 96 p.
159. Kiana Chris. Original 100 Alaska Eskimo Yo-Yo. Stratagems : Instructional Book. Publication Consultants, 2004/2016. 128 p.
160. Kim Sun-Jin, Kogan Daniel. Tuttle Dictionary Martial Arts Korea, China & Japan. Tuttle Publishing, 2012. 320 p.
161. Kit Wong Kiew. The Art of Shaolin Kung Fu. Element Books, 1996. 215 p.
162. Kobudo d'Okinawa EIKO (Le Sosetsukon ou Nunchaku) par Georges Rad Senseï. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ToiDRkmqsnw> (Date of access: 15.04.2025).
163. Kotowicz P. N. Early Medieval Axes from the Territory of Poland. Kraków, 2018. 268 p.
164. Kyoketsu Shoge by Joe Maurantonio. URL: www.kihon.com (Date of access: 15.04.2025).
165. Ladd James. Commandos and Rangers of World War II. Publisher, 1978. 288 p.
166. Lakhivnder S. Madahar Tabak Toyok – A Flexible Friend. URL: <https://kickboxing-coventry.co.uk/articles/tabak-toyok/> (Date of access: 15.04.2025).
167. Lavery Brian. Nelson's Navy: The Ships, Men and Organisation 1793-1815. Naval Institute Press., 2003. 352 p.
168. Leguizamón M. Etnografía del Plata: el origen de las boleadoras y el lazo. Facultad de Filosofía y Letras Universidad de Buenos Aires. 2008. 53 p.
169. Li Kegin, Li Xingdong. Soft Weapons – Nine-Sections Whip and Rope Dart, Chinese Wushu Series. Foreign Language Press, Beijing, China, 1996. 214 p.
170. Lindberg Carter. Martin Luther: Justified by Grace. Graded Press., 1988. 64 p.
171. Liz Atseriak, Igarta and Brunk, Cara. Yuuyuuk. Lower Kuskokwim School District, 1998.
172. Loi fédérale sur les armes, les accessoires d'armes et les munitions du 20 juin 1997 (État le 1er septembre 2023). URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1998/2535_2535/fr#a4 (Date of access: 15.04.2025).
173. Longxu (Dragon-Beard) Hook. URL: https://web.archive.org/web/20080704165208/http://www.chinavoc.com/kungfu/weapons/hidden_lx.asp (Date of access: 15.04.2025)
174. Lopes José M. New dictionary of the Spanish and English languages. Paris, 1891. 516 p.
175. Louis F. Japan Encyclopedia. Harvard University Press, 2005. 1102 p.
176. Luijendijk D. H. Kalaripayat: India's Ancient Martial Art. Paladin Pr, 2005. 120 p.

177. Mailhot Jose. L'etymologie de "esquimau" revue et corrigée. *Études/Inuit/ Studies*. 1978. № 2 (2).
178. Mario A. El lazo y la boleadora. Contribución al estudio de las costumbres nativas ; a ed. Liruni. Buenos Aires, 2010. 112 p.
179. Mario Lopez Osornio. El Lazo y la Boleadora. Buenos Aires, 2014.
180. Marsh Jan. Christina Rossetti. A Literary Biography. Faber & Faber, 2012. 656 p.
181. Martín del Barco Centenera. La Argentina y conquista del Río de la Plata. 1st ed. Iberoamericana Editorial Vervuert, S.L., 2021. 417 p.
182. Martinic B. M. The Meeting of Two Cultures. Indians and Colonists in the Magellan Region. Patagonia. Natural History, Prehistory and Ethnography at the Uttermost End of the Earth. London, 1997. Pp. 110–126.
183. Martinic B. Mateo. Los Aónikenk. Historia y Cultura. Punta Arenas : Ediciones Universidad de Magallanes, 1995. 387 p.
184. Masaki-ryu. URL: <http://www.robertg.com/masakiryu.htm> (Date of access: 15.04.2025).
185. Masfield John. Sea Life in Nelson's Time (1905). Methuen & Co., 2002. 224 p.
186. Mason R. B. J. Cataloguer. ROM Staff, 1981–2023.
187. Mathiassen Terkel. Archaeological Collection of the Western Eskimos, Gyldendalske Bogandel. Copenhagen, 1945. 53 p.
188. Matt Doeden. Life as a Ninja: An Interactive History Adventure. Capstone Classroom, 2010. 58 p.
189. McDonald Craig R., Alden John D., Rindskopf Maurice H. The USS Puffer in World War II: A History of the Submarine and Its Wartime Crew. McFarland & Company, 2007. 335 p.
190. McTear's Auctioneers. URL: <https://www.mctears.co.uk/auction/lot/1644-an-early-20th-century-indo-persian-kabastin-flail/?lot=148312&sd=1> (Date of access: 15.04.2025).
191. Meadows F. C. New Spanish and English Dictionary. Vol. 1 (First ed.). London, 1843. 336 p.
192. Meloan Clifton E., Gere Dennis. The use of an Eskimo yo-yo to demonstrate circular dichroism and optical rotation. *Journal of Chemical Education*. 1977. № 54 (9). P. 577.
193. Men's Rope Dart. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6fQ6WYRDdms> (Date of access: 15.04.2025).
194. Meteor hammer. URL: <https://www.wikiwand.com/en/> (Date of access: 15.04.2025).
195. Miller D. Armies of the German Peasant's War 1524-26. Osprey Publishing, 2003. 48 p.
196. Miller Yuriy A. Kaukasiske Vaben fra Eremitagemuseet, Skt. Petersborg / Caucasian Arms from the State Hermitage Museum, St. Petersburg. Devantier, 2000. 356 p.
197. Ming Bronze Rope Hammers. URL: [https://www.wikiwand.com/en/File:Ming_Bronze_Rope_Hammers_\(10623251\).jpg](https://www.wikiwand.com/en/File:Ming_Bronze_Rope_Hammers_(10623251).jpg) (Date of access: 15.04.2025).
198. Mingren Wu. A Flexible and Deadly Blade: The Dangerous Urumi. URL: <https://www.ancient-origins.net/artifacts-other-artifacts/flexible-and-deadly-blade-dangerous-urumi-007805> (Date of access: 15.04.2025).
199. Mizukoshi Hiro. Torinawajutsu (Hojojutsu). Airyūdo, 2005.
200. Mol Serge. Classical Weaponry of Japan: Special Weapons and Tactics of the Martial Arts. Kodansha International. 2003. 217 p.
201. *Mole Beth*. South Indian frog oozes molecule that inexplicably decimates flu viruses. *Ars Technica*. 2017. URL: <https://arstechnica.com/science/2017/04/south-indian-frog-oozes-molecule-that-inexplicably-decimates-flu-viruses/> (Date of access: 15.04.2025).

202. Morgan David. Whips of the West. Cornell Maritime Press., 2007. 154 p.
203. Moynahan B. Rasputin: the saint who sinned. Ed. 1st. New York, 1997. 400 p.
204. Muay Thai. URL: www.thaiboxing-coventry.co.uk (Date of access: 15.04.2025).
205. Musashi Ninja Clan Namban Chidorigane. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4RJjXgP1cjU> (Date of access: 15.04.2025).
206. Norman A. V. B., Wilson G. M. Treasures from the Tower of London. Londra, Lund Humphries, 1982. 48 p.
207. Oakeshott Ewart. The Complete Arming of a Man. The Archaeology of Weapons: Arms and Armour from Prehistory to the Age of Chivalry. Cambridge : Boydell Press., 1960. 358 p.
208. O'Bryan J. A History of Weapons: Crossbows, Caltrops, Catapults & Lots of Other Things that Can Seriously Mess You Up. San Francisco, 2013. 233 p.
209. Okinawan Kobudo: The Ancient Way Of Peace. URL: <https://vancouverdojo.com/okinawan-kobudo/> (Date of access: 15.04.2025).
210. Opus Dei is also rebuked for its practice of «taking the discipline», which consists of striking oneself with a rope whip. Cultic Studies Journal. 1999. Vol. 16–18.
211. Oriental-Arms. URL: <http://www.oriental-arms.co.il/item.php?id=800> (Date of access: 15.04.2025).
212. Oscar Ratti, Westbrook A. Secrets of the Samurai; A Survey of the Martial Arts of Feudal Japan. C. E. Tuttle, 1991. 488 p.
213. Oswalt Wendall N. Eskimos and Explorers. Chandler and Sharp, 1979. 349 p.
214. Paul M. *Armour and Weapons*. Herbert Jenkins, 1968. 298 p.
215. Prieto Alfredo. Patagonian Painted Cloaks. An Ancient Puzzle. Patagonia. Natural History, Prehistory and Ethnography at the Uttermost End of the Earth / En MC. Ewan, C. Borrero, A. Luis. London : British Museum Press, 1997. P. 173–185.
216. Qozog'iston harbiy veb-sayti. URL: https://military-kz.ucoz.org/publ/drevnjaja_istorija/altynorda/oruzhie_kazakhov_uzbekali_dzhanibekov/2-1-0-274 (Date of access: 15.04.2025).
217. Ramsey S. Tools of War: History of Weapons in Ancient Times. Alpha Edition, 2016. 292 p.
218. Ramsey S. Tools of War: History of Weapons in Ancient Times. New Delhi : Alpha Editions, 2016. 292 p.
219. Randall M. The cat' Gets its Nine tails. Notes and Queries. 2006. № 53 (1). P. 31–34. DOI: 10.1093/notesj/gjj118.
220. Ranft P. Theology of Peter Damian: «let Your Life Always Serve as a Witness». CUA Press., 2012. 258 p.
221. Ratti O., Westbrook A. Secrets of the Samurai: The Martial Arts of Feudal Japan. Tuttle Publishing, 1991. 484 p.
222. REJO — Diccionario Abierto de Español. URL: www.significadode.org (Date of access: 15.04.2025).
223. Rex González Alberto. La boleadora. Sus áreas de dispersión y tipos. Revista del Museo de la Plata Eva Perón (Nueva Serie), tomo IV, sección Antropología. La Plata, 1953. Pp. 133–292.
224. Riata—AsiHablamos.com—ElDiccionario Latinoamericano. URL: www.asihablamos.com (Date of access: 15.04.2025).
225. Ribas A. R. Magnum Opus: Gigli's Saw. American Association of Neurological Surgeons. 2003.
226. Rodger N. A. M. The Wooden World: An Anatomy of the Georgian Navy. Annapolis, Maryland, 1986. 227 p.
227. Rodríguez Zorobabel. Diccionario de Chilenismos. Santiago, Chile, 1875. P. 276–277.

228. ROM Collections. URL: <https://collections.rom.on.ca/objects/342388/flail-or-kabastin> (Date of access: 15.04.2025).
229. Ron E. How to Make Whips. Cornell Maritime Press., 1999.
230. Ruan Bian – O'zbekiston an'anaviy ushu assotsiatsiyasi. URL: <http://ushu.uz/publication/34.html> (Date of access: 15.04.2025).
231. Rubín de la Borbolla Daniel. Arte popular mexicano. Fondo de Cultura Económica, 1974. 302 p.
232. Rubin J. H. Religious Melancholy and Protestant Experience in America. Oxford University Press., 1994. 115 p.
233. Rutherford M., Pickles K. Contact Zones: Aboriginal and Settler Women in Canada's Colonial Past. UBC Press., 2006. 320 p.
234. Samurai ninja museum With Experience. URL: ninja-museum.com (Date of access: 15.04.2025).
235. Samurai-swords. URL: www.samurai-swords.com (Date of access: 15.04.2025).
236. Sanchaku Fight by Shihan yoosuf Shihan hameed. Oriental Karate and Kobudo Club. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WTGIzImkY58> (Date of access: 15.04.2025).
237. Sanchaku Performance by Shihan Nizar. Oriental Karate and Kobudo Club. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tJ5ipc7mZXw> (Date of access: 15.04.2025).
238. Sánchez S. J. Modismos, locuciones y términos mexicanos. Madrid, 1892. 80 p.
239. Saravanan T. Valorous Sports Metro Plus Madurai. The Hindu, 2005. URL: <https://web.archive.org/web/20070128173452/http://www.hindu.com/thehindu/mp/2005/01/14/stories/2005011400050100.htm> (Date of access: 15.04.2025).
240. Schedler C. Shoninki : Historische Geheimschrift der Ninja, 2013. 108 p.
241. Sensei Nathan Chlumsky. Inside Kungfu: китайська енциклопедія бойових мистецтв. URL: Lulu.com. (Date of access: 15.04.2025).
242. Serge Mol. Classical Weaponry of Japan: Special Weapons and Tactics of the Martial Arts. Kodansha International, 2003. 217 p.
243. Setting the Record Straight About Native Languages: What Does "Eskimo" Mean In Cree? URL: Native-languages.org (Date of access: 15.04.2025).
244. Shepherd W. Prairie Experiences in Handling Cattle and Sheep. 1884. 40 p.
245. Shifu Nagaboshi Tomio. The Bodhisattva Warriors: The Origin, Inner Philosophy, History and Symbolism of the Buddhist Martial Art within India and China. MLBD, 2000. 555 p.
246. Sid Campbell. Exotic Weapons of the Ninja. Citadel Press, 1999. 210 p.
247. Simon G. A. Commentary for Benedictine Oblates: On the Rule of St. Benedict. Wipf & Stock Publishers, 2009. 538 p.
248. Sjambok Whips, Litupa. URL: Sjambokwhips.com (Date of access: 15.04.2025).
249. Sjambok. Coldsteel – World's Strongest, Sharpest Knives. URL: <https://www.coldsteel.com/42-sjambok/> com (Date of access: 15.04.2025).
250. Slungshot. URL: <https://www.wikiwand.com/en/Slungshot> com (Date of access: 15.04.2025).
251. Sosetsukon hojo undo ni (2ème série de nunchaku) – Kobudo d'Okinawa EIKO par Georges Rad sensei. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=c8mGQa7xrsc> com (Date of access: 15.04.2025).
252. Sputnik Тоҷикистон. URL: <https://sputnik.tj/20150902/1016638329.html> com (Date of access: 15.04.2025).
253. Stephen K. Hayes. The Ninja and Their Secret Fighting Art. Tuttle Publishing, 1990. 160 p.

254. Stokowski M., Trupinda J. *Vademecum*. Muzeum Zamkowe w Malborku. Malborku, 2000. 181 p.
255. Stone G. C. *A Glossary of the Construction, Decoration and Use of Arms and Armor*. Jack Brussel, New York, 1961. 568 p.
256. Stone G. C., LaRocca D. J. *A glossary of the construction, decoration and use of arms and armor in all countries and in all times*, Ausgabe illustriert, Courier Dover Publications, 1999. 332 p.
257. Stravinskas P. M. J., Shaw R. B. *Our Sunday Visitor's Catholic Encyclopedia*. Our Sunday Visitor Publishing, 1998. 1040 p.
258. Surujin. URL: <http://www.okinawanweapons.com/suruchin.html> (Date of access: 15.04.2025).
259. Sutor von Baden Jakob. *New Künstliches Fechtbuch*. Johann Scheible, 1612. 110 p.
260. Talhofers H. *Alte Armatur und Ringkunst*. Tyskland, 1459, 220 p.
261. Tan B., Hontiveros D., Baldesimo K., Guerrero B. *Meet the Dark Creatures from Philippine Mythology! The Lost Journal of Alejandro Pardo*. 2022. November. 128 p.
262. *The Australian Encyclopaedia*. Vol. 1–10 / ed. A. H. Chisholm. Sydney, 1958.
263. *The Criminal Code of the Bahamas*. URL: https://laws.bahamas.gov.bs/cms/images/LEGISLATION/PRINCIPAL/1873/1873-0015/1873-0015_2.pdf?zoom_highlight=Penal+Code+Electronic+Monitoring+Rules+2010 (Date of access: 15.04.2025).
264. *The Lasso: A Rational Guide to Trick Roping*. Version 1.1. Carey Bunks, 1996. 72 p.
265. *The London Tanners*. URL: <https://thelondontanners.com/> (Date of access: 15.04.2025).
266. *The Mammoth Book of How it Happened* / Jon E. Lewis (ed.). London, 2001. 43 p.
267. *The Privilege and the Precept: a Scripture Manual, Containing a Concise Statement of the Leading Doctrines of the Gospel, Proved by Quotations from the Holy Scriptures*. P. Dixon Hardy and Sons, 1854. 108 p.
268. *The Sanhokons or otherwist known as the Triple Chucks*. URL: <https://www.tiktok.com/@senseijefree/video/7283235132008353077> (Date of access: 15.04.2025).
269. *The Threshals*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=102uCQ66TzQ> (Date of access: 15.04.2025).
270. *This is Japan*. Asahi Shimbun Newspaper Publishing Company. 1962. 403 p.
271. Tim. *India's Urumi Whip Sword May Be Most Dangerous Sword Ever*. URL: <https://www.knife-depot.com/blog/urumi-whip-sword/> (Date of access: 15.04.2025).
272. Timothy Hosey. *Masters of Broom and Sword*. Black Belt. 1980. Vol. 18, № 10. P. 45–48.
273. Tomita K., Kawahara N. *The Threadwire Saw: a New Device for Cutting Bone*. A Brief Note, JBJS. 1996. № 78. Pp. 1915–1917.
274. Torunsky M. A. *Hojo Jutsu: Fesselungstechniken in der japanischen Kampfkunst*. BoD – Books on Demand, 2012. 164 p.
275. Trachsel M. *Prehistory and Early History: Sources, Methods, Goals*. 2008. 56 p.
276. *Traditsionnoe Oruzhie Indii*. URL: <https://www.calameo.com/books/006483851ec3857d9f802> (Date of access: 15.04.2025).
277. *Triple-Petal Nunchaku (SanHoKon)*. URL: <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=1uc-vy0OA4> (Date of access: 15.04.2025).
278. Turnbull S. *The Hussite Wars 1419-36*. Osprey Publishing, 2004. 48 p.
279. *Two-section staff*. URL: https://www.wikiwand.com/en/Two-section_staff (Date of access: 15.04.2025).
280. Ulrich Schmidel de Straubing. *Viaje al Río de la Plata*. España, Linkgua, 2024. 354 p.

281. Van Gulik R. The Red Pavilion, Charles Scribner's Sons. New York, 1961. 173 p.
282. Van Gulik R. The Willow Pattern, Charles Scribner's Sons, New York, 1965.
283. Vecchi R. Bolas de boleadora en los grupos cazadores-recolectores de la pampa bonaerense. Buenos Aires, 2010.
284. Vinay Devnath. 10 Deadly Weapons That Originated In India. URL: https://storypick.com/deadly-indian-weapons/#google_vignette (Date of access: 15.04.2025).
285. VVAA. Informe de la Comisión Verdad Histórica y Nuevo Trato con los Pueblos Indígenas. Santiago de Chile, 2008.
286. Waldman J. Hafted Weapons in Medieval and Renaissance Europe. The Evolution of European Staff Weapons Between 1200 and 1650. Brill Publishers, 2005. 223 p.
287. Weapon: A Visual History of Arms and Armor / P. Regan ed. New York, 2006. 368 p.
288. What is a Sjambok? URL: Sjambok.co.uk (Date of access: 15.04.2025).
289. Whipping to win: measured violence, delegated sovereignty and the privatised domination of non-human life. Law and the Question of the Animal, Routledge. 2013. № 11. P. 126–142.
290. Willey N. *10 Badass Ancient Weapons From Around The World*. URL: <http://listverse.com/2014/07/12/10-badass-ancient-weapons-from-around-the-world/> (Date of access: 15.04.2025)
291. Wu Bin, Li Xigdong, Yu Gongbao. Essentials of Chinese Wushu, Chinese Wushu Series, Foreign Languages Press. Beijing, China, 1992.
292. Yamashita Tadashi. Kusarigama: The Flashing Art of the Sickle Weapon. Ohara Publications Inc., U.S., 1986. 191 p.
293. Yang Jwing-Ming. The Martial Artist's Guide to Ancient Chinese. Weapons : An Easy Reference Guide, 1999. P. 94–95.
294. Yaquilegcuryaraq – Bird hunting. URL: <https://www.yupikscience.org/6birds/6-1.html> (Date of access: 15.04.2025).
295. Yates Nigel. Anglican Ritualism in Victorian Britain, 1830-1910. Oxford University Press., 1999. 60 p.
296. Yelyr R. The Whip And The Rod - An Account Of Corporal Punishment Among All Nations And For All Purposes. Read Books Limited, 2013. 24 p.
297. Yo-yo weapon? URL: <http://paleoplanet69529.yuku.com/topic/41520/Yoyo-weapon> (Date of access: 15.04.2025).
298. හමුදායුධ සටන් රහස්‍ය අංගම. Lankadeepa. URL: <https://web.archive.org/web/20131018020845/http://www.lankadeepa.lk/index.php/articles/166910> (Date of access: 15.04.2025).
299. 네이버 지식iN :: 지식과 내가 함께 커가는 곳. URL: Kin.naver.com (Date of access: 15.04.2025).
300. 世界の武器防具百科. URL: <https://x.com/emonok1/status/796649317050163200> (Date of access: 15.04.2025).
301. 乳切木. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4pVigF6LKbY> (Date of access: 15.04.2025).
302. 内閣(1886年). 司法省第十二刑事統計年報 第2部. 国立公文書館. 2024年7月28日閲覧.
303. 内閣(1887年). □本帝国司法省第十三刑事統計年報 第二部(統計表). 国立公文書館. 2024年7月28日閲覧.
304. 内閣官報局, 法令全書 明治14年. P. 147. DOI: 10.11501/787961
305. 原文網址. URL: <https://kknews.cc/culture/mal42y9.html> (Date of access: 15.04.2025).
306. 司法省 (1881-1886). 法例 仙台始審裁判所判事 明治十五年一月十二日問合 明治十五年一月十八日回答 電報 (25コマ目), 刑法申明類纂. 1 (1 ed.). DOI: 10.11501/2938581

307. 司法省秘書課. 日本近代刑事法令集改定律令, 司法資料別冊 仮刑律. 17 (上 ed.). 1945. P. 37. DOI: 10.11501/1269373 (Date of access: 15.04.2025).

308. 大久保, 治男『江戸の犯罪と刑罰「残虐・江戸犯科帳十話」』高文堂出版社、1988年1月15日.

309. 太政官 (1875年3月20日). 第四号婦 女ハ監獄則閤室ノ条ニ依リ処分ノ条. 国立公文書館. 2024年7月28日閲覧.

310. 太政官. 監獄則 第8条 賞罰 (20-21コマ). 1875. P. 17-19. DOI: 10.11501/795901 (Date of access: 15.04.2025).

311. 太政官. 訊杖ノ外旧来ノ拷訊具手鎖等獄具ニ用フルヲ許ス並禁刑日ハ拷訊ヲモ停止ス. 国立公文書館. 2024年8月10日閲覧/

312. 尾佐竹猛. 明治秘史疑獄難獄 附録 二 玉乃世履のことども, 一元社. 1929. P. 546-549. DOI: 10.11501/1269522 (Date of access: 15.04.2025).

313. 復刻古武術品□ NO.1 ~ NO.10 NO.11 ~ NO.20 NO.21 □ NO.26. URL: <http://www.nebulas.com/tokyoshureidointernational/kobudo.html> (Date of access: 15.04.2025).

314. 手鎖 (てじょう) とは. コトバンク. 2020

315. 棚橋正博. 手鎖は「てじょう」と読む! 日本語. 小学館. 2020.

316. 武器・兵器に関連した書きかけの項目です。この項目を加筆・訂正などして下さる協力者を求めています (プロジェクト:軍事 / Portal:軍事)

317. 江戸時代には「てじょう」と呼ばれていたが、1972.

318. 滝川, 政次郎『日本行刑史』(3版) 青蛙房、1972年11月20日. DOI: 10.11501/12013162.

319. 男子縄镖流星锤第3名上海基地王梓伯8.866分2023年全国武术套路冠军赛. National Wushu Routine. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2rJtBeaTLyg> (Date of access: 15.04.2025).

320. 石井, 良助『江戸の刑罰』(2版) 中央公論社〈中公新書〉、1974年3月15日.

321. 篠田鉦造. 明治百話 首斬朝右衛門 △代言人服部喜平治と△一世一代の斬首 (47コマ), 四條書房. 1931. P. 14-15. DOI: 10.11501/1236333 (Date of access: 15.04.2025).

322. 米CIA心理学者、グアンタナモでの拷問を正当化. (日本語). AFP通信. 2020年1月23日

323. 綱淵謙錠. 高橋お伝の首を斬った男(8)斬くざん 首斬り浅右衛門始末, 新評. 18 (9 ed.), 新評社. 1971. P. 236-238. DOI: 10.11501/1807966 (Date of access: 15.04.2025).

324. 自由人. 新聞記者の眼, 法曹, 5 (527 ed.), 法曹会. 1971. P. 26-27. DOI: 10.11501/1807966 (Date of access: 15.04.2025).

325. 藤田西湖著。図解 捕縄術. 名著刊行会. 1965. 327 p.

326. 距跋渉毛 KYOKETSU SHÔGE. URL: <https://www.uwbk.com.br/tradicao/97-ningu/304-kyoketsu-shoge> (Date of access: 15.04.2025).

327. 鎖鎌 Kusarigama. URL: <https://www.uwbk.com.br/tradicao/98-buki/411-kusarigama> (Date of access: 15.04.2025).

328. 銅和鞭的區別・古代兵器鞭・銅图集. URL: <https://jingyan.baidu.com/article/29697b916b5d65ea20de3cb1.html> (Date of access: 15.04.2025).

329. 鞭在手・問天下谁是英雄? URL: https://k.sina.cn/article_5834426515_15bc24893001002my0.html (Date of access: 15.04.2025).

330. 高田義一郎. 兇器乱舞の文化: 明治・大正・昭和暗殺史 玉乃世履, 先進社. 1932. P. 27-29. DOI: 10.11501/1062338 (Date of access: 15.04.2025).

ГЛОСАРІЙ

Батіг бойовий — холодна зброя ударної та задушливої дії, що складається з пужална (батожилина, батожиська, пужака), батог, язика або фола, може мати додаткові уражаючи елементи (вузли, зубці, леза, камінці тощо) та кінців'я (плескало, крекер, хлопавку, тятівку, волосіння, кінський хвіст тощо).

Бойова холодна зброя — холодна зброя, призначена для смертельного ураження людини.

Бойова частина холодної зброї — частина холодної зброї, яка безпосередньо уражає ціль.

Боло — холодна зброя ударної та задушливо-знерухомлювальної дії, що складається з ремня або мотузки, до кінців якої прив'язано від 1 до 12 бил (з каменів, металу, кісток, деревини тощо), обгорнутих шкірою.

Бутафорія (репліка) холодної зброї — предмет сценічного реквізиту (театральні вистави, історичні реконструкції), призначений для імітації зовнішнього вигляду та застосування, але позбавлений бойових властивостей.

Військова холодна зброя — холодна зброя, призначена й придатна для смертельного ураження людини та є (або була) на озброєнні військових та воєнізованих формувань.

Вток — оковка низу ратища або загострення нижньої частини ратища, призначена для втикання в землю або кріплення на стремені. Можна користуватися як додатковим вражаючим елементом.

Гак — деталь зброї, призначена для зачеплення та підтягування.

Гарда — деталь ефесу у вигляді платини, призначена для захисту кисті руки.

Гнучкий меч — холодна зброя ударної та колючо-ріжучо-рублячої дії, що має тонкий гнучкий сталевий клинок або кілька клинків та ефес.

Господарсько-побутове знаряддя — знаряддя, призначене для виконання

господарсько-побутових та виробничих робіт.

Гравіювання — метод отримання зображення шляхом зняття поверхневого шару матеріалу.

Дротик — метална холодна зброя у вигляді легкого короткого списа.

Дужка захисна — деталь гарди, що йде від хрестовини до наверхця.

Ефес — нижня частина руків'я холодної зброї із захисними елементами (диск, перехрестя, дужка, чашка, спіраль тощо), призначена для захисту кисті руки.

Замаскована холодна зброя — холодна зброя, бойова частина якої прихована, має загальний вигляд предмету, який не є холодною зброєю.

Застосування (використання) холодної зброї — уживання зброї за основним її призначенням.

Інкрустація — техніка декорування холодної зброї з поєднанням матеріалів (золото, срібло, дорогоцінне та напівдорогоцінне каміння, перлини, слонова кістка тощо), що відрізняються кольором, фактурою, текстурою.

Кетенморгенштерн — холодна зброя ударно-дробильної та колючої дії, що має одно- або дворучне дерев'яне або сталеве, оковане на торцях і по центру металевими кільцями, іноді із шипами, ратище, шипасте било та ланцюг.

Кинджал — контактна клинкова холодна зброя колюче-ріжучої дії з дволезовим клинком.

Кільцератище — кільце, що надається на ратище для кріплення лангетів.

Кістен — холодна зброя ударно-дробильної дії, що має дерев'яне або сталеве ратище (кістеніще) (є варіанти й без ратища), било з деревини, каменю, кістки, металу із шипами або ребрами або без них та підвісу зі шкіри, мотузки або ланцюг.

Клинкова холодна зброя — холодна зброя, уражаючим елементом якої є клинок.

Колекційна холодна зброя — холодна зброя, що є або була елементом зареєстрованої колекції.

Колоті ушкодження — ушкодження, спричинені шляхом нанесення ударів вістрям холодної зброї.

Комбінована холодна зброя — холодна зброя, яка поєднує частини різних типів холодної зброї, що дають змогу користуватися нею способами, характерними для поєднаних типів холодної зброї.

Комбіновані ушкодження — ушкодження, які містять два або більше видів ушкоджень, нанесених холодною зброєю.

Контактна холодна зброя — холодна зброя, що під час застосування (використання) утримують у руці (руках).

Кримінальна холодна зброя — холодна зброя, виготовлена саморобним способом, призначена для завдання тяжких тілесних або смертельних ушкоджень людині й не має аналогів серед бойової та мисливської зброї.

Кусаригама — холодна зброя ударно-дробильної, колючо-ріжучо-рублячої та знерухомлювально-задушливої дії, що складається з серпа (ками), ланцюга (кусарі) та била (фундо).

Кусарі — холодна зброя ударно-дробильної та знерухомлювально-задушливої дії, що має ланцюг та бил (фундо) різних розмірів та форм.

Макет холодної зброї — предмети, ззовні схожі на холодну зброю, які мають пропорційно змінені розміри та позбавлені бойових властивостей.

Меморіальна холодна зброя — холодна зброя, пов'язана з відомими історичними особами та/або подіями.

Метальна холодна зброя — холодна зброя, призначена для ураження цілі на відстані.

Мисливська холодна зброя — холодна зброя, призначена для ураження тварин під час полювання.

Музейна зброя — холодна зброя, яка спеціально приведена в непридатний для застосування стан та призначена для експонування в музеях.

Муляж холодної зброї — предмет, що точно відтворює лише зовнішній вигляд холодної зброї та позбавлений бойових властивостей.

Навершя — деталь руків'я (ратища, пужална), розташована знизу, що відрізняється від нього за формою; виконує захисну та естетичну функцію.

Нагайка — холодна зброя ударної та задушливої дії, яка складається з дерев'яного пужална з навершям та батоги, сплетеної або пошитої з декількох ремінців з металевим тросом, що поступово звужується до кінця, переважно з плескалом, або фолом, або билем на кінці.

Нагородна холодна зброя — холодна зброя, що призначена для персонального нагородження певної особи державою.

Національна холодна зброя — холодна зброя, форма, параметри та декоративне оздоблення якої відповідає умовам побуту певного етносу.

Ніж — контактна клинкова холодна зброя колюче-ріжучої дії, що має короткий клинок.

Нунчаку — холодна зброя ударно-дробильної та задушливої дії, що складається з 2–5 секцій з деревини, полімеру, композитного матеріалу, кістки або металу, з'єднаних мотузкою, кінським волоссям, переплетеними шкіряними смужками або ланцюгом.

Палиця — контактна неклінкова холодна зброя ударно-дробильної дії, що складається з держака та бойової частини.

Парадна холодна зброя — військова холодна зброя, призначена для надання урочистості військовим парадом, церемоніям тощо.

Ратище — руків'я холодної зброї, стрижень з деревини або іншого міцного матеріалу, призначений для кріплення на ньому бойової частини.

Ратищна холодна зброя — холодна зброя, бойова частина якої кріпиться до ратищця.

Ритуальна холодна зброя — холодна зброя, призначена для участі в ритуалах (релігійних обрядах, жертвоприношеннях тощо).

Різані ушкодження — ушкодження, спричинені шляхом поступального руху леза зброї з одночасним натисканням.

Рублені ушкодження — ушкодження, спричинені шляхом нанесення ударів гострим лезом зброї.

Секційна холодна зброя — холодна зброя, що містить декілька (2–5) секцій, які мають між собою гнучке з'єднання; кожна секція може виконувати функції як руків'я, так і бойової частини.

Спис — контактна та/або металевна холодна зброя з бойовою частиною у вигляді наконечника, що кріпиться до ратища.

Спортивна холодна зброя — холодна зброя, призначена винятково для проведення спортивних змагань та тренувань, параметри й характеристики якої зафіксовано в Правилах змагань.

Стилет — контактна клинкова холодна зброя колючої дії.

Сучасна холодна зброя (з наслідуванням ознак давньої зброї) — зброя сучасного саморобного або кустарного виготовлення, схожа на давню зброю, відповідає тактико-криміналістичним вимогам до холодної зброї, конструктивно призначена та за своїми властивостями придатна для неодноразового завдання шляхом безпосередньої дії тяжких і смертельних тілесних ушкоджень, дія яких заснована на застосуванні м'язової сили людини.

Сюрикен — металевна холодна зброя у вигляді заточеної стрілки або пластини з кількома короткими лезами.

Темляк — петля з гнучкого матеріалу, що кріпиться до руків'я холодної зброї; призначена для фіксування зброї на зап'ястку руки, що утримує зброю.

Уражаючі властивості зброї — сукупність властивостей зброї, що забезпечує її застосування за призначенням і визначається за результатами випробувань.

Ушкодження — порушення цілісності поверхневих або внутрішніх тканин тіла людини або тварини.

Хвостовик — частина штаби, що слугує для кріплення клинка до руків'я.

Холодна зброя — предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового завдання шляхом безпосередньої дії тяжких (небезпечних для життя в момент спричинення) і смертельних тілесних ушкоджень, дія яких заснована на застосуванні м'язової сили людини.

Холодна зброя заводського (промислового) виготовлення — холодна зброя, виготовлена підприємствами й фірмами-виробниками в умовах технічно оснащеного промислового виробництва з дотриманням вимог відповідних державних або фірмових стандартів і визначених технічних умов.

Холодна зброя кустарного виготовлення — холодна зброя, виготовлена в умовах офіційної підприємницької діяльності в кустарних майстернях, близька до промислової зброї, але за ступенем якості та/або одноманітності зовнішнього оформлення, конструкції та розмірів не відповідає стандартам промислового виробництва.

Холодна зброя саморобного виготовлення — холодна зброя, виготовлена та зібрана саморобним способом з деталей і частин цілком саморобного виготовлення або з використанням окремих деталей і частин зброї та/або виробів іншого призначення промислового або кустарного виробництва.

Художня холодна зброя — холодна зброя, яку виготовлено із застосуванням прийомів, техніки та матеріалів, що надають виробу художньо-естетичної цінності.

Церемоніальна холодна зброя — холодна зброя, яку застосовують як символ під час проведення урочистих заходів; указує на високий статус власника (монарха, полководця тощо), військового підрозділу, історичної території, держави тощо.

Ціп бойовий — холодна зброя ударно-дробильної дії, що складається з дерев'яного ратища (руків'я, тримала, ціповища), яке могло бути обмотане тканиною чи шкірою або мати металевий захист (браслети, корсети, лангети, ратищні кільця), одного або кількох бил (яблук, гирь, молотил) та короткого підвісу у вигляді ланцюга, троса, мотузки або шкіряного ремня.

Український покажчик

- Аара 62
Авеструкера 133
Авлікіхат 78
Акамчі 4
Антенa 4
Апайка 4
Арапельник 4
Арапленик 4
Арапник 4
Аркан 284
Аркан болгарський 286
Аркан булгарський 286
Ачи́ко 78
- Бага тибетська 78
Багатохвостка 237
Бако 237
Бакухацугама 78
Бакухацу-гама 78
Бантот пагі 4
Баримта қамчі 28
Басалик 158
Басиго 298
Батіг «західних областей» 17
Батіг «тигрового хвоста» 66
Батіг австралійський 291
Батіг африканський 4
Батіг бога грому 5
Батіг бойовий 5
Батіг верблюжий 293
Батіг ганджибський 61
Батіг голови дракона 115
Батіг грецький 11
Батіг давньоримський багатохвостий 237
Батіг династії Цін 11
Батіг для кінного спорту 293
Батіг для рольових ігор 237
Батіг жорсткий 14
Батіг з рибальським гачком 21
Батіг залізний 186
Батіг західний краєвий 13
Батіг із лезом 61
Батіг індіанський 294
Батіг індійський 62
Батіг ісламський 238
Батіг китайський 14
- Батіг ремен 294
Батіг ремінний 4
Батіг роуз 294
Батіг сановника 61
Батіг суфійський 238
Батіг твердий 14
Батіг трихвостий 12
Батіг трояндовий 294
Батіг туарегів 12
Батіг флоридський коров'ячий 294
Батіг циганський 12
Батіг чарівний 13
Батіг шаолінський 24
Батіг шаолінський мідний 13
Батіг-жердина 13
Батіг-пістолет 11
Бич 294
Бич бойовий 13
Біан ган 13
Бізунь 294
Біла змія, що виплюнула языка, 13
Божевільний м'яч 128
Бозун 243
Бола 82
Болантин 79
Болас 82
Болас потрійний 79
Болеадейра 79
Болеадейрас 79
Болеадора 79
Болеадорас 79
Боло 82
Боло з одним билом 128
Булвіп 294
Бумбунбай 158
Бутонг паре 4
Бутот пагі 4
Бянь 14
Бянь цзі цянь 85
- Важкі рукави 147
Весло кінське 294
Весняний меч 62
Вибуховий серп 78
Вимикач 85
Віта 85

Вітень 85
Вітюн 16
Віч 16
Вовкобій 16
Вовкозубий молот 114
Вовчатка 16
Воловик 17
Втрачений м'яч 128
Вухорізка 17

Га булга 85
Га-болг 85
Гай-нгань 158
Гак абордажний 303
Гак драконових вусів 304
Гак захватний 299
Гакікан 186
Гала 17
Ганджибіан 17
Ганекі-басиго 299
Гань шань бянь 18
Ганьцзибянь 17
Гарапник 4
Гаррота 19
Гаррота каталонська 20
Гасило 85
Гасило китайське 115
Гасило слов'янське 85
Гачок для бороди китайського дракона 114
Гачок для вусів дракона 87
Гекагі 158
Гекігуан 158
Ги́ря бойова 182
Гільйотина летюча 146
Гіюкагі 158
Гнучкий меч 23
Гостинець 158
Гоу лонг ху 87
Гоуюй бянь 21
Грейфер 299
Гунь 21
Гунь шаолінський 21
Гуньлунчжан 87
Гупійон 159
Гурзі 159
Гусячі лапки 196

Да дзюдзе бянь 68
Да темао 87
Да шаоцзі 224

Дайдзе 203
Дайдзьо 203
Дай-чуй 87
Даопао 284
Дара 22
Датоубан 159
Дашаоцзи 159
Дашаоцзигунь 159
Двадцятивосьмисекційний батіг, що виганяє з храму, 23
Двадцятичотирисекційний батіг єдинорога 23
Двадцятичотирисекційний хлист з дзвіночками, що лякають, 23
Дві палиці дракона 204
Двобічний метеорний молот 152
Двосекційна жердина 204
Двосекційна палиця 194
Двосторонній кіготь-виделка 152
Дев'ятерик 239
Ди́рау 28
Дисципліна 239
Дода 28
Доїр 28
Долоні дракона, що котяться, 87
Драг 299
Драй боло 203
Дрег 299
Дрек 299
Дубина оленячого рога на срібній шовковій нитці 90
Дура́ка 22

Енсецукон 204
Ен-сецу-кон 204
Еплікітет 89
Ерцзегунь 204
Ершибацзе цуаньгун бянь 23
Ершисицзе хелін бянь 23
Ершисицзе цилінь бянь 23

Жа 89
Жез камші 29
Жоуцзянь 23
Жуан бе 24
Жуань бянь 24
Жуань чуй 159

Залізна палиця 186
Залізний батіг з подвійним билем 130

Залізний лотос на мотузці 151
Заспокоювач 89
Зашморг 26
Зброя бусьо 90
Згорнутий посох дракона 219
Змія 26

Ікарикагі 299
Імвубу 252
Іншуа 27
Іньсі луцзюєбан 90
Іньюгусарі 90
Іон-сецу-кон 204
Іпон сугі нобурі 300
Іпон сугі-ноборі 300

Йо-йо 90
Йо-йо аляскинське 91
Йо-йо ескімоський 91
Йон-секцу-кон 204
Йонсяку-тенугуі 27

Кабастин 160
Кабастин подвійний 160
Кагі-басіго 305
Кагінава 301
Касн-кусаригама 92
Кайдани 256
Кайдани для копитних тварин 286
Кайдани поліцейські 261
Кайкама 92
Какугата нунчаку 204
Какусибукі 127
Каку-фундо-гусарі 93
Какуші кусаригама 145
Калдай 164
Камбоджанг 179
Камбук 252
Камси 27
Камча 27
Камчі 27
Камчі баптау 29
Камчі баримташі 28
Камчі весільний 29
Камчі для скачок 29
Камчі кокпарши 29
Камчі мисливська 29
Камчі ногойська 29
Камчі саріала 29
Камчі соп 29

Камчі сундет 29
Камчі уір 29
Камчі шибіртки 29
Камчі шибут 29
Камчін 27
Камші 27
Канамічі 29
Канамуті 29
Канемуті 29
Каннава 303
Канчук 240
Канчук давньоримський 31
Канчук кістковий 31
Капей 95
Карбач 31
Карбич 46
Карус 31
Кастет-нунчаку 93
Катив 31
Катим 31
Кау сін ке 31
Каусін 31
Квірт 295
Кей 251
Кекецу-сеге 112
Кеку-фундоса-кусарі-дзюте 94
Кельтен моргенштерн 160
Кетенморгенштерн 161
Кийок боцманський 243
Кийок гумовий 241
Кийок телескопічний гнучкий 32
Кийок телескопічний пружинний 32
Кийок-нунчаку 205
Кисть-нав'язень 127
Китайська пальцова в'язниця 276
Китайська пальцова головоломка 276
Китайська пальцова тортура 276
Китайські пальцові манжети 276
Кицька хлопчача 243
Кібоко 252
Кііпуюк 94
Кілінбіан 32
Кілумітаутіт 78
Кіптан 164
Кістан 164
Кістен 164
Кістен алані 177
Кістен аланський 177
Кістен індійський 175
Кістен кавалерійський 175

Кістенъ калмицький 176
Кістенъ козацький 176
Кістенъ новгородський 85
Кістенъ подвійний 160
Кістенъ пружинний 176
Кістенъ східноєвропейський 177
Кістенъ хазарський 177
Кістінь 164
Кішка абордажна 303
Кішка багаторазова 242
Кішка британська військово-морська 242
Кішка для розмінування 303
Кішка з дев'ятьма хвостами 242
Кішка морська 243
Кішка хлопчача 243
Кнут 32
Кокаге-нава 304
Кокама 92
Компей 95
Кон 205
Конава 260
Конпей 95
Конпі 96
Консьержі 256
Корбач 31
Корбач гуцульський 35
Кош боцманський 243
Кропач 178
Кропило 178
Кулак дракона 87
Кумбеджунг 179
Кумо-басиго 304
Кунай-фундо 96
Куни 256
Курсайбо 36
Курук 286
Кусарибо 195
Кусаригама 96
Кусаригама 96
Кусари-гама 96
Кусаригама дзюте 107
Кусаригама окінавська 107
Кусаригама сикомідзує сюрикен 107
Кусариджите 108
Кусарирюта 107
Кусарифундо 108
Кусарифундо сикоміно дзюте 36
Кусарі 107
Кусарі дзюте 108
Кусарі догу 108

Кусарі учибо 179
Кусарі фундо 108
Кусарі фурибо 179
Кусарі-джуте 108
Кусарі-тецубо 179
Кусарі-тигірикі 179
Кусарі-фуризу 36
Кусарі-чигірикі 179
Ку-чик-нхуен-тьєн 36
Кханран 37
Кьокетсу-шоге 112
Кьокецу-сьоге 112

Лаглінь 244
Лансянь 37
Ланцюг 38
Ланцюг бензопили 39
Ланцюг бойовий 38
Ланцюг ваговий 184
Ланцюг велосипедний 39
Ланцюг китайський 40
Ланцюгова палиця 195
Ланцюговий меч 114
Ланьячуй 114
Ларіат 286
Ласо 287
Ласо патагонське 288
Латиго 41
Лахті 41
Летюча кігтіста лапа 276
Летючий кунай 139
Летючий меч 144
Литий ліхтар 152
Лієн цзі цзієн 114
Лінь 244
Лінь у 12 ниток 244
Ліньок 244
Літаючий кіготь 89
Літаючий молот 87
Лігупа 252
Лонг гіан 205
Лонг зян 180
Лонг-зян 180
Лонгху 114
Лотлінь 244
Лунсьюгоу 304
Лунтуганбіан 115
Луцзин дуцзює чжуй 115
Лю син чуй 115
Любер 180

Люберський ланцюг 180
Люсинчуй 115
Лянцзегунь 204
Лянь цзин 117
Лянь цзі цян 117
Ляньїнь ляньцзі чуй 117
Ляньцзигунь 180
Ляньцзинао 117

Мавпяча лапа 117
Мавпячий кулак 117
Макі-басиго 305
Малахай 41
Маля 41
Мамусигама 119
Мамушигама 119
Манрікі 120
Манрікі кусарі 120
Манрікі-гусарі 120
Манрікікусарі 120
Манрікіса 120
Манрікусарі 120
Манрікі-кусарі 120
Мара-тату 205
Марлінь 244
Марохосі 124
Мару гата нунчаку 205
Мару-гата 205
Мацуура 238
Мей хуа бянь 42
Мейс 125
Мейхуа бянь 59
Мексиканський веселий палець 276
Менсянь ван 261
Мер 126
Мері 126
Метеор 87
Метеоритний молот 87
Метла 224
Міджин 126
Мідзін 126
Мідний замок 145
Мінічак 205
Мішок 181
Мніголо 252
Молот бойовий м'який 126
Молотило 181
Моргенштерн ланцюговий 161
Морквиця 244
Мотузка для арешту 280

Мотузка ніндзя 132
Мотузковий дротик 147
Мусасі кайкен 127
Мусубінава 126

Нав'язень 127
Нава-басиго 305
Нага сурутин 43
Нага суручин 43
Нагайка 43
Нагайка донська 46
Нагайка єврейська 127
Нагайка запорізька 47
Нагайка кавказька 47
Нагайка казахська 49
Нагайка калмицька 49
Нагайка козацька 50
Нагайка кубанська 52
Нагайка статутна 54
Нагайка уральська 55
Нагайка черкеська 56
Нагайка-пояс 53
Нагао-рю кайкен 127
Нагая кубанська 52
Наге гама 128
Нагегама 128
Нагенава 261
Нагея 141
Най 182
Налигач 289
Нанбан чидоригане 196
Нандукера 133
Наножники 261
Напальок 263
Наручники 264
Наручники для ніг 261
Наручники для пальців 263
Наручники китайські 276
Наручники мексиканські 276
Наручники пальцеві 263
Наручники полімерні 274
Наручники текстильні 274
Нацвяхень 182
Нашийник 274
Ніндзя кама 131
Ннг-чат-кун 205
Ногайка 43
Нуан чуй 182
Нунтяку 205
Нунчаку 205

Нунчаку кишенькові 213
Нунчаку молоткові 213
Нунчаку наборні 213
Нунчаку потрійні 214
Нунчаку телескопічні 214
Нунчаку-молоти 213
Нунчаку-шнур 214
Нювейбянь 57
Няргала 289

Обручка 274
Обушок 182
Обушок телескопічний 244
Огама 128
О-гама 128
Огамегусарі 275
Окусаригама 128
Он-сецу-кон 204
Орикагі 305
Остол 295
Ошмара 183

Падл-ремінь бдсм 254
Пакчигі 57
Палиця двосекційна 224
Палиця ніндзя 184
Палиця поліцейська 241
Пастка китайська пальцева 276
Пердида 128
Переконувач 243
Петджат 57
Пила джиглі 57
Пилка джилі 57
Пилка олівекруни 57
Пилка-струна 57
Плететь 58
Пломея 183
Поножі 256
Потреадора 128
Потрійний посох 219
Пояс шкіряний 129
Пояс-кістень 129
Простирадло 245
Пружина 58
Прут 245
Пуга 5
Пума 183
Пута 289
Пхегон 183

Рагатка 130
Ранте 129
Ранте 129
Реата 290
Ремін з пряжкою 129
Ремін канадський тюремний 249
Ремін тейхаський тюремний 245
Ремін шкільний 250
Ремін шотландський 250
Ренкуван 187
Ретама фундо 130
Рир'икігит 130
Ріата 286
Різка 245
Різка-тростина 251
Ріо-манрики-кусарі 130
Ріофундокусарі 130
Робатка 130
Рукавичка самоанська 130
Рьо фундо тецу мучі 130
Рьо-фундо 130
Ряса 284

Самбон нантяку 214
Санбон нунчаку 214
Санджольгон 215
Сандзяку тенугуї 276
Сан-кетсу-чаку 216
Сан-сетсу чаку 216
Сан-сетсу-кон 214
Сансецукон 214
Санхокон 216
Санчакі 214
Санчаку 218
Сан-чісн-кань 218
Сань цзе бянь 59
Саньцзегунь 219
Сань-цзе-гунь 219
Саньшилюцзе луншао бянь 59
Саньшилюцзе тяньган бянь 60
Себу-дзукурі кама 131
Сендзяку-тенугуї 59
Сентан 220
Сенто-ренса 184
Серп ніндзя 131
Серп синобі 131
Сикаку нунчаку 204
Сикаку-чу 132
Сикомі кусарібо 132
Синкакусуй 132

Синобібундо 112
 Синобі-дзує 184
 Синобікагі 220
 Синобі-кагі 220
 Синобі-кай 184
 Синобі-кама 131
 Синобі-кумаде складаний 305
 Синобі-нава 132
 Синобітсу 133
 Сиюй бянь 17
 Сітка 276
 Сітка гладіаторська 276
 Скорпіон гуситський 60
 Скорпіон давньогрецький 60
 Скорпіон римський 60
 Слаблінь 248
 Снейквіп 60
 Со сетсу кон нунчаку 221
 Соде-гусарі 60
 Сомай 133
 Со-сецу-кон 221
 Стадчак 221
 Стек 295
 Стек бдсм 248
 Стек виїзdkовий 295
 Стек конкурний 296
 Стек офіцерський 296
 Стеклінь 249
 Стоквіп 60
 Страп 249
 Струна 61
 Стяжки 274
 Супрун 134
 Суритдзин 134
 Суритин 134
 Суруджин 134
 Сурутин 134
 Суручин 134
 Сюб'янь 61
 Сююбянь 17
 Сямбок 252
 Сяо шаоцзі 185
 Сяо шао-цзі 185
 Сяошаоцзі 185

 Табак тойок 203
 Таємна мотузка 132
 Тайшибянь 61
 Так сецу кон 221
 Така-басиго 306

Такесикомі 136
 Там тхіє зян 61
 Там тхієт гіан 221
 Там тьєнг тхеонг 61
 Тамагусарі 186
 Тама-гусарі 186
 Тан сурутин 136
 Тан-суручин 136
 Ташмг 297
 Те люсин 136
 Те ляннь цзя бан 136
 Те сурутин 43
 Тегусарі 279
 Те-гусарі 279
 Тедзьо 279
 Телепень 61
 Теноути 136
 Теноучі 136
 Тенугі 136
 Тенугуї 138
 Тенучи 136
 Тенше гунь 221
 Теса 62
 Тесаочжоу 62
 Тецугусарі 139
 Тецукія 141
 Тинзян 290
 Тиншан 290
 Тіє жанг 186
 Тобі кунай 139
 Тобігучі 139
 Тобікунай 139
 Товз 250
 Тозієна 249
 Тонфа поліцейська 250
 Тонфа поліцейська телескопічна 249
 Торианава 140
 Торианава для арешту 280
 Торихімо 62
 Тоуз 250
 Тоусі 250
 Транспортні ланцюги 281
 Трешал 186
 Три марії 128
 Трибатон 215
 Трихвістка 62
 Тройчатка 62
 Тростина 251
 Тростина гнучка 251
 Тростина з рибальським гаком 158

Тунцзі гунь 221
Тяо 252

Укрюк 290
Урай кініге 221
Урумї 62
Утикагі 306
Уті бо 187
Уті-не 141
Уурга 291
Учине 141

Фей цзієн 144
Фей чоу 144
Фейгоу 143
Фейху чжуа 143
Фейцзянь 144
Фейц-зянь 144
Фейчжао 89
Фейчжуа 143
Ферудзьо 187
Ферутдзьо 187
Флагелум 64
Флагелум римський 64
Флагрум 64
Флакон 144
Флогер 237
Флопхіт 187
Фочжу 65
Французька «ранкова зірка» 188
Фундо 144
Фундонава 282
Фундо-са 145
Фунсотсукекогама 145
Фурибо 195
Фуригама 145
Фурихо 195
Фурідзьо 187
Фурі-зує 179
Фуродзує 195
Фута 141
Футокоро гусарі 146
Фучень 65

Хакаку кей нунчаку 222
Хакакукей 222
Хакакукей нунчаку 222
Хан кей полунунчаку 222
Хананеджі 66
Хан-кей нунчаку 222

Ханмару 223
Харинава 306
Хасиго 306
Хая нава 282
Хаянава 282
Хаятедзьо 283
Хенсо кусаригама 146
Хієдизі 146
Хікото 252
Хітатейокі 146
Хлист 297
Хлист великого вчителя 61
Хлист виїзdkовий 297
Хлист змінної довжини 146
Хлист конкурний 297
Хлист мисливський 297
Хлист сигнальний 297
Хлист скаковий 297
Хлист собачий 297
Хлистик 295
Ходзедзюцу 283
Хон нава 283
Хонава 283
Хосо-фундо 146
Хрест, покритий червоним, 13
Хуїто 146
Хуміб'янь 66
Хуоліонг де хіузі 147

Цвяхівка 182
Цвяходер 182
Цепник 147
Цербер 216
Цестус 66
Цзебянь 67
Цзижао лянъзижуа 67
Цзиньлун чжао 147
Цзібянь 67
Цзіубянь 67
Цзюзе-бянь 68
Цзюцзе шуанбянь 68
Цзюцзебянь 68
Цзяньбянь 69
Цзяша 284
Цицзебянь 69
Ціп багатоголовий 188
Ціп бойовий 189
Ціп болгарський двобічний 193
Ціп гуситський 181
Ціп лакейний 193

Ціп німецький 193
Ціп подвійний 193
Ціп польський 194
Ціп потрійний 194
Ціп трисекційний 219
Ціп японський 198

Чабук 252
Чако 203
Чамбок 252
Чансяобанг 194
Чашпар 194
Чеметі 69
Ченсутику 195
Чень 69
Чжа 147
Чжоу цзя цюань 69
Чжувей 65
Чжуймо домінь цяннь 70
Чжуцзе тунбянь 70
Чигірікі 195
Чигі-рікі 195
Чигірікібо 195
Чидоригане 196
Чинірігі 195
Чисай сансетсукон 223
Чіа-пань 198
Чосенджите сансецю кон 224
Чосенжите сан-сетсу-кон 224
Чотки буддійські 65
Чотки ченців довгі 70
Чоу гар куєн 70
Чутон кусаригама 147

Шалапуга 71
Шалига 71
Шалк-етме 198
Шамбер'єр 298
Шамбок 252
Шаньхедай 284
Шаолінь гунь 21
Шаоцзигунь 224
Шаоцзі 224
Шарф в'єтнамський бойовий 37
Шарф китайський 71
Шарф обтяжений 147
Шафуто кусарі-фундо 198
Швейцарська «ранкова зірка» 199
Шенбяо 147
Шенг шанг де тіє ліанхуа 151

Шень бяо 147
Шесин жоуб'янь 71
Шестерик 254
Шикомі дзує 195
Шило одиночного рога на оленячих
жилах 115
Шинобі-кай 184
Шинобі-нава 132
Шисаньцзе лянньінь бянь 71
Шисаньцзе майгу хелін бянь 72
Шисаньцзе шегу бянь 72
Шкентель 306
Шланг 72
Шльопанець-ремінь бдсм 254
Шокпар 199
Шоусяоцзигунь 199
Шпіцрутєн 255
Шуанг міан ліаоча 152
Шуанг міан юнші чуї 152
Шуантоу бяо 153
Шуанхєн лянньцзі суо 153
Шуан-цзе-гунь 224
Шуан-чин-кунь 224

Юзєнь 256
Юзинь 256
Юміорєдзує 73
Ю-чигун 73

Яй 182
Якір-гак 299

Англійський покажчик

12-thread laxiness 244

Aara 62

Achiko 78

African whip 6

Akamchi 4

Alan bludgeon 177

Alana bludgeon 177

Alaskan yo-yo 91

Anchor-hook 299

Ancient greek scorpion 60

Ancient roman kanchuk 31

Ancient roman multi-tailed whip 237

Antenna 4

Apaika 4

Applicability 89

Arabian 4

Arapelnik 4

Arapnik 5

Ashmara 183

Avestrucas 133

Avlikihat 78

Baculus biceps 224

Bag 181

Baga tibetan 78

Bako 237

Bakuhatsugama 78

Bakuhatsu-gama 78

Baptau kamchi 29

Baptau whips 29

Barimta kamchi 28

Basalik 158

Basigo 298

Bat 298

Batig «tiger tail» 62

Batig for cine sports 293

Battle chain 38

Bdsm stack 248

Belt whip 4

Belt whip raman 294

Belt-flail 129

Bian 14

Bian gan 13

Bian ji qiang 84

Bicycle chain 39

Birch 245

Bizun 294

Bladed whip 61

Bludgejn 164

Boarding cat 303

Boarding hook 303

Boatswain's club 243

Bola 82

Bola loca 128

Bola perdida 128

Bolantin 79

Bolas 82

Bolas triple 79

Boleadeira 80

Boleadeiras 80

Boleadora 80

Boleadoras 80

Bolo 82

Bolo with one bill 128

Bosun's 243

Bosun's cosh 243

Bottle 144

Boy's cat 243

Boy's pussy 243

British navy cat 242

Brush-navyazen 127

Buckle belt 129

Buddhist rosaries 65

Bullwhip 294

Bumbunbay 158

Buntot pagi 5

Busio's weapons 90

Butong pare 5

Butot pagi 5

Cambook 252

Camel whip 293

Cams 27

Canadian prison belt 249

Cane 251

Cane with a fishing hook 158

Cannava 303

Carousel 31

Carrot 244

Cast lantern 152
 Cat o'nine tails 242
 Catalan garrote 20
 Catena morgenstern 161
 Caucasian whip 47
 Cavalry bludgeon 175
 Cebu-zukuri kama 131
 Cento-rensa 184
 Cerberus 216
 Cest 66
 Cestus 66
 Chabuk 252
 Chaco 203
 Chain 38
 Chain link 147
 Chain stick 195
 Chain sword 114
 Chainsaw chain 39
 Chamberrier 298
 Changxiaobang 194
 Chaspar 194
 Chemeti 69
 Chensutikku 195
 Chia-pan 198
 Chicote 252
 Chidorigane 196
 Chigiriki 195
 Chigi-riki 195
 Chigirikibo 195
 Chinese chain 40
 Chinese dragon beard hook 114
 Chinese finger cuffs 276
 Chinese finger prison 276
 Chinese finger puzzle 276
 Chinese finger torture 276
 Chinese finger trap 276
 Chinese handcuffs 276
 Chinese quencher 115
 Chinese whip 14
 Chinirigi 195
 Chisai sansetsukon 223
 Chlamydem chinese 71
 Chosenjitte sansetsu kon 224
 Chosenjitte sansetsukon 224
 Choso fundo 146
 Chow gar kuen 70
 Chuton kusarigama 147
 Circassian whip 56
 Cold 295

Collar 274
 Combat flail 189
 Combat hammer soft 126
 Combat weight 182
 Combat whip 7
 Competition whip 297
 Compey 95
 Compositio nunchaku 213
 Con 205
 Concierge 256
 Copper lock 145
 Cornicula vel cervina clava in filo serico
 argenteo 90
 Cossack bludgeon 176
 Cossack whip 50
 Cross covered in red 13
 Crow's feet 196
 Cumbejung 179
 Cumberjung 179
 Cvyahivka 182
 Cvyahoder 182

 Da juze bian 68
 Da topic 87
 Dai chui 87
 Daidze 203
 Daidzie 203
 Daopao 284
 Dashaozhi 159
 Dashaozhigun 159
 Datouban 159
 Demining cat 303
 Dirau 29
 Discipline 239
 Doda 29
 Doggin`bat 298
 Don whip 46
 Double bone 160
 Double cabastine 160
 Doyir 29
 Drag 299
 Dragon fist 87
 Dragon head whip 115
 Dragon whisker hook 304
 Dragon whisker hook 87
 Drak 299
 Drip 178
 Drumsticks 27
 Dry bolo 203

Dreg 299
 Duarum sectionis baculum 194
 Duple bone 160

 Ear trimmer 17
 Eastern european chestnut 177
 English crop 296
 Ensetsukon 204
 En-setsu-kon 204
 Ershibajie cuangong bian 23
 Ershixijie 23
 Ershixijie helin bian 23
 Erzegun 204
 Eskimo yo-yo 91
 Explosive sickle 78

 Fairing 158
 Fei chou 144
 Fei jien 144
 Fei-jian 144
 Feizhao 89
 Feji chou 144
 Ferudzio 187
 Ferutzio 187
 Fighting bull 13
 Finger cuff 263
 Finger cuffs 263
 Flagellum 64
 Flagrum 64
 Flexible cane 251
 Flexible sword 23
 Flip-flop-lorum bdsm 252
 Flip-flop-strap bdsm 254
 Flogger 237
 Flop hit 187
 Florida cow whip 294
 Flying claw 89
 Flying guillotine 146
 Flying hammer 87
 Flying kunai 139
 Fool 22
 Footman's whip 193
 Fozhu 65
 French "morning star" 188
 Fuchen 65
 Fundo 144
 Fundonawa 282
 Fundo-sa 145
 Funsotsukekogama 145

Furibo 195
 Furigama 145
 Furiho 195
 Furizio 187
 Furi-zue 179
 Furozue 195
 Futokoro hussars 146
 Futoya 141

 Ga-bolg 85
 Gakikan 186
 Gala 17
 Gan shan bian 18
 Ganjib whip 61
 Ganjibian 17
 Ganseki 299
 Ganzibian 17
 Garapnik 4
 Garrotte 19
 Gasilo 85
 Gekagi 158
 Gekiguan 158
 German flail 193
 Gift 22
 Gigli saw 57
 Giglii saw 57
 Gladiator grid 276
 Gou long hu 87
 Gouyu bian 21
 Graber 299
 Greek whip 11
 Gripping hook 299
 Gun 21
 Gunlongzhang 87
 Gupillon 159
 Gurzi 159
 Gyokagi 158
 Gypsy whip 12

 Ha-bolg 85
 Hai-ngan 158
 Hakabukei nunchaku 222
 Hakkaku kei nunchaku 222
 Hakkakukei 222
 Hakkakukei nunchaku 222
 Han kei poluunchaku 222
 Hananeji 66
 Handcuff 264
 Han-kei nunchaku 222

Hanmaru 223
 Hanmaru 445
 Hard whip 14
 Harinava 306
 Hasigo 306
 Hasigo 306
 Haya nawa 282
 Hayanawa 282
 Heavy sleeves 147
 Henso kusarigama 146
 Hiedizi 146
 Hittateyoki 146
 Hodgejutsu 283
 Hon nawa 238
 Honnawa 238
 Hooray kinige 221
 Horse racing kamchi 29
 Horse's paddle 294
 Horstwhip 297
 Hose 72
 Huantou biao 153
 Huito 146
 Hunting kamchi 29
 Hunting whip 298
 Huoliong de huiji 147
 Hussite flail 181
 Hussite scorpion 60
 Hutsul korbach 35

 Ikarikagi 299
 Imvubu 252
 Indian bludgeon 175
 Indian whip 62
 Indiana whip 294
 Inshua 27
 Intruder 289
 Inyuhusars 90
 Ion-setsu-kon 204
 Ipon sugi nobori 300
 Ipon sugi-nobori 300
 Iron lotus on a rope 151
 Iron staff 186
 Iron whip 186
 Iron whip with a double whip 131
 Islamic whip 238

 Jah 147
 Jambok 252
 Japanese tsip 198

Jewish whip 127
 Jez kamshi 29
 Jianbian 67
 Jiasha 284
 Jibian 67
 Jinlong zhao 147
 Jiujie shuangbian 68
 Jiuzebian 68
 Jiuze-bian 68
 Jizhao lianzizhua 67

 Kabastin 160
 Kaen-kusarigama 92
 Kagi-basigo 305
 Kaginawa 301
 Kaku-fundo-husari 93
 Kakugata nunchaku 204
 Kakushi kusarigama 145
 Kakushibuki 127
 Kaldai 164
 Kalmyk bludgeon 176
 Kalmyk whip 49
 Kamcha 27
 Kamchi 27
 Kamchi barimtashi 29
 Kamchi shibirtki 29
 Kamchi shibut 29
 Kamchi sundet 29
 Kamchi uir 29
 Kamchin 27
 Kanamichi 27
 Kanamuti 27
 Kanchuk bone 31
 Kanemuti 27
 Kappey 95
 Karbach 31
 Karbich 46
 Kattim 31
 Kattiv 31
 Kau syn ke 31
 Kausin 31
 Kaykama 92
 Kazakh whip 49
 Keketsu-sege 112
 Keku-fundosa-kusari-jutte 94
 Kelten morgenstern 160
 Kettenmorgenstern 161
 Key 251
 Khanron 37

Khayatedzo 283
 Khazarian bludgeon 177
 Khumibyan 66
 Kiboko 252
 Kiipooyaq 93
 Kilumitautis 78
 Kiptan 164
 Kistan 164
 Kistin 164
 Knout 32
 Kokage-nawa 304
 Kokama 92
 Kokparshi kamchi 29
 Konawa 260
 Konpei 95
 Konpi 96
 Kuban nogay 52
 Kuban whip 52
 Ku-chik-nhuen-tien 36
 Kumo-basigo 304
 Kunai-fundo 96
 Kuni 260
 Kursai 36
 Kuruk 286
 Kusari 107
 Kusari dogu 108
 Kusari furibo 179
 Kusari jutte 108
 Kusari uchibo 179
 Kusaribo 195
 Kusari-chigiriki 179
 Kusarifundo 108
 Kusari-fundo 108
 Kusarifundo sycomino jutte 36
 Kusari-furiza 36
 Kusarigama 96
 Kusari-gama 96
 Kusarigama jutte 106
 Kusarigama shikomizue shuriken 107
 Kusarijitte 108
 Kusari-jutte 108
 Kusarikama 96
 Kusariruta 107
 Kusari-tetsubo 179
 Kusari-tigiriki 179
 Kyoketsu-shoge 112
 Kyoketsu-soge 112

Laglin 244

Lahti 41
 Lanxian 37
 Lanyachuy 114
 Lareat 286
 Lash 240
 Lasso 287
 Lasso patagonian 288
 Latigo 41
 Laziness 244
 Leather belt 129
 Leg cuffs 261
 Leggings 256
 Lian jing 117
 Lian zi qiang 117
 Lianjigun 180
 Lianjingao 117
 Lianyin liangzi chui 117
 Lianzegun 204
 Lien ji jien 114
 Litupa 252
 Liu son chui 115
 Liuxinchui 115
 Long gian 205
 Long zian 180
 Longxu 114
 Longxuigou 304
 Long-zian 180
 Lothlin 244
 Luber 180
 Luber catena 180
 Lujing dujue zhui 115
 Luntuganbian 115

Mace 125
 Magic whip 13
 Maki-basigo 305
 Malachai 41
 Malya 41
 Mamushigama 119
 Mamusigama 119
 Manriki kusari 120
 Manriki-gusari 120
 Manrikikusari 120
 Manrikikusari 120
 Manriki-kusari 120
 Manrikisa 120
 Many-tailed 237
 Mara-tatu 205
 Marline 244

Marohosi 124
 Maru gata nunchaku 205
 Maru-gata 205
 Mary 126
 Matsuura 125
 Mayor 126
 Meihua bian 59
 Mengxiang wang 261
 Meteor 87
 Meteor hammer 87
 Mexican fun finger 276
 Mexican handcuffs 276
 Mijin 126
 Minichak 205
 Mnigolo 252
 Monkey's fist 117
 Monkey's paw 117
 Monks' rosary is long 70
 Musashi kaiken 127
 Musubinawa 126

Naga suruchin 43
 Naga surutin 43
 Nagaika-belt 53
 Nagao-ryu kaiken 127
 Nage gama 128
 Nagegama 128
 Nagenava 261
 Nageya 141
 Nai 182
 Nanban chidori 196
 Nanduceras 133
 Natsvyahen 182
 Nava-basigo 305
 Navyazen 127
 Net 276
 Nine-year-old 239
 Ninja kama 131
 Ninja rope 132
 Ninja sickle 131
 Ninja staff 184
 Nng-chat-kun 205
 Nogai kamchi 29
 Nogayka 43
 Noose 26
 Noose 284
 Noose bulgarian 286
 Novgorod kosten 85
 Nuan chuj 182

Nunchak 206
 Nunchaku cord 214
 Nunchaku hammers 213
 Nunchaku mace 205
 Nunchaku pugnus 93
 Nunchaku-hammers 213
 Nuntaku 206
 Nuweibian 57
 Nyartala 289
 Nagayka 43

 Obushok 182
 Ôgama 128
 Ô-gama 128
 Ogamegusari 275
 Okinawan kusarigama 107
 Ôkusarigama 128
 Olivecruna saw 57
 On-setsu-kon 204
 Orikagi 305

Pakchigi 57
 Perdida 128
 Persuader 243
 Petjat 57
 Pleteti 58
 Plommee 183
 Plum blossom whip 42
 Pocket nunchaku 213
 Pole whip 13
 Police shackles 261
 Police stick 241
 Police tonfa 249
 Police tonfa telescopic 250
 Polish flail 194
 Polymer handcuffs 274
 Potreadora 128
 Puma 183
 Pyeongon 183

Qilinbian 32
 Quirt 295

Rante 129
 Rantie 129
 Reata 286
 Reata 290
 Renkuvan 187
 Retama fundo 130

Reusable cat 242
Riding crop 295, 297
Riofundokusari 130
Rio-manrika-kusari 130
Ririkichgyt 130
Robatka 130
Robe 284
Rod 245
Rogatka 130
Role-playing whip 237
Rolled dragon staff 219
Rolling dragon palms 87
Roman flagellum 64
Roman scorpion 60
Rope darts 147
Rope for arrest 280
Rose whip 294
Ruan be 24
Rubber baton 241
Ryo fundo 130
Ryo fundo tetsu muchi 130

Sambon nantyku 214
Samoan glove 130
San jie bian 59
Sanbon nunchaku 214
Sanchaki 214
Sanchaku 218
San-chien-kan 218
Sandzyaku-tenugui 59
Sanhokon 216
Sanjeolgon 215
Sanjiaku tenugui 276
Sanjiegun 219
San-jie-gun 219
San-ketsu-chaku 216
San-setsu chaku 216
Sansetsukon 215
San-settsukon nunchaku 215
Sanshiliujie longshao bian 59
Sanshiliujie tiangang bian 59
Sariala kamchi 29
Scarecrow 7
Schalk-etme 198
School belt 250
Scopa 224
Scottish belt 250
Scourge 294
Sea cat 243

Secret rope 132
Sentan 220
Shackles 256
Shackles for ungulates 286
Shafuto kusari-fundo 198
Shalapuga 71
Shaliga 71
Shambok 252
Shanghai 284
Shaolin copper whip 13
Shaolin gun 21
Shaolin whip 13, 24
Shaotzi 224
Shaozhigong 224
Sharp-cane 251
Shen biao 147
Shenbiao 147
Sheng shang de tie lianhua 151
Shesin zhelboyan 71
Shesterik 254
Shikaku nunchaku 204
Shikaku-chu 132
Shikomi dzue 195
Shinkakusui 132
Shinobi kama 131
Shinobi kay 184
Shinobibundo 112
Shinobi-dzue 184
Shinobikagi 220
Shinobi-kagi 220
Shinobi-kama 131
Shinobi-kay 184
Shinobi-kumade folding 305
Shinobi-nawa 132
Shinobitsu 133
Shisanjie lian bian 71
Shisanjie shegu bian 72
Shissanjie maigu helin bian 72
Shkentel 306
Shokpar 199
Shouxiaozhigun 199
Shuang mian liaocha 152
Shuang mian yunshi chui 152
Shuang-chin-kun 224
Shuangheng lianzi suo 153
Shuang-tsei-gun 224
Shuang-tsei-kun 224
Signal whip 298
Sikomi kusaribo 132

Single-antler awl on deer sinew 115
 Sjambok 252
 Slablin 248
 Slavic gasilo 85
 Sloth 244
 Snake 26
 Snakeweep 60
 So setsu kon 221
 So setsu kon nunchaku 221
 Sode-gusari 60
 Somai 133
 Sop kamchi 29
 So-setsu-kon 221
 Spitzruten 255
 Spring 58
 Spring bludgeon 176
 Spring sword 62
 Sprinkler 178
 Stack is outgoing 295
 Stack officer 296
 Statutory whip 54
 Steklin 249
 Stick 295
 Stockwhip 60, 291
 Strap 249
 String 60
 String saw 57
 Studchuk 221
 Sufi whip 238
 Suprun 134
 Suritzin 134
 Suruchin 134
 Surudzhin 134
 Surutin 134
 Surutin 134
 Swiss "morning star" 199
 Switch 85
 Syuyubyan 17

 Taishibian 61
 Tak setsu kon 221
 Taka-basigo 306
 Takeshikomi 136
 Tam teng theong 61
 Tam thi giang 61
 Tam thiet gian 221
 Tamagosari 186
 Tama-husari 186
 Tan surutin 136

Tan-suruchin 136
 Tashmg 297
 Tawse 250
 Te lusin 136
 Te surutin 43
 Tegusari 279
 Te-husari 279
 Tejo 279
 Telepen 61
 Telescopic flexible mallet 32
 Telescopic nunchaku 214
 Telescopic pickaxe 244
 Telescopic spring baton 32
 Tenouchi 136
 Tenouti 136
 Tenuchi 136
 Tenugi 136
 Tenugui 138
 Tesaozhou 61
 Tessa 61
 Tetsugusari 139
 Tetsukiya 141
 Texas prison strap 245
 Textile handcuffs 274
 Thinner gun 221
 Three-section staff 219
 Three-tailed 62
 Three-tailed whip 12
 Threshal 186
 Thresher 181
 Tiao 252
 Tie jang 186
 Tie lian jia bang 136
 Ties 274, 289
 Tinjian 290
 Tinsan 290
 Tobi kunai 139
 Tobiguchi 139
 Tobikunai 139
 Tongji gun 221
 Torihimo 62
 Torinawa 140
 Tows 250
 Toyok tobacco 203
 Toziena 249
 Tranquilizer 89
 Transport chains 281
 Tres marias 128
 Tribaton 215

- Triple flail 194
- Triple nunchaku 214
- Triple staff 219
- Troychatka 62
- Tsijiebyan 69
- Tsip double 193
- Tsip multi-headed 188
- Tuareg whip 12
- Twenty-eight-section whip expelled from the temple 23
- Twenty-four-section unicorn whip 23
- Twenty-four-section whip with scary bells 23
- Two dragon sticks 204
- Two-handed bulgarian flail 193
- Two-handed bulgarian flail 193
- Two-section pole 204
- Two-sided claw-fork 152
- Two-sided meteor hammer 152

- Uchine 141
- Ukryuk 290
- Ural whip 55
- Urga 291
- Urumi 62
- Uti bo 187
- Utikagi 306
- Uti-no 141

- Very 69
- Vich 16
- Vietnamese war scarf 37
- Vita 85
- Viten 85
- Vityun 16
- Volovik 17

- Wedding kamchi 29
- Wedding ring 274
- Weighted scarf 147
- Western edge whip 13
- Whip of a dignitary 61
- Whip of the «western regions» 17
- Whip of the dynasty Qin 11
- Whip of the great teacher 61
- Whip of the thunder god 7
- Whip of variable length 146
- Whip pistol 11
- Whip rose 294
- Whip with a fishing hook 21

- White snake spitting out tongue 13
- Wolf cub 16
- Wolfboy 16
- Wolf-toothed hammer 114

- Xiao shao-tzu 185
- Xiaoshaoji 185
- Xiyu bian 17
- Xubian 61

- Yai 182
- Yinxi lujueban 90
- Yon-setsu-kon 204
- Yonsyaku-tenugui 27
- Yo-yo 90
- Yu-chigong 73
- Yumioirezue 73
- Yuzen 256
- Yuzin 256

- Zaporizhian whip 47
- Zha 89
- Zhou jia quan 69
- Zhoujian 23
- Zhuan bian 24
- Zhuan chui 159
- Zhuimo doming qian 70
- Zhujie tongbian 70
- Zhuwei 65

Латинський покажчик

- Aara 62
Acervus est competitive 296
Acervus est exitus 295
Achiko 78
Acuta ferula 251
Aeris cincinno 145
African flagellum 6
Akamchi 4
Alan flail 177
Alana flail 177
Alaskan io-yo 91
Ancora hamus 299
Anguis 60
Antenna 4
Antiqua graeca scorpius 60
Antiqua romana kanchuk 31
Anulus nuptialis 274
Apaika 4
Applicability 89
Arabian 4
Arapelnik 4
Arapnik 4
Arcanum 284
Arcanum bulgarorum 284
Arms of bousseau 90
Ashmara 183
Aspersorium 178
Auris putator 17
Australia flagella 291
Avestrucas 133
Avlikihat 78

Baculus ferreus 186
Baculus vigilum 241
Baga tibetan 78
Bako 237
Bakuhatsugama 78
Bakuhatsu-gama 78
Balteum corium 129
Balteum tassel 119
Balteus flagellum 3
Balteus gymnasii 250
Baptau kamchi 29
Barimta kamchi 28
Basalik 158
Basigo 298

Batig «cauda tigris» 66
Batig in cine ludis 293
Bdsm acervus 248
Bian 14
Bian gan 13
Bian ji qiang 84
Birch 245
Bizun 294
Bola 82
Bolantin 79
Bolas 82
Bolas triplum 79
Boleadeira 80
Boleadeiras 80
Boleadora 80
Boleadoras 80
Bolo 82
Bolo aridus 203
Bolo uno pulsu 128
Bozun 243
Broom 224
Buddhist rosaria 65
Bullwhip 294
Bumbunbay 158
Butong duobus 5
Butot pagi 5
Bıntot pagi 5

Cabastine duplex est 160
Caest 66
Caestus 66
Calathus naucleri 243
Caligarum 72
Cambook 252
Camelus whipping 293
Cams 27
Canadian carceris belt 249
Cane 251
Canem flagellum 298
Cannava 303
Carousel 31
Carrot 244
Catalan garrote 20
Catena 38
Catena baculus 195
Catena birota 39

Catena gladius 114
 Catena link 147
 Catena serratam 39
 Catenae pugnae 38
 Catenis onerariam 281
 Cattus conscensis 303
 Cattus cum novem caudis earum 242
 Caucasi nagayka 47
 Cavalry flail 175
 Cebu-zukuri kama 131
 Cento-renta 184
 Cerberus 216
 Certamina flail 189
 Certamina malleo mollis 116
 Chabuk 252
 Chaco 203
 Chain morgenstern 161
 Changxiaobang 194
 Chaspar 194
 Chemets 69
 Chensutikku 195
 Chia-pan 198
 Chidorigane 196
 Chigiriki 195
 Chigi-riki 195
 Chigirikibo 195
 Chinese draco barbatus hamus 114
 Chinirigi 195
 Chisai sansetsukon 223
 Chlamyde gravis est 284
 Chorda vidit 57
 Chosenjitte sansetsu kon 224
 Chosenjitte sansetsukon 224
 Choso fundo 146
 Chow gar kuen 70
 Chuton kusarigama 147
 Cingulum flagellum 294
 Circassian nagayka 56
 Classis britannica cat 242
 Collare 274
 Compedes 256
 Compedes polymericae 274
 Compedes pro ungulatis 286
 Compedes textiles 274
 Compedibus vigilum 261
 Compei 95
 Competition flagellum 297
 Con 205
 Concierge 256

Convolutus draco baculus 219
 Cornicis pedes 196
 Cossacorum flail 176
 Cossacorum nagayka 50
 Coursesaybo 36
 Cruris manicis 261
 Crux rubra 13
 Cubicularius 298
 Cucumeraria formido 7
 Cuffs 263
 Cumbejung 179
 Cvyahivka 182
 Cvyahoder 182

 Da juze bian 68
 Da shaozhi 224
 Da topic 87
 Dai-chui 87
 Daidzie 203
 Daidzo 203
 Daopao 284
 Dashaozhi 159
 Dashaozhigun 159
 Datouban 159
 Deer horn club on a silver silk thread 90
 Demining fele 303
 Digitus cuff 263
 Dignitatis flagellum 61
 Dirau 28
 Discipline 239
 Doda 28
 Don nagayka 46
 Donum 22
 Doyir 28
 Draconis caput flagellum 115
 Draconis whisker hamus 304
 Drag 299
 Dressage flagellum 297
 Drip 178
 Drumsticks 27
 Duo haeret draconis 204
 Duos utebator bulgarorum flagellum 193
 Duo-sectio polus 204
 Duplex 160
 Duplex flagellum 193
 Duplex postesque bulgarorum flagellum 193
 Durum flagellum 14

 Emittere laternam 152

Ensetsukon 204
 En-setsu-kon 204
 Equus paxillum 294
 Ershibajie tsuangong bian 23
 Ershisijie propositum bian 23
 Ershisitsie helin bian 23
 Erzegun 204
 Eskimorum io-io 91
 Euge kinige 221

 Fairing 159
 Falx explosiva 78
 Fei jien 144
 Feigou 143
 Feihu zhua 143
 Feijian 144
 Fei-jian 144
 Feizhao 89
 Feizhua 143
 Feles pueri 243
 Ferudzio 187
 Ferula hamo piscario 198
 Ferutzio 187
 Fibula balteus 129
 Filum 61
 Flagellare cum fishhook 21
 Flagellator 237
 Flagellum 32, 64, 294, 297
 Flagellum dynastia Qin 11
 Flagellum ferreum 186
 Flagellum ferreum cum duplici flagello 131
 Flagellum imlatum 61
 Flagellum islamicum 238
 Flagellum magistri magni 61
 Flagellum multicaudatum romanum antiquum 237
 Flagellum occidentis 13
 Flagellum of «occidentis regionum» 17
 Flagellum personarum agendarum 237
 Flagellum pistol 11
 Flagellum roseum 294
 Flagellum sufi 238
 Flagellum tonitruum dei 7
 Flagellum variae longitudinis 146
 Flagroom 64
 Flail 164
 Flexilis arundo 241
 Flexilis ferula 251
 Flexilis gladius 23

Flop hit 187
 Florida boum flagellum 294
 Flying claw paw 144
 Fons 58
 Fozhu 65
 French "stella matutina" 188
 Frigus 295
 Fuchen 65
 Fundo 144
 Fundonawa 282
 Fundo-sa 145
 Funis ad comprehensionem 280
 Funis nunchaku 214
 Funis secretus 132
 Funsotsukekogama 145
 Furibo 195
 Furigama 145
 Furiho 195
 Furizio 187
 Furi-zue 179
 Furozue 195
 Fuscus flail 176
 Futa 141
 Futokoro hussars 146

Ga bulga 85
 Gakikan 186
 Gala 17
 Gan shan bian 18
 Gandjibian 17
 Ganeki-basigo 299
 Ganjib whip 61
 Ganjibian 17
 Garapnik 4
 Garrotte 19
 Gasilo 85
 Gekagi 158
 Gekiguan 158
 Germanica flagellum 193
 Gigli viderunt 57
 Giglii viderunt 57
 Gladiator eget 276
 Gladius volans 144
 Gou long hu 87
 Gouyu bian 21
 Graber 299
 Graecum flagellum 11
 Grapnel 299
 Gun 21

Gunlongzhang 87
 Gupillon 159
 Gurzi 159
 Gyokagi 158
 Gypsy flagellum 12

 Ha bulga 85
 Hai-ngan 158
 Hakabukei nunchaku 222
 Hakkaku kei nunchaku 222
 Hakkakukei 222
 Hakkakukei nunchaku 222
 Hamo tenaci 299
 Hamus conscensis 303
 Han kei poluunchaku 222
 Hananeji 66
 Handcuff 264
 Han-kei nunchaku 222
 Hanmaru 223
 Harinava 306
 Hasigo 306
 Haya nawa 282
 Hayanawa 282
 Helvetica "stella matutina" 199
 Henso kusarigama 146
 Hiediz 148
 Hikoto 252
 Hittateyoki 146
 Hodgejutsu 283
 Hoe 181
 Hon nawa 283
 Honnawa 283
 Huito 146
 Huoliong de hiuzi 147
 Hussite scibis 181
 Hussite scorpius 60
 Hutsul korbach 35

 Ikarikagi 299
 Imvubu 252
 Indian flagellum 62
 Indian flail 175
 Indiana flag 294
 Infirmus 248
 Inshua 27
 Intrusus 289
 Inyugusary 90
 Io-io 90
 Ion-setsu-kon 204

Ipon sugi nobori 300
 Ipon sugi-nobori 300
 Ipsum 69

 Jacula fune 147
 Jah 147
 Jambok 252
 Japanese tsip 198
 Jianbian 69
 Jiasha 284
 Jibian 67
 Jiebian 67
 Jinlong zhao 147
 Jiubian 67
 Jiujie shuangbian 68
 Jiuzebian 68
 Jiuze-bian 68
 Jizhao lianzizhua 67
 Judaicum flagellum 127

 Kabastin 160
 Kaen-kusarigama 92
 Kagi-basigo 305
 Kaginawa 301
 Kaku-fundo-husari 93
 Kakugata nunchaku 204
 Kakushi kusarigama 145
 Kakushibuki 127
 Kaldai kalmyk flail 176
 Kalmyk nagayka 49
 Kambojung 179
 Kamcha 27
 Kamchi 27
 Kamchi ad equum currentium 29
 Kamchi barimtashi 28
 Kamchi kokparshi 29
 Kamchi shibirtki 29
 Kamchi shibut 29
 Kamchi sundet 29
 Kamchi sop 29
 Kamchi uir 29
 Kamchi venandi 29
 Kamchin 27
 Kamshi virga 29
 Kanamichi 29
 Kanamuti 29
 Kanchuk talaria 31
 Kanemuti 29
 Kappey 95

Karbach 31
 Karbich 46
 Kattim 31
 Kattiv 31
 Kau syn ke 31
 Kausin 31
 Kaykama 92
 Kazakh nagayka 48
 Keketsu-shoge 112
 Keku-fundosa-kusari-jutte 93
 Kelten morgenstern 160
 Kettenmorgenstern 161
 Khanron 37
 Khayatedzo 283
 Khazarian flail 177
 Khumibyan 66
 Kiboko 252
 Kiipooyaq 93
 Kilinbian 32
 Kilumitautis 78
 Kiok telescopic bug 32
 Kiptan 164
 Kistan 164
 Kistin 164
 Kokage-nawa 304
 Kokama 92
 Konawa 260
 Konpei 95
 Konpi 96
 Korbash 31
 Kuban nagayka 52
 Ku-chik-nhuen-tien 36
 Kumo-basigo 304
 Kunai-fundo 96
 Kuni 260
 Kuruk 286
 Kusari 107
 Kusari dogu 108
 Kusari furibo 179
 Kusari furiza 36
 Kusari jutte 108
 Kusari uchibo 179
 Kusaribo 195
 Kusari-chigiriki 179
 Kusarifundo 108
 Kusari-fundo 108
 Kusarifundo shikomino jutte 36
 Kusarigama 96
 Kusari-gama 96

Kusarigama jutte 106
 Kusarigama shikomizue shuriken 107
 Kusarijutte 108
 Kusari-jutte 108
 Kusarikama 96
 Kusariryuta 107
 Kusari-tetsubo 179
 Kusari-tigiriki 179
 Kusari dogu 108
 Kyogetsu shoge 112
 Kyoketsu-soge 112

Laglin 244
 Lahti 41
 Lanxian 37
 Lanyachui 114
 Laqueus 26
 Lareat 286
 Lash 240
 Lasso 287
 Lasso patagonian 288
 Latigo 41
 Lectum sheet 245
 Letupa 252
 Lian jing 117
 Lian zi qiang 117
 Lianjigun 180
 Lianjinao 117
 Lianyin liangzi chui 117
 Lianzegun 204
 Lien ji jien 114
 Liu son chui 115
 Liuxinchui 115
 Long gian 205
 Long zian 180
 Longum monachum rosarium 70
 Longxu 114
 Longxuigou 304
 Long-zian 180
 Lorum 249
 Lothlin 244
 Lotos ferreos in fune 151
 Luber 180
 Luber chain 180
 Lujing dujue zhui 115
 Luntuganbian 115
 Lupus-dentatus malleus 114
 Magia flagellum 13

Maior 116
 Majoris 116
 Maki-basigo 305
 Malachai 41
 Malleus telescopic flexibilis 32
 Malleus volans 87
 Malya 41
 Mamushigama 119
 Mamusigama 119
 Manicas 147
 Manicus mexicanus 120
 Manriki kusari 120
 Manriki-gusari 120
 Manrikikusari 120
 Manriki-kusari 228
 Manrikisa 120
 Mara-tatu 205
 Mare cattus 205
 Marline 244
 Marohosi 124
 Maru gata nunchaku 205
 Maru-gata 205
 Matsuura 125
 Meihua bian 59
 Mengxiang wang 261
 Meteor 87
 Meteor malleus 152
 Meteorites malleus 87
 Mexicanus fun digitus 276
 Mijin 126
 Minichak 205
 Mnigolo 252
 Multi haliaetetus 237
 Musashi kaiken 127
 Musubinawa 126

 Naga suruchin 43
 Naga surutin 43
 Nagao-ryu kaiken 127
 Nage gama 128
 Nagegama 128
 Nagenava 261
 Nageya 141
 Nai 182
 Nanban chidori 196
 Ñanduceras 133
 Natsvyahen 182
 Nava-basigo 305
 Navyazen 127

Ninja baculus 184
 Ninja falx 131
 Ninja funis 132
 Ninja kama 131
 Nng-chat-kun 205
 Nogai kamchi 29
 Nogay kuban 52
 Nogayka 43
 Novem 239
 Novgorodos 85
 Nuan chuj 182
 Nunchaku 206
 Nunchaku mace 204
 Nunchaku mallei 213
 Nunchaku pugnus 93
 Nunchaku typesetting 213
 Nunchaku-hammers 213
 Nuntaku 206
 Nuptiae kamchi 29
 Nuwei bian 57
 Nyartala 289
 Nagayka 434
 Nagayka balteus 53
 Nagayka lege 54

 O-gama 128
 Obushok 182
 Ocreas 256
 Ogama 128
 Ogamegusari 275
 Okinawan kusarigama 107
 Olivecruna vidit 57
 On-setsu-kon 204
 Orientis europae castaneis 177
 Orikagi 305
 Okusarigama 128

 Paddle-strap bdsm 254
 Pakchigi 57
 Palmae draco volvens 87
 Paxillum corrigiam bdsm 254
 Pedis simiae 117
 Pedissequa scibis 193
 Penicillo-navyazen 127
 Perdida 128
 Persuasivus 243
 Petjat 57
 Piger in 12 relatorum 244
 Pigritia 244

Pila insana 128
 Pila perdita 128
 Pleteti 58
 Plommee 183
 Plum flagellum flore 42
 Polonica flail 194
 Pondus pugnae 182
 Potreadora 128
 Pugna flagellum 7
 Pugnam taurus 15
 Pugnus draconis 87
 Pugnus simiae 117
 Puma 183
 Pyeongon 183

 Quirt 295

 Racing whip 298
 Rante 129
 Rattan cane 251
 Reata 286, 290
 Renkuvan 187
 Retama fundo 130
 Rete 276
 Reusable cattus 242
 Riofundokusari 130
 Rio-manrika-kusari 130
 Robatka 130
 Rod 245
 Rogatka 130
 Romani scorpius 60
 Romanum flagellum 64
 Ruan be 24
 Ryo fundo 130
 Ryo fundo tetsu muchi 130
 Ryrikichgyt 130

 Sacculum 181
 Sambon nantyaku 214
 Samoanice caestu 130
 San jie bian 59
 Sanbon nunchaku 214
 Sanchaki 214
 Sanchaku 218
 San-chien-kan 218
 Sandzyaku-tenugui 59
 Sanhokon 216
 Sanjeolgon 215
 Sanjiaku tenugui 276

 Sanjiegun 219
 San-jie-gun 219
 San-ketsu-chaku 216
 San-setsu chaku 216
 Sansetsukon 215
 San-settsukon 215
 Sanshiliujie longshao bian 59
 Sanshiliujie tiangang bian 59
 Saries kamchi 29
 Scarf seres 71
 Schalk-etme 198
 Scipione 125
 Scotica cingulum 250
 Segnities 244
 Senobibundo 112
 Sentan 220
 Seres finger trap 276
 Seres flagelli 14
 Seres torquem 40
 Serpens 26
 Serpens albus exspuens linguam 13
 Shafuto kusari-fundo 198
 Shalapuga 71
 Shaliga 71
 Shambok 252
 Shanghai 284
 Shaolin flagelli aeris 13
 Shaolin gun 21
 Shaolin whip 24
 Shaotzi 224
 Shaozhigong 224
 Shen biao 147
 Shenbiao 147
 Sheng shang de ligamen lianhua 151
 Shesin zhelboyan 716
 Shesterik 254
 Shikaku nunchaku 204
 Shikaku-chu 132
 Shikomi dzue 195
 Shinkakusui 132
 Shinobi kama 131
 Shinobi kay 184
 Shinobi-dzue 184
 Shinobikagi 220
 Shinobi-kagi 220
 Shinobi-kama 131
 Shinobi-kay 184
 Shinobi-kumade 305
 Shinobi-nawa 132

Shinobitsu 133
 Shisanjie lian bian 71
 Shisanjie shegu bian 72
 Shissanjie maigu helin bian 72
 Shkentel 306
 Shokpar 199
 Shouxiaozhigun 199
 Shuang chin kun 224
 Shuang mian liaocha 152
 Shuang mian yunshi chui 152
 Shuangheng lianzi suo 153
 Shuang-tsei-gun 224
 Shuantou biao 153
 Signum flagellum 290
 Sikomi kusaribo 132
 Sinensis exstinguendi 115
 Sinica digitus carcer 276
 Sinica digitus tortus 276
 Sinica finger cuffus 276
 Sinica finger puzzle 276
 Sinica manicus 276
 Sinum nunchaku 213
 Siyu bian 17
 Sjambok 272
 Slavicum exstinguendi 85
 So setsu kon nunchaku 221
 So setu kon 221
 Sodalitas nautarum 243
 Sode-hussari 60
 Somai 133
 So-setsu-kon 221
 Spitzruten 255
 Stack 295
 Stack officer 296
 Steklin 249
 Stockwip 60
 Stola 284
 Studchuk 221
 Stultus 22
 Subula unius corneae in nervis cervinis 115
 Suprun 134
 Suritin 134
 Suritjin 134
 Suruchin 134
 Surul vaal 62
 Surutin 134
 Surutjin 134
 Switch 85
 Syubian 61

Syuyubyan 17
 Taishibian 61
 Tak setsu kon 221
 Taka-basigo 306
 Takeshikomi 136
 Tam teong teong 61
 Tam thie zyang 61
 Tam thien gian 221
 Tamagosari 186
 Tama-husari 186
 Tan surutin 136
 Tan-suruchin 136
 Tashmg 297
 Tawse 250
 Te lian jia ban 136
 Te lucyn 136
 Te surutin 43
 Tegusari 139
 Te-husari 279
 Tejo 279
 Telepen 61
 Telescopic nunchaku 211
 Telescopium firmamentum 244
 Tenouchi 136
 Tenugi 136
 Tenugui 138
 Tenuior gun 221
 Tenouti 136
 Tesaozhou 62
 Tessa 62
 Tetsukiya 141
 Teuchi 136
 Texas carcerem balteum 245
 Threshal 186
 Tiao 252
 Tie jang 186
 Ties 274
 Tinjian 290
 Tinsan 902
 Tobi kunai 139
 Tobiguchi 139
 Tobikunai 139
 Tongji gun 221
 Torihimo 62
 Torinava ad comprehensionem 280
 Torinawa 140
 Tows 250
 Towse 250

Toyok tobacco 203
 Toziena 249
 Trahunt 299
 Tranquilizer 89
 Tres marias 128
 Tres-sectio flail 219
 Tria haliaeetus 62
 Tribaton 215
 Tribus haliaeetus flagellum 12
 Triplex baculus 219
 Triplex flagellum 194
 Triplum nunchaku 214
 Troychatka 62
 Tsijiebyan 69
 Tsip multi-virens 188
 Tuareg flagellum 12
 Two-section staff 224

 Uchina 141
 Ukryuk 290
 Unguibus extraneis-furca 152
 Unguibus volans 144
 Ungula volans 89
 Ural nagayka 55
 Urumi 62
 Uti bo 187
 Utikagi 306
 Uti-no 141
 Utrem 144
 Uurga 291

 Vel flagellum 13
 Venandi flagello 298
 Vich 16
 Vietnamica proelium chlamydem 37
 Vigilum tonfa 249
 Vigilum tonfa telescopic 250
 Viginti octo-sectio flagelli e templo
 expellitur 23
 Vigintiquattuor sectio flagelli cum horribili
 campanis 23
 Vigintiquattuor sectionem flagelli unicornis
 23
 Vinculi 2890
 Vita 85
 Viten 85
 Vityun 16
 Volans guillotine 146
 Volans kunai 139

 Volchatka 16
 Volovik 17

 Whiplash 295
 Whisker hamus draconis 87
 Wolfboy 16

 Xiao shao-tzu 185
 Xiaoshaoju 185

 Yai 182
 Yinxi lujuebang 90
 Yon-setsu-kon 204
 Yonsyaku-tenugui 27
 Yu-chigong 73
 Yumioirezue 73
 Yuzen 256
 Yuzin 296

 Zaporozhye nagayka 47
 Zha 89
 Zhou jia quan 69
 Zhoujian 23
 Zhuan bian 24
 Zhuan chui 159
 Zhuimo doming qian 70
 Zhujie tongbian 70

 Zhuwei 65
 Ion-setsu-kon 204

Зміст

ВСТУП	3
--------------------	---

РОЗДІЛ 1 ХОЛОДНА ЗБРОЯ З ГНУЧКОЮ БОЙОВОЮ ЧАСТИНОЮ ТА ЇЇ КЛАСИФІКАЦІЯ

1.1. Холодна зброя з гнучкою бойовою частиною	4
1.2. Класифікація холодної зброї з гнучкою бойовою частиною	73

РОЗДІЛ 2 ХОЛОДНА ЗБРОЯ З ГНУЧКИМ УПРАВЛІННЯМ БОЙОВОЮ ЧАСТИНОЮ ТА ЇЇ КЛАСИФІКАЦІЯ	
2.1. Холодна зброя з гнучким управлінням бойовою частиною	78
2.2. Класифікація холодної зброї з гнучким управлінням бойовою частиною	153

РОЗДІЛ 3 ХОЛОДНА ЗБРОЯ З ГНУЧКИМ З'ЄДНАННЯМ БОЙОВОЇ ЧАСТИНИ З РУКІВ'ЯМ ТА ЇЇ КЛАСИФІКАЦІЯ	
3.1. Холодна зброя з гнучким з'єднанням бойової частини з руків'ям	158
3.2. Класифікація холодної зброї з гнучким з'єднанням бойової частини з руків'ям	199

РОЗДІЛ 4 СЕКЦІЙНА ХОЛОДНА ЗБРОЯ (ЗБРОЯ З ГНУЧКИМ З'ЄДНАННЯМ БОЙОВИХ ЧАСТИН) ТА ЇЇ КЛАСИФІКАЦІЯ	
4.1. Секційна холодна зброя	203
4.2. Класифікація секційної холодної зброї	225

РОЗДІЛ 5 КЛАСИФІКАЦІЯ ГНУЧКОЇ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ	228
---	-----

РОЗДІЛ 6 ПРИСТОСУВАННЯ ТА ЗНАРЯДДЯ З ГНУЧКИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ, КОНСТРУКТИВНО СХОЖІ З ХОЛОДНОЮ ЗБРОЄЮ	
6.1 Знаряддя для тілесних покарань людей	237
6.2 Знаряддя для знерухомилення людей	256
6.3 Знаряддя для лову та знерухомилення тварин	284
6.4 Знаряддя для дресирування та правління тваринами	291
6.5 Пристосування для подолання перешкод, зачеплення й абордажу	298

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	307
---------------------------------	-----

ГЛОСАРІЙ	320
-----------------------	-----

УКРАЇНСЬКИЙ ПОКАЖЧИК ...	323
---------------------------------	-----

АНГЛІЙСЬКИЙ ПОКАЖЧИК ...	332
---------------------------------	-----

ЛАТИНСЬКИЙ ПОКАЖЧИК ...	341
--------------------------------	-----

Клюєв О. М., Нікітюк В. Г., Коломійцев О. В.

Бойові сокири. Книга перша : монографія / О. М. Клюєв, В. Г. Нікітюк, О. В. Коломійцев. — Харків : Друкарня Мадрид, 2021. — 110 с.

У монографії досліджено види бойових сокир різних часів, їхні конструктивні особливості залежно від регіону, наведено класифікацію сокир.

Монографія призначена для експертів і спеціалістів у галузі холодної зброї, викладачів закладів вищої освіти та співробітників правоохоронних органів.

УДК 343.9:379.8:39.394.395:904

Тюленев С. А., Нікітюк В. Г.

Ратишна холодна зброя, утворена з сільськогосподарського знаряддя. Книга друга : монографія. — Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2024. — 183, [1] с. : фото.

Багатовікова історія України, зокрема боротьба українців за незалежність, неодмінно відбувалася з використанням усіх можливих засобів, серед яких — сільськогосподарське знаряддя та зброя, перероблена з нього. У монографії, що є продовженням першої книги «Бойові сокири», досліджено види ратишної бойової зброї, яка походить від сільськогосподарського знаряддя, їхні конструктивні особливості залежно від регіону походження.

Призначена для експертів і спеціалістів у галузі холодної зброї, мистецтвознавства, викладачів закладів вищої освіти та співробітників правоохоронних органів.

УДК 343.9:379.8:39.394.395:904

Тюленев С. А., Нікітюк В. Г.

Ратишна холодна зброя, утворена з сільськогосподарського знаряддя. Книга друга. Вид. 2-ге, перероб. і допов. : монографія. — Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2025. — 200 с. : фото.

Багатовікова історія України, зокрема боротьба українців за незалежність, неодмінно відбувалася із застосуванням усіх можливих засобів, поміж яких — сільськогосподарське знаряддя та зброя, перероблена з нього. У монографії, що є продовженням першої книги «Бойові сокири», досліджено види ратишної бойової зброї, яка походить від сільськогосподарського знаряддя, їхні конструктивні особливості залежно від регіону походження.

Призначена для експертів і спеціалістів у галузі холодної зброї, мистецтвознавства, викладачів закладів вищої освіти та працівників правоохоронних органів.

УДК 343.9:379.8:39.394.395:904

Наукове видання

НІКІТЮК Віталій Григорович
КУПРІЯНОВА Анастасія Олександрівна
САГАЙДАК-НІКІТЮК Рита Василівна

ГНУЧКА ХОЛОДНА ЗБРОЯ

Книга третя

Монографія

Відповідальний за випуск О. Свідерський
Редактори І. Копитіна, А. Тяпкін
Верстальник А. Тяпкін
Дизайн обкладинки А. Тяпкін

Підписано до друку 25.02.2026
Формат 60×84/8.
Ум. друк. арк. 44,0. Наклад 100 прим.

Національний науковий центр
«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»,
вул. Золочівська, 8-А, м. Харків, 61177, Україна
Тел. +38 (057) 372-12-20
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №7420 від 09.08.2021

ТОВ «Видавничийдім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20, (063) 254-50-84
Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>
E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено у друкарні ТОВ «Промарт»,
вул. Весніна, 12, м. Харків, 61023, Україна
Тел. +38 (057) 717-28-80
Свідоцтво видавничої справи ДК № 5748 від 06.11.2017